

SLEDEĆI BROJ DONOSI

REVOLUCIONARNA STRATEGIJA U RAZVIJENOM KAPITALIZMU — Italija

Berlinguer, Rossanda, Pajetta, Vittorelli, Basso, IL MANIFESTO, Natta, Ingrao

Henri Lefebvre: REPRODUKCIJA PROIZVODNIH ODNOSA (nastavak)

LENJIN O AUTONOMIJI I FEDERALIZMU

MA
RK
SIZ
AM
U S
VE
TU

Revolucija i
kontrarevo-
lucija u Čileu

Henri Lefebvre:
Reprodukcija
odnosa
proizvodnje

Lelio Basso:
Rosa Luxemburg
dijalektika
revolucije

broj
januar

1974

1

MARKSIZAM U SVETU, časopis
prevoda iz strane periodike i knjiga

Glavni i odgovorni urednik
Miloš Nikolić

Redakcija
David Atlagić, dr Miroslav Pečujlić
Ivan Salečić, dr Vanja Sutlić, dr Arif
Tanović i Hot: Ukšić

Lektor
Marija Vuković

Oprema i tehničko uređenje
Vladana Cvetanović

Izdavač: Izdavački centar „Komu-
nist“, Trg Marksa i Engelsa 11,
11000 Beograd

Časopis izlazi mesečno. Cena poje-
dinom primerku 20 dinara. Godišnja
pretplata 200 din. — za inostranstvo
USA dol. 20. Žiro račun: 60801-
-601-3385

Štampa BIGZ

Na osnovu mišljenja Republičkog
sekretarijata za kulturu, broj 413-
-806/73-02, od 5. 12. 73. oslobođeno
poreza na promet

MA RK SIZ AM U|S VE TU

ČASOPIS PREVODA IZ
STRANE PERIODIKE I
KNJIGA

GODINA I 1974.
BROJ 1

SADRŽAJ

Povodom pokretanja časopisa 3
U ovom broju 5

REVOLUCIJA I KONTRARE- VOLUCIJA U ČILEU

Miroslav Pečujlić:
JURIŠ NA NEBO 10

PORUKE ČILEANSKE DRAME 15

Salvador Allende:
*ČILEANSKI PUT U
SOCIJALIZAM* 22

Luis Corvalan:
NARODNA VLADA 30

Yves Kerhuel:
POBUNA BURŽOAZIJE .. 38

Alain Wallon:
*RADNICI I VLADA NA-
RODNOG JEDINSTVA*.... 55

Alain Joxe:
ČILEANSKA ARMIJA 73

*RAZMI MOILAŽENJA
LEVICE* 82

Kyle Steenland:
*DVE GODINE „NAROD-
NOG JEDINSTVA“* 97

*TRI GODINE ALLENDE-
OVE VLADE (HRONO-
LOGIJA)* 110

MARKSIZAM O SEBI

Henri Lefebvre:
*REPRODUKCIJA ODNOSA
PROIZVODNJE* 117

PORTRETI

Lelio Basso:
*ROSA LUXEMBURG-DI-
JALEKTIKA REVOLU-
CIJE* 141

RECENZIJE

V. Kondratjev: Naučno-tehnički progres i problem kadrova u „trećem svetu“. *P. Trzeciak*: Socijalizam i naučno-tehnička revolucija. *M. Borowy*: Tehnologija i sistem vrednosti. *V. B. Supjan*: Stručno-kvalifikaciona struktura radne snage u uslovima naučno tehničke revolucije. *O. V. Martisin*: Socijalizam i nacionalizam u Africi. *J. Sumbatjan*: Država socijalističke orijentacije: suština, zadaci i funkcije. *J. A. Krasin*: Markuzijanstvo u čorsokaku protivrečnosti. *E. Stančev*: Neotrockizam — permanentno na strani reakcije 151

ANOTACIJE 167

POVODOM POKRETANJA ČASOPISA

Odavno se oseća potreba za časopisom u kojem bi bili objavljeni prevedeni radovi iz marksističkih i drugih progresivnih periodičnih publikacija, koje u velikom broju izlaze u svetu.

Časopis koji pokrećemo nastojeće da odgovori toj potrebi. Njegova uloga je da obaveštava o rezultatima istraživanja, idejama i usmerenosti savremenih marksističkih i drugih progresivno orijentisanih pisaca u svetu, koji nastoje da dođu do teorijskih odgovora na pitanja od suštinskog značaja za uspešnu revolucionarnu borbu proletarijata protiv odnosa i ideologije građanskog društva, u nacionalnim i internacionalnim okvirima.

Različiti istorijski, ekonomski, politički i kulturni razlozi svake konkretne društvene situacije neminovno stvaraju i određene razlike između različitih orijentacija unutar savremenog marksizma. Stoga je razumljivo što će u ovom časopisu Redakcija objavljivati i one tekstove u kojima obrada pojedinih aspekata, pa nekad i pristup samom problemu nisu u skladu sa njenom idejnom i teorijskom pozicijom. Prvo, zbog toga što to omogućuje upoznavanje sa pokretima i idejama koje se svrstavaju na stranu komunističkog opredeljenja u idejnoj i političkoj borbi; drugo, što se na taj način proširuje osnova za kritički dijalog sa takvim shvatanjima i u našoj sredini i umanjuje prostor za manipulaciju i, treće, što se uvećava prostor za idejno-kritički dijalog sa stanovišta naših osnovnih opredeljenja za samoupravne društveno-ekonomske odnose i nacionalnu ravnopravnost. Verujemo, takođe, da će izlaženje časopisa pomoći širem upoznavanju predstava koje se u progresivnim pokretima i sredinama formiraju o razvoju našeg sistema društveno-ekonomskih i političkih odnosa i celokupnom razvoju, našta će Redakcija časopisa obratiti posebnu pažnju.

U nastojanju da ostvari širi pristup problemima o kojima je reč u prevedenim i preuzetim radovima, Redakcija će objavljiva-

vati i stavove i mišljenja jugoslovenskih autora-marksista, kao i svoje kritičke beleške. Isto tako, jednom ili dva puta godišnje objavljujuće posebne brojeve u kojima će sa idejnog i teorijskog stanovišta Saveza komunista, podvrgavati temeljnoj kritičkoj analizi pojedine probleme i teme o kojima se u svetu vode diskusije i koje su, makar i u delovima, prenošene u časopisu.

Predajući čitaocima prvi broj, očekujemo podršku, saradnju i kritiku.

U OVOM BROJU

Dva osnovna razloga rukovodila su Redakciju da temu „Revolucija i kontrarevolucija u Čileu“ istakne kao glavnu u prvom broju časopisa. Naime, namera je Redakcije da važnija aktuelna zbivanja u međunarodnom radničkom pokretu prati odgovarajućim teorijskim priložima i na taj način ukazuje na povezanost revolucionarne teorije i prakse, a to nam upravo pružaju čileanska zbivanja i njihova istorijska pouka. Jer ono što se u Čileu događalo u toku poslednje tri godine nesumnjivo prevazilazi granice te nemnogoljudne zemlje, stešnjene između surovih Anda i nemirnog Pacifika. Čileanska zbivanja od dolaska na vlast koalicije levih partija 1970. godine pa do njenog nasilnog obaranja od strane vojne soldateske aktuelizuju gotovo sva značajnija pitanja revolucionarne strategije, na primer: parlamentarni put u socijalizam i njegove mogućnosti u sklopu takozvane frontističke strategije (koalicija levih partija, odnosno njenih vrhova), koja ne predviđa revolucionarnu, istorijsku samoaktivnost (da upotrebimo taj Marksov pojam) širokih slojeva radništva; pitanje političkog i socijalnog savezništva i uloga sitne buržoazije; odnos osvojenih pozicija u političkoj vlasti i snage privatnog, nenacionalizovanog kapitala; odnos osvojenih pozicija u političkoj vlasti i armije koja nije revolucionarno transformisana; imperijalizam SAD, međunarodni kapital i revolucionarne procese u pojedinim zemljama itd.

Upravo zato je iskustvo Čilea bilo povod da se u mnogim zemljama intenziviraju diskusije o pitanjima revolucionarne strategije. Zbog toga je Revolucija i kontrarevolucija u Čileu prva u nizu tema koje će biti posvećene pitanjima strategije revolucije. Već će u februarском broju biti objavljeno nekoliko tekstova koji se na osnovu čileanskog iskustva, a i nezavisno od njega, bave strategijom radničkog pokreta Italije, dok će u narednim brojevima čitaoci biti upoznati sa razmatranjima radničke strategije u Francuskoj i Engleskoj.

Revolucija i kontrarevolucija u Čileu

U ovom broju nastojali smo da izborom tekstova obuhvatimo sve sa stanovišta revolucije i kontrarevolucije značajnije aspekte razvoja Čilea, od dolaska Salvadora Allendea na vlast do njegovog tragičnog kraja. Tako smo u posebnim člancima izneli osnovne, strateške stavove levih partija (pre svega komunističke i socijalističke), zatim držanje i aktivnost radničke klase, buržoazije, sitne buržoazije i armije. Kao što smo u uvodniku nagovestili, uza svaku glavnu temu dajemo i prilog jugoslovenskog autora. U ovom slučaju publikovali smo političku ocenu koju je odmah posle nasilnog svrgavanja legalne čileanske vlade dao predsednik Tito, članak Miroslava Pečujlića i diskusiju za Okruglim stolom „Komunista“: Poruke čileanske drame.

U rubrici Marksizam o sebi objavljen je prvi deo teksta Henrija Lefebvrea Reprodukcija odnosa proizvodnje, dok će nastavak biti publikovan u narednom broju. Ovaj tekst, koji razmatra jednu od veoma važnih, mada nedovoljno istraženih teorijskih tema, u stvari je prvo poglavlje iz Lefebvreove poslednje knjige pod naslovom La survie du capitalisme (Ed. Anthropos, 1973).

U rubrici Portreti objavljena je uvodna glava iz studije Lelija Bassa o Rosi Luxemburg.

Rubrike Prikazi i Bibliografije zaključuju ovaj broj časopisa.

Treba, na kraju, napomenuti i to da će redakcija časopisa nastojati da o svim inostranim autorima čiji će se prilozi objavljivati na stranicama časopisa pruža čitaocima najosnovnije biografske podatke. Međutim, to neće moći biti uvek učinjeno u istom broju časopisa. Tako će, na primer, biografski podaci za autore čiji su prilozi objavljeni u ovom broju biti dati u jednom od sledećih brojeva.

Već drugog, ili trećeg dana nakon skupa nesvrstanih izgubili smo jednog od najvernijih članova nesvrstaniosti — izgubili smo Čile. Blagodareći pomoći međunarodne reakcije i imperijalizma svrgnuta je tamo legalna vlada i od plaćenih generala zverski je ubijen veliki čovjek, naš veliki drug Aljende. To je bio odgovor imperijalizma na našu konferenciju. Mi znamo šta to znači. Ali, znamo i to da će u Južnoj Americi lik Aljendea i njegova žrtva biti kao zastava u daljoj borbi naroda Južne Amerike za njihova prava i mesto u svijetu kakvo i zaslužuju.

(Iz govora predsednika Tita u Osijeku, 14. septembra 1973)

Nasilno je prekraćen život čileanskom socijalizmu i njegovom inspiratoru i arhitekti Aljendeu. Narod koji je revolucijom sebi dao ubrzanu snagu kretanja izvlačeći se iz siromaštva i podređenosti, silom se vraća u minulu epohu. Trka između revolucije i kontrarevolucije za ovaj ciklus je verovatno završena; jedan od najisturenijih talasa socijalizma je zaustavljen.

Društvo se vratilo svom najstarijem obliku: drsko otvorenoj vladavini sablje.

Ali tragični događaji koji su se oko Čilea ovih dana spleli nisu slučajni kao iznenadni udar groma, niti predstavljaju izolovan događaj, samo epizodu. Teška zavesa istorije se otvorila i pre nego što se spusti treba izvući veliku pouku koja se pokazala. Najmanje što revolucionarni pokret može da učini je da na tome iskustvu izoštri svoja duhovna oružja, da sabere građu za budućnost, plaćenu tako velikom ljudskom cenom.

Lice revolucije koje je još juče zračilo nadom, zamenjeno je varvarskim likom. Koji je to splet socijalnih sila koji stoji iza te tragične zamene likova?

Koja je poruka tog juriša na nebo?

To nije bio jednostavno vojni puč na koji smo svikli kao na uobičajen dekor užarenog društvenog tla Latinske Amerike. Dešifrovanje tih socijalnih zbivanja, moći i nemoći, anatomije jednog od najžešćih klasnih sukoba decenije, jedan je od prvenstvenih zadataka.

Trka između revolucije i kontrarevolucije

Meseci koji su protekli bili su vreme sazrevanja radničke klase i plebejskih masa, buđenja jedne nove snage. Radnici su preko svojih komiteta počeli da preuzimaju u ruke upravljanje proizvodnjom u fabrikama koje su upravljači napuštali.

Ekonomska moć počela je da prelazi u njihove ruke. U predgrađima, gradskim rejonima, selima nicali su komiteti radnika, seljaka i omladine koji su počeli da preuzimaju snabdevanje, da organizuju ceo onaj život koji su vladajuće grupacije paralisale, zaustavile. To su bili osobeni organi narodne vlasti. To je jedna nova kičma društvene moći uporedo sa parlamentom, sa starim državnim aparatom koji se grčevito održava u službi buržoaskog poretka. U samoodbrani pred terorom koji je počeo da besni radnici i omladina su se naoružavali. Na pomolu je bila nova oružana snaga revolucije spremna da štiti njene početne tekovine (ukidanje stranog kapitala, krupne privatne svojine, podelu zemlje seljacima itd.). *Spontano*, u vatri socijalne borbe plebejske mase delovale su po klasnom instinktu. Počela je, iako tek u klici, da se formira jedna nova socijalna snaga u bazi društva: fabrikama, selima, predgrađima, snaga koja je ugrozila temelje svojine, privilegija. Politički život više se nije odlučivao samo u parlamentarnim manevrima vrhova političkih stranaka.

Dok su mase prigrlile perspektivu koja se otvorila i počele da se bave socijalnim problemima, dotle su se stare sile društva, grupisale, skupile, pribrale, spremale za udar.

Nasuprot radikalisanom radništvu, plebejskim masama, veoma brzo se *formirao veliki socijalni blok kontrarevolucionarnih snaga*. Njegovo jezgro je tanak sloj kompradorske buržoazije (u službi stranog kapitala) i zemljovalasnik. No, to nije sačinjavalo najbrojniju snagu bloka.

Masovnu bazu kontrarevolucije činili su *srednji* gradski slojevi (sitna buržoazija) brojni malograđanski staleži — zanatlije, kamiondžije, činovnici, osoblje usluga, nastavnici koji su obustavili nastavu, lekari koji odbijaju lekarsku pomoć, itd. To su široke socijalne grupacije u relativno povlašćenom položaju koje nisu bile spremne ni na najmanju žrtvu, na gubitak nijednog grama privilegija. To je bila velika socijalna vojska koja je okrenula leđa socijalizmu i prešla na drugu stranu, koja je paralisala ceo organizovan život društva. Bili su prevrtljivi više nego što su prilike zahtevale.

Udar hunte bio je samo poslednji čin nasilnog rešenja tog *velikog socijalnog dvovlašća*. To je bila sociološki prostudirana kontrarevolucija koja računa sa psihologijom društvenih grupa, uskim klasnim interesom i suženim vidikom.

Vojska je i pre puča polako ali kao magnetom privučena klizila na stranu kontrarevolucije. Ona je hapsila, nasilno raspuštala radničke komitete koji su preuzimali upravljanje proizvodnjom u fabrikama koje su upravljači napuštali. Izvršila je udar na radničku moć, preprečavala joj je put. Ona je mirno posmatrala i tolerisala beli teror koji je fašistička udarna pesnica započela i koji je sistematično uništavao najaktivnije kadrove. Najzad, svoje lice termidirske reakcije vojna hunta pokazala je odmah

posle puča. Malo ima primera ovako otvorene brutalnosti, lova na socijaliste; marksizam je žigosan kao atentat na društvo. Njen prvi akt je ukidanje vladinih komisija koje su kontrolisale i vršile racionirano snabdevanje koje je išlo u prilog radničkim masama.

Ponovo se pokazalo: kada je do temelja ugrožena moć, svojina, ekonomsko gospodstvo vladajućih klasa, one ne prezaju ni od primene krajnjih sredstava: upotrebe vojne sile. Fascinirajuće je kako *liberalna građanska demokratija* oduševljeno aplaudira fašističkim ruljama, kako se lako oslobađa bogova koje je stvorila i slavila — demokratije, slobode i ustava. Izgubljena neposredna politička vlast (kontrola) za nju je manje zlo u poređenju sa proleterskom pretnjom. Mač koji treba da je zaštititi visi ujedno i nad njenom sopstvenom glavom. Ali, neka se skine i kruna da bi se zaštitila kesa.

Ali delovao je još jedan i odlučujući činilac bez koga se ne može razumeti ceo tok. To je *intervencija spoljašnjeg faktora*. Čile je postao simbol težnje za nacionalnom suverenosti, samostalnošću, htenja da narod odlučuje o vlastitoj sudbini. Jer strani kapital je samo za 40 godina izvezao onoliko materijalnih vrednosti koliko je ukupno stvoreno u Čileu za 200 godina. Neokapitalizam, imperijalistički hegemonizam na talase zahteva radnih masa za većom socijalnom pravdom i ravnopravnošću, iz straha pred socijalizmom i emancipacijom, odgovarao je višestrukom intervencijom. Privredna blokada, obaranje cena bakra na svetskom tržištu, stotine nevidljivih poteza stavljalo je i svetsko tržište u funkciju kontrarevolucije, stezalo je obruč oko vrata. Multinacionalne kompanije postale su centar paukovih intriga. Najrazvijenija sila građanskog sveta pojavljuje se kao kočnica svakog revolucionarnog preobražaja, kao svetski žandarm. Udar je šamar nesvrstanosti.

Dve velike ideje vodilje na ovom tlu: krajnje radikalna i do ekstremizma dovedena taktika Gevarae Ernesta (Če Gevare), i mirna ustavno-parlamentarna Allendeova poražene su. Porazene su jer su pred sobom imale i svetsku silu kontrarevolucije koja zahteva poslušnost i pokornost.

Samo vojska rođena u revoluciji može da je brani

Istorija nije pravična i mnogi poleti mogu da budu privremeno zaustavljeni. No nezavisno od ishoda oni su most prema budućnosti ako predstavljaju pokušaj odgovora na neke univerzalne dileme čovečanstva. Oni koji nisu spremni na poraze u borbi nikada neće pobediti. Dve su, osobito vredne pouke koje imaju opšti značaj.

Prvo, ograničen domašaj u korišćenju isključivo parlamentarnih institucija za revolucionarne, duboke društvene promene.

Cela stara državna mašinerija ne može se prosto primeniti kao glavna poluga u službi revolucije. Mora se formirati vlastita društvena snaga, kontrasnaga, sila organizovana za revolucionarne promene koja će imati moć da nametne rešenja, svoju alternativu. Kada je, umesto relativno mirnih i ograničenih promena počelo naglo zaoštavanje klasne borbe, ona se ne zadržava samo u okviru parlamentarnih institucija. Iluzija je da se kontrarevolucija može pozivati na red, lojalnost, poštovanje opšteg interesa, poštovanje pravila demokratske igre. Vera u neutralnost vojske, u okolnostima oštrog klasnog sukoba, pokazala se kao iluzija. *Samo vojska koja je rođena u revoluciji može revoluciju da brani, da bude na njenoj strani.*

Alijende je svojom mudrošću državnika bio duboko u pravu što je poštovao ustavne okvire, mirni put, što nije želeo da izazove građanski rat na šta je bio provociran. Autor ovih redova imao je tu veliku privilegiju da razgovara sa tim velikim — običnim čovekom, El Čičom, i da razume i veličinu i gigantske teškoće njegovog pokušaja. Konceptija mirnog puta ne može se dovesti u pitanje, ali je ona očito toliko složena i mora se kombinovati sa revolucionarnim metodama, prema samom ritmu revolucije. No, najvažnije iskustvo od svega je da se mora *formirati vlastita socijalna snaga*, pre svega radnika, u fabrikama, selima i gradovima. To je spontano u klici gotovo samo od sebe počelo da se formira. Ali u tome se zakasnilo iz straha da se ne izade van ustavnih okvira. *Revolucionarne snage su izgubile trku sa vremenom — kontrarevolucija je bila brža.* Otišlo se u isti mah i predaleko i premalo.

Drugo, potpuno se otvorio i postao vidljiv *velik i nerešen problem odnosa između radničke klase i njenih socijalnih saveznika*. Ona se našla ogoljena, odsečena od drugih društvenih grupa. Lenjinov način mišljenja ostaje nenadmašan obrazac revolucionarne taktike. On je veoma dobro znao da o sudbini ruske revolucije ne odlučuju samo radnička klasa, već i gigantska masa srednjih slojeva ruskog seljaštva. Stoga je izvršio dubinsku, rendgensku, analizu svih njegovih slojeva, njegovog ponašanja i iz toga izveo zaključke o potiskivanju jednih, neutralisanju drugih, privlačenju trećih grupa. Moderni radnički pokret u sasvim novim okolnostima duboko promenjene socijalne strukture, mora izgraditi strategiju socijalne akcije prema tim brojnim grupama. One se ne smeju ni odbaciti od sebe, niti se može računati na an blok savez sa njima.

Neophodne su nove lozinke, parole, programi koji će zaseći i u njihove redove, diferencirati ih. Potrebna je strategija koja će ne samo potiskivati već i pridobijati one grupe bez kojih moderno društvo ne može da živi, grupe koje imaju dvostruku dušu i koje se mogu naći u savezu sa klasom proizvođača, ali i u savezu sa monopolima.

Pitanje velikog istorijskog bloka moći radničke klase i inteligencije, posebno je jedno od ključnih, presudnih u tom sklopu.

* * *

Svet ne vredi proklinjati. Onaj koji želi da ga menja mora ga spoznati i boriti se unutar njega. Epilog ove drame samo je prolog u buduće borbe za socijalizam. Porazene u jednoj fazi javiće se snage u sledećoj. Čileanski socijalizam, taj veliki simbol sada stoji u redu sa Pariskom komunom, Španijom. Na ideji revolucije koja odbija da umre hiljade revolucionara će se formirati. To su te velike istorijske „štafete revolucije“, preko kojih se jedino, u pobedi i porazu, svet menja. Jer, uostalom, ne može se potpuno vratiti na staro. Niz plodova revolucije ostaje. Njen inspirator, Aljende, tragičan je i veliki lik čoveka koji se hrabro uhvatio ukoštac sa silama za koje je unapred znao da su bile gotovo nesavladive i da ga mogu uništiti.

Umro je da bi ideja revolucije, socijalizma, živela. Ostao je napet i gord luk prkosa i revolucionarnog dostojanstva.

(„Politika“, 23. septembar 73)

Okrugli sto „Komunista“:

PORUKE ČILEANSKE DRAME*

Dr Ljubomir Paligorić:

Pitanje koje se postavlja u ovim trenucima kad se u Čileu odigravaju tako tragični događaji jeste: kakav je zaokret učinjen u ovoj zemlji, kakve su promene u pitanju — koje snage su na delu?

Za tri godine vlada je ostvarila ogroman korak u izmeni ekonomije i društvene strukture. Teška industrija i rudarstvo prešli su u državne ruke (ugalj, bakar, gvožđe, šalitra, jod, itd.).

Isto tako, nacionalizovane su banke, sprovedena agrarna reforma. Spoljna trgovina je takođe prešla u državne ruke. Vlada je uspela da se izbori za radničko upravljanje u državnim i mešovitim preduzećima. Najzad, ona je otvorila Čile prema svetu — uspostavila odnose sa Kubom, NR Kinom i drugim zemljama i, konačno, svoje međunarodne odnose i akcije odlučno usmerila putem politike nesvrstavanja.

Ni jedna zemlja, koliko je poznato, nije u tako kratkom roku u okvirima buržoaske demokratije uspela da nenasilnim putem ostvari tako duboke promene i postigne takve ekonomske rezultate. Nikad u istoriji Čilea ni jedna vlada nije u toj meri mogla da se poveže sa najširim slojevima kao što je to pošlo za rukom vladi Narodnog jedinstva. Na scenu je stupio društveni sloj koji nikad nije imao značajnijeg uticaja na politički život. Predsednik Allende ne bi ni mogao računati sa mogućnostima mirnog socijalističkog preobražaja da nije uza se imao tu masu — što mu je omogućilo da u pravcu socijalističkih perspektiva iskoristi i tradicije građanskog demokratizma u ovoj zemlji.

* Ovde prenosimo sa stranice „Komunista“ delove izlaganja pojedinih učesnika iz razgovora za Okruglim stolom „Komunista“. Zbog malog prostora nismo mogli preneti izlaganja u celini, niti izlaganja svih učesnika.

Koalicija Narodnog jedinstva je bila bez sumnje ideološki heterogena grupacija, a posljednjih se godina i ozbiljno razilazila u pogledu taktike suprotstavljanja kontrarevoluciji. To je, inače, bila velika snaga socijalizma u Latinskoj Americi koja je tradicionalno, posljednjih decenija dobijala oko 30 odsto glasova na izborima. U toj koaliciji komunisti su bili najjača snaga — inače, druga politička partija u zemlji, posle Demohrišćanske. Socijalistička partija je imala velike plime i oseke u svojoj istoriji ali je bila i nezavisna od međunarodnih centara u radničkom pokretu. Treća partija u sklopu vlade narodnog jedinstva je Radikalna, zatim Socijal-demokratska, MAPU itd.

Vlada Narodnog jedinstva nije mogla obezbediti osnovni faktor koji je mogao sprečiti eskalaciju kontrarevolucije: nije formirana jedinstvena masovna organizacija, što su učinile sve prethodne revolucije u svetu. Svako je delovao u masama za narodno jedinstvo, ali i za svoj uticaj. Postojali su, doduše, komiteti narodnog jedinstva, koji su se pretvorili u organe za odlučivanje, na primer, o nekim sitnim dnevnim potrebama snabdevanja, dok kardinalna pitanja nisu rešavali. Tek krajem 1972. godine, stvaraju se masovne organizacije, kao što su komiteti budućnosti, industrijski kordoni itd. To su bila spontana sredstva odbrane radničke klase od naleta buržoazije koja, kao klice nove vlasti, nisu imala vremena da se razviju. Kontrarevolucija ih je pretekla.

Jure Bilić:

I ova revolucija — njen uspon i pad — potvrđuje Marksovu tezu: svakoj revoluciji prijete opasnost od vlastite birokratije i od kontrarevolucije. To se nije moglo izbjeći ni u Čileu.

Ipak, birokratija nije bila osnovna opasnost za socijalističku revoluciju u Čileu koja je prvi put u historiji radničkog, socijalističkog i komunističkog pokreta provođena na miran, parlamentaran način. U tom je — vjerovatno — bila njena snaga, ali i slabost (. . .)

Osim nacionalizacije koju je provela vlada Narodnog jedinstva, poboljšanja socijalnog položaja najširih slojeva društva — rekao bih i: plebejskih masa ili bar jednog njihovog dijela — i osim nacionalizacije inostranih kompanija, Allendeova vlada nije mogla ostvariti svoje planove. Ona je željela da nastavi nacionalizaciju, socijalne i ekonomske promjene, ali nije mogla. Opozicija je to sprečavala svim sredstvima.

Socijalistička vlada je tako stala u razvijanju revolucije. U početku, ona je srednjem sloju davala materijalnu pomoć, davani su povoljni krediti da bi taj sloj i ekonomski oživio, da bi se politički vezao za snage koje su rješavanje problema čileanskog društva vidjele u uspjehu socijalističke revolucije.

Međutim, taj srednji sloj, kada je dobio ekonomsku pomoć društva, države, počeo je da se „kapitalizira“, teži višim klasnim pozicijama. Ti slojevi sve više su ustajali protiv dalje nacionalizacije, počeli su se okretati protiv vladinog kursa.

Došlo je ne samo do političkog otpora socijalnih struktura koje su imale ekonomsku moć, nego je naviješten i pravi ekonomski rat. Stvarane su ekonomske teškoće, u prvom redu inflacijom, izazivalo se opadanje proizvodnje i zaposlenosti, čak se pokušavalo korumpirati jedan dio radničke klase. Stvaran je haos u ekonomskom životu zemlje, a to je dovelo i do slabljenja političkih pozicija socijalističke vlade.

Vanjski faktori — imperijalizam — činili su sve da otežaju situaciju. Stalnim i sistematskim djelovanjem izvana čileansko društvo je izlagano upornim i snažnim udarima i podriivanju. Da nije bilo uplitanja izvana, revolucija bi nesumnjivo svladala unutrašnje otpore i pobijedila bi.

Kako su se tim subverzijama suprotstavljale vlada i društvene snage koje su nju podržavale? Po svaku cijenu su htjele poštovati principe legalnosti u svim svojim postupcima, pridržavati se zakona i formalno-demokratskih metoda u političkoj borbi. Ali, formalna legalnost nije, u trenucima kada je sistem došao u opasnost, mogla zamijeniti stvarnu obranu revolucije, akciju i ofanzivu. To je značilo slabljenje vlastitog društvenog sistema, sistema koji je došao na vlast legalnim putem, ali je napadan ilegalnim sredstvima, diverzijama i nasiljem.

I pored izborne pobjede vlade Narodnog jedinstva zadržan je stari državni aparat i — što je najvažnije — sav aparat vojske i žandarmerije. Ostale su i političke stranke, čak i fašistička „Otadžbina i sloboda“ (koja je, doduše, kasnije prešla u ilegalnost, ali je nastavila da djeluje i provocira). Nenarušena je ostala, također, ekonomska moć srednje klase, a buržoazija ima i dalje bitan uticaj na ekonomski život zemlje. Veliki dio materijalnih sredstava ostao je još u rukama buržoazije. Vjerovalo se da će armija ostati neutralna. Događaji su, na kraju, pokazali da je to bila iluzija.

Šta su imali socijalisti i komunisti, odnosno vlada Narodnog jedinstva? Imali su podršku siromašnog, plebejskog dijela stanovništva. Ali — ne i silu.

Da zaključimo: moguće je da socijalizam pobjeđuje mirnim putem. Ali, iskustvo Čilea je ponovo pokazalo da se buržoazija, sve strukture buržoaskog sistema, parlamentarne demokratije, ne odriču vlasti sve dok imaju svoj aparat i institucije. Osim toga, bitno je da su tu bili u igri i interesi stranih kompanija i država. Imperijalističke snage su od početka radile na obaranju legalne vlade Allendea.

Zvonko Grahek:

Mislim da se u Čileu ponovo razotkrivaju neke imperijalističke, neokolonijalne tendencije u savremenim uslovima, posebno u Latinskoj Americi. Socijalizam kao svjetski proces jača. To daje sve snažnije pečat progresivnim kretanjima u međunarodnim odnosima. Snaže oslobodilački pokreti, raspada se sistem odnosa što ga je decenijama gradio imperijalizam. Završava se antikolonijalna revolucija u Aziji i Africi, i uspješno počinje — pobjedom revolucije na Kubi — da teče antikolonijalna revolucija u Latinskoj Americi. Snage imperijalizma i neokolonijalizma nastoje svim silama da to spriječe.

Nije slučajno što se tih godina na međunarodnoj sceni pojavljuje i razvija politika nesvrstavanja, čija se suština sastoji, zapravo, u antikolonijalnoj i antineokolonijalnoj, odnosno antiimperijalističkoj akciji. Borbom za nezavisnost, ravnopravnu međunarodnu saradnju i pravo svakog naroda da izgrađuje društvene odnose koji mu najbolje odgovaraju, ta politika teži i društvenim preobražajima i progresu, u svijetu.

Zbog toga je ona u kratkom vremenskom odsjeku — od Beogradske konferencije 1961. do Alžirske konferencije 1973. — postala tako značajan činilac progresivnog mijenjanja međunarodnih odnosa.

Izbornom pobjedom koalicije Narodnog jedinstva pod rukovodstvom predsjednika Allendea počeo je i u Čileu proces dubljih društveno-ekonomskih reformi. Po svom značaju, sadržini, te promjene su imale revolucionarni karakter („čileanski put u izgradnji socijalizma“). Allende je tražio — i nalazio — savezništvo sa ostalim antiimperijalističkim, antikolonijalnim snagama u Latinskoj Americi, prije svega u Kubi, Peruu, Argentini, a naravno, i sa ostalim socijalističkim i progresivnim snagama u svijetu; posebno u politici nesvrstavanja.

Razvoj revolucionarnih kretanja u Čileu ugrozio je interese krupne buržoazije, latifundista. U američkoj hemisferi — zajedno sa ostalim revolucionarnim i progresivnim snagama — doveo je u pitanje sadašnji sistem neokolonijalnih odnosa. Ojačao je emancipaciju zemalja Latinske Amerike od cijelog jednog sistema interameričkih odnosa, ekonomskih, političkih, vojnih itd., izgrađenih na imperijalističkoj dominaciji i hegemoniji SAD. Sve to je značilo — na ovaj ili onaj način — neminovno zaoštavanje odnosa prema domaćoj buržoaziji i inozemnim dominatorskim snagama, i — njihov sve žešći otpor.

Sulejman Redžepagić:

Zaista je fundamentalno pitanje: kojim tempom treba da se razvija revolucija u tim zemljama? To je i predmet stalnih polemika u međunarodnom radničkom pokretu. U Čileu postoje

dve osnovne koncepcije o karakteru revolucije i njenim klasno-političkim nosiocima. Prema jednoj, Čile se suočava sa antiimperijalističkom, demokratskom i antiveleposedničkom revolucijom. Prema drugoj, ova zemlja se sučeljava sa neposrednom socijalističkom revolucijom. Iz ovih teza proizlaze i različite praktično-političke koncepcije i taktika.

Međutim, upravo čileansko iskustvo je pokazalo da teza o podeli revolucije na antiimperijalističku i socijalističku ne može izdržati ozbiljniju kritiku. Revolucija je složen društveni proces u kojem se prožimaju elementi jednog i drugog.

Još pre nego što je predsednik Allende preuzeo vlast desnica se organizuje, nastoji da onemogući rad, pa i sam opstanak vlade. Čim je izborna pobjeda levice bila izvesna — banke su praktično ispražnjene, buržoazija povlači finansijski kapital iz opticaja. Organizuje se ubistvo tadašnjeg vrhovnog komandanta oružanih snaga koji je bio na pozicijama strogog poštovanja ustavnosti. Strane kompanije finansiraju subverzivne akcije protiv predsjednika Allendea. Veleposednici sprovode sabotazu u proizvodnji; svim sredstvima se sprečava normalan ekonomski život. Preko svojih informativno-propagandnih sredstava desnica razvija bučnu i snažnu kampanju protiv vlade narodnog jedinstva.

Uprkos svemu, vlada predsjednika Allendea nikad nije nikog osudila ni zatvorila zbog subverzija i protivustavnih aktivnosti. Striktno se držala zakona (koje su stvorile ranije vlade). Da ih prekrši — to je za sebe rezervisala reakcija i armija.

Zaoštren je, u velikim razmerama dubok klasni sukob. Posebno je bio izražen u sferi odnosa između izvršne i zakonodavne tj. sudske vlasti. Pri tom je samo prva, vladina, sledila politiku progresa i socijalističkih perspektiva, a druge dve — bile su na drugoj strani.

U takvoj veoma složenoj situaciji pojavljuju se sve teze o redovima levice u pogledu definisanja karaktera vlade i njenih mogućnosti: prema jednoj tezi formiranje vlade Narodnog jedinstva je tako veliki i istorijski poduhvat da na tome treba manje-više stati, „konsolidovati“ ono što je postignuto, a prema drugoj je trebalo činiti pritisak na vladu da se ide dalje kako bi se osigurale nove pozicije u privredi i društvu.

Neusklađenost vlade je prilično kočila efikasnost u donošenju odluka i u akciji uopšte. To je, naročito, došlo do izražaja u neodlučnom suprotstavljanju desnici i u usporavanju revolucionarnog dinamizma. Prema tome: jedna pouka iz ovog tragičnog iskustva je da svako robovanje doktrinarnim shemama, kako pre dolaska na vlast tako i kasnije, može biti fatalno za revolucionarni pokret.

Razvoj događaja je pokazao da je armija bila pasivna, ali — prema snagama koje su se suprotstavljale promenama. Mirno je posmatrala kako fašističke organizacije sprovode terorizam.

Na kraju im se i sama pridružila. Izvršen je državni udar. Desnica i armija stavile su na lomaču demokratske tradicije i institucije, da bi očuvale privilegovane pozicije i interese moćnih inostranih kompanija.

Jure Bilić:

Istakao bih neka pitanja koja se odnose na inostrani faktor. Stvarno je čudno što se ponegdje u štampi pojavljuju upitnici kad je po srijedi „inostrani faktor“. Njegovo aktivno učešće u čileanskim događajima je van svake sumnje.

Čile je jedna od članica Rio-sporazuma, jednog od vojnih paktova kome Sjedinjene Države stoje na čelu. Izložen je svim negativnim posledicama koje iz toga proizlaze. (Ovdje, u Evropi, svojevremeno je doprlo u javnost da su vlade pojedinih zemalja, uz osnovni ugovor o pristupanju NATO paktu, potpisale i izvyesne tajne anekse. Prema tim klauzulama oružane snage vodeće sile bloka mogu neposredno da intervenišu u slučaju ako ih članstvo u paktu dotične zemlje bilo iz kog razloga dovedeno u pitanje, a nacionalna armija se pokaže nesposobnom da takav razvoj događaja spriječi). Nesvrstanost, kao spoljnopolitička orijentacija, i mjere Aljendeove vlade na unutrašnjem planu, mogli su biti dovoljan razlog za vodeću silu blokovske grupacije, kojoj pripada Čile, da djeluje.

Pored članstva u paktu, Čile je od 1947. godine sa SAD imao i bilateralni ugovor o vojnoj pomoći. Na osnovu toga ugovora, skoro svi čileanski oficiri prošli su kroz američke vojne škole. U okolnostima u kojima se ti odnosi razvijaju, nastaju — kao što se može sa sigurnošću, na osnovu iskustva, pretpostaviti — i takvi odnosi koji su pogodni za uticanje, u bilo kom smislu, na određene tokove i zbivanja. To je jedna strana medalje.

Druga je: zemlja-članica pakta, zajedno sa vojnom pomoći prima i takozvanu američku grupu MAAG, odnosno ekipu oficira i drugih stručnjaka, koji pomažu domaćoj armiji u efikasnoj upotrebi vojne pomoći. Ta grupa je tako sastavljena da je u mogućnosti da utiče na razna područja unutrašnjeg života zemlje domaćina. Poseban joj je zadatak da organizuje i obučí domaće oružane snage i snage bezbjednosti poretka da onemoguće izbijanje unutrašnjih revolucionarnih i antikolonijalnih pokreta.

Od početka prošle decenije, kada je postalo jasno da vođenje ratova uz upotrebu nuklearnih sredstava ne bi ničemu vodilo, u Vašingtonu je rođena ideja da se na neki drugi način pokušaju suzbiti revolucionarni i oslobodilački pokreti. Tokom godina izgrađena je — u okviru nove strateško-političke koncepcije, poznate pod nazivom „elastično reagovanje“ — strategija protiv-gerilskih, protivpobunjeničkih dejstava u pojedinim zemljama. Još od 1965. godine poznat je jedan plan američkih službi, rađen

pod šifrovanim nazivom „Kamelot“ i kamufliran kao naučno-istraživački projekat. To je u stvari bio plan obavještajnog prodora u unutrašnji društveno-politički život Čilea (i Brazila) radi obezbjeđenja takvih pozicija koje bi garantovale presudan uticaj na odnose u zemlji.

S obzirom na sve to, može se reći da organizovanje kontrarevolucije, uz aktivno učešće inostranog faktora, ima svoju istoriju. Time se jedino mogu objašnjavati smetnje i organizovanje otpora Allendeu i mnoge aktivnosti u kojima je nastajala i razvijala se kriza — sve do otvorenog udara kontrarevolucije.

Sa gledišta teorije specijalnog rata, u slučaju Čilea manifestovala su se dva njegova oblika: izazivanje krize i upravljanje njome, uz primjenu državnog udara. Izazivanje krize, i to poglavito u privredi, imalo je zadatak da u očima masa kompromituje režim kao nesposoban i proširi malodušnost uz parolu da se taj režim mora srušiti. Državni udar je samo dovršio cijelu kontrarevolucionarnu ofanzivu.

Pri ovakvom stanju stvari, očekivanje da će oružane snage Čilea ostati izvan događaja, čista je iluzija.

Odnosi u ovoj zemlji poslije udara do te mjere su zaoštreni da je posrijedi borba na život i smrt između jedne i druge strane. To nije nikakva „operetska scena“. I novi ministar predsjednik kaže: „Ili mi ili oni!“ S obzirom na to, budući razvoj događaja nosi u sebi velike opasnosti.

(„Komunist“, 1 oktobra 1973.)

Događaji u Rusiji 1917. godine i ovi danas u Čileu veoma su različiti. Međutim, istorijski izazov je sličan.

Rusija iz 1917. donela je odluke koje su veoma uticale na savremenu istoriju. Došlo se do saznanja da zaostala Evropa može da se nađe ispred razvijene Evrope, da prva socijalistička revolucija ne mora nužno izbiti unutar industrijskih sila. Rusija je prihvatila izazov i stvorila novu formu izgradnje socijalizma, diktaturu proletarijata.

Danas niko ne sumnja da nacije sa velikim brojem stanovništva mogu ovim putem u vrlo kratkom periodu raskinuti sa zaostalošću i doći na nivo civilizacije našeg vremena. Primeri SSSR i NR Kine su elokventni sami po sebi. Kao Rusija nekada, Čile se sada nalazi pred nužnošću da inicira novu formu izgradnje socijalističkog društva. Naš revolucionarni, pluralistički put, predvideli su klasici marksizma, ali on nikada ranije nije bio ostvaren. Mislioci socijalizma pretpostavljali su da će taj put prve preći najrazvijenije nacije, verovatno Italija i Francuska, sa svojim moćnim radničkim partijama marksističkog opredeljenja.

Međutim, istorija je još jednom dopustila da se raskine sa prošlošću i da se izgrađuje novi model društva ne samo tamo gde je to teorijski bilo moguće predvideti, već i tamo gde su se stvorili povoljniji i konkretniji uslovi. Čile je danas prva zemlja na svetu koja je pozvana da uobliči ovaj model prelaska u socijalističko društvo.

Pesimisti će reći da to nije moguće. Reći će da jedan parlament koji je tako dobro služio buržoaziji nije sposoban da se transformiše u parlament čileanskog naroda. Fanatično tvrde da oružane snage i karabinjeri, dosadašnja potpora i oslonac institucionalizovanog poretka koji prevazilazimo, neće prihvatiti da štite volju naroda rešenog da izgrađuje socijalizam u zemlji.

Oni zaboravljaju patriotsku svest naših oružanih snaga i karabinjera, njihovu profesionalnu tradiciju i njihovo podređivanje civilnoj vlasti.

Gospodo članovi Nacionalnog kongresa, izjavljujem da ovu instituciju koja se oslanja na glas naroda, u samoj njenoj prirodi ništa ne sprečava da se de fakto pretvori u parlament naroda. Tvrđim, takođe, da će oružane snage i karabinjeri — ostajući verni svojim dužnostima i tradiciji nemešanja u politički proces — biti oslonac društvenog uređenja koje odgovara volji naroda i u okvirima koje utvrđuje Ustav.

Teškoće sa kojima se suočavamo ne sastoje se u tome. One stvarno leže u daleko kompleksnijim zadacima koji nas očekuju: institucionalizovati politički put ka socijalizmu i realizovati ga polazeći od naše stvarnosti — zaostalosti, siromaštva, zavisnosti — svojstvene za nerazvijenost; raskinuti sa uzrocima zaostalosti i istovremeno graditi novu društveno-ekonomsku strukturu, sposobnu da obezbedi kolektivni progres.

Uzroci zaostajanja bili su — i još uvek su — u povezanosti i podređenosti tradicionalne vladajuće klase spoljnjem i unutrašnjem monopolu.

Naš prvi zadatak je rušenje baze te strukture, koja daje samo deformisani rast. Ali, uporedo moramo graditi novu privrednu strukturu, maksimalno čuvajući proizvodna i tehnička dostignuća do kojih smo došli uprkos nerazvijenosti. Moramo je izgraditi bez kriza koje veštački izazivaju oni čije su privilegije dovedene u pitanje.

Naš put ka socijalizmu

Ostvarenje naših težnji pretpostavlja dug put i zahteva veliku energiju svih Čileanaca. Osnovna pretpostavka je nov oblik institucionalnog usmeravanja socijalističkog uređenja ka pluralizmu i slobodi. Zadatak je izuzetno složen, jer nema modela na koji bismo se mogli ugledati. Otvaramo jedan novi put. Idemo bez vodiča po nepoznatom terenu . . .

Već duže vremena nivo nauke i tehnike pruža mogućnost da se svima obezbede osnovna dobra koja danas uživa manjina. Teškoće nisu u tehnici, a u našem slučaju još manje u nedostatku prirodnih i ljudskih resursa. Ono što sprečava da se ostvare ideali to je društveno uređenje, to je priroda dosadašnjih interesa, to su prepreke sa kojima su se suočavali zavisni narodi. Na ove prisilne institucije moramo koncentrisati našu pažnju.

Jasnije rečeno, naš zadatak je da kao čileanski put u socijalizam definišemo i primenimo u praksi novi model države, privrede i društva, stavljajući u centar pažnje čoveka, njegove potrebe i težnje . . . Ne postoje ranija iskustva koja bismo mogli koristiti kao model; moramo razvijati teoriju i praksu novih

formi društvene, političke i ekonomske organizacije kako bismo mogli da prevaziđemo nerazvijenost i ostvarimo socijalizam . . .

Takođe bismo pretrpeli krah ako bismo zaboravili konkretne uslove od kojih polazimo i pretendovali da sada kod nas stvorimo nešto što prevazilazi naše mogućnosti.

Ne idemo u pravcu socijalizma zbog akademske ljubavi prema doktrinarnom modelu . . .

Nemamo drugog cilja osim progresivne izgradnje nove strukture vlasti, zasnovane na volji većine i usmerene na zadovoljenje u što kraćem roku osnovnih potreba sadašnje generacije.

Moja obaveza je da, kao najodgovorniji čovek za sudbinu Čilea, u ovom trenutku jasno izložim kojim putem mi sada idemo, da objasnim naše težnje i opasnosti koje uporedo stoje . . .

Pet je osnovnih tačaka koje utiču na političku i društvenu borbu u našem revolucionarnom procesu: zakonitost, institucionalnost, političke slobode, nasilje i podruštvljavanje sredstava za proizvodnju. To su osnovna pitanja koja utiču na sudbinu svakog građanina, danas i ubuduće.

Princip legalnosti (zakonitosti)

Protestujemo protiv takvog zakonskog regulisanja čiji postulat odražavaju društveni poredak ugnjetavanja. Naše pravne norme — tehnika zakonskog regulisanja društvenih odnosa među Čileancima — danas odgovaraju kapitalističkom sistemu. U prelaznom periodu ka socijalizmu pravne norme odgovaraće potrebama naroda koji izgrađuje jedno novo društvo. Ali zakonitosti će biti. Naš zakonski sistem treba da se modifikuje. Odatle i potiče velika odgovornost domova Kongresa u sadašnjem trenutku. Kongres mora da doprinese da se ne blokira transformacija našeg pravnog sistema. Od realizma Kongresa u velikoj meri zavisi da li će na mesto kapitalističke zakonitosti doći socijalistička, u skladu sa društveno-ekonomskim promenama koje smo utemeljili. Sa puno odgovornosti želimo da izbegnemo nasilno rušenje zakonitosti koje bi samo otvorilo vrata arbitrarnosti i ekscesima.

Institucionalni razvitak

Dosadašnja borba narodnih pokreta i partija koje sačinjavaju vladu umnogome je doprinela da naša zemlja može da računa na bolju sadašnjicu. Naš otvoren institucionalni sistem odoleo je težnjama onih koji su želeli da zgaze volju naroda.

Fleksibilnost institucionalnog sistema pruža nam nadu da on neće biti jedna sporna, kruta barijera. Da će se kao i naš zakonski sistem prilagoditi novim uslovima i zahtevima da se putem ustavnih normi stvori novi institucionalizam koji bi omogućio prevazilaženje postojećeg, kapitalističkog.

Novi institucionalni poredak bi ozakonjavao i orijentisao našu akciju: prenošenje radnicima i narodu političke i ekonomske vlasti u celini. Ostvarenje ovih zahteva pretpostavlja kao prvo društvenu svojinu nad osnovnim sredstvima za proizvodnju.

Uporedo sa ovim potrebno je političke institucije uskladiti sa stvarnošću. Sada je momenat da po suverenoj volji naroda zamenimo sadašnji ustav, čija je osnova liberalna, ustavom koji bi imao socijalističku orijentaciju. Da važeći dvodomi sistem Kongresa zamenimo jednodomin.

Političke slobode

Važno je istaći da su za nas — predstavnike narodnih snaga — političke slobode dostignuća naroda na mukotrpnom putu njegove emancipacije. Te slobode su deo pozitivnog iz istorijskog perioda koji ostavljamo za sobom. Otuda i naše poštovanje slobode i svesti i svih veroispovesti . . .

Ne bismo bili revolucionari ako bismo se ograničili samo na očuvanje dostignutih političkih sloboda. Vlada Narodnog jedinstva ojačaće te slobode. Nisu dovoljne samo verbalne proklamacije, jer to bi bila obmana. Omogućićemo da te slobode budu opipljive i konkretne u onoj meri u kojoj budemo osvajali i ekonomske slobode.

Svoju politiku — koju mnogi veštački negiraju — narodna vlada usmerava svesna činjenica o postojanju klasnih i društvenih slojeva sa antagonističkim i isključivim interesima, postojanja političke nejednakosti unutar iste klase i sloja. U ovakvim složenim uslovima vlada štiti interese svih onih koji svojim radom zarađuju za život, radnika, intelektualaca, tehničara, umetnika i službenika. To je društveni konglomerat koji je sve širi kao posledica kapitalističkog razvoja, sve jedinstveniji usled zajedničkih najamnih uslova. Iz istog razloga naša vlada podržava sitne i srednje poslodavce i sve one sektore koje centri moći eksploatišu sa različitim intenzitetom.

Nasilje

Narod Čilea osvaja političku vlast bez potrebe da se maši oružja. On napreduje putem svog socijalnog oslobođenja a da nije morao da se bori protiv jednog despotskog i diktatorskog režima, već protiv ograničenosti liberalne demokratije. Naš narod teži da legitimno savlada prelaznu etapu ka socijalizmu bez pribegavanja autoritativnim formama vladavine.

Naša volja u tom pogledu je vrlo jasno izražena. Ali, odgovornost za garantovanje političke evolucije koja bi vodila socijalizmu ne počiva jedino na vladi i na pokretima i partijama

koje se nalaze u njoj. Naš narod se digao protiv institucionalizovanog nasilja koje nad njim vrši sadašnji kapitalistički sistem. Zato menjamo osnove tog sistema . . .

Dužnost mi je da upozorim na jednu opasnost koja može da ugrozi čistotu naše emancipacije, radikalno da izmeni put koji nam nameće naša stvarnost i naša kolektivna svest: ta opasnost je nasilje protiv odluke naroda.

Ako nasilje, unutrašnje ili spoljno, u bilo kojoj formi: fizičkoj, ekonomskoj, društvenoj ili političkoj, dospe dotle da zapreti našem normalnom razvitku i dostignućima radnika, biće doveden u opasnost kontinuitet institucionalizma, pravnog reda, političkih sloboda i pluralizma. Onda će borba za socijalnu emancipaciju i slobodno opredeljenje našeg naroda obavezno poprimiti druge forme, različite od onih koje sa opravdanim ponosom i istorijskim realizmom nazivamo čileanskim putem u socijalizam. Nad tim će bditi odlučna aktivnost vlade, revolucionarna snaga naroda, demokratska čvrstina armije i karabinjera, jer Čile sigurno ide putem svog oslobođenja.

Jedinstvo narodnih snaga i simpatije koje pokazuju srednji slojevi daju nam neophodnu nadmoć da privilegovana manjina ne pribegne nasilju.

Ostvarenje socijalnih sloboda

Naš put je obnavljanje socijalnih sloboda primenom političkih sloboda, što zahteva uspostavljanje ekonomske jednakosti . . .

Obična politička revolucija može se okončati za nekoliko nedelja. Jedna društvena i ekonomska revolucija traži godine, neophodne da bi ona prodrila u svest masa, da bi se te mase organizovale u nove strukture, učinile operativnim i uskladile sa drugima. Utopija je da je moguće preskočiti prelazne etape. Nije moguće uništiti jednu društvenu i ekonomsku strukturu, jednu postojeću društvenu instituciju, a da se minimalno ne razvije druga koja će je zameniti . . .

Trasirajući svoj put, moja vlada bila je svesna tih činjenica. Znamo da promena kapitalističkog sistema, uz poštovanje zakonitosti institucionalnosti i političkih sloboda, zahteva od nas da našu akciju saobrazimo izvesnim ograničenjima u ekonomskoj, političkoj i društvenoj oblasti . . .

Svaka istorijska etapa odgovara uslovima prethodne i stvara elemente i faktore za sledeću. Preći prelazni period bez ograničenja političkih sloboda, bez zakonodavnog i institucionalnog vakuuma je pravo i zahtev našeg naroda . . .

Podruštvljavanje sredstava za proizvodnju

Tokom šest meseci naše vladavine odlučno smo delovali na svim poljima. Rad na ekonomskom planu usmeren je na rušenje prepreka koje onemogućavaju potpuni procvat materijalnih i ljudskih potencijala. U toku šest meseci energično smo išli putem promena koje onemogućavaju povratak na staro.

Čile je otpočeo sa vraćanjem zemlje njenog osnovnog bogatstva, bakra. Nacionalizacija bakra nije akt osvete, niti mržnje prema grupi, ili bilo kojoj naciji. Vršimo pozitivan akt ostvarenja neotuđivog prava suverenog naroda: korišćenje nacionalnih bogatstava putem sopstvenog rada i nacionalnog napora. Tražimo da jednoglasna odluka slobodnog čileanskog naroda o bakru bude poštovana od svih zemalja i vlada. Platićemo za bakar ako je to pošteno, ili nećemo platiti ako je to nepravedno. Budno ćemo čuvati naše interese . . .

Nacionalizovali smo i drugo naše osnovno nacionalno bogatstvo: gvožđe . . . Nacionalizovaćemo i ugallj.

Šalitra je takode naša . . .

U sektor društvene svojine uključili smo razna preduzeća -- među njima Purina, Lanera Austral, tekstilne fabrike Beljivista Tome, Fiap i Fabrilina. Rekvirirali smo industriju cementa i tekstilnu industriju Yarur jer su ugrožavale snabdevanje . . .

Ubrzali smo proces agrarne reforme eksproprijacijom hiljadu latifundija i tako izvršili značajan deo zadatka postavljenog za ovu godinu. Proces sprovodi u skladu sa važećim zakonima, uz vođenje računa o interesima sitnog i srednjeg posednika . . .

Podržavljenje banaka bio je odlučan korak. Uz potpuno poštovanje prava sitnih akcionara, nacionalizovali smo 9 banaka, a uskoro ćemo imati kontrolu nad ostalima. Na osnovu podataka kojima raspolažemo, očekujemo da ćemo postići razuman sporazum sa inostranim bankama.

Ekonomska politika

To su bile naše prve akcije u cilju otpočinjanja suštinskih i definitivnih promena u našoj privredi. Ali nismo uradili samo to. Primenili smo i kratkoročnu politiku čiji je glavni cilj bio povećanje potrošnje materijalnih dobara i usluga.

Vodimo odlučnu borbu za obuzdavanje inflacije.

Granice vladine akcije

Suštinski se razlikujemo od prethodnih vlada; ova vlada će uvek narodu reći istinu. Smatram svojom dužnošću da pošteno kažem da smo pravili greške; da nepredviđene teškoće otežavaju sprovođenje planova i programa. Iako nismo postigli predviđenu

proizvodnju bakra, iako proizvodnja šalitre nije dostigla milion tona, iako ne gradimo sve stanove koje smo predvideli, ipak ćemo u svakoj od ovih oblasti daleko prevazići najvišu proizvodnju bakra, šalitre i stanova koju je ikada naša zemlja registrovala.

Zbog nepostojanja koordinacije među brojnim institucijama društvenog sektora, dolazi do neefikasnosti pojedinih odluka. Ali stvaramo mehanizme za racionalizaciju i planiranje koji će biti mnogo ekspeditivniji . . .

Drugo ograničenje zbog koga trpimo je u administrativnim, zakonskim i proceduralnim nedostacima koji ometaju sprovođenje nekih osnovnih vladinih planova. To je, između ostalog, razlog što je plan stambene izgradnje počeo da se sprovodi sa zakašnjenjem, što nije ostvareno reaktiviranje izvesnih industrijskih grana i smanjenje nezaposlenosti. . .

Idemo sporo u uobličavanju društvenih mehanizama participacije naroda. Gotovi su zakonski projekti koji će dati svojstvo pravnog lica Jedinstvenoj radničkoj centrali i koji će institucionalizovati uključivanje trudbenika i političko, društveno i ekonomsko upravljanje državom i preduzećima, ali smo tek skicirali forme participacije u provincijama, zajednicama i privatnim firmama.

Moramo garantovati ne samo vertikalnu participaciju trudbenika, kao na primer industrijskih radnika u njihovim preduzećima, već i horizontalnu participaciju za seljake, radnike predaivačke industrije, rudare, službenike, stručnjake . . .

Drugi nedostatak je što za ovih šest meseci nismo uspeli da imobilizujemo intelektualne, umetničke i stručne sposobnosti mnogih Čileanaca. Nedostaje mnogo da ljudima nauke, stručnjacima, konstruktorima, umetnicima i tehničarima, domaćicama i svima onima koji mogu i hoće da sarađuju u transformaciji društva, omogućimo da budu iskorišćene njihove sposobnosti.

Izgradnja društvenog sektora je jedan od naših velikih ciljeva. Uključivanje u ovaj sektor većeg dela naših osnovnih bogatstava — bankarskog sistema, latifundija, pretežnog dela naše spoljne trgovine i monopola — zadatak je koji smo počeli da sprovodimo i koji treba da produbimo. Uspostavljanje socijalizma u ekonomskoj oblasti znači zamenjivanje kapitalističkog načina proizvodnje socijalističkim putem kvalitativne promene svojinskih odnosa, što ima humani, politički i ekonomski značaj. Ugrađivanjem većeg dela proizvodnog aparata u sistem kolektivne svojine okončava se eksploatacija radnika, stvara se duboko osećanje solidarnosti, omogućava se da rad i napor svakog pojedinca predstavlja deo zajedničkog rada i napora.

Na političkom planu, radnička klasa zna da je njena borba usmerena na podruštvljavanje naših osnovnih sredstava za proizvodnju. Nema socijalizma bez sektora društvene svojine . . .

Prednosti socijalizma se ne izražavaju spektakularno u prvim etapama njegove izgradnje. Prepreke se savlađuju stvaranjem jednog istinskog radnog morala, političkom mobilizacijom proletarijata ne samo oko njegove vlade, nego i oko njegovih sredstava za proizvodnju.

Uspostavljanje društvenog sektora ne znači stvaranje državnog kapitalizma, već stvarni početak jedne socijalističke strukture. Društvenim sektorom zajednički će upravljati radnici i predstavnici države, što će predstavljati sponu u jedinstvu svakog preduzeća i čitave nacionalne ekonomije. To neće biti birokratska i neefikasna preduzeća, već visokoproduktivne organizacije koje će stajati na čelu razvoja zemlje i koje će dati novu dimenziju radnim odnosima. U našem prelaznom periodu tržište ne smatramo kao jedini putokaz ekonomskog procesa. Planiranje će biti osnovni orijentir proizvodnje. Neki misle da ima drugih puteva. Ali, formirati radnička preduzeća i staviti ih u uslove slobodnog tržišta značili bi pretvoriti zaposlene u navodne kapitaliste i insistirati na jednoj formi koja je istorijski propala. . .

Uporedo s ovim moramo pružiti podršku sitnom i srednjem industrijalcu, sitnom i srednjem trgovcu i posedniku koji su dugi niz godina predstavljali eksploatisani sloj od strane krupnih monopola. Naša ekonomska politika im garantuje jednak tretman. Neće biti više finansijske eksploatacije, niti iskorišćavanja sitnih trgovaca od strane krupnih firmi. Sitna i srednja industrija imaće aktivnu ulogu u izgradnji nove privrede.

Sve što sam izložio na političkom, ekonomskom, kulturnom i međunarodnom planu predstavlja zadatak naroda, a ne jednog čoveka niti jedne vlade.

Salvador Allende: „Nuestro Camino al Socialismo — La Via Chilena“ Santiago de Chile, Editorial — E.C.A.S.A. 1971, Ediciones Papiro. — poruka Kongresu, maja 1971.

Prevela: *Radmila Trifunović*

Luis Corvalan NARODNA VLADA

Kroz dugi period borbe, obeležen delimičnim poredama i prolaznim porazima, najdoslednije antiimperijalističke i antioligarhijske snage Čilea preuzele su rukovođenje zemljom.

Obrazovanje vlade 3. novembra 1970. godine, na čelu sa socijalistom Salvadorom Allendeom i uz učešće svih pokreta i partija koje čine blok Narodnog jedinstva, otvara novu etapu u istoriji Čilea, predstavlja dalekosežnu promenu na putu kojim ide zemlja. Otadžbina O'Higinsa i Rekabarena pošla je putem dubokih revolucionarnih promena, putem nacionalnog oslobođenja, razvijene demokratije i socijalizma.

Na vrhuncu borbe za socijalna prava i nacionalno oslobođenje na kontinentu, došlo je — počev od kubanske revolucije — do ofanzive imperijalizma i oligarhije. Batina je kombinovana sa milovanjem. Agresija u Zalivu svinja, blokada Kube, vojni udari u Brazilu i Argentini, invazija u Santo Domingu, talas represalija u Urugvaju i drugim zemljama — bili su deo te ofanzive. Uporedo sa njom kombinovan je tzv. Savez za progres, američka politika pomoći i podsticanja izvesnih delova buržoazije, raspoložene za izvesne reforme ali istovremeno angažovane u očuvanju interesa imperijalizma. Karakteristično je za Latinsku Ameriku da reakcionarni talasi brzo gube snagu i da narodi ponovo preuzimaju inicijativu.

Pobeda naroda Čilea uklapa se u kontekst novog uspona snaga koje se u Latinskoj Americi bore za nezavisnost i progres. Ne radi se, međutim, o izolovanom slučaju. Progresivni kurs kojim je krenuo Peru pod vladom generala Velasco Alvarada, neuspeh reakcionarnog udara u Boliviji i obrazovanje vlade koja je više levo orijentisana od prethodnih (članak je pisan pre vojnog udara — *prim. prev.*), snažne borbe urugvajskih i argentinskih radnika za ekonomska prava i političke slobode, izlazak Komu-

nističke partije Venesuele iz ilegalnosti, pobeda naroda Čilea i mnoge druge činjenice ukazuju za značajne promene u Latinskoj Americi.

Stupanje na put socijalizma

Planovi koje je počeo da sprovodi američki imperijalizam, čiji je cilj bio izolacija Kube i zatvaranje puta ka slobodi ostalim narodima na kontinentu, doživljavali su stalne neuspehe.

Istorijski, kubanska revolucija predstavlja početak nove nezavisnosti latinskoameričkih zemalja, njihovo stupanje na put ka socijalizmu. I pored ekonomskih teškoća, prouzrokovanih u prvom redu američkom sabotazom, kubanska revolucija se konsolidovala, pokazujući istovremeno narodima hemisfere da se prava rešenja za probleme koji ih muče nalaze u ekonomskom oslobođenju od imperijalističkih monopola, u punoj političkoj nezavisnosti njihovih zemalja, u likvidaciji oligarhije, u revolucionarnim promenama i, konačno, u socijalizmu. Čileanski događaji reafirmišu ovu istorijsku tendenciju.

Uprkos manevrima monopola, američkog imperijalizma i najreakcionarnijih delova desnice, partije levice, najprogresivnije društvene i političke snage Čilea, obrazovale su vladu izražavajući volju naroda. Ovoga puta američki imperijalizam nije mogao da primeni intervencionističku politiku u stilu Santo Dominga iz 1965. Isto tako nije mogao, a nije ni verovao, da može vaditi kestenje iz vatre tuđim rukama. Između Čilea i Perua postojali su dobri odnosi još za vreme demohrišćanske vlade, a sve pokazuje da će biti još bolji, aktivniji i posebno prijateljski sa vladom na čijem čelu se nalazi Salvador Allende. Poslednjih godina isto tako su bili dobri i čileansko-bolivijski odnosi, uprkos tome što su diplomatski odnosi bili suspendovani. Političkim promenama u Čileu i onih koje su izvršene u Boliviji otpočinje veći stepen razumevanja između dva bratska naroda, što dovodi i do najmenovanja ambasadora od strane vlade u Santjagu i La Pazu. Što se tiče Argentine, treba računati sa dubokim demokratskim i prijateljskim osećanjima naroda, i pored toga što su se tamo čuli glasovi — na primer, Isaka Rojas — koji govore o opasnosti zaraze, za čije sprečavanje nisu dovoljni planinski masivi Anda. Ako se ovaj narod juče uspešno mobilisao da spreči odlazak oružanih snaga u Koreju ili Santo Domingo, sigurno je da bi to ponovo učinio u slučaju agresivne pretnje Čileu. Najverovatnije je da je ovo osećanje imao u vidu argentinski predsednik, general Roberto Macelo Levingston, kada je izjavio da je: „pobeda Salvadora Allendea isključivo stvar Čileanaca i da o njoj treba da se brine jedino čileanski narod”.

Sjedinjenje Države moraju da prihvate promenu do koje je došlo

U samim Sjedinjenim Državama čuli su se razumni glasovi. Razni političari i predstavnici štampe izjavljivali su da Sjedinjene Države ne mogu da učine ništa drugo do da prihvate promenu do koje je došlo u Čileu, iako im to, razumljivo, nije po volji. Ne malo njih smatra da se politika frontalnog napada, koji su Sjedinjene Države primenile prema Kubi, završila na njihovu štetu u Latinskoj Americi. Sigurno je da se ne mogu zaobići problemi sa kojima se američki imperijalizam suočava u Jugoistočnoj Aziji i na Bliskom istoku, ali ni porast demokratskih snaga u samim Sjedinjenim Državama.

Rezultati čileanskih izbora od 4. septembra i preuzimanje izvršne vlasti od strane pobjedničke koalicije naišli su na veliko interesovanje i oduševljenje i ostalih naroda Latinske Amerike. Tim povodom u Urugvaju, Venesueli, Argentini i drugim zemljama došlo je do javnih manifestacija masa. Kako u ovim zemljama tako i na celom kontinentu partije i ljudi koji pripadaju raznim demokratskim grupama, socijalisti, radikali, nacionalisti, hrišćanski demokrati i, prirodno, komunisti pozdravili su kao važan događaj pobjedu Salvadora Allendea.

Ova atmosfera priznanja i latinskoameričke solidarnosti i još više činjenica da je narodna pobjeda postignuta na način koji niko ne može da dovede u pitanje, uporedo sa jačanjem snaga demokratije i socijalizma na svetskom planu, objašnjavaju zašto američkom imperijalizmu i reakcionarnim snagama u čitavoj Latinskoj Americi ne ostaje ništa drugo do da prihvate novu situaciju koja je stvorena u Čileu.

Vlada Narodnog jedinstva, na čijem se čelu nalazi Salvador Allende, proizišla je iz legalnih izbora i predstavlja vrhunac aktivne mobilizacije masa, čemu je prethodilo bezbroj velikih i malih bitaka na svim frontovima klasne borbe.

Na izborima je Salvador Allende dobio relativnu većinu. Odmah se postavio zadatak da Kongres na svom plenarnom zasedanju potvrdi izbornu pobjedu. Partije Narodnog jedinstva ispoljile su političku čvrstinu i zrelost, solidarnost principa i taktičku elastičnost. One su znale da kombinuju mobilizaciju masa i traženje rešenja za sporazum sa demohrišćanima. Njihov kandidat, Radomiro Tomić, izašao je na izbore sa programom koji se u većem delu poklapao sa programom partija levice. Time se postiglo da se najreakcionarniji sektor izoluje i da se osujeti njegova želja da blokira narodu put do vlasti. Demohrišćani su isto tako ispoljili političku odgovornost. Potvrda tome je priznanje pobjede Salvadora Allendea od snaga koje predstavljaju tri četvrtine Parlamenta.

Ne izvoziti model

„Primer Čilea“ pokazuje da putevi i metodi revolucionarnog procesa u svakoj zemlji imaju sopstvene specifičnosti. Teze da radnička klasa i ostale snage koje se bore za socijalizam mogu osvojiti vlast i izvršiti revolucionarne promene bez obavezno pribegavanja oružju, nisu neosnovane. One su i proklamovane na 20. kongresu Komunističke partije SSSR i prihvaćene od komunističkog pokreta na Konferenciji 1960. Prirodno je da su revolucionari svake zemlje pozvani da procene da li takva mogućnost postoji ili ne, da li se ona može primeniti na sopstvene uslove, kao i da otkriju i utvrde, ako takvih mogućnosti ima, njihove specifičnosti. Čileanski komunisti nemaju pretenzija da propagiraju izvoz svog iskustva, puta i formi revolucionarnog procesa, kao modela koji je primenljiv u drugim zemljama.

Ostvarena pobjeda nije mala. Partije levice osvojile su vladu, odnosno jedan deo političke vlasti, i to onaj koji ima najviše uticaja na upravljanje državom. Međutim, oligarhija je i dalje jaka zbog pozicija koje je zadržala u Kongresu, pravosuđu i sredstvima masovnih komunikacija. Ona, zajedno sa američkim imperijalizmom, dominira i u centrima ekonomske moći. To znači da Čile i njegova vlada, s jedne strane, i oligarhija i imperijalizam s druge, ulaze u period neprekidnih sukoba. Vlada predsednika Allendea čini prve korake na putu realizacije programa. Otpor reakcije nije izostao. Ona je pokušala i pokušavaće da za sebe iskoristi sve moguće situacije. Nije sasvim isključeno da u budućnosti narod Čilea bude primoran na određenu vrstu oružanog sukoba. Osnovni zadatak trenutka je da se protivnici onemoguće, da im se vežu ruke, kako ne bi doveli zemlju u građanski rat, u koji oni žele da je uvuku.

Odgovoriti na svaki pokušaj subverzije

Na bilo kakav pokušaj uvlačenja u zamke ili agresiju spolja, bilo od kuda ona dolazila, narod Čilea i oružane snage zemlje odlučno će stupiti u bitku za odbranu suvereniteta domovine. Narod Čilea će znati da odgovori i na sve pokušaje unutrašnje reakcionarne subverzije. Pobjeda naroda na izborima 4. septembra, i uspostavljanje prve čileanske zaista antiimperijalističke i antioligarhijske vlade, čiji je cilj socijalizam, biće upisan u istoriju našeg vremena kao značajan događaj na latinskoameričkom kontinentu, bez obzira na sve promene i buduće sukobe do kojih bude došlo.

Komunističkoj partiji Čilea palo je u deo da odigra važnu ulogu u ostvarenju jedinstva naroda i pobjede od 4. septembra. Politika Komunističke partije, njena koncepcija čileanske revolucije, čvrstina i elastičnost taktike, politika jedinstva radničke klase i naroda, njena upornost, bili su važni elementi te pobjede.

Linija obeležena na poslednja dva kongresa Komunističke partije ima poseban značaj i važnost. Ona je usmerena na konsolidovanje i jačanje međusobnog razumevanja između socijalista i komunista, na postizanje još šireg narodnog jedinstva i na ujedinjenje, u uslovima demohrišćanskog režima, „svih progresivnih snaga, kako onih koje su u opoziciji tako i onih koje su u vladi, a protiv reakcionarnih snaga u vladi i opoziciji“.

Partija i Komunistička omladina su u toj borbi morale da se suprotstave otvorenim i prikrivenim neprijateljima, deklariranim reakcionarima i onima koji se maskiraju ultralevim frazama. Ultralevica se zalagala za parolu „puška umesto izbornog glasa“ i nije prezala da protiv komunista koristi klevete. Epiteti „reformisti“, „konzervativci“, „poltroni“, „tradicionalisti“, „privvezani za poslaničke stolice“, „branioci statusa“ itd. su samo deo kleveta upućenih rukovodiocima i članovima Partije. Američki pseudomarksista Miles Wolpon i drugi „levičari“ na kontinentu angažovali su se da dokažu nemogućnost da čilenska levica pobjedi na predsedničkim izborima. Sve je to bilo beskorisno. Partija i Komunistička omladina, ubeđeni u ispravnost svoje linije, ostali su čvrsti i aktivni, ujedinjeni kao jedan čovek.

Sve partije su doprinele pobjedi

Bez sumnje, pobjeda nije bila, niti je mogla biti, isključivi plod politike i napora Komunističke partije, niti bilo koje druge partije izolovano. Sve su one, neka više neka manje, dale svoj doprinos pobjedi. Svaki od tih doprinosa bio je važan i njihovo odsustvo bi bilo fatalno.

Pobjeda naroda Čilea potvrđuje upravo ono što svi narodi znaju iz sopstvenog iskustva: primena bilo kog revolucionarnog puta zahteva, s jedne strane, puno uvažavanje nacionalne stvarnosti o kojoj se radi, i, sa druge, jedinstvo radnika i narodnih masa u borbi. Kada je izabran korektan put, za pobjedu je bitno jedinstvo i borbenost radničke klase i naroda.

U Narodnom jedinstvu okupile su se demokratske struje sa dubokim korenima u nacionalnom životu: komunisti, socijalisti, raniji demohrišćani, radikali socijaldemokrati i nezavisne levičarske grupe.

Marksisti, katolici i masoni, narodni sektori različitih socijalnih struktura i ideoloških orijentacija, našli su dodirne tačke.

Okupivši u svoje redove komuniste i socijaliste, a zajedno sa njima druge demokratske snage, najnaprednije delove srednjih slojeva, Narodno jedinstvo projektovalo je viziju koja odgovara raznolikoj socijalnoj kompoziciji i političkom pluralizmu koji postoji u narodu. Bez toga pobjeda ne bi bila moguća. Zajednička akcija radnih ljudi i naroda koja je prevazišla političke i religiozne razlike, kalila je razumevanje i jedinstvo različitih struja u na-

rodu. Ta se akcija odvijala u najraznovrsnijim oblastima — u fabrici, seoskim dobrima, javnim ustanovama, školama, univerzitetima i gradskim četvrtima; ona je uobličavala najrazličitije demokratske ciljeve, neposredne zahteve i potrebu da se reši osnovno pitanje, pitanje političke vlasti.

* * *

Biće tri sektora privrede

Po rečima predsednika Čilea, Salvadora Allendea, njegov izbor nije bila pobjeda jednog čoveka, već trijumf jednog naroda.

To je bila pobjeda širokog saveza društvenih snaga i političkih grupacija okupljenih oko programa dubokih revolucionarnih promena.

Program predviđa nacionalizaciju osnovnih rudnih bogatstava, koja se nalaze u rukama inostranog monopola i finansijske oligarhije; nacionalizaciju privatnih banaka, osiguranja, spoljne trgovine, monopola za distribuciju strateških industrijskih monopola, kao i svih drugih aktivnosti koje utiču na ekonomski i društveni razvoj zemlje. Program takođe uključuje jasnije i dublje nastavljanje agrarne reforme, koju je započela demohrišćanska vlada.

Vlada Narodnog jedinstva predviđa tri sektora privrede: sektor društvene svojine, formiran od državnih preduzeća i onih koja će biti eksproprisana; sektor privatne svojine — zanatlije, sitni i srednji trgovci, poljoprivrednici i industrijalci — i, mešoviti sektor, koji sačinjavaju preduzeća u kojima je kombinovan državni i privatni kapital.

Prema onome što predviđa Program, ekonomska politika države sprovodiće se putem nacionalnog sistema ekonomskog planiranja, mehanizma kontrole, orijentacije na kreditiranje proizvodnje, tehničke pomoći, poreske politike i spoljne trgovine, kao i putem upravljanja državnim sektorom u privredi. Njeni ciljevi biće brz i decentralizovani privredni rast, koji teži maksimalnom razvoju proizvodnih snaga, obezbeđenju optimalnog korišćenja ljudskih, prirodnih i finansijskih resursa koji stoje na raspolaganju, s ciljem da se poveća produktivnost rada i zadovolji kako zahtev nezavisnog razvoja privrede, tako i potrebe i težnje radnih ljudi koje su u skladu sa ljudskim dostojanstvom.

Program predviđa niz društvenih i kulturnih mera u oblasti zdravstva, obrazovanja i stambene politike, koje odgovaraju stvarnim potrebama i težnjama naroda.

U institucionalnoj oblasti, program predviđa jedinstvenu organizaciju države na nacionalnom, oblasnom i lokalnom nivou, a Narodna skupština biće najviši organ vlasti. Ona će biti jedno-

doma i izražavaće na opštedržavnom nivou suverenitet naroda. U kompetenciji Narodne skupštine biće imenovanje Vrhovnog suda, Višeg suda pravde, koji će, sa svoje strane, slobodno određivati interne inokosne ili kolegijalne organe sudske vlasti. . . .

Narodno jedinstvo i oružane snage

Kao što je više puta ukazivao predsednik Allende, partije Narodnog jedinstva nisu došle na vlast borbom protiv oružanih snaga ili nekog njihovog dela. Štaviše, one su ostale po strani u borbi za vladu. Kada je ostvarena pobjeda naroda i kada je potvrđena u Kongresu, oružane snage su tu pobjedu izričito priznale.

Svakako, ne treba prevideti uslove u kojima su oružane snage formirane, a naročito obrazovanje i obuku koju su dobile poslednjih decenija pod kontrolom Pentagona. Ali zbog toga se one ne mogu kvalifikovati kao poslušne slugе imperijalizma i vladajuće klase. U oružanim snagama vlada profesionalni duh i poštovanje vlade obrazovane u skladu sa Ustavom. Osim toga, suvozemne snage i mornarica formirane su u borbi za nezavisnost. Vojnici i podoficiri tri roda oružja potiču iz nižih društvenih slojeva, a skoro svi oficiri su potekli iz srednjih društvenih slojeva. Već duže vremena su krupna oligarhija i buržoazija prestale da pobuđuju interesovanje kod svoje dece za vojnu karijeru. Posebno se mora imati u vidu da više nema institucije koja ostaje ravnodušna prema društvenim potresima, zatvorena za vetrove koji duvaju u svetu, po strani ili ravnodušni prema drami miliona i miliona ljudskih bića koja žive u svirepoj bedi.

Držanje dobrog dela dominikanske vojske za vreme američke invazije njihove teritorije i progresivni karakter vojne vlade Perua pokazuju da na oružane snage ne treba gledati dogmatski.

Istina, i vojnim ustanovama potrebne su promene; ali one im ne mogu biti nametnute. One moraju poteći iz njihove sopstvene sredine, iz njihovog sopstvenog ubedenja. Ostalo će vreme i život reći.

U zaključku, treba reći da pitanje karaktera države i njenih institucija, kao i uloga radničke klase zahtevaju iznad svega praktična rešenja. To je ono što se traži, ali uvek na bazi jedinstva naroda, koje mora jačati a ne slabiti, kohezije i operativnosti nove vlade. Jasno je da se to ne može izvršiti za jedan dan. Međutim, karakter snaga koje su preuzele rukovođenje zemljom dozvoljava nam da kažemo da se radi o jednoj suštinskoj promeni u sastavu i klasnoj orijentaciji vlade, kao i da ta promena mora obuhvatiti celokupnu institucionalnu strukturu. Nova pravna država mora biti narodna država.

Reakcija je spremna na sve

Problemi sa kojima se suočava vlada Narodnog jedinstva veoma su ozbiljni: hronična inflacija, koja do 31. decembra lako može preći 40%, dvesta hiljada nezaposlenih radnika, manjak od 500 hiljada stanova, nedovoljan broj bolnica i škola, dug inostranstvu koji prelazi dve milijarde dolara, debalans budžeta, zastarela industrijska oprema, zaostajanje poljoprivredne proizvodnje itd.

Rešavanje ovih problema može otpočeti samo novom politikom koja će pogoditi interese moćnih, putem revolucionarnih promena koje predviđa program Narodnog jedinstva. Tim promenama će pružiti otpor imperijalistički monopoli i oligarhija.

Reakcija je već pokazala da je u odbrani svojih interesa spremna na sve. U izbornoj kampanji latila se svih antikomunističkih oružja, sejala laži i teror. Tek što je narod pobedio, organizovala je finansijsku paniku, podstakla je bežanje kapitala, obustavljanje kredita, špekulacije devizama na crnoj berzi, potkopavanje privrede, terorističke akcije, atentate. Poražena do sada u svojim pučističkim nastojanjima, ona će se vratiti avanturama, nastojeće da stvori povoljnu klimu za subverzije, pa i stranu intervenciju. Pokušaće da u narodu seje intrige i nepoverenje. Ona će činiti sve da podeli, da razbije iznutra narodni pokret, da kuje provokacije, ohrabruje klasno pomirenje i reformizam, da korumpira partije i rukovodioce. Konačno, posegnuće rukom za najrazličitijim sredstvima usmerenim na obaranje narodne vlade, ili njen slom.

Snage Narodnog jedinstva sve to imaju i sve više moraju imati u vidu.

Narodno jedinstvo došlo je na vlast borbom, rešavajući svaki politički problem pred licem naroda, uz podršku masa.

Isto tako treba da sledi svoj put, sa ubeđenjem da je ujedinjeni narod sposoban da porazi svoje neprijatelje, da prebrodi sve teškoće i da izgrađuje novo društvo.

(Luis Corvalan L. „Camino de Victoria“, Santiago de Chile, Edicion de homenaje al cincuentenario del Partido Comunista de Chile, septembre 1971)

Prevela: Radmila Trifunović

VREME AKCIJE

Santjago, utorak 10. oktobar 1972. — CODE¹ poziva svoje pristalice da te večeri masovno izađu na ulice radi odbrane „demokratije i slobode“. Ta manifestacija ima posebno obeležje: prvi put posle 4. septembra desnica mobilize svoje snage, pokušavajući da stvori protivtežu snagama koje su mesec dana ranije okupili koalicija Narodnog jedinstva i MIR.² U Čileu defilovanje predstavlja osnovni politički akt. Procenjuju se sopstvene snage; to isto čini i protivnik, i o tome se vodi računa. Manifestacije koje su do prvih meseci 1972. godine sazivale leвица i desnica nisu pokazivale osetnije razlike: i jedne i druge okupljale su maksimalno po tri stotine hiljada učesnika. Međutim, pre nekoliko nedelja ravnoteža je potpuno poremećena. Prvi put posle Allendeovog dolaska na položaj predsednika, ogromna masa pokuljala je iz „narodnih“ gradskih četvrti da bi pružila podršku ugroženoj stabilnosti vlade: bilo je oko osam stotina hiljada manifestanata.

Ove večeri je izvršena masovna mobilizacija: dolazile su cele porodice, grupe, sindikati, udarne jedinice. Stižu iz otmenih delova grada, pa i iz manje otmenih delova . . . Nikada nisu bili tako brojni. Nisu to „ništarije“, već poslovni ljudi, stručnjaci,

¹ CODE — Konfederacija demokratije, savez desničarskih partija.

² Narodno jedinstvo (Unidad Popular) — koalicija koja je okupila šest levih i progresivnih partija: Socijalističku partiju Čilea (SPČ), Komunističku partiju Čilea (KPČ), Nezavisnu narodnu akciju (API), Ujedinjeni pokret narodne akcije (MAPU) i Pokret revolucionarne levice (MIR). Posle pobeде Salvadora Allendea na izborima, predstavnici navedenih partija formirali su koalicionu vladu. (Prim. prev.)

slobodne profesije itd. Defiluju „beli okovratnici“.³ Ali mnogo je i onih koji ne nose bele okovratnike: to su zanatlije, sitni trgovci iz predgrađa, rasejane grupe „pobladores“,* nekoliko radnika kojima se priređuju ovacije (vidite, čak su i radnici sa nama . . .). Izgled te mase ne može nikoga prevariti. Po odelu, a pre svega po nespretnom i plašljivom držanju, vidi se da su to oni koji još do juče nisu imali potrebe da manifestuju, da se javno pokazuju kako bi se čuo njihov glas. Iz razgovora izbijaju strah i ozlojeđenost. U toj pobesneloj malograđanskoj gomili, koja ipak ne sme da suviše pokazuje svoj bes, pojedine grupe ispoljavaju svoju opredeljenost: defiluju jedinica „Rolando Matus“ i organizacija „Otadžbina i sloboda“,** svrstane u trojne redove poluvojničkih formacija. To nisu dobroćudni džandrljivci: oni bljuju klasnu mržnju, željni da slome „rote“*** Kada je pala noć, manifestacije su dobile novo obeležje. Ljudi su počeli da pale buktinje, držeći se vesele i romantične tradicije hitlerovskih povorki. Desetine hiljada buktinja nastavilo je da se sliva u glavnu aveniju Santjaga: bilo je to jedno ogromno bdenje. Osećali su se među svojim, uspaljeni, brojni, moćni — ujedinjeni ogromnim strahom onih koji žele da se „očešu“ o opšte dobro i koji počinju da se oglašavaju kroz formalne dokaze i optužbe protiv nesposobnosti i zloupotreba „marksista“. Sitna buržoazija Santjaga isprobava svoju masovnu snagu. Očigledno, za nju je to opojno osećanje . . . Prevaženi su isključivi individualizam, lažne skromnosti, obaziranje na ono što će drugi reći, dostojanstvo. Okolnosti čine svoje. Unutrašnje ograde padaju pred zaražnom vatrenošću afekta mase. Ispoljava se, oslobađa i eksplođira neizmerna agresivnost. Pre dve godine mnogi od današnjih manifestanata, zaštićeni stabilnom hijerarhijom buržoaskog poretka, bunili su se, zajedno sa Radomirom Tomićem Romerom**** i ostalima, protiv nepravdi i korupcije, ili su kretali u rat protiv „imperijalizma“. Ove večeri su nestale prazne „socijalizirajuće“ reči. Prolazeći ispred sedišta organizacije „Otadžbina i sloboda“, svi su snažno pljeskali tim „srčanim momcima“ koji su sebi stavili u zadatak „da zauvek unište komunizam u Čileu“.

³ „Beli okovratnici“ — misli se na umne radnike, za razliku od „plavih okovratnika“, tj. fizičkih radnika. (Prim. prev.)

* Pobladores — stanovnici sirotinjskih kvartova i divljih naselja udžerica.

** Jedinica „Rolando Matus“ — „specijalna“ brigada Nacionalne Partije (NP), koja se pojavila avgusta 1972. Organizacija „Otadžbina i sloboda“ — ekstremno desničarska grupa, stvorena neposredno po dolasku Allendea na položaj predsednika Čilea.

*** Roto — bosonog; momio — fosil, mumija. Nadimci kojima buržoazija naziva narod, odnosno narod buržoaziju.

**** Vođa demohrišćanske levice, inače poreklom Jugosloven. (Prim. prev.)

Na tribinu se penju govornici i uvažene ličnosti. Rukovodioci pokreću one osnovne teme koje neprestano ponavljaju već više od godinu dana. Ali ove večeri oni im daju nov ton. Ne govori se samo o ekonomskoj krizi, već o „katastrofi“ i „haosu“; ne više o „zloupotrebi vlasti od strane Narodnog jedinstva, već o „diktaturi“ i „nastupajućoj totalitarističkoj eskalaciji“. Baltra,* rođeni orator, otpadnik Radikalne partije koji je prešao na stranu krajnje desnice, više na sav glas: „Vlada primenjuje bezobzirnu represiju. Kada su u pitanju ekstremisti, ona koristi najblaže ubeđivanje, dozvoljava da se legalno otimaju fabrike i zemlja, da se uništava ono što je plod života ispunjenog žrtvama i naporima (sic!). Naprotiv, represija je nemilosrdna kada je reč o Čileancima koji, sa razlogom, izražavaju svoje neslaganje. Vlada se posebno okomila na slobodu informacija. Sve dok postoji bar jedan slobodan list, slobodan radio, Čileanci će moći da saznaju istinu. A to vlada ne podnosi...“** Onaj isti pravosudni aparat koji je desnica još juče nazivala „liberalnom demokratijom“ i koji je hvaljen kao najbolji od mogućih režima, danas je postao nemilosrdna diktatura zato što je ta sila državne represije, umesto da sistematski udara po manifestacijama levice i narodnih pokreta, počela da izmiče iz ruku onih koji su je ranije držali. Gomila kliče i urla „Dole marksistička diktatura!“, a naročito — „Čile jeste i biće zemlja slobode!“ Stotinu puta ponovljene, te parole liče na osvetničko bacanje čini, ali to nije jedini cilj verbalne radikalizacije rukovodilaca. Logika njihovih govora vodi ih ka drugom zaključku. „Vlada je, nastavlja Baltra, stupila na put potpune nezakonitosti“. Svi govornici će ponavljati tu tvrdnju...

Nacionalna partija već mesecima povremeno pokreće temu „građanskog otpora“. Večeras ona nije usamljena. Vlada iz dana u dan pojačava političku napetost jer zna da će se marta iduće godine čuti glas Čileanaca, da će oni nametnuti svoju volju i reći „dosta!“ Narodnom jedinstvu, ekstremizmu, pokušajima da se razbiju naše institucionalne norme. Predviđajući poraz na izborima, vlada je već otpočela totalitarističku eskalaciju i naša najviša patriotska dužnost jeste da joj se demokratski suprotstavimo.“...

Nešto kasnije, govornik Nacionalne partije objašnjava šta znače te reči: „Ne trebaju nam nove izjave. Dosta nam je dijaгноza, protesta, žalbi! Kucnuo je čas akcije u Čileu... Ako Predsednik Republike čeka da vidi celu zemlju paralizovanu,

* Senator partije levih radikala.

** Anketa izvršena te sedmice pokazala je sledeće: od ukupno 155 radio-stanica, desnica je kontrolisala 115, a levica 40; od ukupno 72 lista (nacionalnih i provincijskih), desnica je imala 47, levica — 16, dok je 9 listova pripadalo kategoriji „nedovoljno određeni“ (stanje na dan 1. oktobra 1972).

ako to traži — onda će to i imati!“ Cela zemlja paralizovana... Čileanska vladajuća klasa i vladajuće klase iz inostranstva upinju se već mesec dana da oktobarski štrajk predstave kao „spontan pokret bunta protiv Narodnog jedinstva“. Što se tiče Nacionalne partije, ona se pravi kao da se usteže. Skoro četiri nedelje Čile je zahvaćen strašnom klasnom borbom, „hladnim građanskim ratom“ koji je započeo (to je samo jedan od brojnih paradoksa ovog procesa) pozivom na generalni štrajk, što ga je uputila... buržoazija.

Neki će kasnije moći da kažu kako je buržoazija „pogrešila“, odnosno učinila taktičku grešku kada je dala zeleno svetlo „štrajku gazda“. To je tačno. Ali time se potcenjuju konkretne odluke svakog učesnika ove igre, odnosno prelazi se čitke preko bitnog aspekta čileanske situacije — preko činjenice da postoje dve buržoaske partije u otvorenoj međusobnoj konkurenciji za hegemoniju. Ogromna masa sitne buržoazije, na koju se obe partije oslanjaju, već je dve godine polarizovana. Taj proces se odvija pod rukovodstvom tih partija i na njega utiče međusobno takmičenje u obećanjima. Pošto je masa stekla relativno autonomnu snagu, Demohrišćanska partija (DHP) i Nacionalna partija vide u toj „kreaturi“ sagovornika sa kojim ubuduće valja računati. Nije nimalo neobično što su sindikati sitnih trgovaca, zanatlija i drugih, potpomognuti poslodavcima neposredno povezanim sa imperijalizmom, počeli prvi — čak pre partija desnice — pretiti vladi paralizom i haosom.

„RASPALJIVANJE“ SREDNJIH SLOJEVA

Taj fenomen se konačno uobličio dva meseca ranije. Ono što se dešavalo 10. oktobra bilo je samo ishod krize začete sredinom avgusta. Vrtoglavi skok cena odigrao je ulogu detonatora. A odluku o povećanju cena donela je grupa tehnoqrata i ministri finansija i privrede (O. Milas — KPC; G. Matus — SPČ). Cene su skakale iz dana u dan, i to za 60%, 90%, 150%, tj. 300%. Celokupno stanovništvo je bilo krajnje zaprepasčeno. Počelo se sa stvaranjem zaliha, čak i u sirotinjskim četvrtima — u granicama njihovih mršavih sredstava. Vrednost novca topila se kao grudva snega na vreloom suncu. Samo u toku jedne sedmice zavladao su crna berza i stvarna oskudica (do tada je oskudica predstavljala propagandnu temu desnice). Prvi put posle septembra 1970. ispoljeno je snažno narodno nezadovoljstvo u odnosu na vladu. Ništa nije bilo jasno. Zvanične izjave koje su za sve krivile „imperijalizam i oligarhiju“ nikoga nisu ubeđivale.

Desnica je likovala u svojoj štampi i preko svog radija. Organ demohrišćana objavljivao je na prvoj stranici cene najvažnijih proizvoda, i to pod naslovom — „dnevna poskupljenja“. Nismo li to predviđali? Zar svi ti „marksisti“ nisu nesposobni

brbljivci koji će zemlju uvaliti u propast? U autobusima i kafeima odjekivao je sarkastičan smeh spikera (zvučna montaža), podsećajući slušaoce na onaj deo programa Narodnog jedinstva koji je obećavao „ukidanje inflacije, stvarnog pljačkanja kome su izloženi radnici“.

Nekoliko dana kasnije, sindikat trgovaca pozvao je svoje članstvo na štrajk; taj poziv je bio veoma široko prihvaćen. U Santjagu je došlo do vrlo snažnih sukoba. Srednji slojevi, a posebno posednička sitna buržoazija (trgovci, sitni industrijalci itd.), počeli su širom Čilea da se okupljaju na korporativističkoj i fašizirajućoj osnovi. Masovna pojava tog društvenog sektora u prvom planu političke scene stvorila je jednog trenutka utisak da je reč o spontanom buntu. Međutim, tradicionalne političke snage su vrlo brzo „uokvirile“ i kanalisale taj društveni sektor. U centru Santjaga dolazilo je do svakodnevnih sukoba. Među manifestantima su se nalazile veoma organizovane udarne grupe od dvadeset do trideset članova. Te grupe su uspevale da satima ometaju akcije policije i da tako na ulicama održavaju „kipuću“ atmosferu. Organizacija „Otađzbina i sloboda“ je stupila u akciju. Veoma je značajno što joj se pridružila jedna nova grupa — jedinica „Rolando Matus“, „specijalna brigada“ Nacionalne partije koja je u pravi čas spojila politički aparat „čvrste“ buržoazije i fašističke grupe, obilno snabdevene oružjem i dolarima. Po gradovima u unutrašnjosti organizovani su veoma agresivni mitinzi, upereni protiv Narodnog jedinstva; to je bilo delo aktivista NP i DHP. Desnica je sada raspolagala masovnom bazom koja joj je bila potrebna da bi uspešno izvela svoje kontrarevolucionarne planove.

Njeni stratezi su dugo čekali i pripremali taj trenutak. Posle novembra 1970. buržoazija je bila prinuđena ili da stvara vojno-političke uslove za državni udar (strategija NP), ili da Allendea i vladu zarobi institucionalnim mehanizmima (strategija DHP)...

Dakle, vladajuća klasa se posvetila stvaranju svojih instrumenata za očuvanje hegemonije. Pošto državni aparat nije više neposredno bio u njenoj službi, ona je razvila sopstvenu silu represije: po selima — belu gardu, a po gradovima — udarne grupe i poluvojničku organizaciju. Buržoazija je, pre svega, stvorila „aktivnu“ masovnu bazu da bi podržala bilo pučistički plan jednih krugova, bilo taktiku „institucionalnog smirivanja“ drugih krugova; ona je to činila putem organizovanja društvenih grupa koje su se, politički i ideološki, nalazile pod njenom kontrolom (trgovci, službenici, gimnazisti itd.). Poznati „marš praznih lonaca“ iz decembra 1971. predstavljao je isprobavanje te masovne snage. Relativan neuspeh tog pokušaja svedočio je o elitističkom karakteru elemenata koji su činili tu snagu i o nezrelosti političkih, ekonomskih, društvenih i institucionalnih uslova, neophodnih za uspeh takvog plana. I zaista, marš pola miliona

žena koje su 1964. godine izašle na ulice Brazila i tako omogućile da Žoao Gular bude likvidiran udarom koji je izvršen na vrhu — nije se mogao ni uporediti sa decembarskim defileom deset hiljada buržuja praćenih bandom provokatora. Buržoazija je tokom 1972. nastojala da smanji tu razliku i to reaktiviranjem sindikata, udruženja poslodavaca, svakovrsnih grupacija, stvaranjem novih frontova (posebno žena i omladine), uvođenjem mehanizma „solidarnosti“ u stambenim četvrtima itd. . .

Taj podzemni rad se odvijao mesecima, dobijao sve veću širinu i počeo da donosi plodove. Organizacija je istovremeno razvijana na raznim terenima. U prvi plan su najpre stavljeni „ekonomski zadaci“. Ekonomska politika koju je tokom 1971. sprovodio pokret Narodnog jedinstva nije mogla preći određene granice, i to je počelo da se oseća. Reaktiviranje tražnje putem povećanja kupovne moći radnika, povezano sa punim korišćenjem postojećih proizvodnih kapaciteta, omogućili su ekonomski „bum“ koji praktično nije znao za inflaciju. Nikada za proteklih deset godina čileanska privreda nije tako dobro stajala. Industrijalci i trgovci su priznavali da odavno nisu toliko zarađivali. Njihova opozicija prema Narodnom jedinstvu još je bila politički blaga. Međutim, njihovo neprijateljstvo i nepoverenje su se ispoljavali u tome što su odbijali da investiraju. Tu ništa nije pomagala politika „ekonomskog“ podmićivanja, koju je praktikovala vlada (masovno odobravanje kredita, smanjivanje poreza itd.). Zahtevi industrijalaca i trgovaca bili su politički, a ne ekonomski. Nacionalna partija i DHP su već 1971. na sav glas govorile o nestašici i ekonomskoj krizi, mada ih ogromna većina stanovništva nije osećala. Međutim, inflacija je počela da se javlja u prvim mesecima 1972.

Kriza je izbila u drugom tromesečju, u trenutku kada su se spojili njeni „mehanički“ efekti i spretno koordinirana politika ugušivanja: „nevidljiv blok“ imperijalizma i stvaranje veštačkih uskih grla od strane određenih krugova poslodavaca. Počev od aprila 1972. inspektori Uprave za trgovinu i industriju su u tajnim skladištima svakodnevno otkrivali zalihe gume, šećera itd. . . nestašica tih artikala se osećala na tržištu. Proizvodni ciklus je počeo da „škripi“. Taj bojkot još nije postao masovan, ali njegovi efekti su sve više delovali na ljutito raspoloženje sitne buržoazije, izazvano radikalizovanom sindikalnom i korporativnom agitacijom. Nezadovoljstvo je raslo. Propaganda o ekonomskoj katastrofi bila je sve bliža onome što se dešavalo u svakodnevi. Šta više, strukture koje su imale da „usmere“ pojedine društvene sektore, znatno su ojačale poslednjih meseci. Tu ulogu nisu igrale toliko partije desnice, koliko „gremiosi“* — grupacije čiji su rukovodioci pripadali ovoj ili onoj partiji.

* Gremio — strukovno udruženje poslodavaca, korporacija (*prim. prev.*).

Suočena sa podmuklom krizom koja se širila, vlada je skrušeno odgovorila operacijom „Istina o cenama“, nastojeći da još jednom izmiri sektore koji su se oglašivali o njene naredbe. Ta politika je izazvala efekt, upravo obrnut od onoga kome se težilo: došlo je do izuzetne polarizacije klasâ. Sitna buržoazija je masovno ustala protiv vlade. Narodne mase su takođe u početku bile ozlojeđene. Trebalo je stajati u redovima za snabdevanje, za autobus, u stvari za sve. Komentari o vladi nisu bili nimalo blagi. Ali dva elementa su dovela do suprotne reakcije. Pre svega, Allendeova garancija da će kupovna moć radnika biti u celini sačuvana. S druge strane, i pre svega, ponavljanje svakodnevnih sukoba, histerija Nacionalne partije koja je otvoreno pozivala na otpor, glasine o državnom udaru... izazvale su snažnu klasnu odbrambenu reakciju protiv „mumija“. Sirotinjske i industrijske četvrti su se masovno mobilisale i organizovale samoodbranu. Vlada je zakazala manifestacije za 4. septembar, drugu godišnjicu izbora...

Vladu su podržali mnogi radnici, stanovnici sirotinjskih četvrti, službenici — ljudi koji se pre toga nikad nisu pokretali. U centar Santjaga, gde je još koliko juče ulica pripadala desnici, provalila je surova, odlučna i preteća gomila. Miting je dobio druge razmere, klasni karakter koji se razlikovao od karaktera prethodnih mitinga. Po prvi put se moglo tvrditi da je začeto narodno jedinstvo, pa makar ono bilo još krhko i nedovoljno struktuirano. Navodimo jedan značajan primer, koji je kasnije mnogo komentarisano: radnik defiluje, mašuci transparentom na kome piše — „Ova vlada je bagra, ali ona je moja i ja je branim“. Tog dana se pokazalo da bi buržoazija izazvala građanski rat ukoliko bi želela da nasilnim putem ponovo osvoji vlast. Međutim, ona će to pokušati da učini mesec dana kasnije.

RAZDOR DESNICE

Stvarajući tu polarizaciju društvenih snaga, avgustovska kriza nije samo mobilisala nove narodne mase, već je takođe zapečatala nov savez — savez između pučističke buržoazije i posedničke sitne buržoazije. Čileanski proces je reprodukovao ono čemu nas uče ostala istorijska iskustva: ukoliko ovaj potonji društveni sloj nije blagovremeno pridobijen ili neutralizovan, on predstavlja idealan oslonac fašizirajućem kontrarevolucionarnom poduhvatu. Kriza je takođe javno razobličila činjenicu o kojoj su do tada obe strane stidljivo ćutale: u armiji uvek ima snaga koje su sklone da izvrše državni udar ako za to postoje i najmanji uslovi. Postojanje takve struje potvrđeno je nekoliko dana posle 4. septembra, kada je, posle raznih izbacivanja iz službe u razdoblju između 1970. i 1972., otpušten jedan general koji se nalazio na visokom

položaju. Ipak, događaji početkom septembra nisu radikalno promenili odnos snaga. Oni su više bili neka vrsta uvoda. Društvene klase postale su znatno aktivne, a na institucionalnoj zgradi su se ponovo javile pukotine. Suočena sa tom situacijom, vladajuća klasa je još jednom počela da se cepa na pitanju o tome koju taktiku valja slediti.

Nacionalni savet DHP 8. septembra orijentiše svoju politiku na izbore koji treba da se održe marta sledeće godine. On insistira na tome da „Konfederacija demokratije“, u kojoj DHP „obitava“ sa NP, nije u osnovi ništa drugo do izborni savez. Takođe se ističe da mobilizacija masa ne bi smela „izgubiti“ svoj konačni cilj (podršku institucionalnoj borbi), tj. da je nužno razvijati politiku „promene“. DHP ponovo prihvata igru ravnoteže i reafirmiše svoju distanciranost u odnosu na NP. Kriza koja je izbila posle manifestacija od 4. septembra pokazala joj je kakve opasnosti krije preterano insistiranje na vaninstitucionalnoj borbi. Njen opstanak kao partije i kao „buduće“ vladajuće partije zavisi od njene sposobnosti da održi koheziju populističkog amalgama od kojeg je sama sazdana. Što se tiče NP, ona ne traži podršku znatnih narodnih masa, već osporava DHP rukovodstvo nad radikalizovanim srednjim slojevima, nameće u okviru budržoazije svoj plan dominacije, koji njen šef O. Harpa nekoliko dana kasnije rečito rezimira na sledeći način: „Rekli smo i ponavljamo — nije dovoljno suprotstaviti se totalitarističkom planu međunarodnog komunizma, valja takođe uspostaviti baze za obnovu Čilea... Uspostaviti efikasnu, realizatorsku i nacionalističku vladu.“ Zavodjenje tog novog poretka išlo bi kroz radikalnu izmenu postojećeg političkog aparata i pretpostavlja stvaranje novog fašizirajućeg načina diktature vladajuće klase. U ovom trenutku harpističku strategiju prihvata manji deo buržoazije. Ali NP se nada da će ta strategija uskoro trijumfovati i naterati ostale sektore da je slede. Stoga tokom septembra pojačava i razvija svoju ofanzivu, najpre sistematski napadajući visoke vojne krugove, proglašavajući nevažećom izbornu „prevaru“, oslanjajući se u potpunosti na građanski otpor pobesnele sitne buržoazije. Uveren da je postigao željeni cilj, Harpa prvih dana oktobra uzvikuje na jednom mitingu: „Bitka protiv ove vlade već je dobijena!“ A što problem još nije rešen, to je „zato što u ovoj zemlji ima mnogo hipokrizije.“

Harpistička taktika je urodila plodom. Sindikati i grupacije trgovaca, slobodnih profesija itd. prete vladi paralizom i haosom ukoliko im ona ne garantuje demokratiju. Sada i DHP napušta politiku promene, te se svrstava na liniju „pokreta otpora“. Hipokriti svih boja objavljuju zajedničku deklaraciju koja konstatuje „nezakonitost“ vlade i reafirmiše njihove zahteve za „garancijama“, ali je očigledno da za njih otpor i garancije nemaju isto značenje. Za Harpu to znači aktiviranje ustaničkog pokreta

sa ciljem obaranja NJ, odnosno u najmanju ruku podčinjavanje pokreta NJ vojnoj vlasti koja bi mu oduzela svu snagu. Što se tiče većinskog krila DHP, okupljenog oko Freja, cilj je prisiliti pokret NJ da izađe iz ambivalentnosti, da se njegovo polje akcije svede na buržoaskodemokratske zadatke koje sadrži program pokreta, da se ukrote čvrsto jezgro masovnog pokreta i revolucionarne snage . . .

CIVILNI DRŽAVNI UDAR

Desničarske partije i korporacije pokazale su šta znači „vreme za akciju“ tokom dva dana posle mitinga CODE. Sve je počelo svadom između sindikata vlasnika kamiona i vlade. Pošto nije dobio „zadovoljenje“ u pogledu otvoreno političkog paketa revandikacija, sindikat je objavio opšti i neograničen štrajk u celom Čileu. U zemlji, gde se više od dve trećine transporta obavlja drumovima, to je jasno značilo da se blokira snabdevanje gradova prehrambenim artiklima, benzinom itd., da se obustavlja dostavljanje sirovina industriji. Za privredu koja je već izuzetno slaba, bio je to prvi korak ka brzom gušenju . . . ili ka abdikaciji. Allende i vlada su odmah odgovorili na odluku o štrajku: koristeći do kraja institucionalne mehanizme kojima su raspolagali, oni su objavili primenu zakona o državnoj bezbednosti. Kamioni će biti rekvirirani, a rukovodioci sindikata sudski gonjeni. Tako su uloge bile savršeno podeljene i pokret je dobio zakonitost u pružanju otpora pritisku koji je na njega vršen. Desničarske radio stanice su odmah počele sa neobuzdanom kampanjom intoksikacije: po ceo dan su odjekivali vojni marševi, a sindikati industrijalaca i trgovaca, Savez katoličkih studenata, rukovodioci raznih sindikata gradskog saobraćaja — svi su za petak ujutru zakazivali generalni štrajk . . .

U govoru preko radija i televizije, održanom u četvrtak uveče, Allende je definisao stav vlade. Taj stav je predviđao oslonac na državni aparat i poverovanje armiji brige o održavanju poretka . . . Proglašavanje vanrednog stanja u provinciji Santjago i u nekim drugim provincijama, prenelo je vlast iz ruku civila u ruke vojnika. Drugi cilj politike NJ bio je da se svim sredstvima pokuša obuzdati štrajkački pokret i da se održi proizvodnja. U celini uzev, radnička klasa je bila stavljena u defanzivni položaj i kantonirana na mestima gde se odvija proizvodnja . . .

Sitna buržoazija, situirana u sektorima distribucije sačinjavala je udarnu snagu ofanzive. A šta je sektorima proizvodnje? Kako će reagovati ne samo radnička klasa, već tehničari i službenici? Demohrišćani su imali većinu u rukovodstvima brojnih sindikata iz oblasti zdravstva i obrazovanja. Nisu li i kod radnika zabeležili veliki napredak na sindikalnim izborima u maju 1972? DHP

je zauzela treće mesto, odmah iza KPČ i SPČ. U najpovlašćenijim granama (bakar, teška metalurgija, hemijska industrija) uticaj DHP je ponekad bio dominantan. Zašto oni koji su pre šest meseci glasali protiv „etatističke i birokratske“ politike NJ ne bi sada stupili u štrajk? Jer pokret je javno iznosio da u bazi postoji bunt protiv „zloupotrebe vlasti“.

DHP nije štedela napora da tu bazu angažuje u sukobu. Mnogi sindikati su već više od nedelju dana obrađivani „ispod žita“ i oni su trebali da interвениšu kada otpočne ofanziva. U stvari, bilo je bitno da pokret postane višeklasni i da izgleda kao „nacionalna erupcija otpora“. Od toga su zavisili njegova snaga i uspeh, a i sudbina DHP kao masovne buržoaske partije. Pošto su industrija i trgovina trebale da stanu u petak ujutru, razne partije iz koalicije Narodnog jedinstva i MIR, ujedinjeni još jednom pod formulom „Nastupamo odvojeno, ali nanosimo udarce zajednički“, pozivali su da se po svaku cenu održi proizvodnja i da se osujeti obustava rada. Tog jutra odluka je bila u rukama radnika.

Što se tiče radničke klase, na ishod nije trebalo čekati. Radnici su u osam sati ili nešto ranije bili pred fabrikama. Pošto su kapije zatekli zatvorene, provalili su kroz njih i zauzeli prostorije. Čitavo pre podne držane su opšte skupštine. Štrajk je svuda bio odbačen. Nije bilo nijednog izuzetka. Fabrike su radile, čak bolje no obično. Planovi proizvodnje bili su u celini prebačeni. Radnička klasa je konkretno iskusila svoju snagu, svoju moć. Upravnici i direktori su morali da ostanu pred vratima fabrika. Većina inženjera i stručnjaka je dezertirala, a i izvestan broj službenika! Međutim, radnici su bili na svojim mestima jedinstveni u odbacivanju poslodavačke ucene — od članova MIR-a pa do demohrišćana!

Industrijska buržoazija koja je proglasila obustavu rada, potpuno je poražena na terenu kontrole fabrikâ. Ali sitna posrednička buržoazija, transport i neke uslužne delatnosti su se masovno angažovale u borbi. Snaga i radikalizacija pokreta iznenadile su čak i njegove inicijatore. Trgovine su bile zatvorene, osim u perifernim četvrtima. Centri gradova su opusteli, a prevoznici i komandosi ekstremne desnice zaposeli su drumove. Ostali sektori su postepeno prihvatili parolu štrajka. To je bilo dovoljno da se parališe zemlja, da se neutrališe aparat proizvodnje, koji je funkcionisao. Dakle, građanski otpor je od samog početka podelio čileansko društvo na dva klasna bloka, okupljena oko dva čvrsta jezgra: na jednoj strani su se našli svi poslodavci i sitna posrednička buržoazija, a na drugoj strani radnička klasa. Bila su to dva jasno određena tabora kroz čije se ideološke stavove sa retkom jasnoćom ispoljavao temeljni antagonizam kapitalističkog društva. Između ta dva pola ležala je još nedovoljno uzburkana društvena baruština . . .

DHP je videla kako joj se pred očima topi značajno radničko članstvo na čije je osvajanje potrošila niz godina. Ostali sektori najamnog rada i seljaci, koji su dotle podržavali DHP, više nisu bili oduševljeni njenim shvatanjem patriotskih i demokratskih dužnosti. DHP je proživljavala jaku krizu. U subotu uveče, sutradan posle odluke o štrajku trgovaca, DHP je počela da se povlači. Pojedini sektori su predlagali da se u ponedeljak nastavi sa radom. DHP je za nedelju hitno sazvala sastanak svog aktiva iz Santjaga, koji su većinom sačinjavali predstavnici urbane sitne buržoazije. Predsednik DHP, inače poznat centrumaš, pročitao je dosta umeren referat kojim je izazvao rečitu reakciju: prisutni su ga izviždali i time jasno pokazali da su im bliže radikalne teme koje je razvila NP. Trebalo je birati: predsednik je narednog dana izdao deklaraciju kojom poziva pristalice DHP na „akciju do kraja“. Ustanička taktika NP je doživela trijumf.

Drugi talas ofanzive buržoazije počeo je da se diže od ponecionika 16. oktobra. Trebalo je na generalni štrajk privoleti još neopredeljene sektore. Na opštim sindikalnim skupštinama došlo je do žestokih okršaja između levice i desnice. Savez DHP i NP nailazio je na odlučno odbijanje u nekim bazama koje je osvojila DHP. Ali mnogi sindikati — sektor po sektor, grana po grana — glasali su za štrajk. Većina slobodnih profesija i stručnjaka angažovala se na strani desnice. Službenici, studenti i gimnazisti su se podelili na dva bloka. Velika većina siromašnih seljaka, zadrugara i najamnih radnika nastavili su sa prolećnom setvom* koja ne trpi odlaganje i odbili su da stupe u štrajk. S druge strane, politika ekonomskog gušenja postajala je sve sistematičnija. Zemlji je zaista pretila paraliza, ne samo zato što su bili blokirani bitni tokovi distribucije (u Santjago je stizalo samo 40% normalnih količina namirnica i goriva), već i zbog toga što je u širokim razmerama počela da se primenjuje politika sabotaze.

Duž drumova su se organizovale grupe sa zadatkom da spreče promet rekviriranih kamiona. Noću je transport bio onemogućen. Gume kamiona i autobusa su sistematski bušene. Od svih transportnih sredstava jedino su vozovi saobraćali. Sastavljeni su izvanredni konvoji, posebno sa ciljem da se obezbedi snabdevanje žitom i gorivom iz Valparaiza, ali na železničkim prugama su stalno vršene sabotaze. U selima je došlo do aktiviranja bele garde. Upotrebljavana su sva sredstva kako bi se seljaci sprečili da snabdevaju gradove. Dolazilo je do sukoba, naročito na jugu zemlje. Mleko je prosipano, a namirnice bacane po drumovima. Ali ti potezi su izazivali snažnu reakciju seljaka

* Godišnja doba imaju na južnoj hemisferi obrnut raspored od godišnjih doba na severnoj hemisferi, tj. kada je kod nas jesen, u Čileu vlada proleće (p^{rim}. prev.).

koji su se sve više solidarisali sa vladom. U nedostatku kamiona, životne namirnice su prevožene konvojima traktora. Urbani centri su bili objekt iste politike: dizani su u vazduh rezervoari za vodu; trgovci koji su pokušavali da otvore radnje bili su izloženi pretnjama, a često i napadima; ulične manifestacije su ponovo izbile u centru Santjaga, uprkos zabrani koja je proglašena sa uvođenjem vanrednog stanja. Buržoaske četvrti su pokazivale efikasnost svoje organizacije: bile su protkane grupama omladine, koje su vodile računa da trgovine budu zatvorene, odnosno širile su prijateljske kontakte sa vojnicima i oficirima koji su bili na straži itd. . . .

Suočen sa time, pokret Narodnog jedinstva je sa zakašnjenjem mobilisao sve svoje snage. Konstatujući da je „u toku državni udar“ i da je „DHP prešla sa legalnog na buntovnički stav“, NJ je na sledeći način redefinisao svoju liniju: „Prvi zadatak je osigurati odbranu vlade“. U tome se računa na armiju; mobilizacija masa ostaje podređena institucionalnoj odbrani. „Patriotski zadatak radničke klase — potvrđuje 17. oktobra sekretar KPČ — jeste da zemlja normalno funkcioniše, a u izvršavanju tog zadatka radnička klasa ima podršku oružanih snaga, omladine i novih sektora“.

I zaista, u granicama koje su joj određene, mobilizacija naroda je, počev od ponecionika, ispoljila fantastičan uspon. Radnici su požrtvovano i smišljeno činili sve što je bilo u njihovoj moći da bi se izbegla paraliza proizvodnog mehanizma. Na široko je organizovan dobrovoljan rad oko istovara i distribucije roba. U „narodnim“ četvrtima je sve više organizacija, zaduženih za snabdevanje. Priterani nužnošću, znatni delovi stanovništva počinju u svoje ruke uzimati vođenje sopstvenih poslova. Taj konkretan eksperiment klasne borbe i vlasti trudbenika izaziva duboke promene u svesti ljudi. Počinje da se javlja opšta reakcija: „Postepeno shvatamo da možemo i bez njih.“ Organizovanje naroda brzo dostiže viši nivo: pred opasnošću kontrarevolucije dolazi do stvaranja komiteta samoodbrane i budnosti. Proletarijat kao klasa uočava neminovnost sukoba i priprema se za njega. Učinjen je ogroman korak napred, mada pojedini sektori veoma različito prihvataju te zadatke. Pod rukovodstvom revolucionarnih snaga masovan pokret najzad vrši prva organska pregrupisanja. Na inicijativu radničkih kadrova SPČ i MIR razvija se organizovanje industrijskih četvrti. U celom Čileu dolazi do stvaranja komiteta za koordinaciju. Ti organi okupljaju radnike, seljake, stanovnike sirotinjskih četvrti i sitnu buržoaziju na bazi aktivne odbrane njihovih zajedničkih interesa (snabdevanje, transport, zdravstvo itd.). To su prvi još ograničeni i minorni nagoveštaji narodne vlasti koja se razlikuje od političko-pravnog aparata buržoazije . . .

FRANKOV RECEPT

Vanredno stanje je proglašeno u dvadeset od ukupno dvadeset četiri provincije. U Santjagu je zaveden policijski čas i armija čuva stražu na svim javnim mestima. Komandanti zona u kojima je proglašeno vanredno stanje donose odluke jedino pod kontrolom vlade. Armija igra ulogu arbitra, što od nje traže čas NJ, čas desnica. Vlada može računati da će visoki vojni krugovi poštovati ustavnost — ali dokle? Na bazi kojih kompromisa? I dokle će trajati sadašnja disciplina armije?

Uvodnik organa NP, objavljen u petak 20. oktobra, završava se ovim rečima: „Svi očekuju da bolesnik brzo premine, mada, u najgorem slučaju treba sačekati mart mesec da bi mu se uz radostan poj zvonâ izdala umrlica“. NP, dakle, smatra da joj se pobjeda nalazi na dohvat ruke. A da bi to što je bolje izrazio, jedan „čitalac“ piše u istom broju lista: „Šta bi bilo od Španije da je pre trideset godina pala u kandže međunarodnog komunizma? Neosporno je da se ona danas ne bi nalazila u evropskoj zajednici kao jedna od tri vodeće sile tog kontinenta . . . zašto nismo ranije tražili Frankov recept?“ Taj bezazleni fašista nije morao da se uznemirava: NP je smatrala da je došao trenutak da taj recept bude primenjen. Armija je — čitamo u istom uvodniku — pozvana da izvrši svoju dužnost. Dakle, reč je o obaranju vlade ili u najmanju ruku o uzimanju vlasti, pri čemu bi se dopustilo da vlada formalno postoji nekoliko meseci kako bi kasnije, u trenutku izbora, bila pažljivo opisana. Da bi stigla do tog cilja, desnica sprovodi dvostruku taktiku. S jedne strane, građanski otpor valja pretvoriti u građansku neposlušnost, a s druge strane, izolovati od armije one komandante koji poštuju ustavnost i na taj način izvršiti obaranje vlasti . . . Rukovodioci desnice su ispoljavali „dobru volju“ i pomirljiv duh prema vojnicima. To je moralo povoljno delovati na vojnike i stvarati nevericu u odnosu na izjave NJ o buntovničkom karakteru pokreta i o nezakonitosti njihovih revandikacija. S druge strane, upućivano je sve više laskavih poziva oružanim snagama koje „jedine mogu da uspostave poredak“ i koje „uživaju poverenje svih“. Trgovinska komora, na primer, zahvaljivala je komandantu Santjaga na „stavu punom razumevanja“. A nije li on doneo odluku da se oslobode sve fabrike koje su zauzeli radnici? Vlada je odmah izdejstvovala povlačenje te odluke i donela drugu, potpuno suprotnu. Sudar je izbegnut, ali malo je trebalo pa da neki vojni krugovi nametnu svoja shvatanja izvršnoj vlasti.

Drugi cilj otvorene desničarske ofanzive na armiju sastojao se u diskreditovanju legalističkih oficira na čijem se čelu izgleda nalazio vrhovni komandant, general Prats. Vršene su sve brojnije mahinacije kako bi se ti oficiri predstavili ne kao branioci ustavnosti, već, naprotiv kao politički angažovani na strani NJ. Isto-

vremeno je od ostalih oficira traženo da odreknu poslušnost, da se i oni politički angažuju. Međutim, zvaničan neutralizam armije izgledao je dosta čvrst . . .

Aljendeova konferencija za štampu održana je u subotu u podne. On je potvrdio: „Pokret nije uspeo . . . Postoje dve opcije: ustavna i druga koja je nasiljem krenula protiv naroda. Mogu vam reći da smo proživeli vrlo mučne i teške časove, ali verujem da su oni prošli.“ . . . U četvrtak, Aljende je pred masovima analizirao „trenutak Čilea“ i potvrdio da će iz Monede izaći samo u „drvenom kaputu“. Dva dana kasnije, visokotiražni list desnice *Tercera*, ovako je analizirao situaciju: „Korporacije jedino zahtevaju da Aljende promeni politiku“. Dalje sledi komentar: „Avet građanskog rata zaokupljala je duhove političkih rukovodilaca i celog javnog mnjenja. Čileanci će se sećati proteklih sedam dana kao najkritičnijeg trenutka naše istorije. Predsednik Republike je upotrebio svu svoju političku sposobnost u razgovorima sa crkvom, udruženjima slobodnih profesija, pojedinim strukturama Univerziteta i sa masonima, pokušavajući da se izvuče iz najtežeg škripca u koji je upala njegova vlada. Vrhovni komandant oružanih snaga je u to vreme vodio razgovore sa predsednikom DHP da bi ga upoznao sa težinom situacije. Ali, u stvari, niko nije tražio obaranje vlade . . . Naprotiv, došao je trenutak da se Aljende nametne kao predsednik, da više ne dozvoli uticaj nekih usijanih glava koje su, u okviru NJ ili van redova koalicije, tražile od njega da na brzinu izvrši revoluciju, što on narodu nikada nije obećao“ . . .

VLAST NARODA I VLAST GENERALA

Kao ustanički pokret, ofanziva je doživela neuspeh. Međutim, NP i fašističke grupe neće priznati poraz. Tokom narednih deset dana oni će više puta pokušavati da nastave svoju politiku. Ali rukovođenje celinom sada već pripada vodećem krilu DHP, okupljenom oko Freja koji traži drakonske „garancije“: gušenje „ultraša“, tj. uglavnom MIR i levih struja SPČ, vraćanje vlasnicima onih preduzeća koja su rekvirirana za vreme štrajka (a vlada je obećavala suprotno), konačno ograničavanje agrarne reforme, odlaganje mnogih tačaka iz programa NJ, neposrednu intervenciju i kontrolu armije u odnosu na vladu; najzad, Frej definiše predstojeće izbore kao „plebiscit“. Ako NJ ne dobije većinu glasova — a on je siguran da neće — mora predati izvršnu vlast. Ukoliko bi te mere bile sprovedene, to bi za koaliciju NJ bilo jednako samoubistvu. Međutim, činilo se da ni odbijanje tih mera ne dolazi u obzir. Mnoge snage u samoj koaliciji NJ blagonaklono su gledale na neke od tih zahteva. U započetim pregovorima najpre dolazi do izražaja odnos snaga na institucionalnom nivou, a zatim i na nivou masovnog pokreta.

Jedno je jasno: da se status armije nije zvanično izmenio, poslednji događaji doveli bi armiju u prvi plan političke borbe. Njeno povlačenje nisu želeli ni Aljende, niti Frej . . .

S druge strane, štrajk se nastavljao. Ali odnos snaga u masovnom pokretu pokazivao je tendenciju preokreta. Iz dana u dan je jačalo organizovanje naroda, a u srednjim slojevima je dolazilo do sve snažnijih protivurečnosti. Na primer, skoro svi trgovci iz „narodnih“ četvrti ponovo su otvorili svoje radnje. Na odluku da prekinu štrajk naveli su ih kontrola i organizovanje stanovnika sirotinjskih naselja posredstvom JAP*, finansijske teškoće koje su počele da se osećaju i dokaz o „avanturizmu“ onoga u šta su se upustili. Počeli su se osnivati „patriotski“ sindikati koji su privlačili brojno članstvo. Nasuprot tome, u drugim sektorima vršena je radikalizacija u suprotnom pravcu, te su zauzamani tvrdi stavovi. Lekari su objavili štrajk službe hitne pomoći. U bolnicama su vršene sabotaze. Vanredno stanje je omogućilo da trgovine u Centru produže štrajk pod okriljem vojnih patrola. Radnici i gradska sirotinja su to videli ali nisu imali snage da intervenišu . . .

Javile su se duboke razlike u koaliciji NJ, kao i između MIR i NJ. Aljende, KPC i socijaldemokratske partije postigli su sporazum o formiranju vlade u koju bi ušli predstavnici NJ i armije, kao i o oktroisanju izvesnih garancija u pogledu institucionalnosti. Svaka kontraofanziva bi pojačala protivurečnosti između narodne vlasti i državnog aparata, posebno u armiji koja je hijerarhijska institucija i koja se nalazi van svake kontrole masa. MIR je smatrao da okolnosti upravo to pitanje nameću sa svom hitnošću i da ga treba staviti na dnevni red. Isto su mišljenje imali SPČ i hrišćanska levica u okviru NJ. Te dve formacije su do mile volje mogle pretiti povlačenjem, ali ipak su dobile samo minimalne garancije. Politika je već bila određena: do narodne kontraofanzive neće doći.

Komandanti sva tri roda vojske postali su članovi kabineta na dan 3. novembra. Sva štampa je bila blažena i događaj je predstavljen kao svojevrsna pobeda. Nekoliko dana kasnije, novi predsednik vlade, general Prats, zaključio je seriju sporazuma sa poslodavačkim korporacijama. Štrajk poslodavaca bio je okončan.

Jasno je da ti rezultati nisu odgovarali očekivanjima onih koji su ih inicirali. Pokret se okrenuo protiv njih. „Za jedan mesec smo naučili mnogo više no za godinu dana“ — to je bila opšta reakcija u narodu. Došlo je do kvalitativnog skoka u

* JAP — Komiteti za kontrolu snabdevanja i cena. Reonski komiteti, zaduženi za kontrolu distribucije.

pogledu jedinstva, svesti, sposobnosti za organizaciju i političke „obuke“ narodnih masa, bez obzira što su ostale u defanzivnom položaju i bez obzira na neodlučnosti njihovog političkog rukovodstva . . .

Drugo, buržoazija nije mogla da pobedi ni na planu institucionalnosti. Savez između NJ i armije nije bio ono što je Frej hteo da nametne vladi. Osim toga, neke bitne garancije koje je Frej zahtevao (gušenje MIR i određenih snaga u NJ, zauzdanje masovnog pokreta) bile su još jednom odbačene . . . Ali za koje vreme? Oktobarska kriza je više no ikada pokazala u kojoj meri NJ i vlada zavise od „legalističke“ taktike DHP.

Naime, videlo se da ta taktika može svakog trenutka biti dovedena u pitanje. Do političkog rascepa vladajuće čileanske klase dolazi samo kada njeni interesi i hegemonija nisu neposredno ugroženi. A ukoliko jesu, vrlo je verovatno da će njene, inače sekundarne protivurečnosti biti prevaziđene.

Dakle, sve su veći izgledi da će doći do građanskog rata. Čak i snage koje su bile jako sklone da odbace takvu perspektivu (KPC, na primer), izjavljuju danas da je sukob „moguć“. I obrnuto, društveni „mir“ koji DHP stalno zagovara, ne bi mogao beskrajno da se prilagođava radikalizaciji masovnog pokreta i postojanju snaga koje su izrazito antikapitalističke (MIR, a takođe u okviru NJ — samo na drugom nivou — vladajuće krilo SPČ, MAPU*, hrišćanska levica) . . .

Najzad, taj prećutan i povremeno poremećen *modus vivendi*, rezultat je sve veće intervencije armije. Njeno prisustvo, pored svih ambivalentnosti, jako usporava dinamiku procesa ako se želi da on bude „prelazak u socijalizam“.

Dinamika čileanskog revolucionarnog procesa još je u stanju da naznači više vrsta mogućih „konsolidacija“ od kojih socijalizam predstavlja samo jednu. Naime, sve pobeđe postignute za dve godine, svi napadi imperijalizma i buržoazije ne smeju dovesti do toga da se zaboravi temeljna činjenica: u ovom trenutku radnička klasa ne poseduje revolucionarnu tj. proletersku i antikapitalističku političku snagu koja bi joj obezbedila pobedu. Nijedna od postojećih marksističkih partija ne može sama odigrati tu ulogu: ni SPČ, opterećena populističkom prošlošću i socijaldemokratskom organizacijom, ni MAPU uprkos najnovijoj evoluciji, niti MIR koji govori i ponavlja da u sadašnjim prilikama nema nameru da sam preuzme to rukovođenje. Njegova politika se mnogo više sastoji u stvaranju „jednog pola za pregrupisanje revolucionarnih snaga“, koji bi bio u stanju da ostvari taj zadatak.

* MAPU — Ujedinjeni pokret narodne akcije (prim. prev.).

Prolazeći kroz lavirinte sukoba i savezâ, napredovanja i odstupanja, čileanski revolucionari se stalno suočavaju sa sledećim pitanjem: koja je politička linija, koji su taktički koraci dozvolili i koji će dozvoliti da proces preraste svoje populističke i reformističke tendencije, da stigne do one tačke na kojoj će, prema rečima jednog revolucionara, „narod težiti beskonačnosti, a buržoazija biti jednaka nuli“? O tome se već dve godine vodi intenzivna rasprava. Bilo sa koje strane da mu se priđe, čileansko iskustvo je veoma štedro dokazalo da se na to pitanje ne može stereotipno odgovoriti.

(*Les Temps modernes*, No 323, juni 73.)

Preveo Zoran Jovanović

Alain Wallon

RADNICI I VLADA NARODNOG JEDINSTVA

POVOLJNI ISTORIJSKI USLOVI

Rukovodstvo čileanskog radničkog pokreta, za razliku od argentinskog ili meksikanskog, uvek je uspevalo da sačuva svoje klasno obeležje kroz gotovo ceo vek borbi, potiskivanja, kao i političkih saveza radničkih partija sa sitnom i srednjom buržoazijom, sa socijaldemokratijom, radikalizmom ili populizmom.

Nastanak radničkog pokreta u Čileu bio je čvrsto vezan krajem 19. i početkom 20. veka za rudarski proletarijat, u preduzećima za eksploataciju nitrata u pustinjama na severu zemlje.

Još 1885. godine 40 odsto radne snage severnih krajeva bilo je zaposleno u rudnicima, a između 1810. i 1910. godine 45 odsto štrajkova u Čileu organizovano je u rudnicima nitrata i u lukama . . .

Značajna je činjenica da se koreni radničke organizacije u Čileu nalaze u sektoru proizvodnje gde su uslovi rada, eksploatacija, najteži i koji je 1900. godine okupljao preko 100.000 radnika, čiji su životni uslovi i kultura izmakli ideološkoj kontroli tradicionalnih seoskih ili gradskih sredina. Međutim, rudarska industrija počinje u to vreme da organizuje jedan značajan »strategijski« sektor, od neprocenjive vrednosti za privredu zemlje koja je primorana da proizvodi ciklički, jer joj to nameće logika međunarodnog tržišta. Osim ovih uslova, kojima još treba dodati i krajnje žestoke represalije,¹ industrijski radnici su primorani da sve više usvajaju organizacione oblike, štaviše, primorani su da neprekidno traže podršku izvan rudnika ili jedinog rudarskog kraja: 1900. godine osniva se jedan jedinstveni sindikat,

¹ U pokolju koji je među rudarima izvršila vojska od Pampae do Iquique 1907. godine bilo je 3.600 mrtvih.

Combinacion Mancomunal de Obreros, koji, igrajući istovremeno ulogu sindikata i organizacije za uzajamnu pomoć, izjavljuje da svoje članove svesno uključuje među pripadnike radničke klase.

Druga značajna činjenica potrebna da bi se razumela velika autonomija čileanskog radničkog pokreta, njegova odbojna moć prema politikama koje će iskušati njegov integritet ili njegovu budnost, jeste svest nekih njegovih glavnih rukovodilaca o velikoj opasnosti koju su predstavljala za klasni karakter pokreta društava za uzajamnu pomoć. Zaista, u surovim uslovima rada, represalija od strane države, organizacija uzajamne pomoći pružila je radnicima neku vrstu samoodbrane izvan preduzeća, koja su u periodima proganjanja sindikata bila zaštićena samom pripadnošću udruženju predstavnika sitne i srednje buržoazije, poslovođa i službenika ili trgovaca koji su u stvari kontrolisali njegovu sudbinu...

Zahvaljujući ekonomskoj nezavisnosti Čilea, industrijska buržoazija nikad nije mogla da duže ima u rukama državnu vlast: dugo održavanje na vlasti predstavnika zemljoposedičke oligarhije, koja je živela od „feudalne“ eksploatacije seljačkih masa, kao i od onih nekoliko mrvica koje su pristali da im daju imperijalistički centri, gospodari trgovinske i platežne ravnoteže, naposljetku je duboko povezalo veleposednike i lokalne monopoliste sa industrijom kroz prinudno zajedničko življenje. Međutim, kad god bi imperijalistička stega popuštala, ti isti industrijalci bi tražili političku vlast s ciljem da od države stvore instrument prilagođen privrednim i društvenim potrebama industrijalizacije, a njima je svaki put bilo potrebno da savladaju otpor tradicionalne oligarhije. Usled čvrstine institucija i veoma ograničene autonomije armije u odnosu na njih, jedino oruđe odlučnog pritiska nalazili su u jačanju masovnih borbi, kada su pogoršavanjem uslova života migracija sa sela i nezaposlenost usled ekonomske krize dostizali kritičan stepen. Ali, u cilju održavanja vlasti kao i sticanja poverenja i podrške armije, trebalo je hitno zauzdati pokret masa, birajući između dve solucije: pokušati sa integrisanjem organa i predstavnika radničkog pokreta sa državnim organima, rizikujući da se usled toga potpuno postignu politički i privredni ciljevi liberalizma; ili da ih oslabe brutalnom snagom, rizikujući opasnost da iz toga nastane još širi pokret protiv kojeg bi armija intervenisala u ulozi potiskivača, ali i kao arbitra među frakcijama vladajuće klase, koji bi jednog dana mogao prerasti u još radikalniji.

Usled ovakvih uslova populistička vlada Alessandria 1920. godine postepeno je prešla u ruke vojske. Njen naslednik, general Ibañez (Karlos Ibanjez), pošto je stavio van zakona revolucionarne sektore radničkog pokreta i otvorio put, iako još veoma ograničen, legalnom sindikalnom pokretu, napušta vlast pod

pritiskom ekonomske katastrofe i pokreta masa. Veoma žestoke represalije koje vrši radikalna vlada Gonzaleza Videle, izabranog podrškom komunista posle osam godina Narodnog fronta, neće sprečiti jačanje radikalizma radničkog pokreta od 1952. do 1958. godine niti stvaranje jedinstvenih sindikata 1953. godine. Učestale borbe koje drugi populistički pokušaji Ibanjeza u ovom periodu neće biti sposobni da savladaju, zahvatiće šezdesetih godina najsporednije narodne sektore u odnosu na organizovani radnički pokret. Pod ovim pritiskom, koji je veoma porastao usled nesposobnosti reakcionarne vlade Jorge Alesandria (Horhe Alesandrio) da zaustavi inflaciju i odstupanjem 1958. godine od antiradničkih zakona iz 1948, hrišćanski demokrati prestaju 1966. godine da propagiraju „revoluciju u slobodi“, da bi se grubo okrenuli protiv masovnog pokreta koji 1970. godine dostiže kulminaciju.

Sposobnost čileanskog radničkog pokreta da odoli pokušajima integracije koju mu nameću populistički režimi, podrazumevajući njegovo dugotrajno iskustvo u Narodnom frontu, ne objašnjava se samo pogoršavanjem mogućnosti vladajućih klasa da regulišu funkcionisanje privrednog sistema čiji gospodari oni nikad nisu bili, u stvari periodu ilegalnosti i slabljenja kroz koje prolazi Komunistička partija Čilea (osnovana 1920. godine), a koje još više otežava njena vernost „ultrasektaškoj“ liniji između 1927. i 1935. godine, Petog i Šestog kongresa Internacionale, a zatim demobilizatorske parole „pokreta za mir“ u vreme hladnog rata — sve to moglo je odavno da sahrani nezavisnost radničkog pokreta. No, čvrstina radničkog pokreta, čiju smo suštinu snage i klasnog karaktera videli početkom ovog veka, ojačaće i na osnovu same činjenice da se on drži na rastojanju od razdora evropskih socijalista u momentu izbijanja prvog svetskog rata. Radikalizacija borbi između 1928. i 1938. godine koristiće razvoju revolucionarne struje koja će doprineti stvaranju Socijalističke partije Čilea 1933. godine. Socijalistička partija, koja odbija da pristupi bilo kojoj internacionali — Trećoj ili „Drugoj i po“ ali ističe potrebu kontinuirane borbe, doneće radničkom pokretu mogućnost političkog izražaja koju ni Radikalna stranka, zvanični predstavnik sitne i srednje buržoazije, niti pak oslabljena i rascepkana Komunistička partija Čilea² nisu mogle da ostvare tokom ovih teških godina.

Socijalisti će isto tako imati koristi od neslaganja komunista da integrišu legalne sindikate, sve do odlučujućeg Sedmog kongresa Komunističke internacionalne, kada ovi neočekivano predstavljaju većinu organizovanih radnika (65 odsto 1939. godine).

² Godine 1937. trockistička opozicija Komunističke partije Čilea velikom većinom prelazi u redove Socijalističke partije.

Socijalistička partija i Komunistička partija Čilea sjedinjuju svoje sindikalne saveze 1936. godine, obrazujući Konfederaciju radnika Čilea (CCTCh) istovremeno kada Socijalistička partija pristupa savezu Narodnog fronta koji lansira Komunistička partija i u kome preovlađuje Radikalna partija. Posle pobeđe ove koalicije na predsedničkim izborima 1938. godine, kao i za osam godina vladavine, radnički pokret je trpeo razne oprečne uticaje . . .

Podrška KP Čilea i Socijalističke partije politici koja je odstupala od interesa proletarijata samo da bi favorizovala interese srednjih slojeva, imala je dvostruku ulogu: ublažujući žestinu sukoba između kapitala i rada, ona je omogućila radničkoj klasi da nazre razliku između njenog mesta u funkcionisanju društva i njene uloge proizvođača privrednih i društvenih dobara. Pod vođstvom Narodnog fronta radničke partije će uspeti da zakoče masovni pokret, ali po cenu znatnog gubitka kontrole nad većim delom borbi: biće svega 164 štrajka nanizana od 1938. do 1945. godine,³ od toga 59 odsto u rudarskim i industrijskim sektorima, gde je sindikalna organizovanost na najvišem stupnju — ali ilegalni štrajkovi iznose preko 40 odsto. Narodni front je na taj način dosta efikasno sprečavao da se uguše borbe pokrenute posle svetske krize 1929. godine. Front je u tome uspevao samo usled prevlasti unutar saveza jedne buržoaske partije, Radikalne partije. To je predstavljalo veoma ograničene ciljeve za organizovani radnički pokret. Ova činjenica objašnjava što je Komunistička partija napustila antiimperijalističke parole i što su se socijaldemokrati privremeno učvrstili unutar Socijalističke partije. Počev od 1941. godine njen uticaj je naglo opadao u narodnim masama usled stalnih promena u njenoj politici, prouzrokovanih najpre odbranom nemačko-sovjetskog pakta od strane Komunističke partije, a zatim svrstavanjem oportunističkog krila Socijalističke partije na američke pozicije u vreme hladnog rata, što je dovelo do rasepa u Partiji i do razjedinjenosti u sindikatu . . .

Iako je Narodni front prinudio radnički pokret da ispoljavanje klasne politike svede na minimum, on je ipak u isto takvoj meri učvrstio jedinstvo u bazi, što će mu omogućiti da održi svoju autonomiju tokom punih deset godina potiskivanja, gotovo policijske kontrole nad legalnim sindikalnim pokretom. Uprkos zabrane Komunističke partije koja je brojčano opala i unutrašnjeg rasepa izazvanog pacifističkom linijom Kominforma u svim latinoameričkim komunističkim partijama; nasuprot odsutnosti socijalista sa političke scene, srozanih na mračne grupaške borbe, radnici će snažno izvršiti napad na državnu vlast koja razotkriva

³ Citat M. Barrera: *Perspectivas de la Fielga obrera en Chile*. Sveska Ceren br. 9.

grubo granice koje ona nameće radničkom pokretu. Godine 1950. izbijaju značajni štrajkovi u celoj zemlji.

Uprkos pokušajima populističke vlade Ibañeza da kombi- nuje korišćenje antiradničkih zakona svoga prethodnika sa poja- čanim mešanjem države u poslove zakonitih sindikata, određeni broj radničkih i službeničkih sindikata februara 1953. godine inicira osnivanje „Jedinstvene centrale trudbenika“ (CUT). Ova centrala, koja u isto vreme izmiče svakoj političkoj kontroli izvan sindikalnog pokreta, uspešno vrši pregrupisanje većine proletarijata okupljenog oko platforme borbi sa izrazito revolu- cionarnim karakterom.

Vlada Karlosa Ibañeza, koji je u generalskoj uniformi, kao što smo već videli, bio pokretač zakona o radu, a u isti mah najsureviji potiskivač radničkog pokreta, počela je da favorizuje sindikalno jedinstvo u pokretu populističke struje, tako da je zahvaljujući tome 1952. godine Ibañez dobio drugi mandat. Mesec dana docnije već veruje da u dovoljnoj meri drži društvenu situ- aciju u rukama da bi iz svoga kabineta eliminisao levičarske elemente koje je prethodno sâm uveo u vladu radi postizanja svoga cilja. Međutim, neočekivani porast snage slobodnog sindi- kalnog pokreta prouzrokuje žestoke sukobe radničkog pokreta i centralne vlasti.

Najmoćnije oružje u rukama CUT bio je, do 1969. godine, generalni štrajk, čiji su osnovni ciljevi najčešće bili politički: ukidanje „prokletog zakona“, oslobođenje predsednika CUT Clotaria Blesta (Klotario Blest); ali istovremeno i privrednog značaja, izraženog kroz „platforme borbe“: revandikacija novih zakona o minimalnim platama, o sigurnosti radnih mesta, hitno rešavanje nastalih sukoba, protestovanje protiv povećavanja cena osnovnih artikala itd.⁴ Osam generalnih štrajkova organizovano je u toku šesnaest godina za vreme tri razne vlade, od toga tri štrajka za dve i po godine pod Ibanjezovim režimom, dva u toku pet godina pod Alesandrijem, a tri između 1964. i 1970. godine pod Hrišćansko-demokratskom vladom Eduarda Freja . . .

Komunisti — ako se ostavi po strani njihovo odbijanje da uprkos situaciji i radikalizaciji borbi prevaziđu dogme Komin- forma i da izgube antiimperijalističku i socijalističku političku platformu — nisu mogli da ulože sve svoje znatno smanjene snage u trasiranje ilegalnog sindikalnog pokreta CUT a da se pri tom ne izlože opasnosti da izgube mesto u legalnim sindikatima i da ostave otvorena vrata pokušajima razvodnjavanja tradicionalnog klasnog karaktera pokreta, tamo gde je on bio najjače zaštićen.

Uprkos svim naporima brojnih radničkih aktivista da se CUT pretvori u borbenu i revolucionarnu centralu, značajne

⁴ Manuel Barrera, op. cit. str. 141.

snage službeničkih sindikata u CUT u početku su predstavljale stvarnu opasnost da se interesi proletarijata svedu na minimum, što delimično objašnjava naklonjenost koju im je ukazivao predsednik Ibañez između 1952. i 1954. godine.

Ova kratka analiza pomenutog perioda navodi nas na zaključak da su naizmenično smenjivanje perioda represija i perioda podrške legalnom sindikalnom pokretu od strane državne vlasti, pa čak i istovremenost ovih dveju tendencija, doveli do snažnog utvrđivanja temelja klasnog sindikalnog pokreta koji, iako gubi od svoje političke snage u periodima saradnje radničkih partija sa državnim rukovodstvom, u dovoljnoj meri dobija novu snagu pri sukobu sa represijom i još spontanim pokretima koji dolaze spolja. Do toga dolazi usled želje da se odupru sa još više snage, zahvaljujući novoj radikalizaciji, neprestanim pokušajima koje čine državni aparat i vlast da razbiju jedinstvo proletarijata, radi njegovog lakšeg apsorbovanja. Komunistička partija, uprkos smernica njene strategije koje su strane istorijskim uslovima klasne borbe u Čileu, odigrala je značajnu ulogu u očuvanju klasnog karaktera čileanskog radničkog pokreta. Čak i u najgorim trenucima koje je prouzrokovala njena bezuslovna vernost spoljnom uzoru ili uslovima borbe, relativno nezavisnim od sopstvenih grešaka, ona je i dalje zasnivala svoju politiku na svakodnevnom iskustvu konkretnih borbi. Ona je sve do 1925. godine igrala odlučujuću ulogu u organizovanju radničkog pokreta...

Drugi razlog koji dopunjuje prethodni u pogledu stalnog napredovanja čileanskog radničkog pokreta, uprkos usmeravanja spoljnih i unutrašnjih suprotnosti, sastoji se u činjenici da je Socijalistička partija, pošto je prebrodila prvu krizu i delimično položila temelje svoga razvitka, tridesetih godina sve više prikrivala slabost Komunističke partije u cilju učvršćivanja radničkog pokreta. Godine 1957. Socijalističkoj partiji polazi za rukom da obnovi svoje jedinstvo pred predsedničke izbore naredne godine na kojima dobija 28,8 odsto glasova Salvador Allende (Salvador Aljende) kandidat Fronta narodne akcije (FRAP) u koji je integrisana Komunistička partija. KP će naročito narednih godina dobiti novu snagu i uticaj u radničkim sredinama. Posle neuspeha generalnog štrajka CUT 1956. godine i razmimoilaženja u njenim redovima (Komunistička partija se zvanično integrisala sa njom po završetku hladnog rata), radnički pokret će proći kroz period relativne slabosti koji paradoksalno omogućuje pregrupisanje njenih političkih snaga...

Dolazak na vlast predsednika Jorge Alessandrija (Horhe Alesandrija), predstavnika najkonzervativnije buržoazije, doprineće okupljanju socijalista i komunista oko zajedničkog političkog programa, koji predstavlja kraj uzajamnog „sondiranja“ vojne moći i stvarnog odnosa snaga koje uzajamno vrše Ameri-

kanci i Rusi. Popuštanje veza između latinoameričkih komunističkih partija i Staljinovih naslednika omogućuje Komunističkoj partiji Čilea da ponovo preuzme antiimperijalistički barjak i da tako lakše pronade teren za sporazumevanje sa ostalom levicom. Njoj takođe polazi za rukom posle 1960. godine da postepeno preuzme kontrolu nad CUT. Jedinstvena centrala pod ovim rukovodstvom gubi svoju ulogu usmeravanja i učvršćivanja radničkih borbi, da bi se polako pretvorila u instrument kanalisanja najkompaktnijeg radničkog pokreta, a samim tim i garantiju kontrole proletarijata bez koje ni FRAP ni buduće Narodno jedinstvo nisu bili u stanju da integrišu „progresivnu buržoaziju“ u antiimperijalističku i antioligarhijsku borbu. Posle ukidanja „prokletog zakona“⁵ 1958. godine i vraćanja sindikatima njihovog ranijeg zakonitog statusa, Komunistička partija još se brže prihvata ostvarenja ovog cilja.

Međutim, zbog toga će Komunistička partija morati da bude dorasla borbama koje veoma snažno ponovo počinju 1960. godine, pod pretnjom da od sebe otuđi većinu sindikalnih uporišta. U periodu od 1960. do 1970. godine štrajkački pokret se proširuje na sve sektore uprkos zakonitih restrikcija. Ako se izuzmu iz štrajkova oni koji se odnose na rudarstvo i na industriju, čije radništvo čini ogromnu većinu članova sindikata, vidi se da ostali sektori koji su 1961. godine činili 29,6 odsto štrajkačkog pokreta u celini, 1966. godine pokazuju porast na 72 odsto.

Nove karakteristike kojima ovaj period obeležava radnički pokret zavise i od politike hrišćanske demokratije, koja je na vlasti i koja se, prevaziđena pokretom masa i izazvana sopstvenom nesposobnošću da sprovede reforme, posle 1966. godine okreće protiv radničkog pokreta i brutalno ga potiskuje. Oni na koje se ne odnosi agrarna reforma dele i zauzimaju zemlju. Antiinflacione vladine mere, neisplaćivanje nadnica, otpuštanje sa posla prouzrokuju štrajkove u svim sektorima proizvodnje, a pokret se počinje razvijati od najmanje zaštićene sitne industrije prema organizovanom proletarijatu. Mnoge fabrike biće zaposednute između 1967. i 1970. godine. Ove poslednje godine u jeku izborne kampanje 89,2 odsto štrajkova pokreće se ilegalno, dok generalni štrajk CUT jula 1970. godine prihvata 80 odsto sindikalno neorganizovanih radnika. Broj štrajkova 1969. godine, kojih je bilo 977 i koji su obuhvatili 275.000 radnika, porastao je u 1970. godini na 1813 (uz učešće 674.000 radnika), uprkos napornima CUT da se godina izbora ne pretvori u iskušenje snaga.

Komunistička partija Čilea ponovice u više navrata pozive na smirivanje, na „odgovornost“ radničke klase, dok je sama izborna kampanja ovim akcijama u znatnoj meri bila minirana.

⁵ Zakon o stalnoj zabrani demokratije koji od 1948. godine stavlja Komunističku partiju van zakona i omogućuje nad sindikatima policijsku kontrolu bez presedana.

Što se tiče Socijalističke partije, veći deo njenih uporišta je 1970. godine čvrsto vezan za najradikalnije sektore radničke klase. Mlitaost sindikalnih aktivista-komunista u vreme jačanja masovnog pokreta i njegovih reperkusija u preduzećima omogućuje aktivistima-socijalistima da zauzmu njihova mesta prilikom sindikalnih izbora.

NARODNO JEDINSTVO, SINDIKATI I RADNIČKA UPORIŠTA

Kada je decembra 1970. godine počela prava vladavina Narodnog jedinstva, primena njegovog programa postaje do te mere neodložna u ekonomskom i političkom pogledu, da će radnici na čelu sa svojim rukovodiocima, svesni neizvesnosti svog položaja u odnosu snaga, ubrzati ofanzivu 1971. godine. Samo u prvoj polovini 1971. godine organizovaće se 1265 štrajkova koji mobilisu 138.027 radnika. Te godine štrajkovima su bila obuhvaćena sitna i srednja preduzeća koje nisu direktno tangirala antimonopolističke mere vlade UP, koje izazivaju najveći deo sukoba. Ovi štrajkovi su u proseku duži i žešći (dodelazilo je i do zaposedanja fabrika) nego u narednim mesecima.

Periodi	Broj štrajkova	Trajanje (u danima)	Izgubljeni časo- vi po rad- niku	Broj rad- nika po štraj- ku
I polugode 1971.	1265	10.147	138.027	109,11
II „ 1971.	1444	9.094	154.371	106,90
I „ 1972.	1763	6.679	200.476	113,70

Ako se sabere broj štrajkova i broj radnika, za 1971. godinu dobija se 48,9 odsto štrajkova više u poređenju sa 1970. godinom, ali takođe i za 54,8 odsto smanjeno učešće u odnosu na istu godinu, što potvrđuje opadanje udela velikih sindikalnih sektora u svim sukobima.

Ta tendencija će međutim opadati u prvoj polovini 1972. godine, ako se ima u vidu činjenica da lagani porast broja radnika po štrajku (106,90 u drugom tromesečju 1971, 113,70 u prvom tromesečju 1972) označava povratak u akciju radnika u rudnicima bakra, na koje će hrišćanska demokratija jačati svoj uticaj sve do događaja u oktobru 1972. godine...

Kada visoki rukovodioci CUT tvrde — što oni nikada ne propuštaju da učine kada im se ukaže prilika ili kada ih na to tera nužda — da im „legitimnost“ najvišeg organa radničkog pokreta automatski daje „neosporno“ pravo da ga vode kuda oni hoće, oni istovremeno vrlo dobro znaju da su pretpostavke takvog rezonovanja u suštini veoma različite. Decembra 1971.

godine statistike Ministarstva rada (čiji je poverenik danas predstavnik CUT, komunista Luis Figuerria) pokazale su da sindikalna organizovanost radne snage iznosi 27 odsto. Iste brojke pokazale su da je samo 30,6 odsto celokupne radne snage koja ima pravo da se sindikalno organizuje (najniža starosna granica je 18 godina) zaista i bio učlanjen; samo 23 odsto članova sindikata u redovima radnika zaposlenih u privatnom sektoru u odnosu na 95,7 odsto radnika u državnom sektoru.

Međutim, državni sektor zapošljava samo 294.776 radnika, a privatni sektor 2.566.000, odnosno 10 prema 90 odsto ukupnog broja radnika. To su brojke koje važe samo do 1. januara 1972. godine. Ali je zanimljivo naglasiti postotak sindikalno organizovanog dela radničke klase nakon godinu dana, u toku koje je sprovedeno 9/10 nacionalizacija ili rekviriranja ostvarenih od decembra 1970. godine do marta 1973. godine.

Aprila 1972. godine broj sindikalno organizovanih radnika povećava se bržim tempom nego prethodne godine, jer je te godine uspelo da se organizuje 28,75 odsto od ukupnog broja zaposlenih radnika u društvenom sektoru (čiji porast iznosi skoro 6 odsto) i 96 odsto u privatnom sektoru (koji je porastao za samo 0,3 odsto). Imajući u vidu značaj privatnog sektora (koji zapošljava 2.460.000 radnika) u odnosu na državni sektor (koji zapošljava 365.000 radnika) postotak najamne i sindikalno organizovane radne snage porastao je sa 27 iz 1971. godine na 37,5 odsto do 1. aprila 1972. godine.⁶

Što se tiče CUT, ona zvanično regrutuje⁷ 716.000 radnika — odnosno 22 odsto radne snage — čija jedva polovina pripada industrijskom i rudarskom proletarijatu (47 odsto); 40 odsto članova su službenici, a 23 odsto seljaci. CUT je dakle još vrlo daleko od toga da bude predstavnik snažnog industrijskog proletarijata od preko 1.500.000 radnika, naročito ako se uzme u obzir način na koji se odvijaju njeni izbori i na koji se organizuju njene unutrašnje strukture.

Najaktivniju ulogu igraju savezi; oni organizuju štrajkove po sektorima, pružaju finansijsku i pravnu pomoć, posreduju kod vlasti itd. CUT nema nikakve mogućnosti za direktnu organsku kontrolu sindikata. Ona jedino pruža moralnu podršku, nameće svoj autoritet osnovnim organizacijama, pa i to danas koristi više da rešava sporove koji izmiču logici Aljendeove vlade, nego u službi radničkih zahteva za koje se od nje traži podrška. Lokalne, regionalne i nacionalne kadrove CUT, koji su u manjoj meri predstavnici celokupnog radničkog pokreta Čilea, biralo

⁶ Ove brojke dobijene su od Statističkog biroa Ministarstva rada (Punta Final, br. 177 od februara 1973).

⁷ FTR računa da stvarni broj članova CUT iznosi 460.000 (Interna dokumentacija — izbori CUT.)

je juna 1972. godine svega 70 odsto članova. Od seljaka, koji sačinjavaju 21 odsto članova CUT, izgleda da je glasalo samo 5 odsto. Kada se zna da većinu seljačkih sindikata kontroliše hrišćanska demokratija, koja nije bila daleko od toga da preotme prvu većinu Komunističkoj partiji, teško da se može posumnjati u način na koji su iznuđeni rezultati, a sa čijim objavljivanjem se kasnilo punih mesec dana.

Međutim, uprkos svoje birokratske nadgradnje, CUT predstavlja akciono jedinstvo organizovanih radnika i neophodan element za učvršćivanje svesti proletarijata o svojoj istorijskoj snazi. Sadašnje oživljavanje najradikalnijih strujanja unutar radničke klase, koja se ispoljavaju, na primer, u vrlo osetnom napretku socijalističke partije od 1968. godine do danas, ne samo u CUT nego i u celokupnom organizovanom radničkom pokretu, na osnovu političke platforme koja je bliža stvarnim stremljenjima baze nego li platforma Komunističke partije Čilea, čini prihvatljivom pretpostavku o promeni na bolje u jedinstvenoj centrali.

MIR, koji je novajlija među organizacijama bliskim radničkom pokretu, takođe radi u tom smislu. Krajem 1971. godine osniva Front revolucionarnih radnika (FTR), čiji je porast unutar i izvan sindikalnog pokreta za nepune dve godine bio vrtoglav. Počev od jedne u početku neznatne akcije u najpristupačnijim sektorima, u sitnoj i srednjoj privatnoj industriji — u najeksploatacijanijim sredinama, kod onih koji su izvan dometa tradicionalnog sindikalnog pokreta i programa UP — FTR rapidno odnosi značajne pobeđe na sindikalnim izborima, čak i u krupnoj industriji; u tekstilnoj grani, koja je nedavno nacionalizovana, u rudarskom sindikatu Iota-Coronela; čak i u Chuquicamatai (Čukikamata) i u rudnicima nitrata, FTR vrši, pored aktivista-socijalista, primetan rad na širenju pokreta i na buđenju svesti. Taj rad je delimično popunio veliku političku i sindikalnu jamu koju Komunistička partija Čilea kopa sama sebi. „Štrajk poslodavaca“, oktobra 1972. godine, zatim iznenadna protivrečnost između demagoške „revolucionarnosti“ visokih rukovodilaca UP pred poslednje izbore marta 1973. godine, grubo sprečavanje akcija za poslednja dva meseca — pružili su dovoljno prilika radničkom pokretu da postane svestan opasnosti koje mu prete. Brojni radnici, počev od Komunističke partije Čilea sve do FTR, postaju danas svesni onoga što ih očekuje. Duga istorija sticanja dostojanstva kroz najkrvavije represalije, kao i kroz svakodnevna i još suptilnija potiskivanja, eksploatacija i ponižavanja dali su radničkom pokretu Čilea obeležja koja ni izdaleka nije mogao da oslabi tešnji kontakt sa integracionim mehanizmom državne vlasti. Ovi poslednji, uostalom, pogađaju samo manjinu. Korisnici sistema participacije između vlade i viših instanci CUT su radnici „društvenog“ ili „mešovitog“ sektora (privatni kapital/državni

kapital). Ovde ne želimo da se upuštamo u dublju studiju procesa participacije, već samo da ovlaš ukažemo na promene koje on unosi u radničku organizaciju unutar preduzeća, kao i opštije perspektive koje je otvorio. Kao organizacioni oblik koji ne uvažava društvene odnose proizvodnje, koja podređuje njihovu zakonitost ekonomskoj nužnosti (proizvodnji), participacija ipak pruža radničkom jezgru elemente koji vode njegovoj emancipaciji. Da li participacija vodi do radničke kontrole? Možda. U meri u kojoj avangarda svesna odgovarajućeg tempa ume da koristi povoljne uslove za ideološku i političku borbu, da bi u svoju korist izmenila trajnu ravnotežu...

U sadašnjim uslovima neprestane borbe između tendencija i partija ubrzo se ustupio teren onima koji bi se izložili opasnosti da suviše naglo povrate nepostojanu ravnotežu celokupne konstrukcije. Neki *interventores* (funkcioneri koje imenuje vlada) iz tekstilnih industrija, iz petrohemijske, morali su pristati da budu odgovorni za svoje upravljanje pred zborom radnika u preduzeću. Na drugim mestima brza integracija sindikalnih rukovodilaca sa logikom etatiističke administracije navodi proizvodne odbore po radionicama i po sekcijama da postanu organizovani partneri u sukobima koji suprotstavljaju upravu masama. U tekstilnoj fabrici Sumar u nekim radionicama je radnicima pošlo za rukom da sami primaju na rad nove radnike, da ih sami drže na probnom radu i definitivno odlučuju o njihovom prijemu na posao. U drugim preduzećima radnici zahtevaju da težište izračunavanja produktivnosti ne bude na pojedinim mašinama, već u čitavim pogonima: „za isti rad, pod nejednakim uslovima, jednake plate“.

Situacija je svakako manje jasna u mnogim preduzećima društvenog sektora. Od samog početka tradicionalni sindikalni pokret zauzeo je veoma rezervisan stav u odnosu na organe participacije, iz straha da nove strukture i novi ljudi ponovo ne postavljaju pitanje srednjoročne ili dugoročne kontrole koju sindikat predstavlja za političke partije... Radnici izabrani u proizvodni odbor, u koordinacioni odbor i u administrativni savet, u većini slučajeva ne poseduju tradicionalne karakteristike sindikalnog rukovodioca. Više sindikalnih rukovodstava odbilo je savetodavce CUT, koji su bili zaduženi da upućuju radnike u poslove participacije i koje je centrala bila odredila na osnovu drugih kriterijuma nego što je njihovo pripadanje istoj partiji kojoj pripadaju i pomenuti upravljači. Krajem 1971. godine čak je kratko vreme postojao i sindikat industrija Ferrocret, Socametal i tekstilnih industrija Hirmas i Caupolican, s ciljem suprotstavljanja sadašnjem obliku sistema participacije koji je „štetan za sindikat, i prema tome protivradnički“.

... U tekstilnoj grani, Narodno jedinstvo, a naročito Komunistička partija, bili su iznenađeni visokim zahtevima tamo gde su oni to najmanje očekivali (posle pripajanja društvenom

sektoru najvećih preduzeća u ovoj grani). Podela upravnih odgovornosti sa PS mogla je da bude prihvatljiva za Komunističku partiju srednjeročno samo ako joj pođe za rukom da se u dovoljnoj meri prošire i učvrste njena uporišta u masama i ako se njeni partneri u UP čvrsto vežu za pismene ugovore. Sporazum između CUT i uprave koja ustanovljava participaciju davao je sindikatima pokretačku ulogu zvanično priznatu i podstaknutu zahvaljujući povećanim sredstvima propagande i organizacije kojima raspolaže. Sindikat u rukama partijskih aktivista morao je da postepeno kanališe borbe u funkciji razvoja političkog procesa: da vrši pritisak na hrišansku demokratiju ili da „ozbiljno“ pokazuje dobru volju u odnosu na nju. Birokratska kontrola CUT i osnivanje jedinstvenih sindikata po preduzećima, zatim po granama, u bliskoj budućnosti omogućili su da se gaje ozbiljne nade u uspeh operacije.

Ali, ova analiza potcenjuje mnoge činjenice. Pre svega, samostalnu mobilizatorsku sposobnost radničkih punktova u uslovima borbe u preduzećima. U pogledu ideološke definicije nove administracije, zatim razvoja revolucionarne levice unutar radničkog punkta, zapažena je moć prilagođavanja slabostima novog sistema, što je karakteristično posle Aljendeove pobede na izborima. Isto tako precenile su se sposobnosti progresivne transformacije sindikalnog aparata, koji je u stvari mogao ili samo da se obnovi iznutra ili da gubi svoj uticaj zbog žestokog sukoba između tradicionalnih upravljača i radničkih težnji da se prizna njihova snaga u porastu. Prodiranje hrišćanske demokratije u sindikate radnika bakra, u CUT, snaga opšte ofanzive desnice postepeno će navesti aktiviste socijaliste da prihvate manje apstraktne i u većoj meri ofanzivne borbene parole nego što su „borba za proizvodnju“ ili „podrška radničkoj vladi“...

Među najzapaženijim činjenicama ne samo da vidimo stupanje u borbu krajem 1971. i početkom 1972. godine takvih sektora koji su do tada bili pod čvršćom kontrolom zvanične političke linije Narodnog jedinstva, već isto tako i ravnomeran porast učešća privatnog sektora i održavanje na istom nivou učešća seljaštva u celokupnom štrajkačkom pokretu. Najpre se zapaža rastući postotak ilegalnih štrajkova koji, između ostalog, jasno dokazuje slabosti radnog zakonodavstva, kao i sve veću nemogućnost vlade da efikasno kontroliše radnički pokret, polazeći od jedinih „bedema“ društvenog sektora, koji su nedovoljno prošireni otkako je počelo zauzdavanje zahteva predviđenih programom UP.

Razdoblja		Ukupan broj štrajkova	Legalni štrajkovi	Ilegalni štrajkovi
I polugode	1971.	1265	107 (8,5%)	1958 (91,5%)
II „	1971.	1444	71 (5,0%)	1373 (95,0%)
I „	1972.	1763	60 (3,4%)	1703 (96,6%)

Sve ukazuje na to — što je mesec oktobar eklatantno i dokazao — da je gubitak kontrole CUT, a samim tim i vlade, nad većinom sukoba imao u nesmanjenoj meri paradoksalnu posledicu izraženu u znatnom porastu podrške radničkih masa.

Ilegalni štrajkovi u tri ključna sektora i ukupan postotak štrajkova u pojedinim sektorima

Sektori	I polug. 1971		II polugode 1971		II polugode 1972	
	ilegalni štrajkovi	ukupno štr.	ilegal. štrajkovi	ukupno štrajkova	ilegal. štrajkovi	ukupno štrajkova
Rudnici	51	65	54	60	141	147
% od ukupnog broja	78,5%		90,0%		96,0%	278
Industrija	174	232	214	241	249	
% od ukupnog broja	75,0%		88,8%		89,6%	
Građevinarstvo	87	98	133	137	198	200
% od ukupnog broja	88,8%		97,0%		99,0%	

(Izvor: Ministerio del Trabajo, Santiago)

Što se tiče situacije u rudnicima, radi se uglavnom o radnicima u rudnicima bakra, primetna su variranja broja sukoba u tom sektoru između decembra 1970. i jula 1972. godine. Nacionalizacija, koja efektivno interveniše u toku 1971. godine, ima za posledicu pre svega zaustavljanje pokreta revandikacije. Međutim, prvo polugode 1972. godine pokazuje veoma osetan porast broja štrajkova, tako da se postotak radnika koji učestvuju u štrajkovima tokom cele 1972. godine može proceniti na preko 50 odsto celokupnog broja zaposlenih u tom sektoru. U stvari, opadanje njihovih nadnica — koje više ne dobijaju u američkim dolarima — predstavljaće područje lakog prodiranja propagande DC čiji je uticaj tamo snažno porastao uprkos naporima sindikalnih aktivista-komunista.

Ilegalni štrajkovi, koji su brojniji, u mnogo većoj meri se odnose na sitne i srednje rudnike bakra, kao i na preduzeća za eksploataciju nitrata, u kojima je politički nivo radničkih zahteva znatno viši. Sukobi tamo traju u proseku duže nego u velikim rudnicima u kojima je produženi prestanak proizvodnje mnogo dramatičniji.

Građevinski radnici nisu uvek bili legalno sindikalno organizovani. Do toga je dolazilo samo u veoma slabim razmerama. Anarhosindikalna tradicija ove grane, u kojoj je učestala nezaposlenost, doprinela je da se ona od 1971. godine pa naovamo pretvori u jednu od najefikasnijih transmisija revolucionarnih uporišta. To se naročito odnosi na period od oktobra, period u kojem su građevinski radnici igrali značajnu ulogu u koordinaciji borbi.

U industrijskom sektoru, koji proporcionalno zapošljava većinu radnika, sukobi su se razvili polazeći od sitnih i srednjih preduzeća u kojima je odnos sindikalno organizovanih radnika veoma slab, da bi se zatim proširili na krupna preduzeća, naročito iz privatnog sektora, a CUT kontroliše 90% „društvenog sektora“.

Procenat sindikalno organizovanih radnika uključenih u štrajkove ove poslednje dve godine bio je u stalnom porastu: 22,3 odsto u prvom polугоду 1971. — 26,6 odsto u narednom polугоду — 32,4 odsto u prvom polугоду 1972. godine. Ova se promena u mnogome pripisuje činjenici što su se u borbu uključili radnici onog dela industrije koji se nalazi pod kontrolom države. Ovde se ne može uračunati i porast učešća službenika u štrajkovima u ovom razdoblju, jer to učešće pokazuje tendenciju opadanja, i to sa 44,2 odsto početkom 1971. na 38,1 odsto početkom 1972. godine. Međutim, primetan je lagani poremećaj ove srazmere u poslednjim mesecima prvog polугода 1972. godine, a događaji u vremenu od avgusta do oktobra iste godine beleže potpuno suprotnu sliku ovih podataka ako se imaju u vidu veliki štrajkovi koje su pokrenule desničarske partije u trgovini, u saobraćaju i u administraciji državnog sektora.

OKTOBAR 1972. GODINE I RADNIČKI POKRET

Radnici industrijskih regiona Santjaga organizuju se tokom meseca oktobra u „Komunalne komandose“, tako da radnici Severne četvrti i obližnjeg regiona Concepcion (Konsepsion) formiraju koordinacione odbore i Komunalne radničke savete. Radi se o jedinstvenim organizacijama zaduženim za vezu između fabričkih sindikata koje predstavljaju, Kontrolnih odbora za snabdevanje i cene (JAP), koji deluju u radničkim naseljima, i celine komunalnih grupacija radničkih udruženja u istoj geografskoj zoni.

Jednu od najnovijih činjenica o radničkom pokretu Čilea predstavlja nastajanje jednog tipa organizacije koja je sistematski otvorena prema spolja i koja na taj način prelazi granice izolovanog štrajka. Razume se da se jedna od najstarijih i najdublje ukorenjenih tradicija radnika u borbi sastoji u traženju prilikom štrajka moralne i materijalne solidarnosti stanovništva oko radnog mesta. Lonac štrajkača (La olla comun), — koji stoji na ulazu u fabriku ili u sindikat i gde domaćice dolaze da obogate zajedničku čorbu kojom glavicom luka ili parčetom svinjskog mesa — u važnosti je još i danas kao živ simbol klasne solidarnosti. Ali, paralizovanje distribucije i transporta, pretnje agresijom i sabotazom kojima će biti izložena preduzeća zaposednuta sopstvenim

radnicima da bi se pružio otpor opštem lock-autu, sve će to doprineti da se koordinacioni odbori i radnički komandosi pretvore u očima masa u vlastodršce kontraofanzive čileanskog naroda nasuprot izazivaču. Tu će se u mnogome raditi o odbrani oruđa za proizvodnju koja već pripadaju društvenom sektoru od njihovog uništenja ili od preotimanja od strane buržoazije, poslodavaca, za čiju ofanzivu se nije znalo dokle će da ide. Za većinu, za radnike i sitne službenike privatnog sektora već se postavljalo pitanje samoga prava na rad, plata već načetih inflacijom i neplaćenih mesecima. Oni su, dakle, ti koji će ispoljavati najviše odlučnosti u redovima odbora i komandosa, da bi izvojevali zvaničnu nacionalizaciju njihovih preduzeća, da bi nastavili raspodelu i prodaju svojih proizvoda, da bi organizovali snabdevanje radničkih naselja. Nema važnijeg grada u Čileu u kome nije krajem oktobra postojao jedan ili više koordinacionih odbora. Sindikati igraju prvorazrednu ulogu u stvaranju i razvijanju ovih organizacija, dok kontrola pokreta u potpunosti izmiče LUT-u, čiju će neaktivnost, ćutanje i neprestanu ulogu kočničara u odnosu na inicijative organizovanih radničkih uporišta javno raskrinkati nekoliko poverenika glavnih komandosa u Santjagu.

Posle ulaska u vladu generala Pratsa 20 preduzeća od 28 zvanično nacionalizovanih u oktobru biće vraćeno njihovim ranijim vlasnicima. Trideset hiljada radnika Arike (95.000 stanovnika) još malo će nastaviti da zaposedaju desetak preduzeća elektronske industrije, pre nego što će pritisku LUT, zatim neposredno predsedniku Allendeu početi za rukom da likvidiraju njihovu poslednju snagu.

Ali oktobar predstavlja samo prvo iskustvo. Narodna vlada koristi i nepokretnost birokratskih struktura državnih kontrolnih organa, LUT, da bi kad god je to moguće uništila začetak stvarne narodne vlasti u korist organa čisto savetodavnog karaktera. Dok radnici tekstilne industrije Yarur organizuju popularne „ferias“, na kojima sami prodaju jedan deo svoje proizvodnje, dok Socijalistička partija, MAPU, MIR otvaraju „narodne magazine“, u radničkim četvrtima koje direktno snabdevaju agencije za distribuciju visoki vladini funkcioneri i Komunistička partija podržavaju bojažljivu akciju „Patriotskih frontova“, trgovaca, kamiondžija, tehničara i lekara, koji su ostali verni Narodnom jedinstvu. Miniranje vladinih mera — praktično ravnih nuli onda kada se sabotaze ređaju jedna za drugom (požar u tekstilnoj industriji Chiguayante) — doprinosi dokazivanju radničkoj klasi da njena vlastita organizacija, nezavisna od tradicionalnih veza, predstavlja najbolju garantiju za odbranu vlade koju je sama sebi izabrala.

Mnogi radnici su mogli biti zavedeni u prethodnim mesecima demagoškim obećanjima DC, koji je primenjivao potpuno apolitične otpore u odnosu na novu državnu birokratiju, razočaranja

u oskudnost nastalih izmena u proizvodnim odnosima, da bi podstakao svoj uzor „radničkog preduzeća“. Kampanja vođena maja i juna 1972. za izbore CUT u tom smislu snažno je raskrinkala bojazni koje postoje u redovima najorganizovanijeg radničkog pokreta. U to vreme praktično je bilo nemoguće otvoriti radio-prijemnik a da se ne čuje „reklamna“ poruka koja hvali zasluge „samoupravnog“ preduzeća „komunalnog socijalizma“. DC se bazirao na sveopštem nepoznavanju prilika u Čileu, a naročito u radničkim sredinama jugoslovenskog iskustva ili evropskih teorija o revolucionarnom samoupravljanju, da bi vešto prikrio plan koji je mnogo bliži nemačkom saodlučivanju u upravljanju ili degolističkoj participaciji nego naprednim modelima u Francuskoj poniklim maja 1968. godine, a koje danas ponovo ostvaruje CFDT. Nasuprot obećanjima radničkog akcionarskog društva, odenutog u zasenjujuće lažno zlato o „socijalističko-komunalnom“ raju inspirisano filozofijom Maritaina (Mariten), radničke partije ponovo su se našle ideološki razoružane usled toga što su do sada branile i u praksi ostvarivale samo veoma bojažljivu „participaciju“.

Socijalistička partija prihvatila je tada suštinski oportunistički stav, zasnivajući svoju kampanju na radničkoj kontroli onda kada od samog početka nije pokretala nikakvu opštu inicijativu u tom smislu kod vlade Narodnog jedinstva i kada je stav njenih sindikalnih rukovodilaca u odnosu na participaciju naročito imao neprijateljsko obeležje prema svakom posezanju za vlašću, koja je bila u njihovim rukama. Što se Komunističke partije pak tiče, ona je bez ikakvih izmena ponovo istakla parole „bitka za proizvodnju“, „podrška narodnoj vlasti“, uprkos nedovoljnog odjeka koji su imali u masama. FTR pak, suviše izolovan od većine u levici, suviše nalik na stranku sitne buržoazije, „antikomunist“, pristalica sistematskog nasilja, što je izazvalo od strane MIR, a na temu Komunističke partije Čilea, da bi mogao da se pojavi pred radnicima kao stvarna alternativa. Antikapitalistički program koji je FTR do tog trenutka podržavao imao je isto tako tendenciju da potceni hitne zahteve na privrednom polju ili da eksplicitno ne pokazuje povezanost između pomenutih zahteva i globalnog političkog programa. Očigledna nužda da se osetno demantuje oktobarsko iskustvo. Očigledna nužda da se pribegava zaposedanju, a potom i nacionalizaciji preduzeća napuštenih od vlasnika, da bi se dao odgovor na parolu o proizvodnji, da bi se značaj ofanzive desnice sveo na minimum, imaće za posledicu postepeno sve veće razumevanje radnika za snagu koju im je davala radnička uprava nad sredstvima za proizvodnju; „da bismo antipatriotima naneli udarce treba da ojačamo i da učvrstimo socijalistički sektor proizvodnje“, „mi radnici smo rodoljubi i želimo da naše preduzeće pređe u društveni sektor“. Govori i transparenti na ulazima u fabrike i radionice koje su zaposednute tokom oktobra pružali su pouzdan dokaz o tome

da je sve veći deo radnika kao odziv na „patriotske“ potrebe proizvodnje, „odbranu narodne vlade“ podrazumevao nešto drugo, ne ono što je prvobitno bilo predviđeno. Sindikalni rukovodioci-socijalisti ili hrišćanski demokrati u nacionalnim preduzećima boriće se zajedno da bi pokušali da spreče, većinom bezuspešno, da se fabrike vrte vlasnicima.

Uprkos napora MIR da se u organizovanju naroda dalje održe pozitivne posledice oktobra, uprkos velike borbene spremnosti radnika aktivista Socijalističke partije, a isključivo u redovima aktivista komunista, opštija dinamika Saveza narodnog jedinstva sakupiće i raspirivaće veći deo ove snage. Zaista, događaji koji su usledili neposredno posle obustave direktnog napada pokazali su da autonomija o kojoj je svedočio Narodni pokret nije u dovoljnoj meri načela kontrolu koju je imala vlada i njene partije, da bi se radikalno povratilo usmeravanje procesa kao i poverenje u sadašnje rukovodioce od strane pokreta masa. Za najvatrenije pristalice reformi, a posebno za strategiju Komunističke partije Čilea, oktobar je bespoštedno raskrinkao slabost nekih mehanizama kontrole radničkog pokreta koji su uvek bili njihovi. CUT i drugi posrednici političkog usmeravanja nisu baš mnogo delovali na svakodnevne borbe proletarijata čiji smo razvoj mogli da vidimo u nekim grubljim crtama...

Tako je bio zapažen sasvim poseban karakter procesa koji je u toku: želja da se čileanski radnički pokret ograniči na revandikacije, na tip organizacije koji može da se miri sa nesocijalističkim karakterom programa UP, a to je značilo najpre direktno se sukobiti sa rezervama snage koja nije mogla da se ne suprotstavi režimu, a u prvom redu vlasnicima privatnog sektora. To je za industrijsku buržoaziju predstavljalo izvrstan način da zgrće kapital, odlučno izbegavajući da ga ponovo investira u preduzeće onda kada je UP upravo sugerirao suprotno. Ali, to je doprinelo dinamičnosti masovnog pokreta kontradiktorne orijentacije, na srednji rok, sa ciljevima Narodne vlade, naglašavajući postepeno značaj najeksploatiranih sektora a takođe i najsekundarnijih u odnosu na tradicionalne puteve političke kontrole. Videli smo da je ta tendencija prethodila odvijanju procesa tokom 1970. godine, koji je bio obeležen naglim porastom sukoba i povećanim učešćem sindikalno neorganizovanih radnika.

U meri u kojoj opšta politika Allendeove vlade teži da učvrsti ekonomsku vlast buržoazije, ostavlja joj vlasništvo i administraciju sektora sa visokim profitom — pošto se radi o proizvodima koji su u vezi sa crnom berzom i krijumčarenjem. Ista ta buržoazija izvlači iz toga dovoljnu vlast da bi mogla da odgađa svoju ofanzivu, da bi je bolje pripremila. Naime, ukoliko duže čeka, utoliko više odgovarajuća demobilizacija masa koja proizilazi iz strategije UP krči u njihovu korist teren koji je predviđen za napad.

Međutim, radikalizacija najširih sektora radničkog pokreta za kojom, nasuprot nabrojanim posledicama, teži povećana eksploatacija neostvarenih tačaka programa UP, ima kao rezultat požurivanje ofanzive desnice i otvaranje istoj fronta koji pruža sve jači otpor. Višegodišnja tradicija borbe čileanskih radnika otkriva tada još jasnije svoj antikapitalistički karakter. Najpovlašćeniji, ali i najorganizovaniji sektori radničke klase pokazuju tendenciju da dobiju najodlučnije bitke na svojoj periferiji jer je njihova izolacija sve relativnija, a kontrola koju nad njima vrši Narodno jedinstvo održava njihovu organizovanost u odnosu na vladu.

Ako ustupci koji su ovi činili buržoaskim partijama pokazuju tendenciju sve većeg porasta, onda se radi o politici koja teži za tim da na drugoj strani izazove jače buđenje svesti u narodnim masama o nužnosti da se proces produbi u revolucionarnom pravcu. Sa ove tačke gledišta delikatno je da se ostvari jedinstvo akcije revolucionara koja će biti manje efemerna nego u prošlosti, a više vezana za stvarnu dinamiku pokreta masa.

(*Le Temps Modernes*, juni 1973, br 323)

Prevela *Agnesa Eremija*

Alain Joxe

ČILEANSKA ARMIIJA

Vojna zavisnost od SAD

Upravo u svetlu ovog pogoršanja treba interpretirati značaj američke pomoći čileanskoj armiji. Čile je bio potpisao, istina nerado, Pakt uzajamne pomoći koji su mu SAD nametnule 1952, ali je pri tom izričito odbio da pošalje jedan bataljon u Koreju. Čile je ipak postao povlašćeni korisnik pomoći koja se dodeljivala u formi poklona (Grant Aid Programs) ako se uzme u obzir njegova veličina. On je tu bio na drugom mestu, posle Brazila, sa više od 66 miliona dolara primljene pomoći od 1953—1965. godine (dakle samo tri puta manje od Brazila), a daleko ispred Perua i Kolumbije. U istim relacijama su bile i isporuke vojnih viškova (22 miliona dolara od 1960—1966). U pogledu broja oficira koje su obučavali Amerikanci u SAD, Čile je bio na trećem mestu, iza Brazila i Perua (od 1950—1965. obučavano je 2.064 oficira). Međutim, do 1965. g. vrlo mali broj oficira je upućivan u antigerilske škole u Panami. Tek po dolasku Freia, ovaj vid obuke se šire primenjuje (1966. godine 198 oficira je obučeno u zoni Kanala, a samo 71 u SAD) i formiraju se specijalne anti-gerilske jedinice („crne beretke“) iako, ozbiljno uzev, ne postoji opasnost od gerile u Čileu. Ova zemlja je 1966. godine primila 634.000 dolara na ime pomoći u korist „akcije građanske lojalnosti“, dakle isto koliko i Kolumbija.

Ako bi se pokušao cifarski izraziti stepen zavisnosti čileanskih vojnih snaga od američke pomoći, videlo bi se da je između 1953. i 1965. ukupno primljena pomoć u raznim vidovima (134,4 miliona dolara) predstavljala 9,7% vojnih rashoda. Čile se u tom pogledu svrstava negde na sredini sa Kolumbijom (10,8%) i Brazilom (9,1%), dok se Andske zemlje pojavljuju kao mnogo zavisnije (prosek od 20% za Peru, Ekvador i Boliviju). Na dnu lestvice su „bogate“ zemlje (Meksiko — 0,5%; Argentina — 2,1%; Venecuela — 3,0%).

Može se, dakle, empirijski konstatovati da stopa nerazvijenosti izgleda da određuje volumen vojne pomoći koju imperijalizam pruža u ovisnosti od napora koje čini zavisna zemlja. Ovaj doprinos u stvari neredovno kompenzira, naročito u godinama koje su prekretnica, škrtost vladajućih klasa u odnosu na oružanu snagu države. . . .

Strateška pogreška imperijalizma

Ove činjenice potkrepljuju sledeće naše hipoteze:

1. Postoji određena korelacija između degradacije vojne funkcije i porasta značaja novih formi proširene reprodukcije kapitala koje se zapažaju posle završetka korejskog „boom“-a: usporavanje razvoja, umesto koga raste uvoz i odlazak u zasenak nacionalne buržoazije koja povremeno nestaje sa scene što karakteriše prodore MPC ovog tipa; direktna ubrzana penetracija stranog kapitala u prerađivačku industriju. U slučaju Čilea, nestanak sa scene nacionalne buržoazije vodio je zanemarivanju vojne mašinerije, s obzirom da su vladajuće klase uverene u svoju političku veštinu da održe sistem bez većih konfrontacija. One računaju na imperijalizam, od koga zavise sve više i više, da bi se umanjile posledice ove degradacije u kritičnim političkim periodima (izbori, porast narodnih snaga).

2. Neprilagođenost vojske interesima vladajućih klasa (u smislu *zaostajanja* vojske u odnosu na optimum „modernizacije“, a ne u smislu *prevazilaženja*, kao u Peruu) povećava se dejstvom protivrečnosti koje za vrlo kratko vreme uslovljavaju širenje dva različita koncepta imperijalizma u Latinskoj Americi: s jedne strane, Kennedyev (Kenedi) koncept povezivanja sa ostacima nacionalne buržoazije i državnim aparatom u cilju kapitalističkog razvoja usmerenog na širenje tržišta za narodne mase, koji je danas svuda napušten; s druge strane, koncept kome su impuls dale transnacionalne kompanije, kakav je ostvaren u Brazilu, i koji podrazumeva maksimalnu eksploataciju radne snage, oslonjenu na vojnu prinudu, tržište „srednjih i viših klasa“, usko ali vrlo aktivno u svakoj zemlji i, globalno uzev, dovoljno zahvaljujući regionalnoj integraciji (ALALC, Andska zona, MCCA).

Samo su za Kennedyevu koncepciju postojali u Čileu povoljni uslovi, s obzirom na snagu narodnih pokreta koji utiču čak i na populističke programe demohrišćanskog tipa da se orijentišu na jasan program preraspodele. Hrišćanska demokratija je odnela pobedu 1964. godine zbog toga što se zavisna modernizacija pojavljivala povezano sa obećanjima preraspodele, pri čemu se uostalom isključivala modernizacija vojske, skupa i nekorisna u toj perspektivi. Ali Frei stiže suviše kasno: Savez za napredak je u stvari već pokopan. Napad, iako umeren, koji hrišćanska demokratija

vodi protiv latifundista, dovodi u pitanje feudalnu komponentu bloka klasa koji se bio konsolidovao na vlasti u Čileu počev od Narodnog fronta, dok razvoj monopolističke buržoazije, potpuno zavisne od stranog transnacionalnog kapitala, ubrzava pokoravanje stare nacionalne buržoazije koja u teškim uslovima nastavlja svoju aktivnost u nemonopolističkim granama industrije. Obe komponente bivšeg vladajućeg bloka duboko su izmenjene, dok vojska nastavlja da prima u svoje redove regrute iz naroda na osnovu normi građenih za druga vremena. Porudžbina nekoliko polovnih britanskih mlaznih aviona (Hawker Hunters), kompromisno rešenje tipično za ovu konfuznu situaciju, jedina je koncesija učinjena na liniji modernizacije vojske kupovinom kompleksnog naoružanja, liniji koja se širi u Latinskoj Americi počev od 1965, nakon eliminisanja kenedizma. Specijalne jedinice „crnih beretki“ nemaju vremena da uvedu u armijsku instituciju nove norme. Vojska ostaje tipična preživela forma ranije faze razvoja zavisnog kapitalizma i samim tim ona je korisnik kenedijevske koncepcije samo kao jedan od sektora populističke klijentele, pri čemu raste nezadovoljstvo „profesionalaca“ pred razvojem koji beleže latinoameričke pučističke armije. Pod Freiom, moral profesionalnih vojnika je sve niži i njihovo neraspoloženje je još više pokolebano zbog promena u koje ih vladajuće klase uopšte ne pozivaju da uzmu učešća. . . .

Tacnazo

Udruživanje profesionalnih (više moderne opreme) i „sindikálnih“ zahteva (zahtev za poboljšanje plata i realnog dohotka) dovodi, oktobra 1969, do „Tacnazo“-a. Tenkovski puk „Tacna“ vrši okupaciju svoje kasarne (kao što su studenti okupirali Univerzitet, a levi hrišćani katedralu, prethodne godine), proglašava za šefa generala Vijoa, penzionisanog nekoliko dana pre toga zbog neoportunih izjava koje su odražavale neraspoloženje armije i ističe istovremeno zahtev za poboljšanje plata i bolje naoružanje. Lojalne trupe beskraino otežu sa opkoljavanjem jedinice i izbegavaju svaki kontakt, dok oficiri, slušaoci vojne akademije, političari svih boja, posećuju kasarnu u kojoj oficiri rado omogućavaju štampi da ih intervjuiše. Beleži se prisutnost „crnih beretki“ za koje je teško reći da li su fašisti ili ekstremni levičari. Piloti koji dobijaju nalog da učine zastrašujuće letove, izvinjavaju se masovno da su „nazebli“; „leve“ partije i Jedinствена radnička centrala (CUT) upućuju apel za odbranu demokratskih institucija, a kordon kamiona gradske čistoće, koje je uputio sindikat ovih radnika, štiti predsedničku palatu. Pokret se ubrzo rastura nakon dobijenih uveravanja da će biti pruženo zadovoljenje u pogledu plata; u isto vreme, objavljuje se vest da se kancelar Valdes nalazi u Londonu upravo radi pregovora o „kupovini savremenog naoružanja“ . . .

Narodno jedinstvo (UP) i armija

Upravo ova pukotina omogućuje Narodnom jedinstvu (UP) da začne kretanje u pravcu prelaza u socijalizam, a da pri tome ovaj pokušaj ne bude odmah ugušen u zametku snažnom reakcijom hegemonističke frakcije buržoazije, koja u tom trenutku nije čvrsto držala u ruci armiju. Naprotiv, otmica i ubistvo generala Schneidera (Šnajder) uoči glasanja Kongresa u korist Allendea, potresli su armiju i učvrstili je u privrženosti jedinim normama koje su joj preostajale u trenutku krize: Ustavu.

Međutim, legalistička neintervencija čileanskih oružanih snaga u periodu od 1970. naovamo ni na koji način ne prejudicira odgovor na pitanje da li će ovaj prelaz „u celini“ proći bez potresa. *Nastojanje da se neutralizuje* vojni faktor ne znači automatski *verovanje u neutralnost* vojnih snaga. Privući jedan deo armije ulevo je zajednička ambicija kako reformističke levice koja želi da izbegne konfrontaciju, tako i revolucionarne levice koja se za nju priprema. To jednostavno odražava činjenicu da Narodno jedinstvo počiva na savezu klasa proletarijata i nekih frakcija nemonopolističke buržoazije koje, uostalom, samo sekundarne protivrečnosti dele od imperijalizma, od koga još uvek zavise preko njihove zavisnosti od monopolističke frakcije. U takvim uslovima, ukoliko Narodno jedinstvo ne bi uspeo da pomoću državnog aparata i zahvaljujući podršci u pojedinim sektorima koju mu pruža socijalistički sistem, ili čak pojedine evropske nacionalne buržoazije, stvori ekonomske osnove koje bi *ponovo učinile ovu frakciju nacionalnom buržoazijom*, ne bi se moglo govoriti o novom bloku koji je na vlasti, već samo o taktičkom savezu predodređenom da jednog momenta nestane. Narodno jedinstvo u tome do sada nije uspeo i pored svih napora njegovog reformističkog krila. Amerikanci, suprotno onome čemu teže pojedini Evropljani, bez sumnje idu za tim da izazovu ekonomski haos, a u takvom kontekstu protivrečnost između proletarijata, s jedne strane, i *celokupne buržoazije*, s druge strane, može samo da se zaoštrava.

Samo ako se želi da eliminiše svaka perspektiva taktičkog saveza u procesu prelaza i upadne u najneodgovorniji gošizam, treba smatrati da je nekonfrontacija sa vojskom od 1970. naovamo pozitivan element, koji još uvek ne znači prihvatanje od strane proleterskih partija Narodnog jedinstva neuništenja buržoaske države.

Armija u Narodnom jedinstvu

Predsednik Allende je postepeno uvlačio oficirski kor u preuzimanje sve većih političkih odgovornosti u ukupnom „procesu“. Sutradan nakon preuzimanja vlasti Allende je izbegao da razbije komandni sastav, čime je želeo da ispolji obzire prema

profesionalnoj tradiciji. Tako je prošla godina dana u toku koje se trebalo prilagoditi hijerarhiji stvorenoj pod Freiom, unoseći u nju promene samo u „normalnim“ trenucima, onda kada se sastajala Komisija za unapređenja i penzionisanja kadrova (Junta de Calificacion), unutar koje izvršna vlast ima pravo na jedan diskrecioni kontingent penzionisanja. Narodno jedinstvo je vodilo računa da se održe privilegije oktrosane pod Freiom nakon Tacnazo-a u pogledu plata i davanja u naturi i obezbedio je ostvarivanje jednog zamašnog plana nabavke naoružanja. Nikad dotle, od Ibanjesa naovamo, čileanska armija i karabinjeri nisu bili toliko maženi. Ceo ovaj oprezni period doveo je do toga da su, od početka 1972, sva tri roda vojske i karabinjeri došli pod komandu pouzdanih generala (za koje se kaže da su masoni) naklonjenih Narodnom jedinstvu ili, tačnije, klasnom savezu koji pokušava da nemonopolističkoj buržoaziji povрати odlučujuću ulogu. Bilo kakvo da je raspoloženje mladih oficira koje su obučavali Amerikanci i koji su u nekim slučajevima više nego njihove starešine vezani za proimperijalističku monopolističku buržoaziju, taktički je ipak odlučujuća uloga komandnog sastava.

Vlada je ubrzo poverila vojnim ličnostima funkcije tzv. *interventoresa* u nacionalizovanim industrijskim preduzećima ili onim na putu da budu nacionalizovana. Ustanovila je sistem stalnih konsultacija na raznim nivoima, koji podstiče vojne faktore da zauzimaju stavove prema vladinim projektima sa stanovišta „odbrane“ i uključuje ih u odluke u vezi sa razvojem zemlje i pripremom Plana. Napokon, aprila 1972, portfelj Ministarstva rudarstva poveren je prvi put ličnosti iz vojnih krugova. ...

Ova vojna ličnost napušta vladu prilikom rekonstrukcije koja je, eliminisanjem Vuskovića sa položaja ministra ekonomije, trebalo da omogući započinjanje junsko-julskih pregovora sa demohrišćanima. Ovi pregovori se međutim završavaju neuspehom, dok radnička klasa, zgranuta taktičkim koncesijama učinjenim u tom trenutku, koje idu do represije nekih masovnih akcija, počinje da se organizuje u industrijskim urbanim zonama periferije Santjaga (stvaranje „kordona Maipu“).

Ova forma organizovanja se širi u toku oktobra, prilikom patronalnog štrajka. Ona olakšava faktičko udruživanje, na klasnoj osnovi, većine radnika društvenog i vandruštvenog sektora; različite forme organizovanja koje se tada konsoliduju da bi se obezbedile proizvodnja i raspodela (Odbor za snabdevanje i cene (JAP), kordoni, opštinski komandosi) predstavljaju za neke nago-veštaj institucija republike sovjeta i prevazilaženja buržoaske države. Demohrišćani i desnica gube u ovim događajima znatne političke snage, a i znatan broj birača, kako će to kasnije pokazati martovski izbori. Konkretno mobilisan na planu preduzeća, industrijske zone i mesne zajednice, veliki broj radnika-demohrišćana razapet je između klasne pripadnosti, koju doživljava

u akciji, i lojalnosti demohrišćanina koju ispoljava i na biračkom mestu prilikom sindikalnih izbora za (CUT) Jedinственu radničku centralu mјaja meseca i koju će neki od njih zadržati sve do martovskih parlamentarnih izbora, uviđajući pri tom da im je držanje nekoherentno.

Ulazak tri vojne ličnosti u vladu, krajem oktobra, očigledno omogućuje okončavanje patronalnog štrajka i za neke ima značenje pobeде buržoazije i srednjih klasa. Izvesno je da su ministri iz redova vojske omogućili ovim grupama da sačuvaju prestiž nakon bitke iz koje su one izlazile poražene; ali ovaj kompromis je istovremeno omogućio da se dobije u vremenu i izbegne da prerano dođe do konfrontacije, za koju radnička klasa i narodne mase još nisu bile pripremljene. Međutim, ulazak vojnih lica u vladu u tom trenutku učinio se celom jednom krilu partija Narodnog јединства kao nepotrebna koncesija, pa i garancija pružena srednjoj buržoaziji, koju su inače uporno nastojali da privuku. Ustupljeni portfелji bili su od vrlo velikog strateškog značaja za kontrolu narodne vlasti: unutrašnji poslovi, saobraćaj, rudarstvo. Uticaj ministara iz redova vojske, iako je bio kompenziran prisutnošću popularnih sindikalnih lidera u vladi, izgledao je kao nov zalog učinjen od strane reformističke tendencije, a mere koje je donela ova vlada radi obezbeđivanja svoje kontrole nad novim formama organizovanja narodnih masa potvrđivale su takođe ovakvu interpretaciju...

Ali 21. јануара vojnim faktorima raste značaj. Nacionalni sekretariјat za raspodelu i trgovinu oduzet je od sociјalista koji su držali taj resor i poveren јednom vazduhoplovnom generalu. Četiri viša oficira, od kojih tri aktivna, imenovani su kao pomoćnici. Karabinjerima je povereno sređivanje JAP-a (Odbora za snabdevanje i cene) i oni taj zadatak obavljaju dosta autoritativno. Dva dana kasnije, ministar ekonomije Orlando Milas (KP) podnosi Kongresu nacrt zakona kojim se definiše društveni sektor proizvodnje. Nacrt predviđa mogućnost neodložne eksproprijacije četrdeset dva preduzeća putem dekreta. Za 123 druga preduzeća, od kojih je većina već okupirana od strane radnika, u kojima „interveniše“ država ili kojima samoupravljaju odbori ustanovljeni oktobra meseca, nacrt je predviđao osnivanje јednog „komiteta specijalnih slučajeva“ kojim bi rukовodilo ministarstvo rada i za koje se nije isključivala mogućnost vraćanja privatnim vlasnicima onih industrijskih grana „koje nemaju strateški značaj za nacionalnu industriju“. Nacrt zakona je predviđao kompromisnu formulu zajedničkog upravljanja *država-radnici-vlasnici*, nazvanu „integrisano upravljanje“. Ovde se jasno radi o pokušaju da se, po mogućnosti pre izbora, povedu novi pregovori sa demohrišćanima, koji teoretski ne mogu da ostanu neosetljivi na temu zajedničkog upravljanja; o još јednom pokušaju da se oko ovog nacrta okupi nemonopolistička buržoazija i, razume se, da se nađe rešenje krupnog problema investicija koje

su u privatnom sektoru paralisane zbog neizvesnosti koja još uvek pretila u pogledu granica sektora koji podleže mogućnosti nacionalizacije. Prisustvo vojnih lica u vladi kao predstavnika srednje buržoazije vodila je otvaranju perspektive „peruanizacije“ procesa. Sutradan, međutim, radnici kordona Maipu okupiraju četvrt i postavljaju simbolične barikade. Sociјalistička partija uverava da je protivna svakom vraćanju koje ne žele radnici; Pokret јединствене narodne akcije (MAPU) se izjašnjava protiv projekta; podsekretar za privredu (SP) podnosi ostavku. Razmišljanja u okviru Narodnog јединства okončana su tek početkom februara јednostavnim odustajanjem od projekta i njegovim povlačenjem.

Sadašnja konjunktura

Diskusija između revolucionara i reformista u okviru čileanske levice koja se pretežno vodi oko alternative: prioritet političkoј borbi ili prioritet bici za proizvodnju, masovna linija ili centralistička linija u vođenju narodnih pokreta, ne može se svesti na suprotnost Narodno јединство (MIR) Pokret revolucionarne levice pa ni na suprotnost KP/MIR. Protivrečnost o kojoj je reč postoji u svim formacijama Narodnog јединства i kroz nju se na političkom planu manifestuje postojanje suprotnosti između interesa radničke klase i proletariјata u celini, s јedne strane, i interesa nemonopolističke buržoazije, s druge strane. Interese ove frakcije predstavljaju neki elementi celine politike Narodnog јединства, a ne samo mehanički uzeti stavovi malograđanskih organizacija Narodnog јединства (API, radikali). Možda svesno i taktički, ali u svakom slučaju objektivno KP Čilea je putem svoje konkretne akcije, mnogo više nego radikali i API, koji su nedovoljno reprezentativni i kojima nedostaje autonomna snaga, uzela na sebe da predstavlja ove interese buržoazije unutar Narodnog јединства. To je smisao njene sistematske politike traženja sporazuma sa demohrišćanima i ograničavanja društvenog sektora, po potrebi i povećavanjem koncesija na koje je ionako bila spremna. Upravo to je smisao i njene politike u prilog učešća vojnih ličnosti u procesu i njihovog dovođenja na mesta na nivou zadataka od strateškog značaja kao što je raspodela. Međutim, komunisti su sebe dovodili u sve delikatniju poziciju nakon mobilizacije i polarizacije klasa, koje su usledile oktobra 1972. Oni su dejstvovali u ime dugoročnih interesa proletariјata *kao da proletariјat već odlučujuće dominira* ne samo u okviru Narodnog јединства, već i u celokupnoj čileanskoј strukturi, što mu omogućuje da zaključiti strateški savez integrišući interese pridružene buržoazije; oni su tom prilikom prepustili gošističkim organizacijama, levom krilu SP i čak radikalizovanim malograđanskim partijama proizašlim iz levog krila hrišćanske demokratije, kao što su Pokret јединствене narodne akcije (MAPU)

ili Izquierda Cristiana (Hrišćanska levica), monopol predstavljanja interesa proletarijata koji proizilaze iz realne konjunktura; srednja buržoazija se nije uključila i pored znatnih ekonomskih koristi koje je izvukla iz „boom“-a prvih godina vladavine Narodnog jedinstva. Ova povećana reprezentativnost nekomunističkih organizacija nije se manifestovala samo kroz teoretske pseudorevolucionarne stavove koji se pojavljuju na lewici Narodnog jedinstva i od kojih su najtvrdi („andeoski“ po Allendeu, koji ih je izvrgnuo podsmehu zbog nerealističnosti) mogli da budu izraženi u jednom trenutku od strane levog krila MAPU koje je imalo većinu od decembra 1972. Komunistička partija je mogla da zanemari ova pričanja intelektualaca, a istorija je pokazala da postoje načini za učutkivanje Pokreta jedinstvene narodne akcije (MAPU), kao što je bio interni proceduralni potez koji je u trenutku izbora doveo na vlast beskompromisnu vladinu frakciju.

Pobuna „kordona“ protiv Milasovog plana u februaru otvorila je ozbiljan problem. Autoritet KP pred radničkom klasom bio je doveden u pitanje od strane samih radnika. Radnici „kordona“ organizovani su na bazi sindikata CUT (Jedinstvena radnička centrala) koja nikad nije bila naglašeno centralistička organizacija. Reperkusije koje su se na liniji partije prenele posredstvom odgovornih komunističkih sindikalista vodiće verovatno fundamentalnoj promeni strategije koja bi trebalo da se precizira u toku narednih meseci, ali čija prva konsekvencija već sada pada u oči: vojne ličnosti nisu vraćene u vladu nakon izbora, što je suprotno perspektivi koju je bio otvorio generalni sekretar KP Corvalan u jednom intervjuu objavljenom decembra meseca i koji je nagoveštavao da bi ova vojna prisutnost sasvim mogla da postane stalna originalna karakteristika čileanskog procesa. Vojne ličnosti zadržavaju odgovornost raspodele, ali su od sada predmet vrlo oštirih napada od strane revolucionarnih sektora Narodnog jedinstva. Protivno duhu plana koji je 10. januara najavio ministar Pokreta jedinstvene narodne akcije (MAPU) Flores, a koji je teoretski odobrila KP pre dolaska vojnih lica u podsekretarijat Ministarstva raspodele, general Bachelet, državni podsekretar, nastoji da svede direktnu kontrolu masovnih organizacija na funkciju saradnje, podređenu naredbama odozgo. Na dan 12. marta, nedelju dana nakon izbora, on u jednom cirkularu naglašava da grosistička preduzeća nacionalizovanog sektora raspodele, koja uostalom kontrolišu samo 30% snabdevanja, treba da se uzdrže da idu na ruku širenju „narodnih prodavnica“ i direktnom snabdevanju stanovništva radničkih četvrti u formi „kotarica za narodno snabdevanje“, već da, gdegod ih ima, treba da dadu prioritet snabdevanju preko privatne maloprodaje. To je bio pokušaj da se stane na put razvoju jednog eksperimenta direktne kontrole masa nad snabdevanjem, koji je predstavljao frontalni napad na interese buržoazije. U toku nepunih mesec dana direktori — socijalisti — glavnog nacionalizovanog predu-

zeća za raspodelu (Agencias Graham) bili su opozvani u dva navrata. Na dan 31. marta, nakon formiranja novog, isključivo civilnog kabineta, general Bachelet je tražio i postigao ostavku svih direktora nacionalizovanog sektora raspodele i njihovo zamenjivanje mahom vojnim licima. U isto vreme, osetna je sve veća mobilizacija radnika privatnog sektora raspodele u korist nacionalizacije: glavne firme su u oktobru bile zaplenjene i stavljene pod upravu radničkih kolektiva, a zatim ponovo vraćene privatnom sektoru za vreme vlade *Narodno jedinstvo — Oružane snage*.

Vojna lica kojima je poverena „misija snabdevanja“ — a koja bi Allende, izgleda, želeo da po svaku cenu zadrži na njihovim dužnostima — u protivrečnom su položaju i biće primorana da se direktno suoče sa nekim formama narodne mobilizacije — ili da izmene politiku, ili da napuste ovu stratešku tačku odbrane interesa buržoazije.

Na prvi pogled izlazak vojnih lica iz vlade izgleda nesumnjivo kao rezultat uspeha na izborima, ali i sami izbori su plod nivoa svesti i borbenosti masa, pa prema tome objašnjenje ovog odlaska i činjenicu da KP danas govori o „borbi protiv reformizma“ (intervju Corvalana u „Chile Hoy“, aprila 1973) treba, dakle, situirati na nivo klasne prakse, koja izmiče izbornoj kombinatorici.

Izbori su pokazali da je Narodno jedinstvo, u Santjagu u svakom slučaju, izgubilo srednje, a proširilo svoj uticaj na eksploatisane klase. Ono je takođe dobilo i veliki broj glasova seoskog stanovništva. Savez demohrišćana sa profašističkom desnicom narušava populističku bazu Freiove partije. U takvim uslovima privlačenje srednje klase je otežano, ali privlačenje radnika-demohrišćana se odvija potpuno nezavisno od pregovora na nivou aparata. Komunistička partija je, izgleda, bar za sad, odustala od toga da dovede do kraja svoje pregovore sa demohrišćanima koji gube na značaju, i ona se priprema za eventualnu konfrontaciju koju će, van svake sumnje, maksimalno nastojati da izbegne. U mogućoj konfrontaciji koja se ocrtava ne bi se više radilo o puču, već o građanskom ratu. Vojska verovatno neće biti jedinstvena. Nejedinstvo u njoj je danas veće nego ranije s obzirom na aktivno učešće njenih pojedinih članova u „procesu“, pa i unutar reformističkog krila. Ona je, pored toga, opterećena brojnijim i politički budnijim ljudstvom nego prethodnih godina . . .

(*Les Temps Modernes* — No 323)

Prevela Vera Smiljanić

Dvadeset četvrtog i 26. novembra 1972. godine, u vreme održavanja Drugog nacionalnog susreta *Hrišćani za socijalizam*, organizovan je u Santjagu razgovor za okruglim stolom predstavnika svih partija levice, u kojem je razmatrana tadašnja situacija u Čileu. U razgovoru su učestvovali:

Mireya Baltra, član Centralnog komiteta Komunističke partije i bivši ministar rada; Hernan del Canto, predstavnik Socijalističke partije i generalni sekretar vlade; Miguel Enriquez, generalni sekretar MIR-a; Bosco Parra, predstavnik hrišćanske levice i José Antonio Viera Gallo, predstavnik MAPU-a. (Diskusije poslednje dvojice nisu obuhvaćene ovim tekstom.)

Ovaj razgovor za okruglim stolom daje pregled dvogodišnje akcije vlade Narodnog jedinstva.

Hernan del Canto:

... Postavićemo tri suštinska pitanja u raspravi o revolucionarnom čileanskom pokretu:

- 1) *Kakvog je karaktera sadašnja vlada?*
- 2) *Kakvog je karaktera njen program?*
- 3) *Kakvog je karaktera savez na koji se oslanjaju vlada i njen program?*

Saglasni smo u tome da narodna vlada ima kao osnovnu pokretačku snagu radničku klasu. Ova vlada je sebi postavila političke i revolucionarne zadatke, u suštini vezane za dve grupe programa: 1) izvršiti sve one demokratsko-buržoasko zadatke koje buržoazija — delom zbog svoje direktne zavisnosti od imperijalizma, a delom zbog toga što je ona u Čileu jedna nerazvijena

klasa — nije bila u stanju da izvrši; 2) kombinovati ove demokratsko-buržoasko zadatke sa zadacima koje su sebi postavili socijalisti, otvarajući put izgradnji socijalizma u Čileu. U pitanju su, dakle, jedan program i jedna vlada, kojima je osnovni pokretač radnička klasa, a koji se oslanjaju i na određene krugove sitne buržoazije, krugove koji su sebi stavili u zadatak da se bore za interese radničke klase.

Čileanska vlada nije vlada koja je sebi postavila zadatak ostvarenja „čistog“ socijalističkog programa. Mišljenja smo da takav program ne iscrpljuje sve mogućnosti revolucionarne borbe koje postoje u Čileu. Drugim rečima, ne mislimo da će, ako jednom program vlade i bude ostvaren, i svi revolucionarni ciljevi biti ostvareni.

Očigledno je da je naš osnovni cilj potpuno osvajanje vlasti i izgradnja socijalizma. Vlada je samo taktičko sredstvo u ostvarivanju ovih strategijskih ciljeva. Program vlade ima, dakle, tranzitorni, prelazni karakter, i to taktički, jer ima za cilj da usadi korene socijalizma, da osvoji svu ekonomsku i političku vlast i da je u ruke radničkoj klasi.

Karakter savezništva unutar Narodnog jedinstva i vlade ne može se sasvim shvatiti ako se prethodno ne razmotri razvoj političke situacije u Čileu. Počev od 1940. i 1942. godine čileanska radnička klasa je postajala sve brojnija, do čega je dolazilo usled razvoja industrije. Ova radnička klasa je istražila mogućnosti i stvorila uslove za povezivanje sa drugim političkim snagama. To savezništvo je radničkoj klasi potrebno da bi ostvarila svoje ciljeve, odnosno, da bi ostvarila svoj aktuelni program. Nikada radnička klasa u Čileu nije prestajala da istražuje mogućnosti savezništva sa drugim političkim snagama, uvek sa namerom da olakša ostvarenje svojih revolucionarnih i socijalnih ciljeva. Uostalom, i istorija svetskog revolucionarnog pokreta je puna primera povezivanja radničke klase i drugih političkih snaga.

Svoje saveznike radnička klasa nalazi među određenim slojevima sitne buržoazije, koji su, zbog pojačane pauperizacije (uzrokovane ekonomskim teškoćama), pretvoreni u siromašnu srednju klasu. Ovi slojevi su dovedeni u situaciju da svoje ciljeve i interese zamene ciljevima i interesima radničke klase.

Saglasni smo u pogledu značaja savezništva unutar Narodnog jedinstva, i to savezništva radničkih partija i partija sitne buržoazije. Mi hoćemo da ojačamo ovo savezništvo, da ga razvijemo, da u redove sitne buržoazije uvedemo proletersku ideologiju. Za nas je proces transformacije, preobražaja Čilea jedan proces koji se ne prekida. To nije proces koji se odvija u etapama, iako je očigledno da on doživljava plime i oseke, uspehe i neuspehe. Zašto, uostalom, ne priznati, gledano sa lenjinističkih stanovišta, da radnička klasa nikada nije prepuštala mogućnosti, naravno u veoma ograničenim uslovima, da čini taktičke ustupke, da bi

sebi omogućila ostvarenje svojih strateških ciljeva. U pitanju je jedna bitna stvar za svakog marksistu-lenjinistu: apsolutna neophodnost postojanja povoljnog odnosa društvenih snaga, kako bi se naneli ozbiljniji udarci neprijatelju koji se suprotstavlja ostvarenju revolucionarnih socijalističkih ciljeva.

Nema, dakle, opasnosti da se bude „pobeden“ ako radnička klasa, sasvim svesna svojih osnovnih ciljeva — osvajanja vlasti i izgradnje socijalizma, uverena u mogućnosti svoje i svojih saveznika, dođe u određenom trenutku do uverenja da je neophodno učiniti korak nazad da bi se potom bolje napredovalo. Mi se ne odričemo ovog lenjinističkog stava. Odricanje od ovoga bilo bi za nas odstupanje od naučnog karaktera marksizma i istorijskog revolucionarnog iskustva . . .

Ne bih ulazio u detalje, izuzev o jednom pitanju. Nije dovoljno da sredstva za proizvodnju pređu iz ruku kapitalista u ruke države. Neophodno je dati pravu vlast radničkoj klasi, koja sama može da oživi i vodi društveni sektor ekonomije, odnosno ekonomiju i zemlju u celini.

Naravno, sasvim je sigurno da smo još uvek daleko od obezbeđenja takve vlasti radničke klase koja bi nam omogućila da proglasimo prelazak kapitalističke, buržoaske države u proletersku državu, narodnu i revolucionarnu. Ali smo, ipak, uveli nove oblike radničke vlasti, neophodne etape u stvaranju nove države.

Baš zbog toga mi pridajemo veoma veliki značaj svakoj aktivnosti koja ima za cilj stvaranje organa vlasti. Zbog toga mi pridajemo veliki značaj i pojavi opštinskih *commandosa*, kao instrumentu vlasti koji je danas tek u začetku, kao instrumentu vlasti radničke klase, jer je ta klasa baza i razlog ovoga procesa, ove vlasti, ovoga programa, koji želimo da ostvarimo i da pri tome ne odstupimo ni od čega što on sadrži.

Nemamo vremena da ovde opširnije govorimo o bitnim teškoćama koje prate ovaj proces, kako o unutrašnjim teškoćama koje su očigledne, tako i o teškoćama koje dolaze spolja. Ipak, želimo da kažemo reč-dve i o ovome.

Mislimo da postoje ljudi, kojih ima i u čileanskom revolucionarnom pokretu, koji loše procenjuju značaj poteškoća koje prate naš proces, koji naučno ne ocenjuju značaj politike neprijatelja socijalizma, koji ne poznaju ulogu imperijalizma u našoj zemlji, koji čak naginju ka tome da potcene ove teškoće i koji se zadržavaju samo na tome da vrlo glasno govore o učinjenim greškama, deformacijama, ustupcima. Mislimo da je rđavo analizirati proces koji se odvija u Čileu samo u ovim okvirima. Mi treba da razmotrimo sve prepreke koje stoje na putu i koje ometaju proces preobražaja Čilea, treba da analiziramo i sagledamo snage neprijatelja ovoga procesa i da razumemo protivurečnosti

koje postoje unutar buržoazije, da sagledamo puteve kojima buržoazija nastoji da ponovo uzme bar izvršnu vlast u svoje ruke i taktiku kojom se ona služi da bi nas sprečila da do kraja ostvarimo revolucionarni proces koji smo započeli.

Događaji iz septembra i oktobra ove godine, uostalom kao i svi događaji koji su se odigrali u poslednje dve godine, očigledna su potvrda činjenice da neprijatelj zaista raspolaže velikom snagom, da drži u svojim rukama veoma značajne instrumente vlasti, da raspolaže rezervama čak i u sektorima gde ne bi trebalo da ih ima i da, prema tome, u određenom trenutku čileanskog procesa nanosi snažne udarce revolucionarnim snagama i narodnoj vladi . . .

Mireya Baltra:

Kada u revoluciji učestvuju milioni ljudi i kada sukobljavanje ideja oživljava političku borbu, moglo bi izgledati kao da postoji jedna nova osobenost procesa koji se odvijaju u Čileu — to da oružane snage čine vladu zajedno sa radnicima, proizvođačima, i to vladu, ponavljam, čiji je program antiimperijalistički. Ono što je sigurno to je da treba da objasnimo ono što se dogodilo i, ako hoćemo da budemo dosledni, da u analizi zadržimo naučni pristup, da budemo marksisti, mi moramo sami sebi da postavljamo pitanja o svemu onome što se dogodilo i da tako dođemo do jedne potpune i fundamentalne analize. To će nam omogućiti da razumemo događaje iz septembra i oktobra, a mi moramo da imamo u vidu prirodno nastojanje reakcije i imperijalizma da nas udalje sa osvojenih pozicija i da nas ponovo vrata na revolucionarne akcije, koje je narodna vlada nepovratno prihvatila. Imperijalizam i reakcija nisu prihvatili da odu sa vlasti kao što neko ode na kraći ili duži odmor. Udaljeni sa ključnih pozicija vlasti, oni se grčevito drže za deliće, ostatke vlasti kojima i danas raspolažu, kako bi otežali klasnu borbu. Ova je borba zapravo borba za vlast. Ali, sve ovo uključuje, takođe, i našu sopstvenu samokritiku. Kakva bismo revolucionarna klasa bili ako bismo ružičasto prikazivali jedan buran, nesvakidašnji, novi proces, kada bismo govorili da naših grešaka nije bilo. Ove greške su učinjene i ne mogu se zanemariti. Objasnićemo kako ih mi, komunisti, vidimo. Mislimo da je ovo što se dogodilo rezultat grešaka učinjenih u Narodnom frontu. Platili smo neke vlastite greške. Ima slabosti unutar Narodnog jedinstva, sporosti da se uskladi najviše političko upravljanje sa narodnim pokretom, postoje razlike u mišljenjima o određenim pitanjima. Ove razlike u stavovima treba prevazići, one nas primoravaju da u svom jedinstvu budemo čvršći, konkretniji i efikasniji u odlukama koje donosimo. Mislimo da nedostaje jasnija politika u odnosu na srednje slojeve. Za te slojeve vlada je uvela određene mere — na primer, službu

komercijalnog predviđanja namenjenju trgovcima. Mislimo da su prevoznici i vlasnici autobusa bili uvučeni u policijski aparat upravo zato što nam je nedostajala jasnija politika u odnosu na srednje slojeve.

Program koalicije Narodnog jedinstva, izrađen pre naime-
novanja druga Predsednika, jeste jedan fundamentalni program,
koji označava etapu antiimperijalističke, antioligarijske i anti-
feudalne tranzicije. Rešenja različitih problema koji se odnose
na srednje slojeve, ispisivali smo crvenim slovima. Baš te, srednje
slojeve ne bismo smeli da na tanjiru prinesemo reakciji, imperi-
jalizmu. Kod ovoga me inspirišu reči Fidela Castra, koji je,
ako se dobro sećam, rekao da se jedna revolucija vodi da bi
se okupile snage i da se milioni ljudskih bića uključuju u nju,
i da mi treba da iščupamo iz protivnikovog tabora snage koje
su nam neophodne, kako bismo revoluciju mogli da vodimo na
širem planu, sa mnogo ljudi, uz mnogo revolucionarne svesti.
Mislimo da je ekstremna levica nanela mnogo zla revolucionarnom
pokretu.

Mislimo takođe da nismo učinili sve što je trebalo da učinimo,
to jest nismo vodili ozbiljniju ideološku borbu protiv stavova
levičara-ekstremista. Takođe smatramo da unutar MIR-a postoje
revolucionari koji imaju poštene stavove, ali da se pozicije ek-
stremne levice, pozicije sitnoburžoaske revolucionarnosti, mogu
opisati na sledeći način: ekstremni levičar ili sitnoburžoaski revo-
lucionar reaguje kao neko ko bi ujutro otvorio prozor i ugledao
sunce revolucije, a zatim bi, zaslepljen tim suncem, hteo sve da
učini u roku od samo dvadeset četiri časa, podređujući se tihoj,
doslednoj rukovodećoj ulozi radničke klase. Mislim da je krajnja
levica zaslepljena suncem revolucije, da sama treba još da sazreva,
da bi trebalo preciznije da shvati i objasni određene procese.
Tek kada bismo ujedinili snage i potvrdili pozicije proletarijata,
i ako bismo osvojili i druge slojeve u društvu, bili bismo sposobni
da onemogućimo glavnog neprijatelja, koji se spretno kreće čak
i unutar čileanskog naroda.

Tako je štrajk poslodavaca i kapitalista vođen u okviru
velike imperijalističke ofanzive protiv našeg bakra u stranim
morima. Štrajk poslodavaca onemogućio je ostvarenje velikog
antiimperijalističkog nacionalnog jedinstva. CIA mobilise. CIA
pravi planove. Imperijalizam neće ovde postići ono što je postigao
u Brazilu ili u Boliviji. Imperijalizam igra ovde na svoje određene
karte, u svakodnevnom sukobljavanju, koje mi revolucionari
treba da preživimo. Treba da vodimo ideološku borbu protiv
ekstremne levice, jer mislimo da ona narušava veze koje su uspo-
stavljene između naroda i narodne vlade. Istina je — a to treba
iskreno reći — da postoji unutar koalicije Narodnog jedinstva
i same vlade izvesni desničarski oportunistički. Zbog njega smo,
na primer, ostavili suviše vremena neprijatelju. Problem slobode

i demokratije mi nismo pokretali, ali smo omogućili reakciona-
rima da od toga naprave svoj barjak, povod za borbu u apstrakt-
nom. Naprotiv, mišljenja smo da sloboda i demokratija, kao kon-
kretni problemi koji se rađaju u društvu, pripadaju kao isklju-
čiva zaostavština revolucionarnim snagama radničke klase.

Osim ovoga, nailazimo na ozbiljne slabosti u sindikalnom
pokretu. Kopneni prevoz, trgovci, sitni industrijalci — tu leže
određeni problemi. U celoj zemlji ima pedeset hiljada kamiona,
od toga 12 hiljada kontroliše Vilarinova organizacija¹, a o ovome
su sve partije Narodnog jedinstva govorile krajnje površno.

Videli smo da je od životnog interesa analizirati značaj
raspodele i trgovine u revolucionarnom procesu. Mogli smo da
ih bolje kontrolišemo, posebno mi koji smo u vladi, a imamo
vlast kojom se i koristimo da bi uticali na ideologiju radnika
i naroda. Zašto ne bismo bili sposobni da stvorimo našu vlastitu
organizaciju u transportu i trgovini? Mislimo da je do sada ne-
dovoljno učinjeno, jer i dalje stojimo na pozicijama reakcije
i imperijalizma.

Sa trgovcima je isto tako išlo. A sitni industrijalci? Zašto
bi oni bili na strani imperijalizma, ako im program Narodnog
jedinstva daje sve potrebne garancije? Ovde se gubi iz vida osnovni
cilj, a to je: ojačati društveni sektor u ekonomiji, obnoviti disci-
plinu kod radnika, u procesu rada, da bi se izgradili veliki indu-
strijski kompleksi koji bi proizvodili sva dobra koja se od njih
mogu očekivati. Umesto ovoga, dolazimo u situaciju da se vrši
eksproprijacija malih preduzeća koja zapošljavaju osam, deset,
četnaest ili dvadeset radnika, i koji, u krajnjem slučaju, i nisu
deo proletarijata, jer je jezgro proletarijata u rudnicima, tekstilnoj
industriji, metalurgiji i ono jedino može da bude nosilac revolu-
cionarnog procesa. Mislimo da su baš tu naše glavne slabosti.
Ali postoji još jedna slabost na planu ideološke i političke borbe
na svim frontovima . . .

Fašizam je najveća opasnost, a on je, drugovi, ovde u
Čileu krenuo krupnim koracima. On mobilise mase, sukob-
ljava ih sa radničkim partijama. Nema sumnje, zahvaljujući
svojoj organizaciji radnička klasa je sposobna da pobedi fa-
šizam, kao što je već do sada sprečavala izvesne pučističke
akcije; a to je uspevala ne rečima već velikim, neprekidnim i sva-
kodnevnim angažovanjem masa, angažovanjem koje se ne ispo-
ljava samo u manifestacijama, već i u činjenici, na primer, da
kada su gazde zvale na ovaj antipatriotski štrajk, nijedna grana
industrije nije bila paralisana. Naša radnička klasa je izvanredna
armija, veoma disciplinovana, pa mislimo da je ova promena
vlade pomogla na prvom mestu u tome da se izigraju pučistički

¹ Predsednik sindikata vlasnika kamiona, koji je otpočeo štrajk.

planovi. Baš je akcijom same radničke klase odlučeno da se oružane snage uvedu u sadašnju vladu.

Hernan je rekao: „Za nas je to prolazno stanje.“ Razmotrimo to. Možda to nije prolazno stanje. Analizirajmo. Da li se odigrala ili nije promena u mentalitetu oružanih snaga? U intervjuu od 2. novembra general Prats je rekao doslovno ovo: „Sada to nije više proletarijat, već grupa pripadnika slobodoumnih profesija i vlasnika, koji uglavnom vode ka opoziciji i otporu. Ova grupa ina podršku parlamentarne većine, a podržava je najuticajniji deo sredstava komunikacija. Samo tako se može razumeti važnost psihološkog pritiska koji se vrši na armiju i objasniti zašto su najgrublji udarci upućeni onome ko komanduje ovom institucijom.“ Prats dodaje: „Ovda je vlada koja je došla na vlast krajem 1970. godine i koja ostaje na vlasti do 1976. Nije bilo prekida u ovoj vladi. To je ustavna vlada koja ima legitimno pravo da sprovodi svoj program, i predsednik Allende proširuje ovaj program poštujući ustav i zakone.“

Kada ga je novinar upitao da li snage armije podržavaju program koalicije Narodnog jedinstva, da li su saglasne sa uspostavljanjem socijalizma, general Prats je odgovorio: „Ja sam vojnik i nemam prava da zauzimam određeni stav. Sâm narod je prihvatio taj program i kao vojnik ja treba da čekam da vlada taj program sprovede u život.“ Dakle, ovaj program je 1) *antiimperijalistički*, 2) *antioligarhijski* i 3) *antifeudalni* i omogućava razvoj društvenog sektora, omogućava eksproprijaciju velikih nekretnina, omogućava jačanje pozicija radničke klase.

Reakcija u Čileu želi građanski rat, ona ne želi martovske izbore. Njena beznadežna borba je zavaravanje. Ona želi da nas gurne u sukob; mi znamo da su radnici u stanju da predvide sukob i da sa određenih ideoloških pozicija preuzmu vlast, sprečavajući time građanski rat. Čini nam se da je to ispravno gledište. Ali, ako u jednom određenom trenutku, po čudi revolucionara, fašizma i imperijalizma bude stvorena konfliktna situacija, niko u ovoj zemlji neće ostati skrštenih ruku. Zašto bismo morali da razmahujemo pištoljem da bi pokazali da smo revolucionari? Mi ćemo ga iskoristiti i znaćemo gde da nađemo oružje kojim će narod odbraniti svoju revoluciju. Ovo je činjenica koju podvlačimo. Mi, komunisti, nismo reformisti, ne plašimo se sukoba; želimo da ga izbegnemo jer on nosi sobom nepotreban građanski rat, koji će podeliti nadvoje našu zemlju. Ali, ni u kom slučaju, a to treba svi da znaju, mi, revolucionari, nećemo ostati skrštenih ruku teorišući. Znaćemo da budemo na visini patriotskog zadatka koji nam u tom času nameće revolucija...

Miguel Enriquez:

... Šta se događa u Čileu? Kakav je razvoj događaja u poslednje dve godine? Kakva je naša politika i kakva nam se per-

spektiva ukazuje? Moraćemo da odgovorimo i na neka tvrđenja, posebno drugarice Mireye Baltre.

Na početku ističemo da je nemoguće i pokušati da se razume situacija u Čileu, ako se pri tom igra rečima, služi uprošćenim tvrđenjima. Politička savezništva klasa ne ostvaruju se na papiru. Ne postavlja se pitanje da li mi želimo ili ne želimo da pridobijemo srednje klase, već kakvu politiku vodimo da bismo te klase pridobili. Nije dovoljno reći da unutar ovog savezništva postoje potproletarijat i siromašni, treba znati kako siromašne pridobiti za ovo savezništvo. Ovo, u suštini, znači da se ne može zanemariti ideološka diskusija i da se ne može izlagati određena politika i razumeti ono što se događa igrajući se rečima, pa makar one bile i simpatične i vatrene. Treba nam malo strogosti, samokritičnosti. Smatramo sebe marksistima-lenjinistima. Iz marksističko-lenjinističkog učenja izvlačimo osnovne postavke, na osnovu kojih možemo da razumemo šta se dešava. Nije neophodno pribegavati neobičnim odlikama jednog procesa. Nije neophodno tražiti drugorazredne odlike da bi se pokazalo da je taj proces kompleksan, veoma bogat i dinamičan. Svi revolucionarni procesi imaju takve odlike. Problem je definisati tačno zahvaljujući ovim osnovnim postavkama i ne ocenjujući previše strogo ono što se dešava. Jedna od osnovnih postavki marksističko-lenjinističkog učenja sastoji se u tome da se odrede odlike, karakteristike perioda. Zahvaljujući ovoj osnovnoj postavci mi smo u mogućnosti da okarakterišemo ovaj period kao pred-revolucionarni. Smatramo da je ovaj period počeo 4. septembra. Pred-revolucionarni period je onaj u kojem se u istom trenutku događaju dve pojave. S jedne strane, duboka kriza vladajuće klase, koliko same klase toliko i njenih političkih predstavnika, i, s druge, rastuća mobilizacija unutar naroda, samosvest i organizacija slojeva avangarde. Ovo je postojalo i pre 4. septembra i iskristalisalo se u jednom određenom trenutku, u vreme vlade Narodnog jedinstva. Čini nam se da bi posmatrati vladu kao predmet, kao cilj samoj sebi, značilo napustiti stavove klase. Jedan pred-revolucionarni period je upravo otpočinjao; ojačali su pokreti masa, srednjih slojeva, siromašnih, seljaka, radnika.

S jedne strane, radnička klasa kao pokretačka snaga nije samo povećala svoju aktivnost, već je podigla na viši nivo i svoju sposobnost organizovanja, organizacije i svoj nivo svesti. U isto vreme, u deceniji od 1960. do 1970. godine, radnička klasa kao dominantna klasa i njene partije, koje su predstavljale njene osnovne interese, bile su u krizi. Ovim se objašnjava postojanje dveju kandidatura za vladu 4. septembra. Jer, nije samo uz pomoć naroda koalicija Narodnog jedinstva došla na vlast. Naravno da je ovo najvažnije i da je u ovome suština, ali treba razmotriti isto tako i krizu vladajuće klase. Šta još karakteriše jedan pred-revolucionarni period? Kriza, kolebanja, a i razdor unutar sitne

buržoazije. Ovo bi otprilike bilo ono što se dogodilo od 4. septembra.

Za sada, zadržaćemo se na pokušaju da na realnost primenimo jedan zamišljen model; za svakog revolucionara radi se o tome da se ubrza preobražaj ovog predrevolucionarnog perioda u revolucionarni, što bi omogućilo precuzimanje vlasti.

Da bi bilo jasnije, da objasnimo još da ovde nije u pitanju revolucija van zakona, da se ne radi o oružanoj revoluciji ili revoluciji bez oružja, niti o tome da li treba uzeti oružje u ruke ili ne; problem je u tome da treba preuzeti vlast, uvesti novu revolucionarnu vladu radnika i seljaka, zvesti diktaturu proletarijata.

To bi bio naš glavni zadatak u predrevolucionarnom periodu. A da li će on biti ostvaren ili ne, ne zavisi od evolucije različitih faktora, već, u suštini, od pravca kojim su krenule i uloge koju su primile na sebe snage političke avangarde. A oni koji pretenduju na to da su avangarda, njima prevazilaženje ove predrevolucionarne situacije treba da bude zadatak. To je problem koji se postavlja od 4. septembra, a uz neke dodatne poteškoće još od 1971. godine. Baš zbog toga pitanje je kakav je naš stav — šta treba uraditi, ili šta je trebalo uraditi? Sigurno je da je trebalo isticati ulogu vlade kao moćnog sredstva koje treba da ojača pozicije radničke klase. Niko ne sumnja u ovo. Sigurno je da je vlada Narodnog jedinstva uvela nove demokratske slobode, otvorila put široj mobilizaciji masa, njihovoj organizaciji, da su učinjeni brojni napor da radnička klasa ostvari potpuni progres. Ovo ne izaziva nikakvu sumnju i nije u pitanju krajnje ekstremistički orijentisana levica koja ne ceni vladu. Naprotiv, ona je ceni i poštovaće je više od reformista. Ova ultralevica, koju mi nazivamo revolucionarnom levicom — unutar Narodnog jedinstva ima uostalom grupa koje zastupaju isto mišljenje — smatra tu vladu ne kao birokratsko sredstvo ili, kako ga neki nazivaju, kao superstrukturu, već kao sredstvo koje se stavlja u službu mobilizacije naroda i koje bi imalo za osnovni cilj jačanje pozicija radničke klase, što bi dalje omogućilo nanošenje ozbiljnijih udaraca neprijatelju i okupljanje progresivnih snaga.

Kako se može izvršiti okupljanje tih snaga? Da li bi to bilo moguće podelom ministarskih resora različitim partijama, ili uspostavljanjem veze sa demokratskim hrišćanima u jednoj vojnoj vladi? Gde se vrši okupljanje ovih progresivnih snaga ako ne u sâmom pokretu masa?

Šta je, dakle, trebalo uraditi? Ono što mi upravo govorimo ovde, i što je, uostalom, bilo ispisano u programu Narodnog jedinstva, jeste potreba sjedinjavanja različitih društvenih slojeva. Trebalo ih je istinski sjediniti, koristeći okolnosti koje nam je sam proces borbe klasa pružao. Konkretno, bilo je u pitanju

pokretanje ovog instrumenta radi povećavanja borbe naroda, usmeravajući ovo angažovanje naroda, ali ne da bi se ono usporilo, paralisalo, razoružalo, povelu ka izdaji, dovodilo u nedoumicu; nije se išlo ni ka tome da se ideološki uguše različiti oblici borbe koje je narod prihvatio, da bi se išlo čak do policijskih represalija.

Šta smo mi očekivali od ovoga pokreta masa? Odbranu nečega ispravnog, odbranu stabilnosti vlade. Ako vlada, sa predsednikom Allendeom na čelu i programom Narodnog jedinstva nema uspeha, ni revolucija neće uspeti.

Kakvo rukovodstvo je imalo prevagu 4. septembra? To kažemo jasno i bez oklevanja, otvoreno: prema činjenicama, prevagu je imalo reformističko rukovođenje. To ne znači da je vlada u celini bila reformistička, ali reformistička struja je prevladavala.

Kakva je bila konkretno opšta politika vlade? Na ekonomskom planu, sigurno je da su preduzete određene mere, da je izvršena eksproprijacija nekih preduzeća, da se otišlo dalje u procesu agrarnih reformi, da su naneti udarci imperijalističkim interesima. Ali bilo je ozbiljnih grešaka, zbog kojih je nastala teška inflaciona kriza, zbog kojih je došlo do nedovoljnog snabdevanja zemlje, što nas je sve udaljilo od naroda.

Sigurno je da je povećana proizvodnja, ali je ogroman deo proizvodnih snaga ostao u rukama privatnika. Došlo je do povećanja viška, koji je ostao u rukama buržoazije. Ona je morala da znatno investira da bi povećala proizvodne kapacitete i odgovorila povećanoj potrošnji, koja je i sâma uzrokovana povećanjem proizvodnje i zaposlenosti, kao i povećanim zapošljavanjem nezaposlenih. Trebalo je kontrolisati ovaj višak i primorati buržoaziju da investira. Ali, vlada nije učinila ništa od svega toga i buržoazija nije investirala; ovako sagledan ovaj problem se redovno javljao u svim ekonomskim odnosima.

Proizvodnja se povećala, ali je potrošnja nenormalno rasla i višak proizvoda nepravedno je ostajao u rukama buržoazije, koja je preseklala ekonomski ciklus. Iz političkih razloga ona nije investirala, i otuđa je proistekla inflacija, a i ozbiljna nestašica proizvoda. Široke narodne mase su bile razočarane. Izvesni slojevi buržoazije su ojačali. Tako su stvorena raznimoižajenja, koja dovode u pitanje efikasnost politike...

Moram da kažem da su se unutar vlade javljali usamljeni pojedinci koji su iznosili svoje kritičke primedbe već u aprilu 1971. godine i davali svoje predloge za rešenje izvesnih problema; smrt Pereza Zukoivitcha odložila je za kasnije rešenje ovoga.

Uostalom, mi ne posmatramo pokret Narodnog jedinstva i vladu kao nešto jedinstveno.

Reći da su sve to bile greške i ne reći ništa više, značilo bi mirenje sa postojećim stanjem, priznavanje sopstvene slabosti,

obeležje postojanja onih koji ne okupljaju snage baš tamo gde se one zaista nalaze i koji bi hteli da ih nađu po hodnicima zgrade Kongresa, uz pomoć smicalica i političkih podvala.

Na političkom planu, pitanje je šta je učinjeno nasuprot državnom aparatu? Rečeno nam je da se obeležje ovog procesa sastoji u tome da nalazi oslonca u zakonitosti, ustavu, pravdi, koje je ustanovila vladajuća klasa. Ozakonjena mudrovanja mogu biti korisna sredstva. Nećemo odbaciti sva zakonita sredstva. Rukovodstvo MIR-a, kao, na primer, Front revolucionarnih radnika, koristi sindikalne zakone, sindikalnu organizaciju, ali mi ne možemo da prihvatimo zakonska ograničenja. Mi treba da razvijamo naše angažovanje masa, naše veze sa narodom.

Teoretisalo se dosta o poreklu zakona, o činjenici da su izabrani predstavnici naroda nametnuli izvesne zakone Čileu. Istina je da nijedan zakon na svetu nije pao sa neba. Svi zakoni stvoreni su unutar klasne borbe i predstavljaju norme koje je buržoazija uvela da bi stvorila određenu ravnotežu klasa i ovladala njima. Očigledno je da su unutar ovih normi učinjeni izvesni ustupci radničkoj klasi.

S druge strane, kažu nam da je država kapitalistička, da treba da bude izmenjena. Šta je učinjeno sa državnim uređenjem? Pothranjivano je kao fetiš, nije suzbijano. Potčinili su pokret masa da bi i on ušao u okvire zakonitosti, koje državni aparat nameće. Državni aparat je instrument ugnjetavanja i ugušivanja naroda. Ovaj aparat traži način da održi izrabljivanje i ugnjetavanje manjine nad većinom.

Sasvim je druga stvar način na koji ćemo okupiti potrebne društvene snage, da bismo bili u mogućnosti da izvršimo neophodne izmene i da bismo izbegli postojeća ograničenja. Ovo, uopšte, nije problem „ultralevice“, koja želi da sve izmeni, sredi za dvadeset četiri časa. Mi već imamo mnogo više od dve godine za nama. Ono što mi tražimo jeste da se odrede putevi razvoja, da se označe, žigošu neprijatelji, da se glasno kaže da je državni aparat, takav kakav je danas, neprijatelj naroda. Kažu: „Ultralevica hoće dekretom da raspusti državni aparat.“ Nikada nismo tako postavljali problem. Ono što treba učiniti jeste objaviti narodu da je državni aparat neprijatelj. Treba da kažemo istinu narodu. U svakodnevnoj borbi, dan po dan, oseća se težina birokratskog državnog aparata. Nije problem raspravljati o visokoj vojnoj birokratiji, koja čini deo buržoaskog državnog aparata. Da li su oružane snage saveznice revolucije? Da li je to armija koju narod treba da ima? Mi treba da uključimo vojnike, podoficire i druge — ali u šta? Da li treba da im pomognemo da se smeste na vrh birokratskog državnog aparata a da prethodno nije razgovarano sa njima o izvesnim programskim tačkama, o njihovom savezništvu sa narodom? Naš odgovor na ovo je — ne.

Jer, ako imamo u vidu izjave jednog generala, kao što je to jedan od prethodnih diskutantata učinio, zašto ne bismo istakli izjavu generala Brava? Mi smo svi pročitali naredbe koje je on izdao i kojima je tražio oslobođenje fabrika koje su bile zaposednute.

Zar ne bi naši odnosi bili bolji kada bi se zasnivali na većem angažovanju naroda, na jednom programu, na jednoj politici u pogledu oružanih snaga?

Razmotrimo drugi problem koji je pokrenuo jedan naš drug: kakva su danas obeležja političkih sukobljavanja, na koji način smo se postavili prema demohrišćanima u ove poslednje dve godine. O ovome je govorio Yungue, vođa populističkog fašističkog krila, na stadionu Čilea i na prvim stranicama novina. Ultralevica? Ne, to su bile reformističke struje koje su, još jednom ponavljam, izmešale narod i studente, čiji je vođa Yungue danas na čelu desnice...

Koja su, po našem mišljenju, obeležja političkih sukoba? To treba da kažemo narodu u kojem, upravo sada, tražimo saveznika. Ne treba da ga varamo, da ga ideološki obezoružavamo, što je do sada uporno činjeno. O pitanju odnosa vlade i naroda, došlo je do podele u narodu. Najzad, najlakše je reći da su „siromašni“ saveznici Narodnog jedinstva. Oni to nisu. Nije dovoljno reći da je u pitanju savezništvo radnika i seljaka. Treba govoriti o savezništvu industrijskog i agrarnog proletarijata sa siromašnima iz sela i gradova. Naše društvo sadrži danas jednu komponentu koja nije postojala ni u kojoj drugoj društvenoj zajednici. Siromašni iz gradova — nezaposleni, poluzaposleni, sitni ulični prodavci i drugi — jesu saveznici revolucije. Apsolutno je neizbežno da politički program obuhvati rešavanje njihovih problema.

Sigurno je da je u jednom trenutku pokušano da se stihijski, na brzinu, izvrši eksproprijacija malih fabrika. Nije u tome problem. Ono što je neophodno uraditi jeste izgraditi politiku za sitnu i srednju industriju, za radnike koji su izloženi najžešćoj eksploataciji, čak jednoj nadeksploataciji, koja je ovde još okrutnija no u krupnoj industriji. Suštinski, vlada nije vodila nikakvu politiku u pogledu ovog pitanja.

Tako se rađa anarhija i odsustvo svake linije rukovođenja. Radnici imaju utisak da ih niko ne vodi, da nema nikoga ko bi rešavao njihove probleme, i baš zato je logično što prihvataju jedinu mogućnost koju im nudi vlada: eksproprijaciju. Otuda proizilazi ono što nazivamo razdor u narodu. Kada se napadnu izvesni slojevi buržoazije i kada ostali slojevi ostanu nedirnuti, stvaraju se protivrečnosti unutar naroda, koji ostaje podređen onim slojevima buržoazije koji su ostali nedirnuti. Ovo je vrlo važno pitanje.

Štaviše, nije izvršeno ni potpuno sjedinjenje naroda, posebno jedne široko rasprostranjene grupacije koju predstavljaju siromašni sa sela. Ovi slojevi naroda nemaju se kome pridružiti. Samo je radnička klasa sjedinjena, okupljena. Ovo nije nešto negativno, naprotiv, radnička klasa jeste, kao avangarda, pokretačka klasa, ali nije jedina. Nije rešeno pitanje povezivanja sa siromašnim slojevima. Nije im predložena određena, konkretna politika izgradnje stanova i drugog. Trebalo je predvideti određenu politiku razvoja za sve oblasti i pronaći načine koji bi omogućili ovim slojevima naroda da se u potpunosti izraze. Dolazimo do onog što nazivamo embrionalnim začecima moći, vlasti, do komunalnih radničkih povereništava. Smatramo da baš tim putem možemo da postignemo potpuno ujedinjenje siromašnih slojeva, koje bi im omogućilo da se i drugačije dokazuju a ne samo prisustvom na skupovima ili putem svojih glasačkih listića . . .

Prvo, država se u svojoj politici široko otvorila. Njeni različiti organi se razdvajaju. Parlament se odvaja od sudstva, kao i od izvršne vlasti. Oružane snage dobijaju relativnu samostalnost.

U isto vreme i same klase se na sličan način otvaraju. Društvo u celini počinje da se komeša, kreće. Ne samo široki narodni slojevi, već i sitna buržoazija i vladajuća klasa stupaju u akciju. Narodni slojevi koji su, u početku, ostali pasivni, počeli su da se angažuju i da vode politiku koja bi štitila njihove vlastite interese. Svaki društveni sloj je postavio svoje vlastite zahteve i izvršeno je pregrupisanje snaga, da bi se ostvarila bolja kohezija i dublja povezanost. Ono što je dovelo do krize među klasama jeste njihova zastupljenost u političkim partijama. Pojavio se zatim čitav niz pojava koji je izazvao jače grupisanje redova u svim političkim partijama, i to ne samo u revolucionarnim i onim koje nazivamo reformističkim već isto tako i u svim drugim partijama.

Mislimo da bi bilo dobro da usmerimo pažnju na dve strane ovog problema; s jedne strane, relativna samostalnost oružanih snaga i, sa druge, ono što smo nazivali zbuđenost sitne buržoazije. Kod ovakvih društvenih i političkih fenomena, u drugim istorijskim razdobljima, pojavljivala su se različita rešenja na području Latinske Amerike. Prvo, pobjeda revolucije, uz ogromne poteškoće; drugo, pobjeda fašizma; treće, pobjeda „gorilizma“, koji je jedan drugačiji i poseban vid iznalaženja rešenja krize vladajuće klase u Latinskoj Americi.

Po nama, ova kriza nije otklonjena; ali vladajuća klasa je pro našla društvenu podršku kod sitne buržoazije i prešla u ofanzivu. U pogledu vlade, koja nije umela da sačuva svoj raniji društveni oslonac, konstatujemo da je ona prešla u defanzivu. Ovo je rezultat njene reformističke politike. Oktobarska kriza je izvanredno pokazala da tamo gde klasna politika nije jasno i do kraja definisana, treba se podrediti pravilima tradicionalne političke igre, treba se odlu-

čiti na sukobljavanje među partijama, sa svim demagoškim, populističkim i fašističkim postupcima od strane buržoazije, što ovaj proces pretpostavlja. Upravo smo konstatovali činjenicu da je radnička klasa krupnim koracima napredovala, da je razvila svest kod svojih pripadnika, ojačala svoje snage, svoju sposobnost organizacije; ali, uprkos ovome, baš je buržoazija vodila igru, pa je radnička klasa morala da ostane u defanzivi. Rezultat svega ovoga je stvaranje vojne vlade. Ko je ovo prvi predložio? Frei, uz svog zamenika Rafaela Morena. Buržoazija se ovome pridružila, jer ona odlično razume prirodu savezništva do kojeg je došlo. Kada je narod imao prilike da kaže svoju reč? S kim je sklopljen ovaj savez? Sa armijom u celini, podrazumevajući i vojnike, ili samo sa nekim generalima? Ovo su sve odlike vlade koja se promenila. Pre jednog časa drugarica Baltra nam je rekla da, po njenom mišljenju, Prats nema ničeg zajedničkog sa osobinama revolucionara . . . a u pitanju je ministar unutrašnjih poslova, šef vlade. Pre godinu dana govorilo se da su svi ministri revolucionari, sada kažu da nekolicina to više nije. Unutar vlade odnos snaga je promenjen. Jer, kakve su, najzad, odlike armije? To je institucija koja odbija svaku vezu sa narodom i postavlja se krajnje autonomno, hijerarhijski i apolitički. A kako se ostvaruju revolucije? Apolitičnošću, profesionalizmom i vertikalizmom, ili pak nalazeći načine da narod utiče na odnos snaga unutar armije?

. . . U odnosu na tu postojeću situaciju, naša politika može da se rezimira u četiri stava. Najpre, prečišćavanje programa. Upravo ga sprovode u život u industrijskim rejonima, u koordinacionim komitetima. Vickuña Mackenna je već izradila „Manifest naroda“ u ovom smislu. Nije, dakle, uopšte u pitanju rezultat „napornog rada grozničavih mozgova“. Sama radnička klasa i sam narod treba da odlučuju o ovom prečišćavanju programa. Drugo, treba naći načina da se napadne buržoazija kao klasa. Nije u pitanju eksproprijacija industrijskih dobara sitne i srednje buržoazije, već kontrola njihovog viška, njihovih profita, od strane naroda. Treba dalje razvijati embrionalne začinke narodne vlasti, omogućiti da narod kontroliše buržoaziju. Treće, predlažemo politiku savezništva, podrazumevajući i reformizam. Nastavićemo da vodimo najžešću ideološku borbu protiv buržoazije. Ali mislimo, takođe, da su izvesna taktička savezništva neophodna i spremni smo da ih ostvarimo. Najzad, mišljenja smo da fundamentalna veza, koju upravo sačinjavaju radnička klasa, siromašni seljaci i narodne mase, treba da se i dalje razvija u smislu onoga što nazivamo politikom pregrupisanja snaga. Revolucionarne struje su ojačale u pokretu Narodnog jedinstva i ovo je od izuzetnog značaja. Ne smatramo da smo jedini koji sagledavamo istinu i da smo jedini pravi nosioci revolucionarne politike.

I, na kraju, precizirajmo još jednom da borbu protiv reformizma smatramo fundamentalnim zadatkom. Ona treba da se

odvija na odgovarajućem terenu i, što se nas tiče, ne vidimo nijedan razlog zbog kojeg bi ta borba poprimila oblik fizičkog sukoba.*

* U nastavku diskusije došlo je do spora između M. Baltre i M. Enriqueza. Enriquez je rekao da je Frei predložio vojni sastav vlade preko svog zamenika Morena, što je Baltra osporavala. Pošto se ispostavilo da je to bilo objavljeno u sredstvima informisanja, Baltra je napustila diskusiju.

(„*Temps modernes*“, No 323)

Prevela: Teodora Stojanović

Kyle Steenland

DVE GODINE „NARODNOG JEDINSTVA“

Allendeova (Aljende) vlada koalicije „Narodnog jedinstva“ (Unidad Popular — UP) u Čileu sada* je na vlasti preko dve godine. Prošlo je dovoljno vremena da bi mogla biti ocenjena. Najavljeni ciljevi UP koalicije bili su dokrajčivanje monopolske strukture čileanske privrede, oslobađanje Čilea zavisnosti od imperijalizma i za počinjanje izgrađivanja socijalizma. Uzevši u obzir istorijat reformizma u zemljama trećeg sveta, može se smatrati sigurnim da je izvršenje prva dva cilja povezano sa ostvarivanjem trećeg. To znači da bez izgradnje socijalizma nije moguće izbeći imperijalističku dominaciju ili koncentraciju bogatstva u rukama krupnog kapitala . . .

UP KOALICIJA I BURŽOASKA DRŽAVA

Septembra 1970. godine UP koalicija, dok je ispovedala izgrađivanje socijalizma, našla se u neobičnom istorijskom položaju: da bude legalno izabrana vlada u jednoj buržoaskoj državi. UP koalicija, čije se partije članice većinom čvrsto oslanjaju na radničku klasu, iskoristila je rascep u redovima buržoazije da bi izvojevala izbornu pobjedu.¹ Izbori su UP koaliciji dali formalnu vlast nad izvršnom granom državne uprave, ali je desnica zadržala kontrolu nad parlamentarnom i pravosudnom granom, kao i nad ubiranjem poreza, državnim finansijama i uopšte birokra-

* Pisano februara 1973.

¹ UP koalicija dobila je 36,2 odsto glasova. „Liberalna“ buržoazija, zastupljena hrišćanskim demokratima, dobila je 27,8 glasova. „Konzervativna“ buržoazija, predstavljena Nacionalnom partijom ali podržavajući „nezavisnog“ Alesandrija, dobila je 34,9 odsto glasova. Dve desničarske stranke sjedinile su snage ubrzo posle septembarskih izbora kako bi izbegle ponavljanje ovakvog poraza.

tijom. Pojedine grupacije u oružanim snagama osećaju se toliko ugroženim od UP da su podržale nekoliko pokušanih državnih udara.² Većina oficira je ipak dosad zvanično održavala lojalnost prema Ustavu i Predsedniku. Svaki krupniji pokušaj UP koalicije da prekrši odredbe Ustava nesumnjivo bi izazvao uplitanje vojske.

Postojanje tradicionalnih oružanih snaga znači da je UP koalicija prinuđena da zavlada kapitalističkom državom držeći se okvira buržoaskog pravnog sistema a sa eventualnim ciljem da putem izbora zameni sadašnju buržoasku državu radničkom. Istorijski, ovo stavlja UP koaliciju u neobičan i, najblaže rečeno, neobično težak položaj.

Strategija UP koalicije bila je da iskoristi znatnu snagu izvršne vlasti za sprovođenje nekih hitnih ekonomskih reformi koje bi izvukle privredu iz stagnacije Freiovih godina (nacionalizacija krupnih industrijskih preduzeća, preraspodela dohotka, zapošljavanje nezaposlenih u državnom sektoru, nacionalizovanje bakra). Ekonomsko poboljšanje koje je usledilo trebalo je da bude praćeno masovnom političkom mobilizacijom, što bi dovelo do izborne većine za UP koaliciju (a to bi značilo povećanje od 36,2 odsto u septembru 1970. na preko 50 odsto). Stekavši izbornu većinu UP koalicija bi bila u stanju da novi Ustav donese plebiscitom. Novi Ustav bio bi osnova radničke države a zamenio bi stari Kongres, stari pravosudni sistem i staru državnu birokratiju. Legalnost ovog postupka sprečila bi vojsku da obori vladu, mada su ozbiljniji unutrašnji potresi u armiji smatrani neizbežnim. Naporedo sa sprovođenjem političke mobilizacije država bi eksproprisala ključne industrije i stvorila osnove nove socijalističke privrede.

Ovako zamišljen strateški plan izgledao je ostvarljiv. Prvi koraci izvršeni su uspešno. Na opštinskim izborima aprila 1971.

² UP je otkrila razne vojne planove za državni udar. Ubistvo generala Šnajdera oktobra 1970. angažovalo je mnoge oficire oružanih snaga oko pokušaja da se spreči da UP preuzme vlast. Kao posledica ubistva usledilo je hapšenje penzionisanog generala R. Viauxa, (Roberto Vio), a neki drugi visoki vojni funkcioneri bili su prisiljeni da se povuku: zapovednik vojne mornarice, generali zapovednici garnizona u Santjagu i Konsepsionu, jedan vazduhoplovni general i šef nacionalne policije. Decembra 1971. načelnik Vojne škole u Santjagu, pukovnik Labe, bio je prinuđen da se povuče zbog planiranja puča. On je sada jedan od vođa Nacionalne partije. Armijski general Kanales prinuđen je da zbog podstrekanja vojnog udara prevremeno ode u penziju septembra 1972. Francuski politički teoretičar Alain Joxe (Alen Žoks) dokumentovao je zavisnost navodno „neutralnih“ čileanskih oružanih snaga od američkog imperijalizma: „*Las Fuerzas Armadas en el Sistema Politico de Chile*, Santjago, 1970. Ova zavisnost, u pogledu obuke i tehnologije, nastavila se i pod Aljendeom. Na primer, oktobra 1972. čileansko vazduhoplovstvo i ratna mornarica učestvovali su 15 dana u pomorskim manevrima zajedno s jedinicama američke mornarice. Marta 1972. general J. Ryan (Džon Rajan), zapovednik američkog ratnog vazduhoplovstva, stigao je u Čile kao specijalni gost čileanskog ratnog vazduhoplovstva na proslavu dana vazduhoplovstva. Aljende je učestvovao u ceremoniji i srdačno pozdravio Ryana.

godine UP koalicija dobila je većinu. Međutim, ovde se posustalo sa izvođenjem plana. Vitalno pitanje državne vlasti je odloženo: planirani ustavni plebiscit odgođen je za neki neodređeni, budući dan. Sada UP koalicija sa zakašnjenjem priprema novi Ustav, ali nije određen datum kad će biti iznet na plebiscit. U međuvremenu, gotovo svi posmatrači se slažu da je UP koalicija popustila u zaletu.

Strateške perspektive UP koalicije su odraz istorije latino-američke levice protekle decenije. Posle kubanske revolucije levice se rasepila na dve glavne tendencije: tradicionalna levice (obično Komunistička partija) i pobunjenička levice (najčešće gerilja). Komunističke partije, s povremenim izuzecima, zadržavale su svoju uobičajenu taktiku učestvovanja u izbornoj politici i beskrajnog odlaganja dizanja ustanka, dok su novije snage insistirale na neposrednoj neophodnosti oružane pobune. Prokineske komunističke partije, nastale kao posledica kinesko-sovjetskog spora, načelno su podržavale ustanak na rečima, ali u praksi niti su organizovale niti učestvovali u stvarnim oružanim borbama (sa izuzetkom Kolumbije).

Posle decenije ustaničkih pokušaja, nijedna grupa nije bila u stanju da ponovi kubanski uspeh. Gerilje su ili bile slomljene ili se osule. Uzevši u obzir ovakav istorijat, UP koalicija je obnovila izbornu strategiju koju je većina latinoameričkih socijalista (uključujući i mnoge sadašnje članove UP) odbacila. Čile je u mnogom pogledu bio najpogodnija zemlja za ovakav pokušaj. Sedamdeset pet odsto njegovog stanovništva živi u gradovima, što seosku gerilju čini teško izvodljivom. Gradska radnička klasa Čilea je najbolje organizovana radnička klasa u Latinskoj Americi. Ne samo snažna Komunistička partija, već postoji i snažna Socijalistička partija koja nije vezana za ruski revizionizam. Ove organizacije radničke klase bile su u stanju da obrazuju koaliciju sa strankama sitne buržoazije što im je dalo izbornu pobjedu, pobjedu koja je došla kao iznenađenje velikom, ako ne i najvećem delu čileanske levice.³ Ovaj izborni uspeh otvorio je predrevolucionarno razdoblje sa izuzetno povoljnim mogućnostima za mobilizaciju masa i zaoštavanje klasne borbe.

³ Glavne partije uključene u UP su velike organizacije radničke klase, Socijalistička partija osnovana 1933. i Komunistička partija, osnovana 1922. U koaliciji su zastupljene i manje stranke kao što je MAPU, partija radničke klase obrazovana posle otopljenja od hrišćanskih demokrata 1969. godine i Radikalna partija, koja je otprilike iste snage kao MAPU a oslanja se na srednju klasu. Sindikalni izbori juna 1972. dali su Socijalističkoj i Komunističkoj partiji po 30 odsto glasova, dok su MAPU i Radikalna partija dobile po oko 5 odsto glasova. Druge stranke u UP su male i manje značajne. Levičarska stranka ostala izvan UP koalicije je MIR — *Movimiento de Izquierda Revolucionaria*, tj. Pokret revolucionarne levice. MIR je osnovana 1965. a na izborima za CUT — *Central Unica de Trabajadores* (Sindikalnu federaciju) dobila je između 2 i 3 odsto glasova.

Pobeda UP koalicije obećavala je toliko mnogo da su i druge zemlje rešile da je okušaju. *Frente Amplio* u Urugvaju i *Nueva Fuerza* u Venesueli podržavali su UP koaliciju. Međutim, danas UP koalicija izgleda manje privlačno, *Frente Amplio* je izgubila na nameštenim izborima, a *Nueva Fuerza* se raspala još pre nego što je izašla na izbore. Prvobitne kritike ustaničke levice stekle su obnovljenu snagu. Ove kritike mogu se svesti na dve optužbe: (1) UP koalicija se suštinski oslanja na buržoasku legalnost i (2) UP koaliciji nedostaje partija-vodilja. Ove kritike ne potiču samo od latinoameričkih levičara; marksistička i lenjinistička teorija ih načelno potvrđuju.

UP koalicija se nada da će uzeti političku moć u svoje ruke bez nasilja, poštujući buržoaski legalni sistem. Izgradnja socijalizma treba da ide naporedo sa borbom za državnu vlast. Ranije socijalističke revolucije sticale su vlast vojnim putem, a zatim koristile državnu moć za izgrađivanje socijalizma sprovodeći diktaturu proletarijata. Načelno govoreći, ovakve revolucije su se javljale u doba rata i privrednog sloma, kad je armija buržoaske države bila u oslabljenom položaju (npr. Rusija 1917, Nemačka 1918. ili Pariska komuna). Druga alternativa bila je osvajanje vlasti u ratovima za nacionalno oslobođenje, kad su dotadašnje državne oružane snage često ili potpomagale inostranog osvajača, ili bile od njega potpomagane (npr. Kina, Alžir, Vijetnam, delimično Kuba). Ukoliko vlast nije uzeta vojnim putem, svaka socijalistička vlada je opterećena težinom celokupnog buržoaskog državnog aparata, koji, kao što je Lenjin posebno istakao u delu *Država i revolucija*, mora biti skršen ili će skršiti socijalizam. UP koalicija nije stekla vlast vojnim putem. Ona ne samo što je nasledila celokupni buržoaski državni aparat (čija je birokratija u Čileu izuzetno tlačiteljska), već čak ni nominalno nema punu vlast nad državom, nego samo nad njenom izvršnom granom.

Da bi UP koalicija prebrodila teškoće koje su joj se isprečile na putu kretanja, morala bi se, u okvirima zakonitosti, odlučno usredsrediti na pitanje vlasti. Umesto da obećava brzo rešavanje problema Čilea posle izbora, trebalo je da prikaže izbornu pobjedu onakvom kakva jeste, značajnim korakom posle koga je trebalo da usledi dalje i teže napredovanje. Izborna pobjeda trebalo je da bude praćena još dubljom masovnom mobilizacijom koja bi dovela do stvarnog osvajanja državne vlasti. Umesto toga, UP koalicija je postupila suprotno. Glorifikovala je antiimperijalističke i antimonopolske mere koje je mogla da izvrši, jer je u svojim rukama imala izvršnu vlast. Međutim, odbila je da istakne u prvi plan hitnu potrebu uništavanja kapitalističkog državnog aparata u celini, kao prvi korak u izgrađivanju socijalizma. U ovom pogledu koalicija se pridržavala tradicionalne teorije Komunističke partije, koja je voljna da u beskraj odlaže borbu za socijalizam.

Druga kritička primedba upućena UP koaliciji jeste da joj nedostaje disciplinovana avangardna partija. Prethodni pokreti radničke klase kojima je nedostajala snažna partija vodilja propali su (Pariska komuna, Ruska revolucija iz 1905, bolivijske i meksičke revolucije). UP koalicija povezuje snažne partije radničke klase sa slabim partijama sitne buržoazije. Ova koalicija bila je potrebna da bi se zadobila izborna pobjeda, a stranke sitne buržoazije ispravno su poistovetile svoje interese sa proleterskim vođstvom u napadu na krupni kapital. Međutim, da bi se izgrađivao socijalizam trebalo je da se ova koalicija znatno zbije, zasnovajući se na revolucionarnom programu. Umesto toga preovlađivalo je tupoumno sektaštvo, uprkos tome što su ga svi kritikovali. . .

POČETNO RAZDOBLJE: DRŽAVNO KONTROLISANJE PRIVREDE

Suštinske perspektive UP koalicije bile su dvostrane, — ekonomske i političke. U pogledu ekonomije, njen cilj bio je da preduzme neke hitne mere kako bi se privreda izvukla iz stagnacije u koju je zapala tokom poslednjih godina Freiove vlade. Takođe je pokušavala da zasnuje snažan privredni sektor pod kontrolom države. . .

Politički, cilj UP koalicije bio je da se proširi izborna pobjeda. Koristeći kratkoročna preimućstva privredne obnove u svrhu privlačenja nove pouzdane podrške i mobilisući dotad neorganizovane slojeve stanovništva, UP se nadala da uzme u svoje ruke čitav aparat vladavine a istovremeno eliminiše stare legalne i birokratske „oblike“. Ovaj cilj trebalo je ostvariti donošenjem novog Ustava. U ovu svrhu, a takođe i da bi se obezbedilo pravilno funkcionisanje privrede izložene desničarskoj sabotazi, smatralo se neophodnim stvaranje novih narodnih organizacija. To su bile CERA (Centros de Reforma Agraria — Centri agrarne reforme), Seljačka veća na selu i Proizvodni komiteti i Administrativna veća u fabrikama pod državnom upravom u gradu. CERA su nova državna poljoprivredna dobra nastala kao posledice brzog širenja agrarne reforme, a Seljačka veća su lokalno birane seljačke skupštine koje predstavljaju reformisane sektore poljoprivrede i maloposednike. Trebalo je da Seljačkim većima bude dato više stvarne odgovornosti u nadgledanju agrarne reforme i raspodeli tehničke pomoći. Na nesreću, birokratske ustanove postavljene da sprovode agrarnu reformu često su imale suviše vlasti, a u njima je bilo mnogo članova zaostalih iz Freiove administracije. (UP koalicija koristila je Zakon o agrarnoj reformi koji je 1967. godine doneo Frei.)

Proizvodni komiteti i Administrativna veća postoje u gradovima, samo u industrijama pod državnom upravom. Proizvodni

komiteti u fabrikama su široko rasprostranjeni i, načelno govoreći, uspešno nadgledaju efikasnost proizvodnje. Administrativna veća sastavljena su od pet radnika i pet državnih činovnika; ova veća upravljaju industrijom pod državnom upravom. Veća trpe od pokroviteljskog i birokratskog stila predstavnika vlade, koji ponekad izgleda veruju da su na njih prešle privilegije starih vlasnika. Trebalo bi da radnici budu u stanju da ih lako zamene; umesto toga, proleterska opozicija prema vladinom administratoru morala je da vodi duge bitke da bi izvojevala zamenu. Radnici-članovi Administrativnih veća birani su jednom godišnje. Druge značajne organizacije osnovane u gradovima su JAP (Juntas de Abastecimiento y Control de Precios — Odbori za snabdevanje i kontrolisanje cena). JAP su lokalni odbori osnovani da bi se izbeglo špekulisanje i nadgledala distribucija dobara široke potrošnje. Oni su vrlo rasprostranjeni i izvanredno potrebni; dosad su imali izvesnog uspeha, ali moraju biti znatno ojačani. Za industrijska preduzeća u privatnom vlasništvu predloženi su Nadzorni odbori; to je značajna zamisao, ali sami odbori na nesreću nisu osnovani u širem obimu.

Kako je strategija UP koalicije delovala prvih meseci? Početne ekonomske mere bile su vrlo uspešne. Monopolistički karakter privrede imao je za posledicu veliki obim nezaposlenosti i neiskorišćenih industrijskih kapaciteta. Nezaposlenost od 6 odsto (7,1 odsto u Santjagu) spuštena je u 1971. godini na 3,8 odsto (5,5 odsto u Santjagu), čime je na polovinu sveden prosek prethodne decenije. Korišćenje industrijskih kapaciteta od nekih 75 odsto u godinama 1969. i 1970. skočilo je na 90 i 100 odsto u 1971. Ovo povećano korišćenje kapaciteta i radne snage omogućilo je industrijskoj proizvodnji da skoči sa prosečnog godišnjeg priraštaja od 2 odsto u godinama 1967. do 1970. na priraštaj od 10,9 odsto u 1971. godini.⁴ Povećana proizvodnja dozvolila je značajnu preraspodelu dohotka i porast potrošnje robe široke potrošnje za 13,5 odsto u 1971. godini. Porast realnih nadnica bio je u proseku za 20—30 odsto. Tako su radnici plaćeni na nadnicu raspolagali u 1970. godini sa 51 odsto nacionalnog dohotka, dok je u 1971. godini ovaj postotak iznosio 60,7. Ova promena obavljena je na teret kapitalističkih vlasnika preduzeća; njihov udeo u nacionalnom dohotku pao je sa 18,6 odsto u 1970. na 8,3 odsto u 1971. Industrija bakra, koja predstavlja 70 odsto izvoza Čilea, nacionalizovana je sredinom 1971. godine. Agrarna reforma je bitno ubrzana: danas je polovina obradive zemlje Čilea obuhvaćena reformom, a većina zemlje određene za eksproprijaciju zakonom iz 1967. godine je i eksproprijirana.

⁴ Statistika industrijske proizvodnje potiče od SOFOFA, organizacije privatnih industrijskih vlasnika. SOFOFA je žestoko protiv vlade, ali je ipak prinuđena da prizna ekonomski uspeh UP koalicije. Drugi statistički podaci u ovom paragrafu potiču od ODEPLAN-a, državne agencije za planiranje.

Najvažnije fabrike su u državnim rukama. Inflacija je svedena na 22 odsto u 1971. u poređenju sa prosekom od 26,5 odsto u godinama 1965—1970.

...Krupni ekonomski napredak ostvaren u prvih šest meseci doneo je UP koaliciji pobjedu na opštinskim izborima aprila 1971. godine. UP, sučeljena sada sa ujedinjenom desnicom, dobila je 50,9 odsto glasova, u poređenju sa 36,2 odsto na izborima septembra 1970. Socijalistička partija zabeležila je najveći priraštaj na levisi. Sa ovim ogromnim izbornim poboljšanjem UP se nalazila u položaju da preduzme ofanzivu i u temelju napadne političku prirodu postojeće države.

DESNIČARSKA PROTIVOFANZIVA I ODGOVOR UP KOALICIJE

Pogodan trenutak brzo je prošao. Kontrarevolucionarna sabotaza i imperijalistička blokada nanele su daleko težu štetu nego što je UP očekivala, i pored toga što je javno ukazivala na ove opasnosti. Pošto je dotada neiskorišćeni industrijski potencijal bio upotrebljen a nezaposlenost gotovo iskorenjena, proizvodnja je mogla da se brzo povećava samo time što bi se širio državni sektor a proizvodnja planirala još racionalnije i centralizovanije. Međutim, čileanska buržoazija iskoristila je svoju kongresnu većinu i raspolaganje većinom sredstava masovnih komunikacija (65 procenata dnevne štampe, na primer, potpomaže desnicu) da zaustavi širenje državnog sektora. U međuvremenu je imperijalizam — pre svega Sjedinjenih Američkih Država — uskratio nove kredite preko Svetske banke, Eksport-import banke, Međunacionalne američke banke za razvoj i Međunarodnog monetarnog fonda, SAD, boreći se da odbrane svoje investicije u Čileu u visini od jedne milijarde dolara (u zemlji gde je bruto nacionalni produkt oko 10 milijardi dolara, državni budžet oko 700 miliona, a izvoz oko 1 milijardu dolara), izvršile su pritisak preko Međunarodnog monetarnog fonda da se spreči konsolidovanje inostranih dugovanja Čilea predviđeno da se obavi na pregovorima u Parizu početkom 1972. godine. Ovi pritisci, zajedno s padom svetske cene bakra (od 64 na 49 centi za funtu, što je za dve godine stajalo Čile 400 miliona dolara), doveli su do krajnje oskudice u dolarima potrebnim za uvoz robe, nedostatka rezervnih delova neophodnih za rad mašina (većina mašina i delova u Čileu, kao i u Kubi, poticala je iz SAD) i do opšteg ekonomskog lišavanja. Dragoceni dolari morali su se trošiti i za uvoz hrane, više nego udvostručen pod Allendeom...

U 1972. godini visoka potražnja, nedovoljna ponuda i veliko doštampavanje novca doveli su do najveće inflacije u istoriji Čilea. Decembra je inflacija dostigla neverovatnih 164 odsto. Bilo je teško kupiti mnoge proizvode, čak i kojih je dotle bilo u

izobilju. Radnička klasa pokazala je zadivljujuće razumevanje prema ovakvom stanju, ali je UP koalicija ipak pretrpela štete. Mali privrednici i činovnici, koji su nekada podržavali Aljendeovu vladu, prešli su na stranu opozicije i time oslabili vladine izgleda za uspeh na budućim izborima.

Pošto je propustila da iskoristi svoju privremenu izbornu većinu, UP koalicija je počela da primenjuje svoju dugoročnu ekonomsku strategiju. Ovo je značilo pokušaj dovođenja krupne industrije pod državnu upravu, kako bi se stvorila baza za izgradnju socijalizma . . .

UP koalicija koristila je dva različita metoda za sticanje uprave nad većim industrijskim preduzećima. Jedan se sastojao u kupovanju akcija i time dovođenja preduzeća pod upravu Državne korporacije za razvoj (CORFO). Drugi se sastojao u rekviriranju firmi: korišćeno je gotovo zaboravljeno zakonodavstvo iz 1930. godine, koje dozvoljava da država privremeno preuzme upravu nad industrijom. Opravdanje za ovu meru bilo je vlasnikovo sabotiranje proizvodnje ili odbijanje da saraduje u rešavanju radnih sporova koji parališu proizvodnju. Rekviriranje je teoretski privremeno, ali nijedna dosad oduzeta fabrika nije vraćena starim vlasnicima; ova mera pruža državi mogućnost upravljanja i ubiranja profita. Otkupima i rekviriranjima UP koalicija je postupno proširivala zahvat vlade nad ključnim industrijama (industrija bakra je izuzetak; ona je preuzeta ustavnim reformom). Buržoazija je odgovorila na ovu kampanju oktobra 1971. predlažući donošenje zakonodavnih mera s namerom da se ograniči pravo vlade na preuzimanje industrijskih preduzeća i propiše stroga definicija kada je država ovlašćena da interveniše u oblasti privrede. Vlada je odgovorila objavom da su sva industrijska preduzeća čija je vrednost decembra 1970. prelazila 14 miliona eskudosa podložna eksproprijaciji . . .

Usred ovih parlamentarnih čarki dogodio se jedan značajan politički događaj. Decembra 1971, za vreme posete Fidela Castra (Fidel Kastro) Čileu, buržoazija je organizovala masovne demonstracije protiv vlade. Demonstracije su nazvane „marš praznih lonaca“ u znak protesta protiv navodne oskudice u prehrambenim proizvodima, oskudice koja je u to vreme bila jedva primetna. Protest, koji je po svojoj prirodi uglavnom bio iz redova srednje klase a obuhvatao i organizovano nasilje desničarskih poluvojnih formacija, pokazao je prvi put moć čileanske prestonice da mobilize mase. Castro je skrenuo pažnju na opasnost od fašizma u Čileu, izazvavši žučne rasprave u krugovima levice. Fidelovi govori i odziv stanovništva ukazali su na obim ostvarljivosti kontramobilizacije protiv desnice.

U međuvremenu se nastavljala debata o predlogu Zakona o Ustavnoj reformi. Januara 1972. predsednik Allende objavio je spisak od 91 ključnog industrijskog preduzeća koje je vlada

planirala da dovede pod državnu upravu. Februara meseca, Kongres je doneo Zakon o Ustavnoj reformi, ovaj put s dodatim odredbom da sva industrijska preduzeća koja je država preuzela posle oktobra 1971. godine moraju biti vraćena predašnjim vlasnicima. Aljende je juna uložio veto na predlog zakona. Tada je UP počela ozbiljne pregovore sa hrišćanskim demokratima kako bi postigli sporazum pre nego što dođe do konačnog glasanja o vetu u Kongresu. Ova odluka o pregovaranju predstavljala je pobedu linije Komunističke partije; Socijalistička partija protivila se pregovorima i predlagala mobilizaciju masa i plebiscit.

Jula 1972. hrišćanski demokrati osetili su se dovoljno jakim da prekinu pregovore i nadglasaju predsednikov veto. Vlada je onda tvrdila da opozicija nije prikupila dovoljno glasova u Kongresu da bi to mogla izglasati i da bi predlog Zakona o Ustavnoj reformi trebalo poslati pred specijalni Ustavni sud (gde je UP imala većinu od 3 prema 2 glasa) kako bi se rešila pokrenuta složena pravna pitanja. Desnica tvrdi da ima dovoljno glasova da punovažno ukine predsednikov veto i odbacuje jurisdikciju Ustavnog suda. Dosada je desnica u Senatu oborila predsednikov veto i poslala predlog Zakona Domu poslanika, gde zasad nikakva akcija nije preduzeta. Ako bi Dom poslanika oborio veto, izvršna vlast bi uložila priziv Ustavnom sudu. U međuvremenu desnica je uspešno usporila proces otkupljivanja i rekviriranja. Do sredine novembra 1972. godine Korporacija za razvoj otkupila je 12 industrijskih preduzeća, dok je 36 bilo rekvirirano. To ostavlja 42 industrijska preduzeća s vladinog spiska u privatnim rukama (spisak je sa 91 sveden na 90).

Ekonomist Alberto Martinez, naklonjen UP koaliciji, procenjuje da sada vlada upravlja u oko 20 odsto industrijske proizvodnje, ne računajući sektor rudarstva.⁵ Po njegovim proračunima dovođenjem svih 90 industrijskih preduzeća pod vladinu upravu, država bi kontrolisala 30 odsto industrije, sa 150.000 radnika u društvenom sektoru i 300.000 u privatnom sektoru. Martinez tvrdi da bi sa ovakvom upravom nad 30 odsto industrije Allendeova vlada bila u stanju da, mada nesigurno, održava vođenje privrede uzete u celini, pod uslovom da državna industrijska preduzeća budu najkrupnija i najvažnija.*

AMERIČKI IMPERIJALIZAM: NEVIDLJIVA BLOKADA

Uprkos tome što je UP koalicija stalno ukazivala na opasnosti od imperijalizma, nije bila pripremljena za štetu koju su SAD nanele ekonomici. Dalje, UP nije bila u stanju da stvori snažnu

⁵ Vidi *Chile Hoy*, provladin nedeljni časopis, od 1. septembra 1972.

* Poglavlje „Ekonomski značaj države u Čileu“ u ovom tekstu izostavljeno je iz prevoda zbog skraćivanja.

svest u masama o odgovornosti SAD za mnoge tekuće probleme čileanske privrede (Andersonova otkrića o ITT u Čileu donekle su pomogla). Ulaganja SAD u Čile bila su obimna. Mada je teško razmrsiti pravnu džunglu koja skriva severoameričko uplitanje, poznato je da investicije SAD u Čileu prelaze milijardu dolara, dok se profit ceni na nekih 400 miliona dolara godišnje.⁶ Studija koju je Korporacija za razvoj izvršila avgusta 1972. procenjuje da su ukupne inostrane investicije u 1970. godini iznosile jednu milijardu i 672 miliona dolara, od kojih je samo udeo SAD iznosio nekih milijardu i sto miliona dolara. Ako uzmemo okruglu brojku od jedne milijarde dolara, proračunato je da je nekih 600 miliona dolara bilo investirano u rudarstvo (uglavnom bakar) a nekih 400 miliona dolara u manufakturu i trgovinu. Strane investicije u celini kontrolisale su 19 odsto čileanske industrije i učestvovala, mada bez presudnog uticaja, u daljih 6,5 odsto. U najvažnijim industrijama strani interesi kontrolisali su 30,4 odsto a učestvovali u daljih 13,2 odsto. Sa ovako obimnim tuđinskim upravljanjem nad rudarstvom i industrijom razumljivo je zašto je Gunder Frank nazvao čileansku kapitalističku klasu „lumpen-buržoazijom“. Pored neposrednog uticaja vršenog vlasništvom kapitala, čileanska industrija koristila je pretežno američke mašine i u tehnološkom pogledu zavisila od SAD. Ova zavisnost bila je najveća tamo gde je industrija bila najmodernija i u industrijama koje su se brzo razvijale — guma, električne mašine, prerada metala i drvna industrija. Pored severoameričke kontrole preko tehnologije i vlasništva, vlada SAD takođe je vršila veliku posrednu ekonomsku moć preko međunarodnih finansijskih ustanova.

Na međunarodnom planu SAD su tradicionalno dominirale čileanskom privredom putem manipulisanja kreditima. Kada je Allende postao predsednik dug inostranstvu Čilea premašivao je 3 milijarde dolara (ne računajući oko 700 miliona dolara duga koje je Čile nasledio kad je nacionalizovao industriju bakra), što ga, posle Izraela, čini drugom po redu najzaduženijom zemljom na svetu (računajući proseku po glavi stanovnika). Mada UP koalicija, na žalost, nije objavila detaljne podatke o ovom dugu inostranstvu i njegovom konsolidovanju u Parizu, možemo pretpostaviti da je otplaćivanje duga zahtevalo nekih 400 miliona

⁶ Ove zaokružene brojke potiču iz jedne studije Pedra Vuškovića, načinjene 1970. godine, a citirane u *Ultima Hora* u broju od 22. jula 1972. Vušković je bio ministar privrede od novembra 1970. do juna 1972. Bio je simbol agresivnog rekviriranja krupne industrije od strane UP. Žrtvovan je juna 1972. kao deo ustupaka da se započne pregovori sa hrišćanskim demokratima o predlogu Zakona Ustavne reforme; njegovo uklanjanje došlo je uglavnom kao posledica navaljivanja Komunističke partije. Sada je potpredsednik CORFO-a, državne Agencije za razvoj. Tvorac politike pregovaranja sa hrišćanskim demokratima, Orlando Miljas, postao je ministar finansija kad je Vušković uklonjen iz kabineta.

dolara godišnje za 1971. i 1972. Otplaćivanje duga bilo bi uobičajeno, tj. finansirano novim zajmovima, na tipičan zelenaški način zajmljenja. Svetska banka, Međunarodni monetarni fond, Eksport-import banka i Međuamerička banka za razvoj stručnjaci su za ovakve transakcije. Pošto je Vašington dao instrukcije ovim ustanovama da odbiju zajmove Allendeovoj vladi, nije se pojavio gotovo nikakav novi kredit koji bi pomogao otplaćivanje duga inostranstvu. To je navelo Čile da zahteva konsolidovanje duga. Februara 1972. čileanski predstavnici su se sastali sa glavnim poveriocima u Parizu, pa su posle obimnih pregovora najzad aprila došli do sporazuma. Mada pojedinosti nisu poznate, jasno je da je 70 odsto duga konsolidovano sa novim rokom otplaćivanja od osam godina i moratorijumom plaćanja za tih 70 odsto između novembra 1971. i decembra 1972. Predviđeno je da Međunarodni monetarni fond ima uvid u finansije Čilea i izveštava kreditore (vlade i međunarodne banke) kako bi se obezbedili da Čile „pravilno“ vodi ekonomiku. Čile je zatražio povoljnije uslove, uključujući i moratorijum plaćanja od novembra 1971. do decembra 1974. S druge strane, SAD (daleko najveći kreditor) zatražile su od Čilea da potpiše ugovor o „pomoći“ sa Međunarodnim monetarnim fondom, što bi značilo da bi Međunarodni monetarni fond mogao prilično strogo da kontroliše unutrašnju ekonomiku Čilea regulisanjem državnih izdataka. SAD su izvršile pritisak na druge kreditore da prinude Čile da prihvati plan pomoći Međunarodnog monetarnog fonda. Istovremeno, Niksonov režim neprekidno je pokušavao da poveže uspešno konsolidovanje sa obeštećivanjem eksproprisanih američkih kompanija bakra. Čile je odoleo pritisku i iskoristio nedavne sukobe u kapitalističkom bloku da dobije podršku mnogih evropskih zemalja, koje su sa svoje strane prinudile SAD da odustanu od nekih svojih zahteva. Pojedinosti konsolidovanja treba da budu razrađene između Čilea i svakog kreditora pojedinačno a u duhu načelnog sporazuma sklopljenog u Parizu. Odredbe sporazuma SAD—Čile još nisu donesene; pregovori su započeli oktobra 1972. Avgusta je predstavnik Stejt departmenta Čarls Brej već najavio da bi bilateralni pregovori trebalo da uzmu u obzir čileansku nacionalizaciju američkih kompanija bakra.

Ovo opširnije razmatranje američkog kontrolisanja čileanske privrede pokazuje da UP koalicija nije pripremila odgovarajuće planove u pogledu moguće „nevidljive blokade“ i njenih posledica po ekonomiku („nevidljive“ jer SAD nisu otvoreno pozvale na ekonomsku blokadu Čilea, ali uskraćivanje kredita, rezervnih delova i tehnologije ima slično dejstvo). Ova nepripremljenost UP koalicije nepotrebno je pojačala neizbežne posledice „nevidljive blokade“. Allendeov put u Ujedinjene nacije bio je prvi korak u pokušaju otklanjanja ovih teškoća.

Povrh „nevidljive blokade“ kompanija „Kenekot bakar“ odlučila se za otvoreni napad, koju je podržala, ako ne i plani-

rala, Niksonova administracija. Pokušaji Kenekota da bojkotuje čileanski bakar u Evropi (gde Čile prodaje više od 60 odsto svoje proizvodnje) došli su u kritično vreme kad je UP vlada pregovarala o novim isporukama bakra za 1973. godinu. Ako bi bojkot uspeo, čileanska privreda bi bila ozbiljno oštećena...*

POGORŠANJE POSLE POKUŠANOG PRIMIRJA

Posle pokušaja vojske da nametne primirje, stanje privrede nastavilo je da se pogoršava. Na dan 10. januara 1973. godine ministar finansija Fernando Flores održao je veliki govor i najavio da će UP koalicija uvesti neku vrstu racioniranja osnovnih proizvoda. Allendeova vlada bila je primorana da preduzme ovaj korak, uprkos strahovanju da će je to koštati glasova u martu, zbog zaošijanog razbuktavanja crne berze. Ulje, deterdženti, šećer, zubna pasta, toalet-papir, kafa, cigarete i drugi artikli široke potrošnje bili su gotovo nedostupni, ili retko dostupni, u redovnoj trgovačkoj mreži. Umesto toga prodavani su ispod ruke po dvostrukim i trostrukim cenama od propisanih. UP koalicija je bila prinuđena da preduzme drastične mere kako bi obezbedila isporučivanje osnovnih dobara po zvaničnim cenama. Vlada, međutim, nije uspela da ostvari nijednu efikasnu meru kojom bi sprovela u delo obećani nadzor. Masovne organizacije eksploatisanih klasa, naročito JAP, koordinacioni komiteti i seljačka veća, organizovali su sopstvene sisteme lokalne distribucije tamo gde je vlada zatajila. Vladin sistem kontrolisane raspodele, DINAC, ima pod sobom samo oko trećinu cirkulisanja dobara široke potrošnje — ostalo je u privatnom sektoru. Buržoazija je suštinski prestala da investira u industriju i poljoprivredu i koristi svoj kapital da bi špekulisala na crnoj berzi, tako što kupuje zamašne količine robe, čuva je, a zatim prodaje uz veliki profit. Vlada je nesposobna da izađe na kraj sa situacijom; samo bi stvarna mobilizacija masa mogla da skrši crnu berzu. Revolucionarno rešenje problema raspodele isto je kao i rešenje problema proizvodnje — radnička uprava, a ne vladina birokratija. Mnogi odbori za snabdevanje i kontrolisanje cena (JAP) uveli su potrošačke karte i preuzimali robu neposredno od DINAC-a. Time su obezbeđivali neophodno minimalno snabdevanje robom po zvaničnim cenama, bez očajničkih redova pred prodavnicama s kojima se sučeljavaju svi potrošači u Čileu (izuzev onih koji kupuju na crnoj berzi). Desnica tvrdi da je nestručni pritisak vlade odgovoran zbog prikriivanja robe i crne berze i nada se uspehu na izborima napadajući navodne planove UP koalicije da uvede „kubansku“ diktaturu u kontrolisanju potrošnje hrane.

* Poglavlje o desničarskoj ofanzivi u oktobru 1972. izostavljeno je u prevodu zbog toga što o tome donosimo poseban prilog Yves Kehruel-a.

Čileanska buržoazija tako krizu i crnu berzu koristi u svoje svrhe i ekonomski i politički...

U međuvremenu desnica je razvila novu taktiku za onemogućavanje vladine kontrole nad industrijom, ovog puta koristeći pravosudnu granu države. Oko 30 rekviriranih industrijskih preduzeća stavljeno je pod sudski embargo (zvan *precautoria*). Sudovi su presudili da državni upravnik (*interventor*) novorekviriranih fabrika ne može da donosi nikakve odluke bez pristanka predstavnika starih vlasnika, koji je postavljen za privremenog sa-upravnika...

Vlada je sa svoje strane iznela pred Kongres predlog novog zakona kojim će se regulisati rekviriranje industrijskih preduzeća. Orlando Miljas, komunistički ministar privrede, najavio je ovu meru 24. januara. Sledećeg dana, na sveopšte iznenađenje, Socijalistička partija javno se izjasnila protiv predloga zakona, tvrdeći da on predviđa vraćanje više rekviriranih industrijskih preduzeća bivšim vlasnicima, a takođe izjavljujući da Socijalistička partija nije bila prethodno obaveštena o ovoj meri. Četiri dana docnije Allende, koji je član Socijalističke partije, javno je podržao novi predlog zakona i demantovao sopstvenu stranku, tvrdeći sa svoje strane da su bili potpuno obavešteni. Allende je, kao i često ranije, podržao komunistu Miljasa protiv sopstvene Socijalističke partije.

U oblasti spoljne politike Allendeova nedavna turneja znatno je ojačala diplomatski položaj Čilea i verovatno uticala da nemački i italijanski sudovi odbiju (bar dosad) davanje dozvole Kenekotu da sprovede embargo nad čileanskim isporukama bakra u te zemlje. Međutim, predstoji ubrzo novo iskušenje kad dođe do ponovnih pregovora o konsolidovanju duga inostranstvu u Parizu. Čileanski uspeh zavisi od dva činioca — evropske podrške i stupnja protivljenja SAD...*

* Zbog skraćivanja izostavljena su tri poslednja poglavlja: „Potreba mobilizacije masa“, „Pokret revolucionarne levice“ i „Posle martovskih izbora“.

(„New Left Review“, broj 78, mart—april 1973)

Preveo: Slobodan Petković

TRI GODINE ALLENDEOVE VLADE — HRONOLOGIJA

1970. godina

4. septembar Salvador Allende izabran je sa 1,075.616 ili 36,3% glasova za predsednika Čilea.
- 8—10. septembar U svojstvu posmatrača Čile učestvuje na III konferenciji nesvrstanih zemalja u Lusaki.
22. oktobar Izvršen je atentat na komandanta armije, generala René Schneidera (Rene Šnajder).
24. oktobar Kongres, u skladu sa čileanskim Ustavom, bira Allendea za predsednika sa 153 prema 35 glasova.
4. novembar Predsednik Allende preuzima dužnost.
decembar Uspostavljaju se diplomatski odnosi sa Kubom.

1971. godina

7. januar Uspostavljaju se diplomatski odnosi s NR Kinom.
- januar Održan XIII kongres Socijalističke partije Čilea.
- Početkom 1971. počinje ekonomska blokada Čilea od strane imperijalista (cena bakra od 750 funti sterlinga po toni aprila 1970, pada u 1971. na 450 funti).
4. april Na opštinskim izborima udružena levica potvrdila je jačanje svog uticaja, šest partija Narodnog jedinstva dobijaju 49,75 glasova.

8. jun Ubijen bivši ministar u Freiovoj vladi, Edmundo Perez Zujovic (Edmundo Perez Žujović); ubistvo pripisano krajnjoj levici.
11. jul Odlukom Parlamenta izvršena je nacionalizacija tri najveća rudnika bakra: Chucicamata, El Salvador i El Teniente (pre nacionalizacije čileanski rudnici bakra donosili su severnoameričkom monopolu 1,3 miliona dolara dnevno).
23. jul Predsednik Allende posetio Argentinu.
24. avgust — Predsednik Allende posetio Peru, Ekvador i Kolumbiju.
3. septembar — Vlada Čilea uputila zahtev Konsultativnoj septembar konferenciji predstavnika nesvrstanih zemalja u UN za priključenje Čilea grupi nesvrstanih.
25. oktobar Čile u UN podržao predlog rezolucije da se NR Kina primi za člana UN.
10. novembar Kubanski premijer Fidel Castro (Fidel Kastro) došao u posetu Čileu.
- U 1971. godini porast bruto nacionalnog proizvoda iznosi 9%.

1972. godina

2. januar KP Čilea proslavlja 50-godišnjicu osnivanja.
21. mart Tvrđenja da je američka Međunarodna telefonska i telekomunikaciona kompanija (ITT) pokušala da spreči dolazak Allendea na vlast.
12. maj Allende upućuje Kongresu zakonski predlog za nacionalizaciju imovine kompanije ITT.
25. maj Generalni sekretar KPČ Luis Corvalan na konferenciji za štampu govori da Čile prolazi kroz tešku situaciju ne samo zbog ofanzive unutar zemlje i iz inostranstva, već i zbog ozbiljne krize unutar Narodnog jedinstva.
1. jun Čile uspostavlja diplomatske veze sa Severnom Korejom i Severnim Vijetnamom.
5. septembar Otpočinje VII kongres Komunističke omladine Čilea.

10. oktobar	Veliki miting opozicije protiv vlade Narodnog jedinstva.	19. april	Čileanska SP proslavlja 40-godišnjicu osnivanja, pod parolom „Sprovesti socijalističku revoluciju“.
12. oktobar	Počinje štrajk vlasnika kamiona. Štrajku se pridružuju: advokati, lekari, inženjeri, deo studenata, bankarski službenici i nastavnici. Štrajk traje 26 dana i nanosi štetu od 200 miliona dolara.	april	Štrajk u rudniku bakra Huačipato, za povećanje plata.
13. oktobar	Štrajk Jedinstvene nacionalne konfederacije lake industrije i zanatstva.	april	Plenum Demohrišćanske partije, na kome je zauzet stav: „kategorične i neprekidne opozicije koja nastaje kao odgovor na pokušaj marksista da uvedu totalitarizam . . . “ (citat iz govora Eduarda Freia).
16. oktobar	Generalni sekretar KPČ ocenjuje štrajk vlasnika kamiona kao pokušaj državnog udara.	23. april	Otvoren Svetski sindikalni kongres u Santjagu. Prisustvuje 60 nacionalnih delegacija. Tema Kongresa: multinacionalne korporacije.
20. oktobar	Vlada Narodnog jedinstva proglašava stanje pripravnosti u 20 od 25 provincija.	maj	Konstituisan novi Kongres: dom poslanika čine 87 predstavnika opozicije i 63 vlade Narodnog jedinstva; Senat čine 30 predstavnika opozicije i 20 vlade.
21. oktobar	Predsednik Allende na konferenciji za štampu izjavljuje: „Čile nije pred građanskim ratom.“	7. maj	Plenum CK KPČ, na kome generalni sekretar procenjuje da je „sukob neizbežan iz tri razloga: usled ofanzive opozicije, teškoća sa armijom i teškog ekonomskog položaja zemlje“.
23. oktobar	Jedinstvena radnička centrala (CUT) upućuje poziv radničkoj klasi i svim patriotima da stupe u odbranu čileanskog bakra koji firma Kenekot želi da konfiskuje u Francuskoj, Švedskoj i Holandiji.	15. maj	Štrajk u rudniku bakra El Teniente; štrajk podržan u Parlamentu od strane opozicije.
24. oktobar	Opozicija sprovodi „Dan ćutanja“.	21. maj	Allende daje ekspozice u Parlamentu u kome podnosi zahtev za reformu Ustava.
24. oktobar	„El Siglo“ izveštava da je za 13 dana desnica izvršila 52 atentata i poziva na budnost na ulicama i u preduzećima.	23. maj	Eduardo Frei, lider Demohrišćanske partije i bivši predsednik Čilea, izabran za predsednika Senata.
15. novembar	Orlando Millas (Orlando Miljas), ministar finansija, podnosi detaljan izveštaj o ekonomskoj situaciji u zemlji. Optužuje ekonomsku blokadu Čilea od strane imperijalista.	11. jun	Allende u govoru rudarima u El Salvadoru izjavljuje: „U ovoj zemlji neće biti sukoba ni građanskog rata . . .“, „ne prihvatam nikakvu suprotnu, paralelnu i nezavisnu vlast pored vlade . . .“, „neću dozvoliti oružane snage pored ustavne armije . . .“, „neki smatraju da ja neću, ako izbije građanski rat, braniti vladu i tekovine radničke klase svim putevima i sredstvima. Varaju se . . .“.
4. decembar	Predsednik Allende govori pred Ujedinjenim nacijama. U govoru optužuje multinacionalne kompanije.	29. jun	Ugušen, od strane armije, pokušaj vojnog udara jedne tenkovske jedinice koja nastoji da zauzme predsedničku palatu.
8. decembar	Počinje kongres Jedinstvene radničke centrale Čilea.	27. jul	Vlasnici kamiona počinju novi štrajk. Ubijen je ađutant Allendea, Arturo Araya Marin.
<i>1973. godina</i>			
4. mart	Održani parlamentarni izbori. Narodno jedinstvo dobija 43% glasova.		
april	Održan Plenum Socijalističke partije Čilea. Na Plenumu je zaključeno da će se sledeća velika bitka odvijati za potpunu i efektivnu vlast radničke klase u nacionalnoj privredi.		

9. avgust Allende po drugi put uvodi vojnike u vladu.
18. avgust General *Cezar Ruis* podnosi ostavku na položaj u kabinetu i gubi položaj komandanta vazduhoplovnih snaga.
22. avgust Kongres donosi rezoluciju kojom optužuje Allendea za nezakonito upravljanje zemljom.
23. avgust General *Prats* napušta vladu i položaj komandanta kopnenih snaga.
4. septembar Allende proslavlja tri godine svoje pobede.
10. septembar Allende se priprema da sprovede plebiscit, kako bi potvrdio podršku naroda.
11. septembar Vojna hunta izvršila državni udar.

Privedila *Radmila Trifunović*

marksizam
o
sebi

Henri Lefebvre

REPRODUKCIJA ODNOSA PROIZVODNJE

1. — Ovaj koncept se pojavljuje u Marksovim radovima od onog trenutka kada on formuliše koncept kapitalističkog *sistema* ili *načina proizvodnje*. Marks ga međutim nikad nije potpuno razradio. On se razjašnjava, mada nepotpuno, u jednom poglavlju *Kapitala* koje je ostalo neobjavljeno, pa prema tome i manje neshvaćeno od drugih.¹ Zašto? To pitanje sadrži u sebi dva problema:

a) Zašto je Marks tek na kraju svog istraživanja i teorijske delatnosti shvatio da postoji jedan problem reprodukcije (kapitalističkih) odnosa koji nije istovetan s problemima njihove geneze i njihovog tumačenja?

b) Zašto je ovaj problem ostao tako dugo u senci, tako da su Marksovi tekstovi koji se na njega odnose pronađeni tek nedavno? Kako i zašto ta tema i taj problem sad dolaze na dnevni red²?

¹ Marx, *Un chapitre inédit du Capital*, prevod i predgovor Rober Dangeville, kol. 10/18, Pariz, 4. tromesečje 1970. Nakon što je ovaj prevodilac pronašao taj neobjavljeni tekst, pojavili su se razni drugi prevodi i komentari kojima je često bio cilj da prikriju nehat i plitkost izvesnih specijalizovanih „mark-sologa“, kao i dogmatičkih, više-manje oficijelnih tumača Marksa.

² Rezimirajući diskusiju koja je vođena 1970. g. kao nastavak kolokvijuma u Kabriju (od 18. do 28. jula 1970), René Lourau, (Rene Luro) propušta da navede (*L'Homme et la Société* N. 21, sept. 1971. str. 266. u fusnoti) jedno saopštenje na tom kolokvijumu (uporedi str. 149—156) u kome je problem „reprodukcije“ bio postavljen u svom punom obimu.

Da bismo preduhitrili pakosne primedbe, recimo odmah da je problem reprodukcije bio implicitan od samog početka naše kritičke analize svakodnevice, kao i u analizi urbanog prostora — a da je posebno objašnjen u *Le Droit à la Ville* (Anthropos, Pariz, 1968), u *Le Manifeste différentialiste* (Galimard, 1970), u *Au-delà du structuralisme* (Anthropos, 1971, zbirka članaka; uporedi na strani 392. članak objavljen u *L'Homme et la société*) itd. O tome će još biti reči.

2. — U *Kapitalu* i u s njim povezanim radovima, kao što su *Grundrisse*³, Marks izlaže istorijsko (ili „preistorijsko“, jer njegovoj misli i rečniku u tom pogledu nedostaje preciznost) formiranje kapitalizma. Mada se danas jasno vide nedostaci njegove teorije prvobitne akumulacije, on je shvata na osnovu istorije Engleske, a iskustva takozvanih „socijalističkih“ i takozvanih „nerazvijenih“ zemalja otkrila su međutim nove aspekte tog ogromnog procesa, — to je ipak jedna od jakih strana njegove koncepcije. On izlaže genezu kapitalističkih *proizvodnih odnosa*, specifičnih za buržoasko društvo: odnos „kapital — rad“, višak vrednosti, višak rada i višak društvenog proizvoda, koje buržoazija prisvaja i koristi shodno svojim klasnim interesima. Što se tiče (kapitalističkog) *načina proizvodnje*, taj pojam kod Marksa označava globalni rezultat konfliktualnih odnosa: „nadnica — kapital“, „proletarijat — buržoazija“. Ti konfliktualni odnosi ulaze u društvenu praksu buržoazije isključivo kroz *oblike* koji ih sadrže i prikrivaju. Takav je, na primer, *kontraktualni oblik* (oblik „radnog ugovora“, prividno slobodnog, koji vezuje pripadnike radničke i buržoaske klase i koji ih, navodno, udružuje). Taj globalni rezultat obuhvata, dakle, pravne razrade proizvodnih odnosa, kodifikovane imovinske odnose — ideologije koje takođe „izražavaju“, prikrivajući ih, konfliktualne odnose — političke kulturne institucije, nauku, itd.

Bilo bi zanimljivo i tu ukazati na izvesna kolebanja u Marksovoj misli i rečniku. On se dugo dvoumio između pojmova *subjekta* (da li „subjekt“ sačinjava društvo, globalno shvaćeno, ili je to izvestan politički „subjekt“, buržoazija ili proletarijat?) — *sistema* i *načina proizvodnje*. Marksu se izgleda koncept „subjekta“ učinio isuviše neodređen, mada on omogućuje da se ovoj ili onoj klasi imputira ovaj ili onaj politički projekat. Što se tiče koncepta *sistema*, on mu se nesumnjivo učinio suviše krut. *Način proizvodnje* imao je za Marksa preimućstva „sistema“, bez njegove krutosti, i „subjekta“, bez njegove nepreciznosti.

U toj širokoj razradi jedan se koncept snažno potvrđuje: koncept *proizvodnje*. To, međutim, ne znači da je taj koncept jednostavan na kartezijanski način, niti potpuno razjašnjen u Marksovim delima. To isto važi i za koncept *akumulacije*. Već ceo jedan vek ti koncepti, koji su ušli u teorijski rečnik i misao, otkrivaju svoju složenost.

Formiranje kapitalizma, odnosno njegova geneza i njegova istorija, ne pretpostavljaju samo kritičku analizu *produkcije* i *reprodukcije sredstava za proizvodnju*. Od čega se sastoje ta *sredstva*? Prvo, od proizvodnih snaga, to jest od samih *radnika* i njihovih radnih instrumenata. Radnici se moraju reprodukovati:

³ Karl Marks, *Fondements de la Critique de l'économie politique* („Nacrta za kritiku političke ekonomije“), 2. vol., ed. Anthropos, Pariz, 1967—1968.

imati decu, hraniti ih i podizati, učiniti i njih sposobnim za rad, tako da demografski razvitak može da prati porast proizvodnih snaga. Što se tiče mašina i mesta za rad (radionica, preduzeća), ona se troše prenoseći svoju vrednost, procenjenu u novcu, na proizvode. Sa tehnikama i alatom prenose se i organizacija i podela rada. S druge strane, uloga opreme, alata, utvrđuje u proizvodnji prvenstvo sektora I (teške industrije, ekstrakcije sirovina itd.). Svaki ekonomski razvitak zahteva, dakle, istovremeno proširenu reprodukciju radne snage i opreme, ili, drugim rečima, *stalnog kapitala* (fiksno, investirano) i *promenljivog kapitala* (plata i nadnica), u razmerama koje Marks analizira. On dokazuje da ih kapitalizam ne ostvaruje bez kritičnih perioda u kojima se spontano samoregulisanje (društveni proseci) suočava s konfliktima. To su ekonomske krize.

Ciklusi (ciklus N — R — N, novac-roba-novac, i ciklus „kriza-oživljavanje-depresija“) nastoje da reprodukuju svoje sopstvene uslove. Da nije toga ne bi ni bilo cikličnih procesa. Što se tiče ugovornih odredaba, između onih koji vrše razmenu u prometu robe, između kapitalista i plaćenih radnika, ili unutar grupa (porodica, nacija itd.), i one teže da održe, podržavaju i reprodukuju svoje uslove. Tu se još uvek radi samo o reprodukciji *sredstava* za proizvodnju. Da bismo ilustrovali tu ideju uzmimo jedan običan primer iz svakodnevnog života. *San* (vreme odmora) igra veliku ulogu u održavanju i reprodukciji radne snage (sredstava za proizvodnju). Čak i ako uzmemo u obzir kontekst i njegov kvalitet, kvalitet nameštanja, stana i smeštaja, ne bismo mogli reći da san kao takav igra ulogu u reprodukciji društvenih proizvodnih odnosa. Ali se ne može reći isto i o *slobodnom vremenu*.

Prema izlaganju *Kapitala* i s njim povezanih radova izgleda da je reprodukcija (produžavanje) društvenih odnosa koji konstruišu to društvo nešto njemu inherentno. Izuzev u slučaju jedne konačne krize i totalne (proleterske) revolucije! A upravo to je Marks, bez sumnje, smatrao neizbežnim, i čak bliskim. Svi znaju da je on predviđao dolazak jednog potpuno novog društva, komunističkog, kome bi prethodio jedan *prelazni* period (socijalizam). Sama politička revolucija trebalo je da pripremi, započne, organizuje taj duži ili kraći prelaz, koji bi se odlikovao konačno usklađenim razvitkom proizvodnih snaga (dotad sprečavanim kapitalističkim proizvodnim odnosima i načinom proizvodnje), orijentisanim prema *društvenim potrebama*, najzad presudnim i određenim.

Zašto uopšte ponavljamo te veoma poznate teze? Da bismo ukazali na alternativu koja rasvetljava Marksovu misao. Buržoasko društvo će potrajati, ili će se srušiti. Revolucija će uvesti radikalno nove (društvene) proizvodne odnose, oslobođene prepreka i protivurečnosti koje kočice proizvodne snage, ili će se stari odnosi

produžiti usled neke inercije i unutrašnjeg efekta. *Revolucija prethodi prelazu.*

Marksova analiza u *Kapitalu* odnosi se uglavnom na kumulativne efekte i na objektivne i subjektivne uslove akumulacije (u svim oblastima, uključujući i znanje, tehniku, ali naročito u pogledu samog kapitala). Kako je razvoj produktivnih snaga tokom „istorije“ prebrodio prepreke stvarane postojećim društvenim odnosima, „stvarnošću“ i njegovim konfliktnim elementima? Izgleda da za Marksa, kad je reč o tom pitanju, razvitak stiže do neke vrste praga koji će ga osuditi na stagnaciju, ili koji će on preći putem revolucije. Zanimaruje li on reprodukciju društvenih odnosa u toku tog kumulativnog procesa? Ne. Ali on taj aspekt procesa podrazumeva unutar samog procesa i kroz taj proces, bez neke dodatne problematike. Razume se, reči „kumulativni proces“ tu ne znače jednu prostu akumulaciju znanja, koja je za Marksa sporedan aspekt, a u prvi plan prelaze samo prilikom jednog (možda trenutnog) suženja marksističke misli. Ti termini, prema tome — to treba utvrditi — označavaju jednu mnogo širu društvenu praksu: relativno stalan razvoj sposobnosti savremenih društava da ovladaju prirodom. Sredstvo te dominacije je, naravno, industrija. Za Marksa, vladanje (*dominacija*) nad prirodom ne odvajja se od njenog *usvajanja* od strane „čoveka“, mada on ponekad predoseća razaranje putem dominacije. On nikad ne sumnja u mogućnost i nužnost jednog (kvalitativnog) skoka u procesu, koji bi prekinuo kapitalističke društvene odnose da bi obezbedio nastavak samog procesa.

Marksu nije bilo nepoznato da se odnosi *eksploatacije* i *otuđenja* udvostručavaju i jačaju kroz odnose vlasti i zavisnosti. U *Nacrtu (Grundrisse)* on ukazuje na to da se društveni odnosi, u trenutku svog konstituisanja, još ne pojavljuju u svom realnom i pravom svetlu; oni omogućuju i čak zahtevaju borbu protiv ranijih odnosa. Ti raniji odnosi, stigavši do svog kraja iscrpljeni, samo su još odnosi dominacije koji nasilno održavaju već prevaziđene odnose eksploatacije. Upravo to se događalo tokom duge finalne krize od 16. do 19. veka, koja je srušila feudalno društvo. Izraženo savremenijim rečnikom, kod Marksa postoji jedna teorija *zastarevanja* društava, društvenih odnosa i načina proizvodnje. To je jedan važan, često zanemarivan aspekt njegove teorijske kritike *vlasti*, čiji se drugi, isto tako važan i ne manje zanemarivan aspekt nalazi u kritičkoj analizi hegelovskog pojma Države. Ne bi se, međutim, moglo tvrditi da je Marks iscrpio pitanje vlasti. On nije mogao da analizira mogućnosti, sposobnosti manipulisanja putem prinude (nasilja) i ubeđivanja (ideologija), kao ni „kreativnost“ vladodržaca u pogledu institucionalnih materija i oblika. Vlast je otkrilo tek političko iskustvo poslednjih sto godina, posle Marksa.

Marks je 1863. g. otkrio koncept „totalne reprodukcije“. Nije isključeno da bi se pažljivim pročitavanjem mogli pronaći i

drugi tekstovi. Taj izraz se pojavljuje u jednom pismu Engelsu, od 6. jula, koje komentariše čuvenu Keneovu* ekonomsku tabelu. Marks smatra da ta tabela ne rezimira samo kruženje dobara i novca; ona pokazuje kako i zašto se proces ne zaustavlja — jer reprodukuje svoje sopstvene uslove. Kraj teorijskog procesa (ciklusa), to jest raspodela viška vrednosti, obnavlja početak posle jednog složenog niza kretanja: ujednačavanja, razmena, stvaranja proseka itd. Ne radi se, dakle, više o reprodukciji sredstava proizvodnje već o *re-produkciji društvenih odnosa*. U to isto vreme Marks rediguje svoje „neobjavljeno poglavlje“ u prikazu R. Danževila (str. 18), ispitujući jedan novi horizont. U tom poglavlju on se, uostalom, ograničava na to da ustanovi kako su proizvodni odnosi „stalno obnavljani rezultat“ procesa proizvodnje i kako je i reprodukcija „reprodukcija odnosa“ (str. 266—267). On ne ide dalje od jedne generalizacije robe u „svet robe“, u kome se kapital sam reprodukuje (str. 264). On odlučno suprotstavlja robu pre kapitalizma njenoj vladavini na svetskom tržištu, kao proizvodu kapitalizma. Napomenimo uzgred da ta slika „opšte razmene“ postavlja nekoliko novih pitanja. Na primer: „Kako izići iz sveta robe, koji je izgleda plodno tlo za kapital?“

3. — Posle Marksa ostvaruje se jedan deo onog što je nagovestio: kraj konkurentskog kapitalizma. Njegova se predviđanja, međutim, ne ispunjavaju sasvim tačno. Raspadanje kapitalizma slobodne konkurencije prolazi kroz koncentraciju i centralizaciju kapitala, ali taj proces daje kapitalizmu nepredviđen elasticitet i sposobnost organizacije. On odoleva krizama i revolucionarnim konvulzijama, i to u „razvijenim“ zemljama, dakle suprotno Marksovim predviđanjima. To raspadanje dovodi do jednog originalnog protivurečnog procesa: do „socijalizma“ u nekoliko ekonomski (industrijski) zaostalih zemalja, do neokapitalizma u visokoindustrijalizovanim zemljama. Jedinstvena Marksova koncepcija se razlaže. Na teorijskom planu, globalno saznanje izloženo u *Kapitalu* daje povoda razvoju parcijalnih nauka: političke ekonomije, sociologije, psihologije, itd. Svaka od tih nauka, uostalom, nastoji da sopstvenim sredstvima dođe do globalnih istina, ili do Istine. Dijalektička misao se međutim zamagljuje, a tradicionalna filozofija, koju je Marks osudio da bude prevaziđena, dobija nov zamah. Uprkos sve radikalnijim kritikama (Nietzsche), ta filozofija se degeneriše u pedagogiju lišenu revolucionarne snage. Ona se upušta u deobu i specijalizaciju intelektualnih radova, koju je po tradiciji htela da nadvisi.

Za specijaliste takozvanih „humanih“ ili „društvenih“ nauka održavanje društvenih odnosa ne predstavlja problem.

* *Quesnay François*, 1694—1774, francuski ekonomist, fiziokrat, koji je u ekonomiju uneo metod prirodnih nauka. Njegova *ekonomska tabela*, napisana za Luja XV, predstavlja prvi pokušaj da se prikaže kružno kretanje društvenog kapitala u celini. (*Prim. prev.*)

Nije im čak ni potrebno da ga konstatuju: ono „je“ u oku i pogledu naučnika, kao i u predmetu njegovog znanja. Ti odnosi, implicirani u činjenicama, nisu čak ni činjenice. Snažni šampioni stvarnosti, nazivali se oni pozitivistima ili racionalistima, ne gube vreme ispitujući „činjenice“ da bi tražili šta se u njima krije i da bi shvatili sposobnost društvenih odnosa da se održe. Teorijski i istorijski (ako smemo tako da kažemo) značaj jednog Maxa Webera, (Maks Veber) i jednog Durkheim (Dirkem) proističe iz toga što su preneglegli te probleme upravo u trenutku u kome su se pojavili. Tako su za dugo vreme mogli da budu smatrani prevashodno „naučnim“. Istraživanja u dubinu u tom periodu vrše samo pesnici-filozofi (oni koji kritikuju staru filozofiju): prvo Niče, a zatim Hajdeger. U Francuskoj to čini naročito nadrealizam (što nipošto g. Luj Aragonu ne daje pravo da tvrdi kako je sve rekao u svojoj lepoj i dalekoj mladosti!). Niče se prvi pita kako može da traje jedno društvo tako nisko, tako vulgarno, tako nezadovoljavajuće pod površnim zadovoljstvima. Istina, za Ničea „društveno“ kao mesto i čvor odnosa uvek u sebi ima nešto ograničavajuće i sumnjivo. To je daleko od stava marksista, ili većine među njima, čiji optimizam u pogledu „društvenog“ odoleva svim iskušenjima . . .

Van poburžoazene nauke — u radničkom pokretu se ona naziva revolucionarnom — teorijska situacija onda i nije mnogo različita. U okviru tog pokreta već krajem 19. veka nagoveštava se izvestan rasep i priprema ono što će se docnije dogoditi na globalnom nivou. Za jedne, za „revizioniste“, politička moć može i treba da usmerava postojeće odnose, da ih orijentiše ka jednom boljem društvu. Toj „desničarskoj“ koncepciji već se suprotstavlja jedno „levičarstvo“: Bernštajna (Bernstein) je odgovarala Roza Luksemburg, predviđajući katastrofu. Ko je bio u pravu? Ni on, ni ona, — a i jesu bili u pravu, oboje! Da se ne vraćamo na tu beskonačnu raspravu. Ni desničarski „revizionisti“, ni levičarstvo koje je predviđalo konačnu borbu, ne uzimaju u obzir reprodukciju proizvodnih odnosa. Za prve, ona se razume sama po sebi, uključena je u proizvodnju i njen razvitak; uostalom u tim proizvodnim odnosima ništa nije tako jako utvrđeno da se oni ne bi mogli izmeniti etatiškim vlašću (parlamentarnom). Za druge, ti će odnosi naglo nestati u revolucionarnoj krizi.

Postoji li kod Lenjina, pa čak i kod Trockog, do svetskog rata i sve do 1917. neko drugo predviđanje sem onog o finalnoj krizi, mada je ono drugačije motivisano nego kod Roze Luksemburg, i različito od njene ekstremističke tendencije? Izgleda da ne postoji, mada se posle kraja prvog svetskog rata i oktobarske revolucije (sa neuspehom svetske revolucije i teškoćama Sovjetskog Saveza) na horizontu pojavljuje jedna nova problematika koja se filigranski pojavljuje u delima dva velika revolucionara. Kako uspeva da preživi smrtno ranjeni kapitalizam? Šta omogućuje

tu obnovu? Ekonomska baza, seljaci i poljoprivredna proizvodnja ili industrija? Ili sitna buržoazija kao neodređena klasa? Ili nacionalni okviri? Ili birokratija? Etatiščka vlast? Vojničko nasilje? Ideologije? Neće li obnova kapitalističkog svetskog tržišta i glavnih institucija buržoaskog društva, jedva izmenjenog, u velikim industrijalizovanim zemljama počev od 1920. dovesti u socijalističkoj Rusiji do jedne neočekivane reprodukcije kapitalističkih proizvodnih odnosa? Lenjinova smrt i brutalno uklanjanje Trockog, za kojima je sledilo pogubljenje Buharina, nanose smrtni udarac teorijskom istraživanju. Tako pod Staljinom neće više ni biti teorije o socijalističkoj (prvobitnoj) akumulaciji! Kritička misao o državnoj vlasti — nametnuta staljinizmom kao i fašizmom — potpala je naravno pod najstrožu zabranu i nemilosrdno je kažnjavana. Da bi se bolje prikrile teškoće razvitka u „socijalističkom“ društvu, prikrivaće se čak i razvitak kapitalističke proizvodnje i njene krize kao krize superprodukcije! Što se tiče vlasti, svi će u ime marksizma — koji je inaugurisao njenu kritiku — zazirati od analize njenih sredstava i granica, mogućnosti i nemogućnosti. Teorija o *strategijama* neće se razvijati s te strane, nego će, naprotiv, biti poricana od oficijelne marksističke misli.

4. — Problematika na pomolu, problematika reprodukcije društvenih proizvodnih odnosa, otkrivena je mnogo docnije, i to u delu jednog nastranog „marksističkog“ mislioca, dvostrukog jeretika, psihoanalitičara koji je svoje sopstvene dogme usmerio protiv „ortodoksne“ psihoanalize: To je Wilhelm Reich (Vilhelm Rajh). On u seksualnim i porodičnim odnosima pronalazi podudarnosti sa društvenim odnosima. Porodica je slična preduzeću. Otac je vlasnik preduzeća (*Patron*), i obrnuto: očinstvo, kroz upravljanje baštinom, kroz autoritet i vlast, odgovara kapitalističkom vlasništvu nad sredstvima za proizvodnju; žena, deca i domaća posluga su, prema tome, u isti mah eksploatisani i potčinjeni. Wilhelm Reich (Vilhelm Rajh) u buržoaskoj porodici ne vidi posledicu, neku „mimenezis“ (imitaciju) slobodnog kapitalističkog društva. On tu perspektivu okreće naglavce: u porodičnom „ognjištu“ on vidi centralno mesto u kome se proizvode i reprodukuju globalni odnosi. To je teza koja ne uzmiče pred nekim ekstrapolacijama (pošto olako preneglegava teoriju o višku vrednosti i o društvenom višku proizvoda), ali koja ima tu prednost da u punom obimu postavlja fundamentalno pitanje. Generacije prolaze. Ljudi se menjaju. „Strukturalni“ odnosi ostaju. Kako i zašto je to moguće? Gde dolazi do re-produkcije? Ako je Reich brzopleto po jednom delu zaključio o celini, on je ipak shvatio njegov problem i jedan deo odgovora. U daljem izlaganju izne-

ćemo njegovu teoriju i njegove analize, pod posebnom rubrikom o „stvaralačkom jezgru“.⁴

5. — Za vreme Treće internacionale, revolucionarne organizacije pretvorene u staljinističku instituciju, potiskivanje političke misli i teorijskog istraživanja je potpuno. Počev od 1925. godine jedna ritualna formula odgovara na sva pitanja: „provizorna stabilizacija kapitalizma“. Kraj tog provizorijuma? Očekuje se svakog dana. Naročito u toku velike krize (1929—1933). Rasplet tog dramatičnog perioda uspona fašizma tumači se kao približavanje proleterske revolucije u Nemačkoj i celom svetu. Što se tiče degenerišućih elemenata u komunističkom pokretu, preko toga se prelazi ćutke. Taj pokret evoluiše ka patriotizmu, pod pritiskom okolnosti i po višem naređenju, bez teorijskog tumačenja. Revolucionarni „patriotizam“ se navodno razlikuje od reakcionarnog „nacionalizma“. To apstraktno razlikovanje ne sprečava praktične zbrke. Uloga nacije i nacionalne Države u reprodukciji odnosa, koju je otkrio Trocki, nestaje sa teorijskog i ideološkog „polja“. Na svako pitanje i dovođenje u sumnju odgovara se frazom o „istorijskom smislu“. Nosiocima istorijskih istina poznat je i smisao istorije!

6. — Posle drugog svetskog rata centralno pitanje konačno iskršava na horizontu, ali s iznenađujućom sporošću: tako sporo da iz magle izlazi tek posle maja 1968. godine. Bile su potrebne tri rekonstrukcije kapitalističkih proizvodnih odnosa za pola veka da bi ta rekonstrukcija, posle manje-više dubokih potresa, postala „predmetom“ razmišljanja, kritičkog saznanja! Prelaz sa razmatranja u vezi sa reprodukcijom *sredstava* za proizvodnju na razmatranja o proizvodnim *odnosima*, to jest prelaz sa jednog uskog na jedan širok koncept, zahteva izuzetno težak i još neupotpunjen napor. Ta se teškoća može dobro protumačiti samo preprekama koje su nagomilane pred kritičkom misli i skretanjima koja je pretrpela. Trebalo je, dakle, da prođe nekoliko decenija da bi se ponovo otkrilo poslednje Marksovo otkriće!

Treba li još jednom ponoviti kako izgleda put jednog koncepta, kretanje jednog istraživanja? Treba, ukratko, da bismo obnovili i kontekst, i pejzaž i jezik. Kritika postojećeg društva za vreme koje razmatramo (1950—1970) postaje sve oštrija, sve bolje motivisana. Istovremeno, „krize“ i kritički momenti postaju sve mnogobrojniji. Međutim, manje ili više radikalna kritika društva nije dovoljna da razotkrije novi koncept. Često ta kritika, sma-

⁴ Bilo bi nepravedno i netačno kad ovde ne bismo podsetili na *La Conscience mystifiée* (N. Guterman i H. Lefebvre, Gallimard, 1936). Tu se pojavljuje isti problem. *Mistifikacija* se od ideologije razlikuje po tome što ostvaruje izvesne ciljeve nudeći mašti druge ciljeve. Tako fašizam vrbuje omladinu koristeći njen spontani nemir. On se pretvara da spasava ugrožene srednje klase, a u stvari ih militarizuje. On se predstavlja kao nosilac novog, a održava i pogoršava postojeće odnose.

trajući se radikalnom, optužujući buržoasko društvo i neokapitalizam, uveličava ovu ili onu odvratnu crtu i maskira celinu detaljima. Ona sebe smatra simptomom i nagoveštajem konačne krize. Koncept reprodukcije se međutim odnosi na totalitet, na kretanje ovog društva na globalnom nivou.

Većini analiza bilo je i još uvek je teško da se sa posebnih aspekata koje zahvataju uzdignu do globalne. „Sociologija rada“, na primer, proučavajući preduzeća često prenebregava problem: kako se kapitalistički proizvodni odnosi manifestuju i nastavljaju u okviru preduzeća? To je problem koji postavlja i sledeći: mogu li se odnosi eksploatacije i dominacije, autoriteta i vlasti, koji određuju i odnose između onih što odlučuju i onih koji izvršavaju, da se produžavaju samo na radnim mestima, u proizvodnim jedinicama? Ne pretpostavljaju li ti odnosi i odnose izvan radnih? Gde se, kako i zašto vrši ta reprodukcija koja ne koincidira ni s proizvodnjom kao takvom, ni sa reprodukcijom ljudskih i materijalnih sredstava proizvodnje? Prenebregavajući to pitanje, „sociologija rada“ doprinosi njegovom prikrivanju, vršeći tako ulogu jedne ideologije.

Paradoksalno, ali na jedan sasvim razumljiv način, kad se razmisli, *pedagoška kritika* uvodi u Francuskoj novo istraživanje. Ta kritika se istovremeno odnosila na metode nastave i na njen sadržaj. Ona je malo-pomalo otkrila — i to najpre na nivou masovnih, osnovnih škola — karakteristične crte te nastave. Metodi, mesta, unutrašnje uređenje prostora, primoravaju učenika na pasivnost, navikavajući ga na rad lišen zadovoljstva (uprkos pretenzijama takozvane „žive“ nastave i izvesnim pokušajima obnove). Pedagoški prostor je stešnjen, represivan, ali ta „struktura“ ima širi značaj od lokalne represije. Nametnuto znanje kojim se đaci kljukaju, da bi ga iz sebe izbacili na ispitima, odgovara podeli rada u buržoaskom društvu. Ono ga, dakle, održava. Ova analiza se razvila počev od otkrića aktivne Freinetove pedagogije do istraživanja institucionalne kritike koje se vrše danas.

Škola je tako izgubila svoj prestiž stečen u 19. veku. Ona više ne izgleda samo kao instrument „kulture“ ili kao „škola“, sa ozvaničenim funkcijama obrazovanja i vaspitanja; pedagoška kritika je osvetljava kao mesto reprodukcije društvenih odnosa proizvodnje. Škola sprema proletere a univerzitet rukovodiocima, tehnostrate i upravljače kapitalističke proizvodnje. Na taj način formirane generacije se smenjuju i nasleđuju u društvu koje je hijerarhizovano i podeljeno na klase. Poneka institucija se pokaže i *polifunkcionalnom* (mada i to ne bez disfunkcija i promašaja). Škola i univerzitet šire znanje i uobličavaju mlade generacije prema „krojevima“ („patterns“) koji odgovaraju vlasnicima preduzeća kao i očinstvu i nasleđu. Do „disfunkcije“ dolazi kad kritičko znanje, inherentno svakoj nauci, izaziva pobunjenike. Na masovne

funkcije osnovne i srednje škole nadovezuje se, prevazilazeći ih, „elitistička“ funkcija univerziteta, koji filtrira kandidate, obeshra-bruje ili uklanja one koji se ne „uklapaju“, omogućuje *establishment*. Tako su tri stepena nastave (niži, srednji i viši) ne samo prilagođena, kao efekti ili kao proizvodi, *društvenoj podeli* rada, na što je ponekad bilo i ukazivano u ime liberalne i umerene kritike: ti stepeni sačinjavaju njen deo kao uzroci i razlozi funkcija i struktura. Oni se podređuju raznim kapitalističkim *tržištima* (tržištu robe, koje stimuliše proizvodnju — tržištu rada koje snab- deva radnicima).

Sociologija nauke i sociologija vaspitanja nisu razotkrile novi koncept. One kruže oko njega. Sociologija znanja koju nam je ostavio G. Gurvitch (Ž. Gurvič) konstituiše se oko jedne no- menklature oblika znanja u savremenom društvu i oko jedne tabele ili ključa saznanja pomoću očiglednih suprotnosti: empi- rijsko (racionalno, mistično, naučno itd.). George Gurvitch je međutim više nego bilo koji drugi sociolog insistirao na globalnom i na važnosti klasnih odnosa. Ono što je on pisao o sociologiji znanja spada u najbolji deo njegovog dela i u najvrednije radove tog doba. On međutim ne utvrđuje doprinos znanja postojećem društvu, njegovom širenju. Znanje kao da ima svoju posebnu strukturu. Ta struktura, međutim, kao takva, ima izvesnu egzi- stenciju i stvarnost. Ona i interveniše. Gde? Kako? Struktura- listička tendencija je najpre stimulisala a zatim paralisała razmi- šljanje, sprečavajući doslovno dijalektičku kritiku. Što se tiče sociologije obrazovanja, ona uzmiče pred onim što joj analiza otkriva; kao i opšta sociologija, ona na drugoj strani, bilo gde (u istoriji, antropologiji, mitologiji) traži elemente objašnjenja, umesto da učini skok napred, odlučan korak koji bi joj omogućio da vaspitno (obrazovno) situira u političko⁵. To isto važi i za užu socio-kritiku; istraživanja Davida Riesmana (Dejvid Rizman) u *Usamljenoj gomili* pružaju dobar primer za to. Ako postoji hetero- određenost pojedinca koji veruje da je „slobodan“ i tako sebe vidi, ako postoji samo otuđenje, da li se tu naprosto radi o više ili manje konformnim individualnim tipovima? Je li tu reč o nekoj nejasnoj fatalnosti, koja ugrožava slobodu i „ljudske vrednosti“? Ili o prostom efektu demografskog razvoja? Koliki je značaj dija- gnosticiranog samootuđenja? Kad J. P. Sartre (Ž. P. Sartr)⁶ opisuje pratiko-inertno u grupama i sukobe između serijalnosti i burne fuzije na psihosociološkom nivou, promašujući na taj način istorijsko i istoričnost koje on brka s totalnim (i obrnuto), njegov pokušaj ne doseže dalje. Kad sociologija opisuje, s humorom ili bez njega, crte srednje klase, ona zaobilazi društveno-političku stvarnost koju ta klasa nosi i podnosi.

⁵ Vanredan primer tih oklevanja može se naći u: J. Ardoino, *Propos actuels sur l'éducation*, Gauthier-Villars, 1969, str. 79, i d., str. 85. i d., itd.

⁶ *Critique de la raison dialectique*, str. 615 i d.

Da li je tu mesto da uvedemo i najoštriju kritiku, kritiku epistemologije i metodologije u specijalizovanim naukama, a posebno u sociologiji? Bez sumnje jeste, pošto argumentacija tu dostiže nivo globalnog i totalnog.

O epistemologiji treba reći i naglasiti da njeni nedostaci prevazilaze njene prednosti. Pod „nedostacima“ mislimo na jedan aspekt koji ostaje neformulisan, pa blokira (teorijsku) situaciju. Epistemološko istraživanje, u najboljem slučaju, izoluje „jezgra“ stečenog znanja, ili znanja koje se smatra i naziva takvim. Ono, dakle, ozakonjuje jednu podelu intelektualnog rada koja ne može da nema veze sa društvenom podelom rada, to jest sa tržištem (intelektualni proizvodi, u širem okviru robnog tržišta i tržišta kapitala, drugim rečima svetskog tržišta). U sociologiji kao u isto- rijii, epistemološka misao nalazi uostalom malo stvari koje treba utvrditi, to jest uzdići na nivo univerzitetskog *establishment*: na nivo uglednog i poštovanog znanja.

Najvažnija, najzanimljivija je nesumnjivo metodologija *mo- dela*. Ona se predstavlja kao apsolutno naučna. Kako postupa naučnik? On konstruiše model stavljajući „doživljeno“ među zgrade, uzimajući iz haosa tog „doživljenog“ nekoliko što je moguće manje varijabli; on ih povezuje tako da sačinjavaju jednu koherentnost koju on zatim stavlja na mesto inkohherentnosti i nedostatka kohezije doživljenog. Da bi, na primer, objasnio revoluciju uopšte, a posebno revoluciju u Francuskoj, sociolog će konstruisati jednu shemu (ili model) autoriteta i njegovih kriza. U model se uključuju varijable koje potiču od porodice (otac), vlasništva, Države, itd. Da revolucija prati ili sledi jednu krizu utvrđenog autoriteta, to je tačno; bez takve krize ne događa se ništa revolucionarno. Model će dakle biti veran, odlikovaće se jednom trivijalnom i opštom istinitošću koja ne objašnjava nijedan događaj, nijednu revoluciju. Njegov jedini cilj i smisao biće da likvidira kritičko shvatanje buržoaskog društva i kapita- lizma kao takvih, zamenjujući ga jednom „istinitom“ ali „pogreš- nom“ konstrukcijom, ili, bolje rečeno, ni istinitom ni pogrešnom, jer ona objašnjavajući sve ne objašnjava ništa!

Metodologija modela može da se brani samo ako se do kraj- nosti relativizira. „Model“? To je provizorna konstrukcija, koja se sučeljava sa „stvarnim“, sa drugim modelima, da bi otkrila više odstupanja nego li istovetnosti. Na žalost, konstruktori mo- dela često ispoljavaju izvanrednu dogmatsku aroganciju. Njihov model (naročito ako je politički, kao sovjetski model planiranja, ili američki model kao prototip društva, itd.) proglašava se apsolutnom istinom. Međutim, elementi svakog modela (vari- jable, parametri) obavezno se uzimaju iz *postojećeg društva*. Metodologija modela teži, dakle, ka eliminisanju i radikalne kritike i suprotnosti (dijalektike) doživljenog. Ona se ne može uzdići do shvatanja totala kao reprodukcije društvenih odnosa,

jer i ona joj doprinosi. Ona mimoilazi naučno preporučljive operacije. Tako pored klasične indukcije i dedukcije postoji i transdukcija (konstrukcija virtuelnih predmeta, istraživanje mogućeg).

I najstručniji radovi profesionalnih sociologa ostaju na pola puta od koncepta o kome je reč. Tako, na primer, Bourdieu (Burdje) i Passeron (Paseron) u *Les Héritiers* („Naslednici“), pa čak i u *Reproduction*. Šta oni ispituju? Regrutovanje upravnog osoblja u buržoaskom društvu. Oni ne prevazilaze potpuno reprodukciju *sredstava* za proizvodnju, sredstava u koja spadaju i oni koji proizvode. Pošto proučavaju upravljачe a ne radnike, oni idu dalje od banalizovane sociologije u Sjedinjenim Državama koja se bavi radom, industrijskim preduzećem i obrazovanjem. Njihova socio-kritika, međutim, zaustavlja se pred jednom barijerom koju pred nju isturaju kult empirijske konstatacije (činjenice nazvane „sociološkom“) i liberalna ideologija, svojstvena toj metodologiji.

Takva analiza oblika i transmisije promašuje centralni problem, onaj koji se odnosi na sadržaj znanja i njegovog mesta u podeli rada. Mnogi „levičari“ su nasuprot tome hteli da svako znanje poistovete s ideologijom (klasnom). Ako jedni preskaču konja, drugi ne uspeavaju da uzjašu (bojnog) konja.⁷

Pobornicima institucionalne analize ne nedostaje ni smelosti ni hrabrosti. Oni ne oklevaju pred konsekvencama svojih hipoteza. Slabost njihove misli je u njoj samoj. Oni institucijama prilaze odvojeno i u onoj meri u kojoj mogu da *intervenisu* (pošto je intervencija „na terenu“ praksa njihove teorije). Nastava i univerzitet bili su, dakle, za tu disciplinu omiljen teren — a ponekad je to bila i crkva. Ali kako pokušati institucionalnu analizu armije, sudstva, pravde, policije, poreskog aparata itd., drugim rečima podsistema ogranka celine, koji se društveno otelovljuju u isti broj institucija? Recipročna eksteriornost tih institucija samo je prividna. Gde se nalazi globalno? Kako ga dosegnuti, obuhvatiti, definisati? Može se tvrditi da te institucije sačinjavaju celinu, da birokratija i Država čine sumu i zbir postojećih institucija. Ali gde i kako obuhvatiti tačne odnose između celine i delova? Njihove artikulacije? Koje je mesto ekonomike i političke ekonomije? One se mogu evakuisati u korist same „institucionalizujuće“ i „institucionalizovane“ birokratije. Pokazati kako neka institucija „odražava“ ili „izražava“ jednu dublju ili višu realnost, bilo to nesvesno ili istoriju, bilo birokratsko društvo ili buržoasku Državu, bilo ekonomsko ili društveno — to je jedna stvar. Pokazati kako ona *aktivno* doprinosi proizvodnji ili reprodukciji društvenih odnosa, to je druga stvar. René Lourau (Luro) postavlja to pitanje, ali ga ne rešava. Georges Lapassade (Žorž Lapasad), kad mu

⁷ Uporedi P. Bourdieu i J. C. Passeron, *Les Héritiers*, es. de Minuit, 1964, i *La Reproduction — Elements pour une théorie du système d'enseignements*, naročito knj. 2, str. 89 i sl. „Le maintien de l'ordre“.

prilazi, oseća da ga nešto vuče unazad, u opšta razmatranja o istoriji i čovečanstvu (antropološkom)⁸. Kao naučna disciplina, institucionalna analiza i njena baza praktične intervencije, dinamika grupe, teško se oslobađaju kolebanja između konstatacije (postojećeg) i nagoveštavanja katastrofalnog kraja putem osporavanja.

Pređimo sad na slobodno vreme, dokolicu. Davno je Raymond (H. Rejmon) opisao kako jedno „društvo dokolice“ — jedan klub — koje se smatra potpuno oslobođenim u odnosu na postojeće društvo i pretenduje na oslobođenje od uslova i obaveza svojstvenih tom društvenom životu, reprodukuje odnose zavisnosti i moći. To se naročito događa u seksualnom domenu, pa i „prostoru za igru“. Ova analiza priprema teren za jednu opštu teoriju *dokolice* kao iluzornog oslobođenja, kao proširenja kapitalizma koje *aktivno* doprinosi učvršćivanju njegovih bitnih odnosa. Dokolica (koja je prvo komercijalizovana, a onda počela da stvara specijalizovane prostore), obeležila je jedan period i odredila jednu vanredno značajnu artikulaciju. Ali postoji dubok ponor između jedne posebne „društveno-kritičke“ analize i opšte kritičke analize⁹.

Socijal-scijentisti, specijalisti parcijalnih nauka, psihologije, psihosociologije, sociologije, istorije, političke ekonomije, više su voleli da *kritikuju* Marksa (i marksizam) nego da produže i prodube u novim uslovima radikalnu kritiku. Kritika društva, kod Marksa, odnosi se na konkurentski kapitalizam (protiv njega). Ona čini deo jedne teorijske, ne-specijalizovane, celine! Da bi se produžila na terenu neokapitalizma, bio je — i još uvek je potreban izvestan napor. Lakše je okrenuti se protiv inicijatora nego nastaviti njihovo delo. Čak i „socio-kritika“, mada beskrajno zanimljivija i pronicljivija od „socio-tehnike“, ne može uvek da izbegne taj prigovor. Jednom reči, „socio-tehnika“ (statistička, kvantitativna, koja snabdeva „banke podataka“) stavlja se odlučno u službu postojećih proizvodnih odnosa, dok „socio-kritika“ okoliši oko ponovnog ozakonjenja tih odnosa. Istina, oficijelni marksizam, sa svojom lažnom revolucionarnom frazeologijom i svojim stereotipnim optužbama na račun „državnog monopoliističkog kapitalizma“ kao da čini suvišnim produbljivanje marksističke misli. To nije najmanji nedostatak, još manje prednost, tog institucionalizovanog marksizma!

Iako su kompromitovane, nauke ne nestaju: one su dugovečne, kao i institucije. Diskvalifikovana u društvenoj praksi, ubeđena da je podržala postojeće društvo funkcionišući kao njegova ideologija, a nesposobna da i dalje vrši tu ulogu, politička ekonomija

⁸ René Lourau, *L'analyse institutionnelle*, ed. de Minuit, 1970; Georges Lapassade, *Groupes, organisations institutions*, Gauthier-Villars, 1967, posebno str. 121 i d., 176 i d.

⁹ Uporedi: Henri Raymond, in *Arguments*, N. 17, 1960.

se povlači na univerzitet, gde se i dalje „uzima ozbiljno“. Ona sad tamo sedi na jednoj grani stabla znanja, uprkos *Kritike političke ekonomije* kojom je Marks dočekao tu izdrobljenu nauku i te mrve znanja, tu ideologiju pomešanu sa itekako realnom praksom: sa raspodelom oskudice i lišavanja.

Protiv tog Marksa koji nije bio specijalista, protiv Nietzschea i protiv drugih brane se specijalisti ove ili one nauke. Oni brane svoju profesiju, svoj zanat (sociologa, istoričara, eksperta političke ekonomije itd.). To je njihovo pravo, pa čak i dužnost prema svojim kolegama, radnicima, saradnicima itd. Treba li im zato poreći pravo na titulu „naučnika“. Nipošto. Ali nauka, kako izgleda, nije lišena konflikata. S kojim bi pravom znanje izbeglo sve protivurečnosti?

Sudbina je, nesreća je tih specijalista, koji Marksu i drugima prebacuju da nisu specijalizovani, u tome što se nauka, institucionalizovana, akademizovana putem jedne epistemologije, opravdana jednim „jezgrom“, pre ili kasnije ruši.

Tako jednu krizu koja tinja već nekoliko godina (monetarnu krizu) prati kriza političke ekonomije i ekonomske politike. Ta specijalizovana znanja i te parcijalne prakse koje su omogućile montažu navodno globalnih Modela, raspadaju se¹⁰.

Dvadeset pet godina docnije lako je otkriti izvesnu nejasnoću u *Kritici svakodnevnog života*, u početku piščevog rada (prvo izdanje 1946, *Grasset*). Je li to „aluzivna“ knjiga? Na šta onda aludira? Na kulturu? Na „dokolicu“? Na urbanu stvarnost? U to nema sumnje. Aluzivno je implicitno sadržalo ono što je trebalo da se razjasni. Nejasnost je omogućila najsuprotnija tumačenja: ekstremistička (revolucija u svakodnevnom životu i putem njega, sve i odmah) i reformistička (poboljšati status svakodnevnog, „kvaliteta života“). Nejasnoća nije sprečila ni kritiku: „desnu“ — putem naučnosti koja se smatra čistom, i „levu“ — putem akcije koja se smatra odlučnom.

Međutim, zanimljivost tog koncepta, *svakodnevnog*, mnogo se jasnije ukazala docnije. Svakodnevno, a ne više uopšteno ekonomsko, nivo je na kome se mogao utvrditi neokapitalizam. On se utvrđuje na svakodnevnom kao na *tlu*, to jest na čvrstom, na društvenoj supstanci koju održavaju političke ustanove.

Implicitan u *Kritici svakodnevnog života* u početku, koncept reprodukcije društvenih odnosa ukazuje se sasvim jasno konfrontacijom između kritičke analize svakodnevnog, analize urbanih fenomena, analize ekonomskog razvitka i ekonomizma povezanih domena, čije su se veze dosta brzo razjasnile u nizu sledećih

¹⁰ Vidi: Samuelson, dobitnik Nobelove nagrade, u *l'Expansion*, str. 71 i d., juli—avgust 1971. O psihoanalizi i o neshvatljivoj zaslepljenosti Freuda i njegovih sledbenika u pogledu žene i ženske seksualnosti, vidi Kate Millet, *La politique du mâle*, passim.

radova. To je putem osporavanja — negativnim putem — dostiglo jednu globalnost koja se jedva mogla osporiti. Ko bi kritičkoj analizi mogao zameriti da sporo napreduje, da ide za „činjenicama“, saplićući se ponekad o prepreke, zaobilazeći zamke, u jednom svetu koji se ne menja kao što kažu da se menja, na način sličan preobražaju? U stvari, u „modernom“ svetu, ono što se na izgled menja, ostaje na mestu, ono što je na izgled nepokretno, menja se. Što ne isključuje čudne kompleksifikacije ni grube simplifikacije!

Šta to otkriva? Otkriva jedan „kontinent“, ako se složimo s upotrebom te metafore, jedan kontinent s njegovim „dimenzijama“: svakodnevnim, urbanim, sa razlikom, ili, bolje rečeno, razlikama. To su nejednake dimenzije, nejednako označene, ili razvijane. Taj se kontinent ne ukazuje iz magle nekom smelom moreplovcu, pred nekim usamljenim istraživačem; on izranja iz talasa. Moreplovac ga ne izaziva nekim magičnim pokretom, nego je morao da upravlja brodom između stena da bi do njega došao u trenutku njegove pojave. Niko ne može sebi da pripíše zaslugu za to otkriće. Zašto? Koncept se pojavljuje sa „objektom“ koji se ne konstruiše, nego se rađa u jednoj multidimenzionalnoj praksi, uprkos pokušajima redukcije. To se događa, do toga dolazi oko *nas* (vas, njega, njih). Ništa ne proističe iz onog koji piše povodom tog objekta koji se rađa. Ništa s njim ne počinje, ništa se ne završava. Njegova akcija? Skupiti, proteravši ih kroz sito kritike (teorijske i političke), činjenice, podatke, činjenice i koncepte koje drugi odvajaju. Da bi se zapazilo i koncipiralo ono što se otkriva, dovoljno je ne biti zaslepljen.

Pošto smo ukratko rekonstituisali „pojavlivanja“ koncepta i njegovog „objekta“, pridimo direktno problemu. Uostalom, ili — bolje rečeno, pre svega, da li problem stvarno postoji? Ne krije li se možda u izraženom, što bi pitanje *ab ovo* učinilo suvišnim? Za početak ispitaćemo ovo tvrđenje i stav koji iz njega proističe.

7. — Za izvesne marksističke teoretičare način proizvodnje daje odgovor na sve. Taj koncept, u ovom slučaju kapitalizam, sveprisutan čim su ga epistemologija i teorija formulisale, eliminiše druge predodžbe, ili im se podređuje. Učvršćen brižljivom pripremom u ime savršene nauke, on se pojavljuje kao *totalitet* koji je postojao pre onog što obuhvata, podrazumevajući tu i društvene odnose. Ti društveni odnosi se definišu i ne koncipiraju teorijski isključivo kroz način proizvodnje i u njemu. Ako, prema tome, postoji reprodukcija proizvodnih odnosa, ta činjenica ne zahteva ni neko posebno razjašnjenje, ni objašnjenje; to znači da su proizvodni odnosi obuhvaćeni u načinu proizvodnje i da kapitalistički način proizvodnje još nije nestao.

Ta diskusija izgleda dosta sholastična. Šta dolazi na prvo mesto — proizvodni odnosi ili način proizvodnje? U stvari, ta diskusija pokreće mnogo dublja pitanja no što to izgleda pri

površnom pominjanju tih termina. Problem je u sledećem: Sačinjava li kapitalističko društvo od samih svojih početaka jedan zatvoreni sistem, koji može samo da održava svoje uslove i da traje — ili da se sruši — po principu *sve ili ništa*? Ima li nečeg novog u kapitalizmu otkako postoji? Da li kod Marksa i u marksističkoj misli postoji apsolutno saznanje o tom kapitalizmu? Šta treba zaključiti, a šta odbaciti od te nauke koja sebe smatra totalom totaliteta?

Teza koja u prvi plan stavlja način proizvodnje nailazi na mnogobrojne prigovore. Kako datirati način proizvodnje kao takav, ili, drugim rečima, u kom istorijskom trenutku treba teorijska misao da ga smatra konstituisanim kao *totalitet*? U toj hipotezi nije dovoljno deklarirati da je način proizvodnje virtuelno prisutan čim je prisutan ovaj ili onaj elemenat. Razmena robe uz posredovanje novca postoji od antičkog doba: ta razmena polako preovlađuje nad trampom, poklonom. Upravo zato, uostalom, Marks u „neobjavljenom poglavlju“ pokazuje da svetska ekstenzija robe i tržišta sadrži jedan kvalitativan skok. U srednjovekovnim gradovima on beleži postojanje „najamnika“, radnika već lišenih sredstava za proizvodnju, koji lokalnoj buržoaziji i majstorima iz korporacija (cehova) prodaju svoje radno vreme, koji su prema tome i plaćeni prema utrošenom radnom vremenu. U 16. veku kapitalizam i buržoazija, nošeni jednim usponom, vode velike političke bitke; u 18. veku njihov se uspon potvrđuje, jer na scenu stupa industrija, koja zauzima mesto manufakture. Ova konkretna istorija, istorija prvobitne akumulacije, odvija se sa specifičnim redosledom kontinuiteta i diskontinuiteta; ona u retrospekcijski otkriva niz veoma dramatičnih premeštanja, substitucija, prenošenja (bogatstva, moći). „Subjektivni“ i „delotvorni faktori“ se suočavaju, sučeljavaju, dok se oko njih i kroz njih nagomilavaju saznanja, tehnike, bogatstva, ukratko — kapital i uslovi buržoaskog društva.

Ako tokom tih vekova postoje događaji i preobražaji, dakle nešto drugo nego prosto uspostavljanje jedne strukture, šta da se kaže za kraj 19. i za 20. vek! Marks izlaže genezu i konstituciju *konkurentskog kapitalizma*. Da li je „način proizvodnje“ u njemu već aktualizovan? Ako odgovorimo „ne“, onda to znači da konkurentski kapitalizam, sa svojim zakonima i svojim slepim samoregulisanjima (koja je Marks otkrio) još nije kapitalizam. Ako odgovorimo „da“, onda onaj koji postavlja pitanja upada u najveću zabunu; kako objasniti preobražaje kapitalizma, eksploziju konkurentskog kapitalizma, jačanje državnog kapitalizma nasuprot državnom socijalizmu, ukratko — ono što se dogodilo posle objavljivanja Marksovog *Kapitala*?

„Totalni“ koncept, dogmatski ukrućen, isključuje bez daljeg istoriju. I ako neko insistira na *problemu* istorije kao takve, on primećuje da dogmatizam isključuje *i taj problem*, smatrajući

ga unapred rešenim, to jest pitanjem koje se ne postavlja! Rekvizicija i inkvizicija *znanja* koje se smatra apsolutnim (filozofski opravdanim putem epistemologije, kao datog jezgra, tvrdim, očvrslim) simultano obavlja tajanstvenošču spontanitet i vlast (s jedne strane ono što nailazi slepo, a s druge strane ono što se zbiva potpuno svesno, ali izvan nauke).

Samodovoljnost znanja koje zahteva filozofija u opadanju, proklamovano u ime epistemologije, onemogućuje (zabranjuje) da se „svet“ i „društveno“ shvate takvi kakvi jesu. Samo ono što teži da se svede na „čisto“ znanje dolazi u obzir. *Doživljeno*? Iz te perspektive ono se rasplinjava kao neka magla, u dubinama zajedno sa iluzijama (ideološkim), zajedno sa onim *nesagledavanjem* sebe koje je sadržano u *svakodnevnom*. Umesto doživljenog bez koncepta, nameće se koncept bez života, jedno vraćanje unazad, u odnosu na hegelovsku koncepciju. Što se tiče Vlasti (Moći), ona ne voli da bude koncipirana. Ali pošto se ne svodi na koncept ona se „poštuje“, a to i jeste sve što ona traži. Taj tretman doživljenog i vlasti nije pravičan: vlast se ostavlja u senci, dok senke „doživljenog“ rasteruje sjajni mač Anđela istrebitelja i Pogled filozofije.

Na taj način okoštavanje izvesnog „marksističkog“ koncepta, „način proizvodnje“ (ili nekog drugog) i sistematizacija na osnovu tog odvojeno uzetog koncepta razaraju Marksovu perspektivu: razumeti ono što se događa da bi se promenilo, obuhvatiti „doživljeno“ da bi se prokročio put životu. Taj sistematski stav, sa svojom pozitivističkom ili empirističkom osnovom, mnogi smatraju dosta privlačnim. Stara kartezijanska jasnoća, izbledela i ohlađena, postaje opet intenzivna. Ide se iz izvesnosti u izvesnost. Nema tu ničeg aluzivnog. Govori se o onome što se zna, piše se o onom što je nesumnjivo naučno poznato. Stil je dosta elegantan kod onih koji preziru stil i znaju samo za „rukopis“. Situacija će se, međutim, uskoro preokrenuti. Sve se vrti u krugu (najpre samo lošem, a uskoro paklenom) znanja koje se smatra čistim i apsolutnim. Prezreno „doživljeno“ se sveti. Produbljuje se jaz između smisla i ne-smisla, (ne „nemišljenog“ misli, loše klasirane prošlosti, već čitavog „sveta“, uključujući i uživanje i patnju, akciju i strast). Uskoro postaje jasno da što se više zna o čemu se govori, tim se više govori koješta o svemu ostalom, o onom što ne ulazi u krug posedovanog „znanja“, tog staništa misli. Sistematizacija, ovde i drugde optužena, motiviše pribegavanje jednoj misli koja je, poput Marksove, umela da izbegne fetišizaciju znanja i njegove opasnosti: Nietzscheovoj misli. „Instinkt spoznaje bez razlikovanja sličan je slepom seksualnom instinktu: on je znak *niskosti!*“ Šta definiše tu vulgarnost „čistog“ znanja? Ovo: nužno postaje samouverenost. Ta kvalitativna niskost može se oceniti samo sa gledišta napuštenog „doživljenog“, to jest sa gledišta poezije i tragičnog. Ona nema neke posebno teške posledice

dice ako se šampioni „idealnog“ znanja i stvarnog bave fizikom ili biologijom. Preostali svet će im jednog dana ukazati na njihove, ograničenosti. Ako se, međutim, ti šampioni bave civilizacijom, „kulturom“, ili naprosto događajima, situacija uskoro postaje mučna. Vlast (političara, vojnika, tehnokrata, povezanih ili u međusobnom sukobu, prema okolnostima) naći će uskoro svoja opravdanja u znanju. Ona neće više znati za granice.

Sistematizovano korišćenje „načina proizvodnje“ ne dovodi ni do čega i ne menja ništa u odnosu na stav „klasičnih“ mislilaca marksizma posle Marksa. Kapitalizam traje. On će da traje koliko bude trajao. Kad nestane, nestaće. Nema promene, pošto se ništa ne menja u okviru nepromenljivog „načina proizvodnje“ kao takvog; ništa, sem pojedinosti uređaja. Nema promene, sem ovog: pojam „procesa“ (istorijskog u početku, a zatim ekonomskog) zamenjuje se pojmom *strukture*. Što se tiče prelaza sa Državnog kapitalizma na Državni socijalizam, on se lako može jednog dana pojaviti sa svojstvima jednog *reza* (diskontinuiteta), dok će zapravo imati sve osobine jednog jako „strukturisanog“ kontinuiteta!

Gotovo bezuslovno stavljanje naglasaka na „način proizvodnje“ ne odgovara samo jednom zamrzavanju marksističke misli. Ono ima i drugi smisao i drugi značaj: *koherentnost* stavljena iznad suprotnosti uzdiže se na stepen kriterijuma. Misao koja se vezuje za uslove jednog „objekta“, njegove konstrukcije, njegove konstitucije, njegove institucije, valorizuje koheziju tog objekta i svoju sopstvenu koherentnost, na štetu onog što bi moglo da bude konfliktualno u objektu i u njoj samoj. U čemu i kako se takva misao povezuje s tendencijama jednog društva koje želi da stekne postojanost uklanjanjem onog što ga nagrizava, to je gotovo evidentno, mada bi se o tome moglo dugo govoriti.

Proizvodni odnosi sadrže suprotnosti, naročito klasne suprotnosti (kapital — najamnina) koje se proširuju u društvene (buržoazija — proletarijat) i političke (upravljajući — potčinjeni) suprotnosti. Pokazati kako se reprodukuju proizvodni odnosi ne znači stavljati akcenat na unutrašnju koheziju kapitalizma; to znači takođe, i naročito, pokazati kako se i u svetskim razmerama proširuju i produbljavaju te suprotnosti. Stavljati način proizvodnje iznad proizvodnih odnosa, kao i koherentnost iznad suprotnosti, taj stav jedne izdvojeno uzete „teorijske prakse“ ima samo jedan smisao: likvidirati suprotnosti, ukloniti konflikte (ili bar izvesne bitne konflikte), prikrivajući ono što nastaje i što proizilazi iz tih konflikata.

Dijalektika se likvidira u trenutku u kome je jedno od fundamentalnih teorijskih pitanja vezano za odnos između ta dva termina: koherentnost i kohezija, s jedne strane — konflikt i protivurečnost, s druge. Drugim rečima, ono što se danas događa u prvom planu, to je odnos: logika/dijalektika. I to u samom znanju kao takvom. Da li ono prevazilazi suprotnosti? Ne sadrži li i

ono unutrašnje-spoljašnje u sebi, i naročito u odnosu na „svet“, svet „doživljenog“, svet neshvatanja i neshvaćenog?

U tom smislu treba na ironičan način, kao gluposti, posmatrati ideološka prenemaganja L. Althussera (L. Altise) kad uvodi nad-određenost. Taj koncept, ili pseudokoncept, psihoanalitičkog porekla, prenesen ili proteran daleko od svojih izvora, pošteduje konfliktualno i pokušava da mu ostavi jedno malo mesto, podređujući ga koheziji i postojanosti celine. Svaka suprotnost navodno u sebi samoj održava uslove svog postojanja u složenoj Celinu, svoju situaciju u strukturi. „Činjenična“ situacija suprotnosti može da se shvati samo u njenom odnosu prema „zakonitoj“ situaciji, to jest kao *varijacija* strukturalne *invarijante* „sa dominantom . . .“ (određujućom instancom, koja dominira nad činjenicama i činjeničnim situacijama). Dominira li suprotnost uopšte ili neka određena suprotnost? Ne. Celina dominira nad suprotnošću. Neka ovo razume onaj ko može. Kako *invarijante* totaliteta mogu da podnesu *varijacije*, i to takve da se mogu nazvati „suprotnostima“? Kako se jedna suprotnost može svesti na varijaciju u strukturisanoj celinu? O čemu je reč? O čemu se radi? O odstupanju u odnosu na prosek ili u odnosu na „idealni tip“, na opšti model kapitalizma? Radi li se o nacijama? O pokušajima ekonomista (Keynesa, na primer) ili o promenama unutar kapitalizma tokom poslednjeg veka? Izgleda kao da nije reč o tome. Ili se možda radi o socijalističkim društvima? O njihovim „specifičnim razlikama“? Izgleda kao da nije reč o tome. Razmatranja o totalitetu (hegelijanskom ili nehegelijanskom) koja slede za razmatranjima o „kompleksno — strukturalno — inegalitarno određenom“ totalitetu¹¹, uglavnom uspeavaju da opravdaju *marksističku političku praksu*, izlažući teorijski njene varijacije. Te se varijacije shvataju kao „konkretne restrukturacije“ ucrtane u igru svake kategorije, u „igru“ svake kontradikcije. Te varijacije idu, ako se dobro pročita tekst, od Lenjina, preko Staljina, do Maoa! Nije li to čudan obrt? Polazi se od „načina proizvodnje“. Umesto da se polazeći od Marksa analizira način kapitalističke proizvodnje, razmatra se politička praksa koja se poziva na Marksa kao već sadržanog u socijalističkom načinu proizvodnje!

Tu čitalac konačno saznaje o kome i o čemu autor (L. Althusser) govori: o *političkoj praksi*, o praksi Partije, praćenju svojom *teorijskom praksom*, razradom iskustava (prividno u okviru Partije, kolektivnog mislioca). Sve se razjašnjava. Samo što se, po nesreći i još jednom kobnoj sudbini za te teorizatore, politička praksa koja se poziva na marksizam posle toga raspala (1963). Dok je u to vreme za dogmatizam bilo uputno da iz „teorijske

¹¹ Vidi L. Althusser, *Pour Marx*, Maspero, 1965, str. 215 i d. Treba (ironično) uporediti taj „marksistvujući“ totalitet, koji je tako jako „strukturalno-strukturisan“, sa „fragmentarnim totalitetom jednog višedimenzionalnog sveta“ u: Kostas Axelos, *Le Jeu du Monde*, ed. de Minuit, 1969, str. 157 i d.

prakse“ isključi jugoslovenski „revizionizam“, kao i napore da se u marksističku misao reintegrišu negativno i negativnost (kritika), posle tog datuma više nije bilo dozvoljeno omalovažavati razmimoilaženje između Sovjeta i Kineza. Međutim, teorijsko formulisanje po kome politička praksa *već čini deo budućnosti* (socijalističkog načina proizvodnje) isključuje takva neslaganja. Njegov sciјentizam, njegovo jednoglasje, njegova epistemološka strogost, isključuju takvu situaciju!

Taj aspekt strukturalizovanog marksizma u ovom trenutku i nema neku veliku važnost. Važno je podvući da on zaobilazi problem reprodukcije proizvodnih odnosa. On ponavlja, na redundantan način, definiciju načina proizvodnje. Kapitalizam je kapitalizam — to je tautologija koja zauzima mesto jedne analize promena u kapitalizmu, promena koje se ne mogu svesti na varijacije oko jedne strukturalne invarijante. Što se tiče onog što se događa u kapitalizmu i što se mora priznati, to se razume putem analogije, bilo upoređivanjem sa prošlošću (s onim što još ostaje od istorije), bilo anticipirajući budućnost (ono što još ostaje od političkog predviđanja). Inkoherentnost tako pod plaštom strogosti, postaje metodološka.

Uzmimo jedan konkretan slučaj. Razmotrimo urbane fenomene. U strukturalističkoj perspektivi, reklo bi se da ti fenomeni čine deo (kapitalističkog) načina proizvodnje. S jedne strane postoje proizvodne jedinice, preduzeća, a, s druge, gradske aglomeracije. U ovima se reprodukuje radna snaga potrebna preduzećima. Potrošnja nema neki drugi smisao ni drugi značaj sem ovog: reprodukovati radnu snagu. Struktura načina proizvodnje se dakle na tom nad-određenom nivou opisuje kroz celinu: kao odnos između dve velike grupe jedinica: proizvodnih jedinica, preduzeća — jedinica potrošnje, gradova koji „dopunjavaju“ proizvodne jedinice.

Ova strukturalna analiza (nedijalektička) nije pogrešna. Ali ona nije ni istinita. Trivijalna, ona ne nosi nikakav datum. Istinita je ili pogrešna uvek i svugde: ono što ona tvrdi može da se kaže kako za neki engleski grad s kraja 18. veka, tako i za jednu modernu metropolu, za neko rudarsko naselje kao i za neku basnoslovnu prestonicu. Ona urbane probleme svodi na jednu veoma siromašnu shemu. Tu će analizu autori dati za jednu primenu K. N. P-a (kapitalističkog načina proizvodnje) na jedan parcijalni fenomen, koju taj K.N.P. nadodređuje. Verovao da su „otkrili“ urbani fenomen, a to će biti jedna iluzija naučnog iskazivanja. Samo se po sebi razume da se pitanje reprodukcije proizvodnih odnosa zaobilazi, pošto se i ono svodi na jednu stalnu i banalnu komponentu, na reprodukciju radne snage (sredstava za proizvodnju). Ni jedan od urbanih fenomena koji su se pojavljivali ili nastajali za poslednja dva veka neće biti pomenut, jer je to sitan detalj u poređenju sa „strukturisanom

celinom“ u kojoj se ništa ne događa, pošto je sav prisutan od početka. Iz rigoroznog redosleda gotovo tautoloških propozicija izvlačiće se rigorozni zaključci. Suštinsko će se izbeći preletanjem. Naročito će se zaobići činjenica da pre-kapitalistički (istorijski) grad, razbijen ali obuhvaćen u širi urbani prostor, upravo postaje — kao takav mesto gde se reprodukuju proizvodni odnosi.

U zaključku, strukturalistička hipoteza brzopletu identifikuje „način proizvodnje“ i „sistem“; ona ukazuje na jedan *kapitalistički sistem* potpuno konstituisan od svog rođenja, sa svim njegovim organima. Hipoteza koja se tu suprotstavlja toj izmišljenoj konstataciji (konstrukciji) biće sledeća: ne postoji nikad savršen sistem, nego napor ka sistematizaciji — ka koherentnosti i koheziji polazeći od *proizvodnih odnosa* i njihovih *protivurečnosti*. Ljudi od akcije, državnici, uvek su pokušavali da smanje te konflikte ili bar da ublaže njihove posledice. Oni vode računa o nivoima i dimenzijama, kao što su ideologija, institucije, jezik, kontraktualni sistem itd. Oni pokušavaju da izvuku neku koheziju iz haosa protivurečnosti, oslanjajući se na regulatorske mehanizme. Nikad dovršen, *Sistem bi se usavršio na kraju*, (ne na početku), ako mu taj kraj, njegov kraj, koji on ubrzava i prikriva, omogućujući da se pojavi kao potpun, završen. Kad sistematizacija počne da uspeva, to je znak da se sprema eksplozija (koju će ona izazvati). Finalitet maskira odumiranje. Taj se kraj uostalom može definisati samo kao odumiranje i raspadanje strukture, a ne kao prelaženje u druge ruke (kako neki zamišljaju prelaz sa državnog kapitalizma na državni sociјalizam). Verovatno će proces biti manje katastrofalan nego u prvoj hipotezi — raspadanje — i burniji nego u drugoj — onoj o prelaženju u druge ruke. Izuve ako dođe do nesreće. Pod plaštom „rezovala“, epistemološka shema primenjena na marksizam dovodi na suviše upadljiv način kapitalističku teokratiju u vezu sa takozvanom sociјalističkom teokratijom.

U perspektivi strukturalno-funktionalističkog marksizma, reprodukcija proizvodnih odnosa svodi se na prosto pojačanje, na udvostručenje tih odnosa. Čijom intervencijom? Intervencijom države, ideološkog i represivnog aparata. Vlast bi, navodno, između ostalog posedovala posebnu moć da umanjí protivurečnosti, pošto ih jednom shvati. Ta moć ublažavanja ne bi pripadala izvesnoj naučnosti (koja se međutim njome služi u svojim shemama i modelima), nego državi. Još preciznije rečeno, postojao bi nivo *determinacije*, određenosti, na kome se manifestuju ekonomske suprotnosti. Država interveniše kao instanca dovodeći do ublažavanja (ili delimičnog razrešenja) tih konflikata shodno interesima hegemonске frakcije buržoazije i kapitala. Njihova (relativna) koherentnost se, dakle, uspostavlja na tom nivou. Postojao bi i nivo *nad-određenosti*. On obuhvata (da bi ga smanjio) rastojanje između instanci, između ekonomskih interesa i političkih interesa.

To je polje delovanja Države, politička instanca. Posebni interesi hegemonске frakcije, prvobitno ekonomski, uzdižu se tako na stepen političkih interesa ili opštih interesa (prividno: interesa zemlje, naroda, nacije). Ideološki aparat prikriva eksploataciju i porobljavanje klasa izvan one koja raspolaže hegemonijom. Autonomija i rastojanje između instanci i nivoa najzad su smanjeni, korišćeni, respektovani kao nastojanja; ali tako dolazi do kohezije nivoa nad-određenosti, do koherentnosti i sistema. Međusobne koherentnosti oba nivoa se recipročno osnažuju. Redukcija protivurečnosti se aktivira, u toj perspektivi, na planu ideologije, efikasnošću ideoloških aparata i instanci. Otud dolazi do zatamnjenja, a ne prikrivanja same suštine državnog aparata (i njegove klasne suštine). Prema tome:

1. — preostaje samo jedan problem, a to je *reprodukcija ideologije*;

2. — Mehanizam instanci i nivoa zadovoljava se usavršenim uobličavanjem marksizma-lenjinizma u nekoliko klasičnih teza, pri čemu se forma pozajmljuje od funkcionalističke ideologije;

3. — teza potpuno isključuje pojavu novih činjenica u okviru načina proizvodnje. (Nastavak u sledećem broju.)

(*L'homme et la société*, No 22/1971)

Prevela *Frida Filipović*

portreti

Lelio Basso

ROSA LUXEMBURG — DIJALETIKA
REVOLUCIJE

Roza Luksemburg je svakako jedan od najefikasnijih i najstvaralačnijih sledbenika marksizma, koji prema poznatoj definiciji Engelsa nije dogma, već uvod u akciju; stoga je sasvim prirodno da je njeno ime tokom dugih godina bilo gotovo zaboravljeno, kada su marksizam iskrivili, s jedne strane oportunistima, a s druge dogmatizama.

Zbog toga je možda umereno da citiramo neke od najvažnijih izjava istaknutih ljudi u radničkom pokretu o Rozi Luksemburg. Najpoznatije mišljenje potiče od Lenjina, koji je 1922. godine napisao: „Međutim, uprkos svim ovim njenim greškama ona je bila i ostaje orao i komunistima celog sveta zauvek će biti draga ne samo uspomena na nju, već i njena biografija i *kompletno* izdanje njenih dela (sa kojim su nemački komunisti neoprostivo zakasnili, što se samo delimično može opravdati nečuvenim žrtvama u njihovoj teškoj borbi); to će biti veoma korisna pouka u vaspitanju mnogih generacija komunista u celom svetu.^{1*} Ovo podseća na misao iz nekrologa Karla Radeka u kome je ovaj, u to vreme jedan od najznačajnijih vođa boljševika, napisao: „To, što je Roza Luksemburg značila i znači za nemački i međunarodni proletarijat ne nalazi se samo u prošlosti, već tek u budućnosti, kada će njeno sabrano delo da deluje na široke krugove komunista, kada prihvate duh kojim su prožeti njeni spisi. Ne radi se o tome da li mi, komunisti, delimo svako njeno shvatanje. Anton Panekke je napao njenu knjigu o akumulaciji kapitala, autor ovih reči zauzeo je kritičan stav prema pozitivnom delu *Junske brošure*; međutim, niko ko želi da govori u ime komunizma, da razmišlja komunistički, neće pustiti ova dela iz ruku, a da pri tome ne bude svestan da je sa Rozom Luksemburg umro najveći, najdublji teoretski

* Beleške su na kraju teksta (prim. red.)

um komunizma, da je ona naš vođa, od koga će komunistički radnici još decenijama učiti.“²

Nije nikakvo čudo, što je ovo mišljenje — po kome je ona bila „najdublji teoretski um komunizma“ — za života Lenjina izrekao jedan od vodećih članova njegove sopstvene partije; 15 godina ranije je Franc Mering, istraživač i životopisac Marksa, napisao u časopisu „Die Neue Zeit“ koji je izdavao Kaucki (Kaucki se gotovo jednoglasno smatra za najveći autoritet u interpretaciji Marksa), da je Roza Luksemburg „najgenijalniji um . . . među naučnim sledbenicima Marksa i Engelsa“.³ Slično mišljenje nalazimo i u predgovoru koji je Lukač, 1911. godine, napisao za svoju zbirku članaka koja je izašla pod naslovom „Geschichte und Klassenbewusstsein“. Tamo piše: „Roza Luksemburg (je) jedini učenik Marksa koji je njegovo životno delo stvarno produžio kako u *objektivno-ekonomskom*, tako i *metodijski-ekonomskom* smislu, nadovezujući se sa ovog aspekta konkretno na sadašnje stanje društvenog razvitka.“⁴

Ipak, iako su najpoznatiji predstavnici marksističke misli istakli njihov značaj, teoretska dela Roze Luksemburg, rasuta po bezbrojnim pamfletima i stotinama članaka i govora, bila su već nekoliko godina nakon njene smrti okružena neprobojnim bedom ćutanja i samo mali broj istraživača se osmelio da ga probije. S jedne strane, desna socijaldemokratija koja je nekoliko nedelja nakon stupanja na vlast blagonaklono podržavala, ako ne i neposredno naredila⁵ ubistvo Roze Luksemburg, da bi se oslobodila svog najopasnijeg protivnika, svakako nije bila zainteresovana za novo izdanje njenih dela, jer bi ona zvučala kao zbir optužbi protiv socijaldemokratske politike; s druge strane, kruti staljinski dogmatizam nije mogao da prizna pravo da prizna širenje jedne misli, koja nije bila samo živa i bogata, kao što je misao Roze Luksemburg, već je predstavljala gotovo izazov za borbu protiv svakog pokušaja da se marksizam sabije u bezdušnu šemu. Nepunu godinu dana nakon smrti Lenjina, prošireni egzekutivni komitet komunističke internacionale osudio je neke od teza Roze Luksemburg i početkom tridesetih godina onemogućeno je od strane komunista svako novo štampanje njenih dela; njeno ime smelo je da bude pomenuto samo uz najoštrije osude: naposljetku se govorilo o „luksemburgovskom luesu“.⁶ Dakle, više nego 40 godina od njene smrti očekuje se realizacija kompletnog izdanja, koje je Lenjin najavio i koje je u njegovo vreme bilo započeto. Međutim, sigurno je pozitivan znak, što su komunisti počeli sa ponovnim štampanjem njenih dela i što je u Poljskoj nedavno objavljena kompletna bibliografija, koja za svakog istraživača i budućeg izdavača predstavlja dragocenu pomoć.

Centralni problem Roze Luksemburg, oko kojeg kruži njeno celokupno teoretsko delo, kao i njena praktična akcija, je problem socijalističke revolucije: „Zašto i kako ćemo uopšte stići do ko-

načnog cilja naših nastojanja?“⁷ To je, uostalom, bio i centralni problem Marksa⁸, kao što je trebalo da postane i za sve socijaliste za koje socijalizam nije samo jevtini predmet nedeljnih govora na javnim skupovima, već osnovno moralno i političko opredeljenje preneseno u stvarnost. Za ispravnu formulaciju i rešenje problema Marks je dao odlučujući doprinos, međutim, njegovi epigoni ga ili nisu razumeli, ili su njegov duh izdali za ljubav prakse; celokupno delo Roze Luksemburg bilo je posvećeno pokušaju da se ovaj duh ponovo nađe kako na nivou metode, tako i analize.

Revolucionarna tradicija koja je prevladala sve do Marksa, bila je, naravno, tradicija velike francuske revolucije, koja je snažno uticala i na Marksa i Engelsa. To je bio toliko bogati i izuzetno stvaralački istorijski trenutak, da i danas, posle gotovo 200 godina, istoričari još uvek ispituju njene bitne aspekte i nastoje da shvate njenu snažnu unutrašnju dinamiku. Stoga nije nikakvo čudo, da su neposredni sledbenici izabrali i izolovali samo neke aspekte, a time došli do jednostranih i lažnih rezultata, pogotovu zato što su i u samoj revoluciji delovale protivrečne snage koje su jednostavno morale da izazovu snažna i osetljiva opterećenja pod posuvraćenim predznacima. Kao što su, dakle, s jedne strane, konzervativci pokušavali da pobijaju revoluciju i ideale koji su u njoj dolazili do izražaja, u ime zakona i kontinuiteta istorije, tako su, s druge strane, levičarske snage nastojale da istorijske rezultate revolucije mere prema nedovršenim idealima proklamovanim od same revolucije. U toj lelici je ipak vladalo duboko neslaganje o načinu kako da se ostvare ovi nedovršeni ideali, tj. kako bi se ponovo mogao pokrenuti proces revolucije. U zavisnosti, koji je aspekt revolucije pri tom naglašavan, hteli su jedni da postave neki sistem, a drugi da dignu revoluciju.

Nacrt sistema su pravili utopisti, koji su stvarali planove o budućim, navodno savršenim društvima, ali nisu bili u stanju da u samom istorijskom procesu otkriju mehanizam za realizaciju svojih planova. Revolucionari su bili socijalisti istog kova kao Blankis; bili su socijalisti utoliko što su verovali u pobedu proletarijata, a pravog neprijatelja više nisu spoznali u staroj aristokratiji, već u novoj građanskoj klasi, međutim, što se tiče revolucionarne metode pozivali su se na Babefa i Buonarotija: tj. problem osvajanja vlasti (šta treba da se postigne zaverom posvećenih koji treba da uspostave diktaturu, da bi se socijalni poredak stvorio nanovo iz osnova), izolovali su od istorijskog procesa, koji unutar društva dovodi do sazrevanja kako objektivnih uslova za revoluciju, tako i do htenja i učešća masa. Blankisti su, dakle, bili skloni da glavni akcenat stave isključivo na politički momenat osvajanja vlasti, suprotno prudonistima, koji su izolovali ekonomski momenat; blankisti su bili skloni da revoluciju smatraju kao rezultat samo subjektivnog zahvata u istorijski proces, u neku ruku kao rezultat spoljnog globalnog suprotstavljanja društvu. Suprotan stav su zauzimali brojni „reformatori“, koji su smatrali

da socijalizam unutar društva treba da se ostvari putem niza korekcija ili eliminisanja „loših strana“ društva, kako bi ga doveli do višeg stepena savršenstva: opet su kako jedni, tako i drugi izabrali samo jedan aspekt realnosti, jer je socijalizam globalno suprotstavljavanje, a ne samo korektura; ali suprotstavljavanje ipak nastaje unutar istorijskog procesa, ono je svojstveno protivrečnostima kapitalističkog društva. Istoricism i utopizam, politički i ekonomski momenat, globalno suprotstavljavanje i unutrašnji preobražaj — sve su to jednostrani, izolovani, neispravni ili lažni momenti kompleksne realnosti, koje je tek Marks sjedinio u jednu uspelu sintezu.

Od „Manifesta“ naovamo on na jasan način dokazuje, da se proces socijalističke revolucije odvija zahvaljujući unutrašnjem mehanizmu koji je svojstven kapitalističkom društvu: to je plod njegovih protivrečnosti, pre svega, fundamentalne protivrečnosti između proizvodnih snaga, čiji se društveni karakter sve jače naglašava, i poretka proizvodnih odnosa, kojima opet upravlja privatistički princip dobiti. Dve godine kasnije, 1850, dodao je svojoj teoriji o revoluciji jedan veoma važni, novi element, naime, da suprotnost između proizvodnih snaga i proizvodnih odnosa može da prihvati nasilni oblik revolucionarnog prevrata samo zajedno sa zaoštavanjem same suprotnosti, na osnovu naglašavanja unutrašnje neuravnoteženosti kapitalističkog društva — u praksi, dakle, zajedno sa ekonomskom krizom — pri tome je predstavu o jednoj političkoj krizi, koja bi proizišla iz rata, što mu je nesumnjivo lebdelo pred očima, donekle ostavio nerasvetljenu.

Velika istorijska zasluga Marksa se, dakle, nalazi u tome, što je revolucionarni proces pronašao unutar kapitalističkog društva, kao dijalektički momenat samog kapitalističkog razvitka, nerazdvojivo povezan s tim razvitkom i zbog toga neizbežan. Revolucionarni proces, kao dijalektički momenat tog kapitalističkog razvitka, kao plod permanentnih protivrečnosti sistema, nije izolovani momenat, niti nepredviđena eksplozija: kada taj proces, u trenucima velike zategnutosti u socijalnim odnosima, u naročitim kriznim situacijama ili pojavama neuravnoteženosti, prima radikalnije i konačnije forme, onda one, kao i ovi preokreti i uništenje socijalnih sastava, predstavljaju završnu tačku jednog dugotrajnog procesa, koji se kontinuirano razvijao između uspona i pada, u kome, međutim, nije učestvovala samo šaka zaverenika ili neka prosvetljena avangarda, već celokupna armija proletera u koju se radnička klasa tokom borbe više ili manje svesno pretvorila. Kapitalističke protivrečnosti, klasna borba koja iz njih proizilazi, dosledna transformacija društvenih struktura, svest o ovom istorijskom procesu i njegovim krajnjim ciljevima, krajnje ogorčena borba i rušenje kapitalističkog društva: to je u glavnim crtama revolucionarni proces koji Marks opisuje, a koji se, da tako kažemo, svakodnevno odigrava pred našim očima, protkan trenucima

očiglednog mira i veoma žestokim fazama, u kojima se spajaju svakodnevna borba radnika za poboljšanje svojih životnih uslova i revolucionarna težnja za novim društvenim poretkom. Povezanost između svakodnevne borbe i konačnog cilja, između objektivnog momenta društvenih protivrečnosti i subjektivnog momenta revolucionarnog htenja je dijalektička a ne mehanička, i na ovoj preprieci, zbog teškoća da ovladaju dijalektikom ove povezanosti, pretrpele su socijalističke teorije gotovo svih epigona brodolom; ovde su pokazali nesposobnost da se radničkom pokretu daje marksistički pravac, tj. ozbiljna i svesno revolucionarna orijentacija.

U jednoj od prvih perioda marksistički uticaj je bio uočljiv, u najmanju ruku, u tri osnovna pravca: u potvrđivanju potrebne političke autonomije radničkog pokreta, a time jasno razgraničenje socijalističke stranke od građansko-demokratskih stranki; u potrebi da se autonomni radnički pokret ne izolira u iščekivanju revolucionarne krize već, naprotiv, da priprema pobednički ishod „poslednje“ krize učestvovanjem u svakodnevnoj borbi za proširenje demokratije i za ostvarenje sopstvenih klasnih zahteva; u ubeđenju, da je revolucionarna kriza u vezi sa razvitkom kapitalističkog društva istorijska neophodnost. Prvi od ovih stavova znači jasno obeležavanje granica, dakle, borbu za prava radničkog pokreta u konfliktu sa građansko-demokratskim strujanjima, koju unapređuje klasni instinkt radničkih masa; drugi, nasuprot tome, znači očigledan prekid sa starim blankizmom, kao i sa anarhističkim bakunizmom, koji odbacuje učešće u političkoj svakodnevnoj borbi, opsednut snoviđenjem o velikom konačnom likvidiranju građanskog društva: što bi na dan X trebalo da se ostvari putem otvorene i odlučne bitke neprijateljskih klasa i to bez posrednika. Na prvim kongresima Druge internacionale dominirale su ovakve diskusije: kao simbol nesuglasica koje su pratile nastojanje socijalističkih stranaka, Druga internacionala u Parizu, 1889. godine, polazila je — slično događajima tri godine kasnije u Đenovi, prilikom osnivanja Socijalističke stranke Italije — od suprotnosti dva istovremeno održana kongresa, od kojih je samo onaj sa pretežno marksističkom inspiracijom imao organizaciono svoj kontinuitet. U pogledu razgraničenja udesno bili su od prvog trenutka saglasni u organizacionom pogledu, tj. u vezi potrebe stvaranja jedne autonomne stranke proletarijata (u tom domenu su se u Nemačkoj već javili pobornici Lasala), ali su bili znatno manje sigurni u pogledu ideološke i političke autonomije, čiji je instrument trebalo da bude organizaciona samostalnost: koje političke ciljeve i kakvu političku akciju treba socijalističke partije ubuduće da prihvate? Mada su bez većih teškoća prihvaćeni neki zahtevi, kojima su se osudili savez i politička saradnja sa građanskim strankama, ipak nije bilo jednostavno naći kriterije distinkcije u perspektivama — s izuzetkom poslednje, a to je, razume se, socijalizam.

Iz toga je proizišao centralni problem, koji je karakterističan za svaki istinski socijalistički pokret: na koji način utiče ova poslednja perspektiva na svakodnevnu akciju i do koje mere određuje njen pravac? Odgovor na ovo pitanje je — bar verbalno — lak za sve one koji ne veruju u vrednost učešća u institucijama građanskog društva, a klasnu borbu zamišljaju kao dve u borbene redove postrojene armije, koje očekuju odsudni trenutak za odlučujuću bitku i proučavaju strateške planove: u ovom slučaju odgovor predstavlja odbijanje da se učestvuje u svakodnevnom radu unutar građanskog društva, a to je odgovor koji nije samo s one strane marksizma, već i van realnosti. Za one, koji su ubeđeni u korisnost, pa čak i neophodnost ovakvog učešća, problem se postavlja kompleksnije i može da se reši samo u smislu marksističke dijalektike: tamo gde takva dijalektička sposobnost nedostaje, a pre svega, ako se podstaknuti povoljnom konjunkturu povećava pritisak u pravcu neposredne akcije u političkoj i ekonomskoj oblasti, rasta i opasnost od raskida između ove akcije i socijalističke perspektive, tj. između sadašnjosti i budućnosti. Ovde se nalaze i granične linije koje su radnički pokret povukle udesno: organizaciona autonomija, organizacione barijere odvajaju ga od građanskih političkih formacija, međutim, ciljevi, metode, mentalitet i ideologija ovih političkih formacija prelaze u vlasništvo same radničke stranke, te se unutar nje, dakle, ponovo rađaju motivi koje je htela da isključi. Pošto je dijalektičko marksističko jedinstvo razbijeno, i oba momenta svakodnevne borbe i krajnjeg cilja ponovo su izolovani, deoba unutar radničkog pokreta nastaviće se u pravcu posibilističkog, oportunističkog, reformističkog, ili kako god nazvanog krila i u pravcu ekstremističkog, maksimalističkog, intranzigentnog krila: dve strane jednog nesporazuma u dijalektici realnog, dve političke tendencije, s one strane istinske klasne svesti, marksističke sinteze i revolucionarne akcije u pravom smislu.

S druge strane, praktičan pokret je neminovno morao da deluje pod pritiskom neposrednih podstrekova i nije mogao da odjedanput dođe do jedne totalne vizije istorijskog procesa, koja predstavlja veliki teoretski doprinos marksizmu. Otkako je radnički pokret sa razvitkom kapitalističke industrije počeo da prima masovne razmere (isprva u Engleskoj, a zatim postepeno i u zapadnoevropskim zemljama), ovi neposredni podstreci i praktični motivi postali su sve više uočljivi; međutim, nikako ne samo u jednom jedinom pravcu, jer su socijalističke stranke, u stvari, polazile od različitih socijalnih strujanja, od kojih je svaka donosila sopstvene potrebe i zahteve. U grubim crtama u istoriji socijalističkih stranki javlja se nekoliko struja, koje imaju sopstveni istorijski kontinuitet premarksističkog porekla, a kojima samo marksistička sinteza može dati realno jedinstvo. Tu postoji, pre svega, proleterska struja, koja se ispoljava u različitim stavovima: u radikalnoj pobuni siromašnih protiv celokupnog postoje-

ćeg društvenog poretka i u stavu koji prevashodno pothranjuje ekonomski ili neposredno korporativni, a manje politički motivi, koji se ograničavaju na sindikalnu borbu u vidu ekonomskih zahteva i ne zadiru ni od saveza sa političkom vlašću, ukoliko treba da se postigne korporativna korist. Pored ovih proleterskih struja postoje i demokratski, pretežno malograđanski usmereni pravci, takođe veoma različiti: tu su demokrati koji na izvestan način čuvaju tradiciju revolucije iz 1848. godine i slabo se prilagođavaju praksi svakodnevne borbe, zatim posibilisti koji pristupaju radničkom pokretu jer u njemu vide masovnu bazu, a time i instrument da bi naposljetku postigli liberalno-demokratski kompromis sa vladajućom klasom i na taj način ostvarili političko unapređenje nižih društvenih slojeva u okviru postojećeg poretka. U zavisnosti od potreba i nastojanja svaka pojedina struja iz bogatog i kompleksnog Marksovog učenja izdvaja onaj aspekt ili moment koji joj najviše odgovara: jedna autonomiju radničke klase, druga učestvovanje u sindikalnim ili političkim svakodnevnim borbama, a opet druge postavljaju zahtev za poslednjom revolucijom.

Samo nastojanje za svesnim rukovodstvom, jedino uporan rad na objašnjavanju kako da se iz svakodnevnih iskustava izvlače potrebne pouke, mogu na poprištu praktične borbene akcije da realizuju dijalektičku sintezu koju je Marks postigao u teoretskoj razradi, ali je kao vođa partije nikada nije mogao eksperimentalno isprobati. Na žalost, upravo je ova sposobnost dijalektičke sinteze nedostajala vođama nemačke socijaldemokratije, kao i ostalim strankama koje su sebe nazivale marksističkim. Ove vođe su, doduše, stalno ponavljali, da je svakodnevna borba samo priprema za revolucionarnu krizu, koja će sama proizaći iz procesa kapitalističkog razvitka. Međutim, ovu krizu su posmatrali kao mehaničku činjenicu, koja je nezavisna od akcije masa, više kao prirodnu neophodnost negoli istorijsku neminovnost u Marksovom smislu. Ali ako je ona samo mehanička činjenica, prirodna neophodnost, nezavisna od svakodnevne akcije masa, onda se iscrpila u svojim sopstvenim svrhama, bez obzira na buduću revoluciju na koju nije mogla da utiče, i zbog toga je ostala svrha sama po sebi, zarobljena u okviru kapitalističkog društva. Nakon izmirenja formalnog danka „budućoj“ revoluciji, posibilisti i oportunisti su svoj horizont mogli mirne duše ograničiti na neposredne ciljeve. S druge strane, ni „intranzični“ revolucionari nisu sagledali ovu povezanost: za njih je revolucija bila sudbinska katastrofa spojena sa privrednom krizom, koju treba neminovno očekivati, a da se u međuvremenu ne uprljaju ruke sa malim svakodnevnim potrebama; revolucija je bila povezana sa šemama o barikadama i ustanku stare revolucije iz 48. godine, sa momentalnim preuzimanjem vlasti putem fizičke okupacije njenih legalnih sedišta. O revoluciji, kao kontinuiranom procesu, kao stalnom proširivanju vlasti i neprekidnoj promeni u odnosima vlasti, na šta su Marks i Engels mislili,

pre svega, u poslednjoj deceniji svoje aktivnosti, pa i u vidu mirnog prelaska⁹, nema ni traga u takozvanim radikalnim ili revolucionarnim stavovima koja su zauzimala leva krila socijalističkih stranki. Karl Kaucki, glavni urednik teoretskog organa nemačke socijaldemokratije „Die Neue Zeit“, koji je svuda smatran za teoretskog sledbenika i zvaničnog tumača marksističke misli, u stvari takođe nije bio marksista: njegov marksizam je, zapravo, bio snažno prožet evolucionističkim pozitivizmom svoga vremena, koji je zarazio čak i Engelsa u njegovim poslednjim godinama. Kasniji politički razvitak Kauckog je, uostalom, u celosti potvrdio da je Marksova dijalektička sinteza o svakodnevnoj borbi i revolucionarnoj akciji za Kauckog predstavljala mehaničko suprotstavljanje; da se borba na oba fronta protiv oportunizma i ekstremizma, koja je kod Marksa izvirala iz iskonske i autonomne vizije revolucionarnog procesa (a kasnije kod Lenjina iz izrazitog smisla za konkretnost), kod Kauckog se prenosila u bezdušni centrizam, više iz nastojanja za eklektičnim pomirenjem nego iz htenja da se stvari objasne. Erfurtski program nemačke socijaldemokratije (1891. godine), koji je, pre svega, bio delo Kauckog, odražava ovaj mentalitet, iako se na prvi pogled činio veran marksističkom duhu i, štaviše, naišao i na potpuno odobravanje Engelsa: tek je praktično iskustvo postepeno pokazalo da, u stvari, nije postojala nikakva povezanost između „minimalnog programa“ i krajnjeg cilja i da je, samim tim, eklekticizam Kauckog falsifikat marksističke dijalektike.¹⁰

U praksi se socijaldemokratska stranka u Nemačkoj, kao uostalom i u drugim zemljama, sve jače angažovala u borbi za neposredne ciljeve, i to utoliko jače, ukoliko su razvoj kapitalizma i njegova unutrašnja dinamika pružali nove perspektive za poboljšanje životnih uslova radnih klasa, uklanjajući, zatim uzroke najgoreg nezadovoljstva, stvarivši iluziju kontinuiranog i sigurnog privrednog i demokratskog razvitka. Zadovoljstvo u vezi uspeha postignutih u svakodnevnoj praktičnoj oblasti i nada u još veće rezultate potislo je u pozadinu odstupanje od socijalističke perspektive, koja je izgledala sve više legendarna i udaljena od stvarnosti svakodnevne borbe: dijalektička sinteza, koju je Marks postavio između ova dva pojma, pošto po njemu socijalistička revolucija proizilazi iz kapitalističkog razvitka, po svemu sudeći, konačno je iščezla. Kao posledica ove situacije, u kojoj su se, kao što je rečeno, sjedinili pokretačke snage objektivne stvarnosti, kao i slabost i nesigurnost vođa, socijaldemokratija je iz dana u dan postajala sve više obična građansko-demokratska stranka koja je izgubila iz vida permanentnu povezanost između demokratske i socijalističke borbe, ili je nikada nije ispravno shvatila, pa se zbog toga orijentisala na mehaničku podelu dvostruke borbe na međusobno precizno odvojene vremenske periode. Od ostalih građanskih stranki razlikovala se po svom socijalnom sastavu (pretežno proleterskom) i po intenzivnoj brizi za probleme radnika;

ipak je ona svoj horizont i perspektive sve više ugrađivala u okvire kapitalističkog društva, a time i u rešenja koja su bila u skladu sa kapitalističkim poretom, odustavši od svakog htenja da potpuno emancipuje proleterijat od kapitalističke eksploatacije. U izvesnom smislu su, upravo njen proleterski karakter i brižljivo tretiranje problema radnika, doprineli da stranka udalji svoje aktiviste od krupnih političkih problema i radikalnih rešenja. Međutim, pošto nije uspelo odvajanje od zvanične marksističke doktrine, nastao je rascep između teorije i prakse, između proklamovanih ciljeva i stvarne akcije, što je doprinelo postepenom probijanju revizionističkih zamisli; one u najmanju ruku mogu sebi da pripisu zaslugu da nude teoretiziranje koje je, doduše, značilo prekid sa socijalizmom, ali i pomirenje sa svačijom svakodnevnom praksom i iskustvom.

Beleške

¹ Beleške jednog publiciste. Napisano krajem februara 1922. g., prvi put objavljeno 16. aprila 1924. g. u „Pravdi“ br. 87. U: Lenjinova dela, tom 33, Berlin 1966. g., str. 195. Kakvu pažnju je Lenjin poklanjao Rozi Luksemburg dokazuje, što je u svojoj biblioteci imao mnoga dela Roze Luksemburg, od kojih je nedavno objavljen katalog u Moskvi (Biblioteka V. I. Lenjina u Kremliju, Moskva 1960. g.). Otrpilike 12 ovih tomova se nalazilo u njegovoj radnoj sobi, samim tim spadali su u knjige koje je on držao pri ruci. Spisak sadrži i više prevoda dela Roze Luksemburg izdatih za života Lenjina u revolucionarnoj Rusiji.

² Karl Radek, Roza Luksemburg, Karl Libkneht, Leo Jogihes, Hamburg 1921. g., str. 25. Ovo mišljenje je tada bilo opšte prošireno: prilikom objavljivanja nekih pisama Roze Luksemburg Meringu, komunistički časopis „Die Internationale“ pisao je o autoru da je ona „kao niko drugi posle smrti Fridriha Engelsa (obogatila) teoriju socijalizma“. („Die Internationale“, VI, 1923. g., 3. str. 67).

³ Franc Mering, Istorijsko-materijalistička literatura, u „Die Neue Zeit“, XXV (1906—1907. g.), br. 41, str. 507.

⁴ Đerd Lukač, Istorija i klasna svest. Studije o marksističkoj dijalektici, Berlin 1923. g., str. 56.

⁵ Upor.: Paul Frelih, Roza Luksemburg. Misao i delo, Frankfurt na Majni, 1967. g., str. 348. O ubistvu Roze Luksemburg upor.: Elizabet Drik—Hanover i Hajnrih Hanover (izd.): Ubistvo Roze Luksemburg i Karla Libknehta. Dokumentacija jednog političkog zločina, Frankfurt na Majni, 1967. g. Dokumentacija o procesu protiv atentatora objavljena je pod naslovom: Ubistvo Karla Libknehta i Roze Luksemburg. Obuhvatni prikaz celokupnog istravnog materijala sa iscrpnim izveštajem o sudskoj raspravi, Berlin 1920. g.

⁶ Teze o boljševizaciji partija komunističke internacionale, donete na zasjedanju proširenog egzekutivnog komiteta (mart—april 1925. g.) i objavljene u časopisu „La Correspondance Internationale“ V, 50, izričito afirmišu „veličinu dela Roze Luksemburg“ označivši je kao „velikog revolucionara“, ali bez ustezanja nazivaju sva njena shvatanja koja su odstupala od Lenjina kao pogrešna; način mišljenja u njima je kanonski i dogmatički proglašen za jedinu i univerzalnu bazu za sve komunističke partije. Zatim se u njima kaže da je koncepcija jednog teoretičara utoliko opasnija u onim tačkama u kojima se javlja divergencija, ukoliko je on sam bliži lenjinizmu. Konačnu osudu izrekao je Staljin u svom pismu pod naslovom: „O nekim pitanjima istorije boljševizma“ upućenom časopisu „Proleterskaja revolucija“ 1931. godine (u: Roza Luksemburg, Izabrani govori i spisi — u daljem IGS — str. 136). Izraz „sifilis-

tičar partije“ potiče od Rut Fišer (upor. govore A. Rozenberga i Klare Cetkin u „La Correspondance Internationale“, VI, br. 35 i 36).

Kod socijaldemokrata Roza Luksemburg takođe nije imala sreće. U stvari, bilo bi teško da se u većini slučajeva ponovljenih izdanja svega dva njena spisa („Pitanja organizacije ruske socijaldemokratije“ i „Ruska revolucija“) ne vidi posmrtno vredanje, jer su ove publikacije očigledno izdate sa ciljem antikomunističke polemike i prezentirane u celosti van opštih relacija njene teorije. Kao što čitalac iz ovih dela može da vidi, misao Roze Luksemburg ovde nije konačno i iscrpno opredeljena za delo Lenjinina, niti za boljševičku revoluciju, mada ti spisi sadrže mnoge i još uvek važeće konstatacije, koje su pogrešno prikazane kao neka vrsta konačne osude lenjinizma od strane Roze Luksemburg.

⁷ Socijalna reforma, Politički spisi (u daljem Pol. sp.) I, str. 54.

⁸ „Takav je bio čovek nauke. Ali to još ni izdaleka nije sve. Nauka je za Marksa bila istorijska, pokretna, revolucionarna snaga . . . Jer Marks je, pre svega, bio revolucionar. Njegov istinski životni poziv — bio je da na ovaj ili onaj način učestvuje u rušenju kapitalističkog društva, da učestvuje u oslobađanju savremenog proletarijata, kome je, pre svega, dao svest o uslovima emancipacije“. F. Engels, Sahrana Karla Marksa, objavljeno u: „Der Sozialdemokrat“, br. 13, 22. 3. 1883. g., danas u: Marks—Engels, Dela, tom 19, Berlin 1962. g., str. 336.

⁹ O razvoju teorije revolucije kod Marksa, upor. L. Baso, La pluralità delle vie al socialismo nel pensiero di Marx e Engels, u: Mondo Operario, br. 5, 1956. g. i isti, Marxismo e democrazia, u: Problemi del socialismo, br. I, 1958. g.

¹⁰ O Kauckom postoje u apologetskom smislu neka dela sabrana i izdata povodom njegovog 70. i 100. rođendana: Karl Kaucki — mislilac i borac. Svečano izdanje za njegov 70. rođendan, Beč 1924. g. (sa člancima od: V. Elenbogen, A. Brauntal, H. Bauer, O. Olberg, J. Brauntal, Z. Topalović, Z. Ronaj, O. Jensen, F. Adler, T. Šlezinger, J. Hanak, R. Abramović, A. Brake, M. Adler, M. Hilkvit, F. Brigel); Karl Kaucki za 70. rođendan, Berlin 1924. g. (posebni specijalni broj časopisa „Gesellschaft“ sa priložima od: M. Adler, K. Vorländer, A. Braun, Luis B. Budin, V. Černov, E. Bernštajn, F. Štampfer, P. Kampfmajer, J. Maršak, J. Polah, J. Pištiner, J. Sakasov, J. V. Keto, T. Dan, B. Nikolajevski, N. Jordania, R. Zajdel, kao i sa bibliografijom dela Kauckog); Život za socijalizam — uspomene na Kauckog, Hanover 1945. g. (sa priložima od: K. Kaucki, L. Kaucki, F. Adler, F. Štampfer, S. de Volf, L. Maršak, Z. Topalović, R. Abramović, B. Nikolajevski, N. Jordania, P. Olberg); zatim: H. Brill, Karl Kaucki, 16. oktobar 1945. g. — 17. oktobar 1938. g., u „Zeitschrift für Politik“, 1934. g., str. 211. Sa kritičkog aspekta upor. članak Karla Korša, Materijalističko shvatanje istorije. Rasprava sa Karlom Kauckim, Lajpcig 1929. g., i novije publikacija: Erih Matias, Karl Kaucki i kauckizam, u: „Marxismusstudien“, drugo izdanje, Tübingen 1957. g.

(Lelio Basso: ROSA LUXEMBURGS DIALEKTIK DER REVOLUTION, Frankf. am Mein 1970.)

Prevela *Gea Joanović*

recenzije

KONDRATJEV, VI.: NAUČNO-TEHNIČESKIJ PROGRES I PROBLEMA KADROV V „TRETJEM MIRE“ (Naučno-tehnički progres i problem kadrova u „trećem svetu“). — *Azija i Afrika sevodnja*, Moskva 1973, 8, s. 28—29.

Ma koliko se zemlje u razvoju naprezale da modernizuju svoje privrede snabdevajući ih najnovijim sredstvima za proizvodnju i usvajajući naj-savremeniju tehniku i tehnologiju, ova borba ne može imati uspeha sve dok one ne budu raspolagale nacionalnim kadrovima koji će biti sposobni da usvajaju i primenjuju sve neophodne elemente naučno-tehničkog progressa u privredi.

Po mišljenju stručnjaka OUN, samo za ostvarenje industrijskih programa zemalja u razvoju Azije, Afrike i Latinske Amerike potrebno je da se do 1975. godine pripremi oko 400.000 inženjera i naučnika, i jedan milion tehničara. A prema proračunima Međunarodne organizacije rada u periodu 1965—1975. godine potrebe industrije zemalja u razvoju iznosile su za Aziju u inženjersko-tehničkim i naučnim kadrovima 175.000—200.000 ljudi i u kvalifikovanim radnicima 650.000—800.000, a za Afriku 27.000—30.000 i 222.000—240.000.

Međutim, prema podacima iste organizacije, u 1973. godini u svim zemljama u razvoju udeo tehničara i drugih kvalifikovanih radnika u ukupnom broju radne snage bio je za pet do deset puta niži od udela u industrijski razvijenim zemljama. U

zemljama tropske Afrike na svakih 100.000 ljudi dolazio je prosečno samo po jedan intelektualac. Broj naučnih radnika na 10.000 stanovnika iznosio je u zemljama u razvoju u Aziji početkom 70-tih godina počev od 1,0 (na Filipinima) do 0,4 (u Nepal), tj. 20 do 30 i više puta manje nego u zapadnoevropskim zemljama.

U zemljama u razvoju u prvi plan se postavlja pitanje sadržaja i odnosa između opšteobrazovne i stručne obuke kadrova. Izgradnja novih preduzeća, povećanje njihovih kapaciteta, komplikovanost proizvodnog aparata, tehnologije i sistema upravljanja, razvitak istraživačke delatnosti i analize, usvajanje naučno-tehničkih dostignuća i njihova primena u praksi itd. — sve to pretpostavlja porast i produbljivanje kvalifikacija kadrova različitih specijalnosti. Poseban značaj dobija usklađivanje uske profesije sa širokim vidokrugom, sa visokim nivoom kompetencija. Problem se sastoji u sledećem: onde gde su potrebni visokokvalifikovani radnici, ne može se izvršiti njihova zamena većim brojem ljudi sa niskim kvalifikacijama ili bez kvalifikacija.

Neki buržoaski istraživači i njihovi istomišljenici u nizu zemalja u razvoju izlaz iz ovoga vide u što skorijem uvo-

đenju u sistem obrazovanja specijalizovane obuke na račun opšteg obrazovanja. Neosporno, u mnogim mladim državama je još uvek slaba profesionalno-kvalifikaciona obuka kadrova; postoji mali broj srednjih i visokih škola, mali je broj učenika i studenata u njima i malo njih završava ove škole a postoje i brojni nedostaci u programima njihove obuke; slabosti i nerazvijenost grana savremene privrede ograničavaju mogućnost praktične obuke kadrova. Ali poboljšanje ovog stanja ne može se ostvariti na račun opšteg obrazovanja. Naprotiv, radi povećanja efikasnosti obuke kadrova u uslovima naučno-tehničkog progressa povećava se značaj usavršavanja njihovog opšteg obrazovanja.

Za mnoge afro-azijske zemlje tipična je situacija da se pojavljuje i raste potražnja za čitavim nizom profesija i kvalifikacija, uglavnom naučno-tehničkog profila, koja ostaje u znatnoj meri nezadovoljena. Uporedo s ovim „vakuumom“, postoji relativno obilna ponuda rada kako niskokvalifikovane i nekvalifikovane radne snage tako delimično

TRZECIAK, Przemysław: SOCJALIZM I REWOLUCJA NAUKOWO-TECHNICZNA (Socijalizam i naučno-tehnička revolucija). — Życie partii, Warszawa 1973, 6/253/, s. 43—45.

Uspeh naučno-tehničke revolucije u potpunosti je moguć tek u društvu koje je sposobno da poveže revolucionarni preobražaj sveta sa revolucionarnim samopreobražajem društva i čoveka. Upravo socijalistički sistem omogućava korišćenje dve nove proizvodne snage, neostvarive za kapitalizam:

— snagu opštedruštvenog sjedinjavanja, opštedruštvene organizacije celog procesa reprodukcije ljudskog života;

— snagu koja se postepeno oslobađa na bazi novih međuljudskih odnosa i proističe iz opšteg društvenog razvoja ljudskih sposobnosti i talenta.

Najveća garancija uspeha naučno-tehničke revolucije u socijalizmu je podređivanje tehničko-privrednog razvoja humanističkoj koncepciji dru-

štvu i radne snage koja poseduje tehničku obuku, ali koja nije adaptirana novonastalim tipovima savremene industrijske proizvodnje.

U uslovima zemalja u razvoju ovo stanje prati porast nezaposlenosti koja zahvata i deo intelektualaca. Koreni ovog stanja nalaze se u još neizivelejoj zaostalosti i jednostranosti privrednog razvika, početnom karakteru njihove industrijalizacije, u preovlađujućoj ulozi arhaične poljoprivrede, u neravnomernosti početnog procesa rasta, u „neintegriranosti“ razvika privrede i reprodukcije kadrova, u slabostima i nedostacima planiranja i prognoziranja.

Sa svim ovim karakteristikama društveno-ekonomskog položaja „trećeg sveta“ u znatnoj meri je povezana i takva pojava kao što je odliv u SAD i druge centre svetskog kapitalizma jednog dela ograničenog i sa ogromnim teškoćama formiranog kadra. Na kraju, veliku ulogu igra i imperijalistička politika „zarobljavanja umova“, koja je postala jedna od savremenih pojava neokolonijalizma.

štvog napretka. Ona ne predviđa samo korišćenje proizvodnih snaga za značajan porast potrošnje i oslobođenje masa od brige za svakodnevnu egzistenciju, nego takođe stavlja snažan akcenat na kvalitet ljudskog života.

Veoma je važno opšte razumevanje da u socijalizmu nije reč samo o tome da se živi bolje, nego takođe, a možda i pre svega, o tome da se živi drukčije nego u kapitalizmu. U protivnom bi se predstojeća etapa masovne potrošnje — umesto postepenog otkrivanja novih društvenih i individualnih potreba — zatvorila u krug bez izlaza.

Zemlje SEV su na prelomu 60-tih i 70-tih godina završile tradicionalno shvaćeni proces industrijalizacije. Sada su u prelaznom periodu ka naučno-tehničkoj revoluciji koja predstav-

lja sredstvo za stvaranje materijalno-tehničke baze komunizma, ostvarenja ideala socijalističkog humanizma. Znači, industrijalizaciju treba tretirati kao pretpostavku i polaznu tačku, a ne krajnji cilj svojstven socijalizmu.

Ako je ranije uslov za opšti privredni rast bilo ograničenje potrošnje do razmera neophodnih za reprodukciju radne snage, onda sada ovakvi pogledi i akcije predstavljaju barijeru porasta.

Socijalizam treba da ide ka većoj produktivnosti rada na način svojstven sebi, svojim metodima. Polazna tačka naučno-tehničke revolucije u socijalizmu mora da bude dijalektičko jedinstvo naučno-tehničkog, ekonomskog, društvenog i duhovno-kulturnog napretka.

Sve veća složenost društvenih i ekonomskih procesa, rastuća uloga nauke, uz neophodnost angažovanja sve većih sredstava za istraživanja, objektivno zahtevaju centralno određivanje zadataka, isticanje glavnih pravaca razvoja i podelu sredstava. Otuda rastuća uloga Partije i države u uslovima naučno-tehničke revolucije. Međutim, veća centralizacija mora se organski povezivati sa sve širom primenom demokratskih principa rukovođenja proizvodnjom i životom društva. Neophodno je produbljavanje i veća diferencijacija formi uticaja pojedinaca na sve procese života i prevazilaženje nekih pojava tradicionalno industrijskog sistema koje dehumanizuju i ograničavaju.

Partija mora stalno obnavljati i razvijati svoje principe rada, svoje regule unutrašnjeg života, mora da bude inspirator razvoja stvaralačke aktivnosti ljudi. Rukovođačka uloga Partije u sve većem stepenu mora da se zasniva na korišćenju nauke i otvaranja puteva za nju.

Moramo biti svesni činjenice da je dosadašnji sistem upravljanja nastajao u socijalizmu pretežno u uslovima borbe za političku vlast, za likvidaciju eksploatacije, za sprovođenje industrijalizacije — bio je, dakle, prilagođen konfliktnim sferama koje nam je ostavilo staro društvo i bio je dovoljan za rešavanje osnovnih pro-

blema klasne borbe, zasnivao se na korišćenju tradicionalnih administrativnih sredstava političke vlasti — samo što su se ona nalazila u rukama narodnih masa.

Danas uoči naučno-tehničke revolucije ova sredstava nisu dovoljna. Treba više pažnje posvetiti odnosima među ljudima, studirati mikroklimu radnih mesta, odnose u grupama, snagu motivacije koju daje odgovarajuća informacija, efekte centralizacije i decentralizacije.

Jedan od najbitnijih zadataka Partije već danas, u prelaznom periodu ka naučno-tehničkoj revoluciji je prevazilaženje suprotnosti koje nastaju između: nove tehnike i stare organizacije rada, nove tehnike i nivoa kvalifikacija kolektiva, radničke klase i naučno-tehničke inteligencije.

Probleme međuzavisnosti naučno-tehničkog i društvenog razvoja treba razmatrati, pre svega, sa aspekta ličnosti čoveka. U konačnom računu, vrednosti socijalizma svode se na pretpostavke materijalnog i duhovnog razvoja ličnosti.

Prema tome, glavni ciljevi socijalizma u prelaznom periodu ka naučno-tehničkoj revoluciji su: stvaranje uslova koji omogućavaju razvijanje i korišćenje stvaralačkih sposobnosti čoveka za postizanje veće produktivnosti rada i, drugo, obezbeđenje mogućnosti za svestran razvoj ličnosti na bazi daljih kvalitetnih promena u sadržaju i uslovima rada.

U međuvremenu, pripremanje tehničkih projekata ne prati uvek utvrđivanje ekonomske efikasnosti i rešenja usmerenih na poboljšanje života i rada u okviru preduzeća i u skali cele sredine — biosfere.

Radnička klasa će moći da realizuje svoju vodeću ulogu kada napredak nauke i tehnike bude realizovan zajedno sa kolektivom. To zahteva: upoznavanje radnika-novatora sa namerama naučnika i inženjera već u periodu rada na određenom problemu; usavršavanje cirkulacije informacija; podizanje nivoa političko-ekonomskog znanja kolektiva; primenu najnovijih naučnih dostignuća u upravljanju.

Danas dolazi do brzih tehnoloških promena, a sa njima istovremeno nastaju nove kulturne pojave. Čovek podmiruje izvesne materijalne potrebe, ali sve veći značaj dobija — naročito u ekonomski razvijenim društvima — podmirenje vanmaterijalnih potreba estetskog karaktera, obogaćenje njegovih utisaka, korišćenje velikog broja informacija.

Primenjena praktično, tehnologija ne utiče samo na tehniku, industriju, nego i na „netehničku“ okolinu. Prodajući na tržištu tehnički proizvod (npr. radio, televizor) za „netehničku“ primenu utiče se na razvoj kulture, morala, razonode, formi korišćenja slobodnog vremena itd.

Pripisivanje tehnologiji kulturnih vrednosti može izazvati suprotstavljanje, jer tehnika često ima uništavajući karakter, antiljudski, preti čak totalnim uništenjem. Osim toga, tehnika nastaje u rezultatu korišćenja prirodnih i tehničkih nauka, a ne disciplina humanističkih nauka, ili nauka o čoveku. Međutim, tvorevine nastale u rezultatu tehnologije znatno dublje i šire preobražavaju uslove života ljudi i njihovu svest nego umetnička dela.

Nauka je preobrazila čovekov proces rada. Savremena dostignuća tehnike postala su moguća zahvaljujući sve većem prožimanju nauke i proizvodnje. Tehnika savremenih najrazvijenijih grana industrije sa najvećom dinamikom rasta, nastala u laboratorijama, prodrla je u industriju kao opredmečeno istraživanje. Na taj način se prosti proces rada preobrazio u naučno-tehnički proces, što je uostalom postalo izvor inovacija koje obogaćuju kako ekonomski život tako i sadržaj ljudskog života.

Socijalizam je društveno uređenje čiji sistem vrednosti ne može da podvlači isključivo ekonomske vrednosti, nego su bitne takođe i kulturne, moralne i društvene vrednosti. Socijalizam od kapitalizma ne razlikuje tehnika, organizacija i upravljanje u proizvodnji, nego motivacija društveno-privredne delatnosti koja od-

reduje sistem vrednosti, pre svega, moralnih i humanističkih.

Na Zapadu naučnike uznemirava pitanje: zašto postojeći ekonomski odnosi i forme upravljanja društveno-javnim problemima ne pogoduju jačanju progresivnih vrednosti? Traže se forme modifikacije upravljanja i uticaja na društveni razvoj radi obezbeđenja saglasnosti između sistema društvenih vrednosti i tehnoloških promena.

Problemi koji se javljaju usled tehnoloških promena, a odnose se, pre svega, na upravljanje državno-društvenim životom, nisu „tehnološki“ problemi u doslovnom značenju te reči. Ako treba da poboljšamo sistem upravljanja i istovremeno ga učinimo selektivnijim u odnosu na zahtevne tehnoloških promena, uz težnju da se očuva naš sistem vrednosti, onda, pre svega, moramo biti uvereni u progresivni karakter tog sistema vrednosti koji hoćemo da zadržimo. Tako se javlja problem odgovarajućeg uticaja tehnoloških promena na sistem vrednosti. Usled progressa i znanja društveni troškovi naših determinanti sistema vrednosti se mogu menjati. Zato i tehnološke promene mogu uzrokovati promenu hijerarhije sistema vrednosti. Međutim, menjaju se i determinante sistema vrednosti usled uticaja kulture, vaspitanja, spoljnih uslova života ljudi.

Kada tehnologija uzrokuje društvene promene koje vrše presiju na ustaljeni sistem vrednosti, onda to rađa niz društvenih napetosti, često političkog karaktera. Politički karakter ovih društvenih promena uzrokuje da trendovi dugoročnog razvoja tehnološkog društva impliciraju u pravcu sve većeg značaja i uticaja države, takođe i u kapitalističkim uslovima. To se izražava u prenošenju na centralni nivo odlučivanja pitanja obrazovanja, zaštite zdravlja, pitanja demokratije, kao i upravljanja naukom i tehnikom.

Zapaža se da na Zapadu nauku sada napadaju sa dva fronta:

1. politički faktori — koji kroz odgovarajuću proceduru raspodele dotacija i predviđenu redukciju sredstava za nauku nameravaju da ograniče autonomiju rukovodilaca naučnih timova;

2. društvo — u formi bunta protiv nauke i tehnike, što se izražava u dosta širokoj kritici nauke sa obzirom na mogućnost njene primene u anti-

humanitarne ciljeve i da iskorišćena u rukama nekih političkih sistema postaje oruđe represije.

Političari stavljaju prigovor nauci da ne daje odgovore na mnoge goruće društvene probleme, a neki joj prebacuju da se od nje u društvenoj problematici ne mogu očekivati nikakvi pravilni odgovori.

SUPJAN, V. B.: PROFESSIONALJNO-KVALIFIKACIONAJA STRUKTURA RABOČEJ SILI V USLOVIJAH NTR
(Stručno-kvalifikaciona struktura radne snage u uslovima naučno-tehničke revolucije). — *SŠA — Ekonomika, Politika, Ideologija*. Moskva, 1973, 9, s. 51—55.

U toku poslednje dve-tri decenije u SAD je došlo do dubokih preobražaja ne samo u tehničkoj bazi proizvodnje već i u njenom subjektivnom faktoru — radnoj snazi. Postojećeg krupna pomenanja u strukturi pojedinih grana i u društvenoj podeli rada. Menja se i stručno-kvalifikaciona struktura zaposlenih lica, karakter i sadržina rada.

Uticaj naučno-tehničke revolucije na nivo zaposlenosti u pojedinim granama privrede, na kvantitativnu i kvalitativnu strukturu radne snage, protivrečnog je karaktera. S jedne strane, smanjuje se zaposlenost u nizu grana, izbacuju se iz procesa reprodukcije neke grupe radnika sa niskim kvalifikacijama. S druge strane, naučno-tehnička revolucija stimuliše razvitak novih, progresivnih privrednih grana, izaziva potrebu za visokokvalifikovanim kadrovima.

Međutim, treba imati u vidu da pored tehničkih postoji i niz drugih faktora, koji vrše znatan uticaj na karakter zaposlenja, nivo pripreme i kvalifikacija. To su ekonomski, demografski i drugi faktori.

Savremeni državno-monopoliistički kapitalizam SAD prinuđen je da intenzivno primenjuje dostignuća naučno-tehničke revolucije. Ako su, na primer, 1955. godine SAD na automatizaciju utrošile oko 11% od ukupnih kapitalnih investicija, u 1963. godini ovaj procenat je porastao na 19%, a 1972. godine na 26%.

Zavisnost između produktivnosti rada i nivoa kvalifikacija je jedan od oblika ispoljavanja naučno-tehničke revolucije, ali ne glavni. Ona takođe utiče na podelu rada i sadržinu ove ili one profesije.

U statistici SAD zaposlena lica se dele na četiri krupne grupe: na „bele kragne“, kojima pripadaju intelektualni radnici, na „plave kragne“, gde spadaju proizvodni radnici; posebne grupe sačinjavaju radnici zaposleni u sferi usluga i poljoprivredni radnici. Za ceo posleratni period SAD karakterističan je relativni i apsolutni porast udela grupa zaposlenih u grupi „bele kragne“, koji je iznosio: u 1950. 37,5%, u 1960. 43,1% i u 1970. 48,3%, a takođe i brzi porast broja zaposlenih u uslužnim delatnostima. U prerađivačkoj industriji, kao i u celoj privredi SAD, došlo je do porasta broja neproizvodnih radnika. Ako je u 1955. godini udeo proizvodnih radnika iznosio 79,1%, a neproizvodnih 20,9%, to su u 1970. godini ovi procenti iznosili 72,1 i 27,9. I u drugim granama postojale su slične tendencije. Na primer, u hemijskoj industriji udeo proizvodnih radnika za navedene godine iznosio je 67, odnosno 57%, a neproizvodnih radnika 33, odnosno 43%.

Američki ekonomista E. Klag tvrdi da u rezultatu naučno-tehničkog progressa do najvećeg smanjenja zaposlenosti dolazi kod grupe sa najnižim kvalifikacijama.

Da li naučno-tehnička revolucija u sadašnjoj fazi razvitka zahteva veći nivo stručnosti proizvodnih radnika? U američkoj ekonomskoj literaturi do sada ne postoji jedinstveno mišljenje o ovom pitanju. U većini slučajeva podvlači se da automatizacija povećava zahteve u odnosu na proizvodne radnike i prouzrokuje porast udela kvalifikovanih radnika u ukupnom broju zaposlenih. Međutim, kod proučavanja uticaja automatizacije na pojedine grupe kvalifikovanih radnika mogu se videti i suprotne tendencije.

Povećana automatizacija u proizvodnim procesima uzrokuje pojavu dve osnovne grupe proizvodnih radnika: grupu operatera i grupu eksploataora. Na osnovu postojećih podataka mnogi američki naučnici došli su do zaključka da rana faza automatizacije proizvodnje i primene automatskih konvejera ne zahteva bitno povećanje nivoa kvalifikacija

radnika-operatora. Štaviše, u ovoj fazi ponekad dolazi i do smanjenja potreba za postojećim nivoom kvalifikacija. Pri tome se izražava mišljenje da će u budućnosti, u fazi potpune automatizacije proizvodnje, zahtevi u odnosu na nivo kvalifikacija operatera znatno porasti.

Uticaj automatizacije proizvodnje na nivo kvalifikacija radnika-eksploatatora svi naučnici ocenjuju podjednako: nivo kvalifikacija i udeo ove kategorije radnika se povećava kod onih koji su zaposleni na eksploataciji i remontu mašina, ali da isto tako postoji i suprotna tendencija.

Postoje takođe bitne krupne promene u profesijama zaposlenih intelektualnih radnika. Automatizacija, naročito automatizovani sistem upravljanja, izaziva potrebe za principijelno novim profesijama koje zahtevaju visoke kvalifikacije i visoki opšteobrazovni nivo.

TRÉCI SVET

MARTIŠIN, O. V.: SOCIALIZM I NACIONALIZM U AFRIKE (Socijalizam i nacionalizam u Africi). — Glavna redakcija vostočnoj literaturi izdateljstva *Nauka*, Moskva 1972, (Knjiga, str. 406)

Autor knjige postavio je sebi težak zadatak: da analizira istorijat pojave i evoluciju ideologije nacionalnooslobodilačkog pokreta u Africi; da okarakterise osnovne pravce političke misli na kontinentu; da objasni odnos vodećih afričkih ideologa prema takvim pitanjima kao što su naučni socijalizam, klase i klasna borba, religija, država, partija, demokratija; da odredi mesto i ulogu raznih ideoloških pravaca u društvenom životu kontinenta.

Centralni problem nacionalnooslobodilačkog pokreta u Africi danas je pitanje perspektiva društveno-ekonomskog i političkog razvitka mladih država — pitanje izbora puta između kapitalizma i socijalizma. Karakteristika epohe je jasna i očigledna, tj. ogromna većina nacionalnih lidera proglašava socijalizam kao

cilj svoje politike. U svojim predstavama oni socijalizam povezuju sa uspostavljanjem socijalne pravde na bazi klasne borbe i sa izborom efikasnih metoda za ostvarenje privrednog i kulturnog progressa.

Veći deo afričkih ideologa i političara izjašnjava se za socijalizam, ali su njihove predstave o socijalizmu različite. Martišin u svojoj knjizi daje klasifikaciju osnovnih pravaca afričke društvene misli. „U glavnom toku nacionalnooslobodilačkog pokreta — piše on — postoje tri struje: sitnoburžoaski utopijski socijalizam, buržoaski nacional-reformizam i ideologija nacionalne demokratije.“ Klasifikacija ideoloških struja odgovara podeli zemalja Afrike na tri kategorije: zemlje sa socijalističkom orijentacijom, zemlje koje su stale na put kapitalizma i zemlje čije najbliže per-

spektive razvitka još nisu konačno određene.

Autor detaljno analizira osnovne crte i karakteristike svakog pravca. Sitnoburžoaski socijalizam, prema autoru, veoma je širok pojam koji objedinjuje različite struje političke misli, u kojima se prepliću idealizacija patrijarhalnih ostataka sa elementima buržoaskog reformizma i nekim demokratskim tendencijama. Za buržoasko-reformističku struju u Africi karakteristično je da ona socijalizam sa socijalnom pravdom povezuje pretežno sa ekonomskim progressom i državnim intervencijom. Nacionalna demokratija u svojoj ideologiji negira privatnu kapitalističku svojinu, do izvesnog stepena priznaje postojanje klasne borbe, protivi se poistovećenju socijalizma sa konzerviranim primitivnim zastarelim društvenim odnosima, prihvata socijalizam kao cilj koji se može postepeno ostvariti. Autor pri tom smatra da se može staviti znak jednakosti između nacionalne i revolucionarne demokratije u Africi.

Afrički marksisti podvlače da se u struji nacionalne demokratije vodi borba oko raznih pravaca društvenog razvitka. U njoj postoji tendencija sitnoburžoaskog karaktera koja

dolazi do izražaja u zahtevima za uspostavljanje „nacionalnog“ socijalizma. Pojava i razvitak ove tendencije tesno su povezani sa razvitkom birokratske buržoazije i autoritarno-birokratskog sistema upravljanja. Na ideološkom planu ovo krilo nacionalne demokratije približava se buržoasko-reformističkom pravcu „socijalizma nacionalnog tipa“.

S druge strane, u okviru nacionalne demokratije razvija se i učvršćuje revolucionarno krilo — revolucionarna demokratija — koje odražava interese poluproleterskih i proleterskih društvenih snaga i koje je naklonjeno marksizmu i saradnji sa radničkim pokretom. U ideologiji ovih snaga može se videti specifično preplitanje elemenata nacionalnih i socijalističkih predstava, pri čemu se povećava udeo i uloga poslednjih.

Nesumnjivo su interesantni odeljci knjige koji su posvećeni ideološkim aspektima klasne borbe na Afričkom kontinentu, analizi koncepcija o demokratiji i ulozi države u društvenom životu.

(*Azija i Afrika sevodnja*, Moskva, 1973, 6, s. 60.)

SUMBATJAN, J.: GOSUDARSTVO SOCIALISTIČESKOJ ORIENTACII: SUŠNOST, ZADAČI I FUNKCII (Država socijalističke orijentacije: suština, zadaci i funkcije). — *Azija i Afrika sevodnja*, Moskva 1973, 8, s. 24—27.

U izgradnji novog života mlade države nailaze na velike teškoće koje su povezane sa opštim niskim stepenom razvijenosti proizvodnih snaga, slabom klasnom diferencijacijom društva, postojanjem reakcionarnih i konzervativnih snaga u zemlji. Veliku opasnost za zemlje socijalističke orijentacije predstavlja imperijalizam i njegova politika neokolonijalizma. U tim uslovima uspešan razvitak zemalja Azije i Afrike na nekapitalističkom putu u mnogome zavisi od borbene sposobnosti i efikasnosti političkog sistema i, pre svega, od države koja treba da bude sposobna da brani tekovine revolucije, guši otpor unutrašnjih i spoljnih reakcionarnih

snaga, organizuje i usmerava stvaralačku aktivnost narodnih masa za ostvarenje demokratskih preobražaja.

U vezi s tim postavlja se niz pitanja. Šta je to država socijalističke orijentacije? Razmatranje suštine i društvenog karaktera države socijalističke orijentacije pretpostavlja, pre svega, prethodnu analizu njene klasne strukture koja je veoma dinamična i protivurečna, kao i sam proces nekapitalističkog razvitka. Imajući to u vidu, ne može se tvrditi da vlast pripada bilo kojoj određenoj klasi ili socijalnoj grupi. Mogu se dati samo neke opšte konstatacije — da određena država, kao i društ-

tveni sistem ima prelazni karakter, određene karakteristike međuklasnog sporazuma, koalicije različitih društvenih snaga.

Društveno-politički oslonac revolucionarne demokratije u zemljama socijalističke orijentacije je, pre svega, seljaštvo koje učestvuje sa 70 do 90% u ukupnom stanovništvu. Seljaštvo u tim zemljama ne može se posmatrati kao jedinstvena, monolitna snaga zbog složenog specifičnog društvenog raslojavanja sela. Osnovnu masu ove klase sačinjavaju seljaci sa malo zemlje i bezemljaši, a u nekim zemljama poljoprivredni radnici, tj. radno seljaštvo. Upravo je ova grupa seljaštva odigrala važnu ulogu kod izbora nekapitalističkog puta razvitka.

Što se tiče sitne buržoazije grada i sela, pokazalo je iskustvo nekapitalističkog razvitka u nizu zemalja Azije i Afrike da u uslovima pravilne politike predstavnika revolucionarne demokratije ona podržava socijalističku orijentaciju i doprinosi realizaciji opštedemokratskog programa društvenih i ekonomskih preobražaja koje vrši država. Međutim, treba imati u vidu da u uslovima kada vlast ne pripada radničkoj klasi već predstavnicima revolucionarne demokratije, koja predstavlja široki dijapazon raznorodnih klasnih i društvenih slojeva, pritisak sitnoburžoaskih stihije dovodi do određene nestabilnosti političke nadgradnje zemalja socijalističke orijentacije.

Posebno mesto u klasnoj strukturi ovih zemalja zauzima radnička klasa koja se tek formira. Radničkoj klasi pripašće uloga avangarde u odlučujućoj fazi socijalističkih preobražaja i nijedna druga klasa je ne može zameniti u tom istorijskom procesu.

Promene u klasnoj osnovi države socijalističke orijentacije vrše se u uslovima oštre klasne borbe. Ovde demokratske snage vrše političku izolaciju desnih snaga — krupne buržoazije, feudalaca, reakcionarnih oficira, i stvaraju široki front sastavljen od radničke klase, seljaštva, sitne buržoazije grada i sela, i inteligencije. Posebno mesto u stvaranju takvog fronta, kada radnička klasa nije još formirana i nije dovoljno organizo-

vana, zauzima inteligencija. Njena brojnost je relativno mala, ali ona igra važnu ulogu u političkom životu. Upravo iz redova progresivne inteligencije (civilne i vojne) formirano je jezgro rukovodilaca revolucionarne demokratije.

Analiza klasne strukture zemalja koje idu nekapitalističkim putem razvitka omogućuje nam da dublje shvatimo karakter države socijalističke orijentacije, koja je po svom sadržaju *nacionalno-demokratska*. Država socijalističke orijentacije može da postane jedan od oblika prelaza u socijalističku državu.

Glavni zadatak zemalja nekapitalističkog puta razvitka u savremenim uslovima jeste da ostvare opštedemokratski program, tj. da dalje razviju antiimperijalističku, antifeudalnu, antikapitalističku borbu radi stvaranja materijalnih i moralnih preduslova za budući prelazak u socijalizam.

Polazeci od ovog glavnog zadatka, državi socijalističke orijentacije postavljaju se konkretni ciljevi u ekonomskoj, društveno-političkoj i ideološkoj oblasti.

U *ekonomici*: stvaranje, učvršćenje i razvitak državnog sektora; potiskivanje stranog kapitala i ograničavanje privatnokapitalističkog sektora; sprovođenje agrarne reforme u korist radnog seljaštva i kooperiranje poljoprivrede; povećanje tempa razvitka proizvodnih snaga grada i sela na bazi stvaranja i razvitka nacionalne industrije i planskog vođenja privrede; povećanje materijalnog blagostanja radnih ljudi.

U *društveno-političkoj* oblasti: osnovni cilj je učvršćenje i odbrana nacionalne nezavisnosti od imperijalizma, neokolonijalizma i unutrašnje reakcije; demokratizacija društvenog i državnog uređenja; stvaranje jedinstvenog nacionalno-demokratskog fronta, revolucionarno-demokratskih partija i nacionalnih oružanih snaga; ostvarenje samostalne miroljubive spoljne politike; svestrano učvršćenje prijateljstva i odnosa sa socijalističkim zemljama, pre svega, sa Sovjetskim Savezom.

Na *ideološkom* polju glavni zadatak je: prevazilaženje ideologija buržoaskog nacionalizma i „levog“ avanturizma; postepeno prelazanje na pozicije naučnog socijalizma i proleter-

skog internacionalizma; sprovođenje kulturne revolucije; razvijanje novog odnosa prema radu.

U skladu sa navedenim zadacima, država socijalističke orijentacije vrši niz funkcija na unutrašnjem i spoljnom planu. Jedna od najvažnijih funkcija na unutrašnjem planu jeste *zaštita društvenog i državnog uređenja*.

Veliku ulogu u političkom životu država socijalističke orijentacije igraju revolucionarno-demokratske partije.

Za uspešnu realizaciju funkcije zaštite društvenog i državnog uređenja

u uslovima nekapitalističkog razvitka od velikog značaja je aparat direktne prinude: armija, policija i sudstvo. Međutim, treba imati u vidu da se u nekim zemljama socijalističke orijentacije vrši konfrontacija između snaga progresa i reakcije unutar armija.

Važno je istaći da nije moguća stvarna socijalistička orijentacija mlade države u uslovima postojanja njenog idejno-političkog prtljaga: elemenata antikomunizma, antisovjetizma, desnoreakcionarnih i levoavanturističkih tendencija.

TEORIJSKA SUČELJAVANJA

KRASIN, J. A.: MARKUZIJANSTVO V TUPIKE PROTIVO-REČIJ (Markuzijanstvo u čorsokaku protivrečnosti). — Voprosy filosofii, Moskva 1973, 6, s. 143—150.

Markuze postaje poznat posle objavljivanja svoje knjige *Jednodimenzionalni čovek*, koja se javlja u vreme razvoja tzv. pokreta nove levice. Ipak, njegova popularnost uskoro počinje da opada — naime, praksa društvenog razvitka opovrgavala je jednu za drugom tezu markuzijanstva. Tome je doprinela i marksistička naučna kritika njegovih pogleda. Predstavljajući ideologiju sitnoburžoaskog radikalizma, suprotstavljenu marksizmu-lenjinizmu, markuzijanstvo je i u teoriji i u praksi pokazalo svoju nesposobnost da osmislí zakonitost savremenog svetskog revolucionarnog procesa, da nađe i mobilise realne društvene snage koje bi mogle da se suprotstave državnomopolističkom kapitalizmu.

Jedan od osnovnih stavova markuzijanske koncepcije je stav o evolucionim promenama kapitalizma, kao zaštitne reakcije na pretnju socijalističke revolucije. To je sasvim u redu. Pod direktnim delovanjem korenite izmene odnosa svetskih snaga u korist socijalizma, razvoja radničkog i nacionalnooslobodilačkog pokreta, kapitalizam je pedesetih i šezdesetih godina bio prinuden da se prilagođava novoj situaciji. Ali, verno uočivši jednu stranu procesa — prilagodavajući evoluciju kapitalizma — Markuze nije uspeo da vidi i oceni njegovu drugu bitnu stranu — porast snaga i moguć-

nosti međunarodne radničke klase, svetskog socijalizma, celokupnog antiimperijalističkog pokreta. Konformističke tendencije koje stvara „potrošački kapitalizam“ Markuze je shvatio kao „integraciju“ radničke klase u kapitalistički sistem.

U novoj knjizi *Kontrarevolucija i pobuna* kapitalizam je predstavljen kao neodoljiva snaga koja fatalno vuče društvo ka fašizmu. Čime objasniti bezlazni pesimizam markuzijanske teorije, njena nemoć pred tobožnjom svemogućom kontrarevolucijom? Pre svega time što markuzijanstvo briše iz istorijskog razvoja glavne revolucionarne snage: radničku klasu, realni socijalizam. Po rečima Markuzea, radnička klasa ne može da igra svoju ulogu u borbi za socijalizam na osnovu „porasta proleterke klasne svesti“, već na osnovu rezultata tendencija koje „modifikuju prvobitni pojam klase“. Suština ove modifikacije je u sjedinjavanju radničke klase sa svim društvenim slojevima i grupama koji su u opoziciji kapitalizmu. Ova „nova levica“ izlazi iz srednjih klasa i ne oslanja se na radničku klasu, već na univerzitet i geto, koji navodno predstavljaju „prvu realnu pretnju sistemu iznutra“. Konačan rezultat ideologa sitnoburžoaskog radikalizma nije utešan. Reakcija svuda pribegava nasilju. „Naprotiv, revolucionarna snaga, koja je pozvana da

učini kraj nasilju, danas ne postoji". Bez obzira što su objektivni uslovi za socijalističku revoluciju potpuno sazreli, nju nema ko da izvede: „Na najvišem stadijumu kapitalizma najnužnija revolucija je i najmanje verovatna“.

Tvrdeći da se zbog dobrih životnih uslova radnička klasa integrisala u sistem, Markuze ne vidi da je ovo povećanje životnog standarda radnika osvojeno upornom borbom trudbenika i da je postalo moguće kao indirektan rezultat gigantskih dostignuća socijalizma. Naravno, razvoj radničkog pokreta ne ide pravolinijski, u njemu postoje protivrečnosti, teškoće, problemi rasta. Ideolozi sitnoburžoaskog radikalizma špekulišu ovim. Zaključak da je radnička klasa navodno izgubila revolucionarnost, Markuze pokušava da opravda pre svega na iskustvu SAD, gde monopolistički kapital poseduje najmoćnije poluge kojima se suprotstavlja razvoju revolucionarne svesti trudbenika, a radnički pokret se nalazi pod snažnim uticajem reformističkih sindikata. Reakcionarne profašističke tendencije u kapitalističkim zemljama u stvari nailaze na otpor radničke klase i demokratskih snaga. Danas je imperijalističkoj reakciji u tim zemljama mnogo teže da izvrši prevrat od demokracije ka fašizmu nego 30-tih godina.

Markuze je 1968. godine izjavio da su zakoni socijalne revolucije, koje je ustanovio marksizam, neprimenljivi u današnjim uslovima, i zato je nužna principijelno nova koncepcija. U novoj knjizi on konstatuje da se radi o „najradikalnijoj od svih revolucija poznatih istoriji“, o „prvoj istinski svetsko-istorijskoj revoluciji“. U ovoj tezi se ne krije samo pokušaj da se zataška značaj oktobarske revolucije, već i pokušaj da se marksističko-lenjinistička teorija revolucije zameni potpuno drukčijom koncepcijom, koja navodno odgovara savremenim uslovima. Dok su ranije revolucije, kaže Markuze, imale kao osnovni cilj „borbu za državnu vlast“, sada taj cilj kao da gubi smisao, pošto se vladavina monopolističkog kapitala ne oslanja toliko na poluge vlasti, koliko na potrošački način života trudbenika. Zato je cilj markuzijanske revolucije da se izvrši prevrat u potrebama i stremljenjima masa, u nji-

hovoju svesti i osećajnosti. Opredeljujući se za puteve dostizanja tog cilja, Markuze ne apeluje na klase, već na individuumu. „Ne može biti radikalnog socijalnog prevrata bez radikalne izmene individualnih agenata tog prevrata“. Prvo izmeniti svest ljudi, zatim ostvariti društveni preobražaj — to je teza predmarksovskog socijalizma. Tim naivnim predstavama Marks je suprotstavio stav da se „podudaranje izmena okolnosti i ljudske delatnosti može razmatrati i biti racionalno shvaćeno samo kao revolucionarna praksa“. Markuzijanstvo povezuje društvenu revoluciju sa idejom slobode, koja se suprotstavlja objektivnoj stvarnosti i koreni se u „životnim instinktima“ ljudi. Markuzijanska teorija ne traži uzroke društvene revolucije u realnoj isoriji, već u ljudskoj prirodi. Umesto da vidi cilj revolucije u preobražaju načina proizvodnje, u rešenju materijalnih, ekonomskih problema trudbenika, Markuze poziva na „kulturnu revoluciju“, „udara na korene kapitalizma u samim individuumima“.

Najvažnije pitanje teorije revolucije je — pitanje o putevima i sredstvima ostvarenja revolucionarnih preobražaja. Marksističko-lenjinistička teorija razmatra kao odlučnu etapu socijalističke revolucije osvajanje vlasti od strane radničke klase. Markuze, pak, za oruđe revolucionarnog preobražaja proglašava umetnost, koja je i pozvana da izvrši koreniti prevrat u ljudskoj osećajnosti. Umetnost ima sposobnost da ide izvan realnosti i tako on „otkriva postojeću stvarnost iz druge dimenzije, dimenzije mogućnog oslobođenja“. Naravno, umetnost može da nosi u sebi i maštanje o budućem. Ali to maštanje može pozitivno delovati na dinamiku razvoja revolucionarnog pokreta samo u slučaju ako odražava realne tendencije same stvarnosti, potencijalne mogućnosti naprednih društvenih snaga. Ipak, apsolutno je nejasno na koji način „bunt individuumu“ može da dovede do društvene revolucije.

Markuze kategorički poriče marksističko-lenjinističko učenje o partiji radničke klase. Po njemu, lenjinska partija je mogla biti avangarda klase samo dok su radnici neposredno osećali bedu i ugnjetavanje. U potrazi za arltenativom partije ideolog sitno-

buržoaskog radikalizma pribegava eklektičnoj smesi desno-oportunističke teorije spontanosti i anarhističkih predstava o automatskom krahu kapitalizma. „Tehnička i ekonomska integracija sistema je tako čvrsta, da njeno raskidanje u bilo kojoj ključnoj tački može lako da dovede do ozbiljne disfunkcije celine“. U tim uslovima moguće je spontano uspostavljanje „radničke kontrole nad pojedinim fabrikama ili grupama fabrika, koje bi predstavljale „gnezda“ postkapitalističkih (socijalističkih) ćelija u još uvek kapitalističkom društvu (slično gradskim centrima buržoaske vlasti u feudalnom društvu)“. Takav razvoj može dovesti do rađanja „sovjeta“ — organizacije samoopredeljenja i samoupravljanja, organa direktne demokratije masa. Ali, protivno sopstvenim stavovima, Markuze kaže da „samooslobođenje“ i „samovaspitanje“ „pretpostavljaju vaspitanje od drugih“, da je „političko vaspitanje nezamislivo bez rukovodstva“ čija je funkcija „da prevedu spontani protest u organizovano delovanje“. Krug se zatvorio, ponovo je izniklo pitanje o tome ko su ti „drugi“ koji vaspitavaju masu i politički rukovode njenom delatnošću. Pokušavajući da izađe iz zatvorenog kruga, Markuze se obraća „grupama manjine“ —

predstavnicima „nove levice“, radikalnoj inteligenciji i studentima. Radi se o tzv. koncepciji „dugačkog marša kroz institucije“. Smisao je strategije da se, radeći u sistemu kapitalističkih ustanova — radi protiv njih, čuva svest i kritičko mišljenje. Sledeća etapa strategije je — stvaranje „kontra-institucija“: nezavisnih škola, slobodnih univerziteta, koji mogu da konkurišu oficijelnom sistemu vaspitanja. Ali upravo je praksa pokreta „nove levice“ pokazala neosnovanost anarhističke teorije, po kojoj se snagama studenata mogu probiti lokalne „breše u strukturi vlasti“ izvan masovnog pokreta radničke klase. U teoretskim stavovima Markuzea odrazilo se iskustvo delatnosti „nove levice“, u kojoj se ispoljava radikalizam sitnoburžoaskih slojeva, opozicionih savremenom kapitalizmu. U njegovoj koncepciji prisutan je mehanički pristup protivrečnostima savremenog društvenog razvitka. Ove se tako umrtvljavaju, iščekavaju perspektiva njihovog razvoja i razrešenja. Dok se radi o kritici, Markuze može da da dovoljno živu, mada često jednostranu, karakteristiku negativnih crta kapitalizma. Ali pozitivnog programa borbe protiv sistema državno-monopolističke vlasti u markuzijanskoj teoriji, u suštini, nema.

STANČEV, Evgenij: NEOTROCKIZM — PERMANENTNO NA STORONE REAKCII (Neotrockizam — permanentno na strani reakcije). — *Informacionij bjuleten*, Sofija 1973, 5, s. 70—106.

Produbljanje suprotnosti u kapitalističkom društvu primorava ne samo proletarijat već i brojne neproleterske mase grada i sela da uzimaju veće ili manje učešće u borbi protiv imperijalističke stvarnosti. Upravo neproleterske mase koje se teško podvrgavaju organizovanju i ne mogu da budu u celini obuhvaćene komunističkom partijom, naročito lako prihvataju levoradikalne parole i pribegavaju ultralevim akcijama. Trockisti ili, tačnije, neotrockisti koriste ovu, u osnovi sitnoburžoasku masu za širenje i razvijanje svojih antikomunističkih ideja. Sitnoburžoaska stihija,

nestabilna u političkom i nepripremljena u teorijskom pogledu, poseduje znatne potencijalne mogućnosti i velike težnje ka akciji. Eto zbog čega parole neotrockista o „svetskoj revoluciji“ koje sadrže obećanja u oblasti političkih, ekonomskih i socijalnih blagodeti lako nalaze pristalice.

Borba komunističkih partija protiv neotrockizma treba da se vodi u dva pravca. Prvo, to treba da bude planski miran, taktičan i delikatan svakodnevi rad na vaspitanju novih masa koje se iz sitnoburžoaskih sredina ulivaju u redove radničke klase. Drugo, borba protiv „levog“ oportunističkog mora biti

nepoštedna. Ne može se uspešno boriti protiv glavnog protivnika — desnog oportunističkog, ako se ne vodi borba protiv „levog“ oportunističkog, i obratno. Kako u praktičnim akcijama tako i u teorijskim argumentacijama i „levi“ i desni oportunistički imaju mnogo zajedničkog, bez obzira na razlike u nazivima i frazeologiji.

Trocki je svoju teoriju o „permanentnoj revoluciji“ stvorio još 1905/1906. godine. Ova eklektička doktrina zastupala je stav da se u razvitku revolucije mogu preskakati opštedemokratske faze. Trocki je isključivao mogućnost pobeđivanja revolucije u jednoj zemlji i nasilan put smatrao jedini mogućim putem borbe za socijalizam.

Već niz godina teorijske razrade i praktične akcije pristalica Trockog neprestano se ulivaju u arsenal buržoazije u vidu oružane borbe protiv komunizma. Počev od prvih dana oktobarske revolucije u Rusiji, u mladoj socijalističkoj državi, u svim fazama borbe između socijalizma i imperijalizma, između buržoazije i proletarijata, trockizam je stajao na strani snaga kontrarevolucije. Jedna od njegovih karakteristika kako u prošlosti tako i danas je njegov antisovjetski pravac.

Odbačene od međunarodnog radničkog i komunističkog pokreta kao štetne po stvar revolucije, postavke Trockog pretrpele su izmene i dopune u zavisnosti od nove faze. Neki savremeni lideri trockističkih grupa čak tvrde da nemaju ničeg zajedničkog sa učenjem Trockog. Razumljivo, u većini slučajeva to se odnosi samo na spoljnu stranu. Najnovije lakiranje, koje prikriva stare ideje i taktiku, ne može nikoga prevariti.

Kada je 1938. godine 13 trockista osnovalo Četvrtu internacionalu, njihove ambicije i planovi prostirali su se dosta daleko. Sada je ona razbijena na četiri štaba, a svaki od njih preporučuje na prvenstvo i liderstvo. U suštini, Internacionala se sastoji od manjih ili većih grupacija koje po svojim razmerama i kvalitetima ne mogu prevazići okvire specifičnih političkih sektori. Međutim, bez obzira na međusobnu žestoku borbu za vodeće pozicije, sve se one u krajnjoj liniji ujedinjuju za ostvarenje opšteg cilja — za borbu protiv komunističkih partija u svojim zemljama.

Teško se u svetu može naći čovek koji bi tačno znao koliko trockističkih „revolucionarnih“, „marksističkih“ i „socijalističkih“ grupa, grupica, pokreta i kružaka ima u određenom momentu u svetu. Međutim, delatnost nekoliko njih zaslužuje posebnu pažnju.

U Zapadnoj Evropi interesantna je delatnost trockističke „Komunističke lige“ Franka i Krivina. Ona je formirana od starih pristalica Trockog, kao i od izvesnog broja njihovih mladih sledbenika. Glavna grupacija koja konkuriše Ligi Krivina u Francuskoj je trockistička organizacija Lamberta Rusela sa filijalom AŽS (Savez mladih za socijalizam) koja je osnovana 1938-tih godina. Posebnu štetu jedinstvu radničkog i komunističkog pokreta u Francuskoj nanosi aktivna delatnost lambertista među omladinom.

Predstavnici trockizma u Zapadnoj Evropi dosta uspešno citiraju Marksa i Lenjina, tumačeći njihove misli proizvoljno. Jedna od osnovnih trockističkih postavki je da tzv. „marksovski radnik“, predstavnik „klasične“ radničke klase više ne postoji, da je evoluirao, da se izmenio, zbog čega je potrebna nova ideologija.

Stav neotrockista prema socijalističkoj revoluciji došao je naročito do snažnog izraza u njihovom odnosu prema revolucionarnim preobrazbama u Čileu. Najtipičniji predstavnici „ultralevih“ i pristalice Pokreta revolucionarnog levog krila (MIR) u Čileu skoro bez kolebanja prešli su na stranu opozicije, počeli su svim snagama i sredstvima da se suprotstavljaju politici bloka Narodnog jedinstva Salvadora Allendea, odbili su podršku njegovoj kandidaturi i na sve moguće načine koristili nestabilno stanje u zemlji da bi prodemonstrirali svoju „revolucionarnost“ zaposeljujući fabrike i ustanove.

Idejna srodnost između trockizma i maoizma može se videti i u čitavom nizu srodnih ili bliskih teorijskih postavki. Još 1961. godine, na kongresu Četvrte internacionale koji je bio održan u Parizu, isticalo se da je politika kineskog rukovodstva u odnosu na međunarodni radnički i komunistički pokret stvorila trockizmu „takve mogućnosti za akciju kojima on nikada nije raspolagao“. I trockisti i maoisti zauzimaju antimarksistički

stav prema svetskom revolucionarnom procesu i propovedaju izvoz revolucije, oglašavajući oružanu borbu jediniim razumnim i mogućim sredstvom za ostvarenje svetske revolucije. Teza o premeštanju centra svetskog revolucionarnog procesa u zaostale zemlje Istoka, koji su lansirali trockisti 50-tih godina, u potpunosti se poklapa sa maoističkom teorijom o suprotnostima između „svetskog grada i svetskog sela“.

Optužujući mnoge komunističke

partije za „izvitoperavanje“, „revizionizam“ i drugo, klevetajući KPSS i komunističke partije drugih socijalističkih zemalja, i maoisti i trockisti tvrde da se tok istorije može određivati vojnim sukobima, da je „kasarnski socijalizam“ put ka komunizmu. Trockisti pozivaju na sprovođenje revolucije svuda, pa čak i u socijalističkim zemljama. Kao početak tog procesa oni predlažu skidanje komunističke rukovodećih pozicija u socijalističkim zemljama.

anotacije

Connor, Walter D.: DISSENT IN A COMPLEX SOCIETY: THE SOVIET CASE. — Problems of Communism, Washington, 2, 1973, s. 40—52.

Analiza sovjetskog društva posle pada Hruščova: problemi kompleksnog društva; sovjetski model integracije; strategija penetracije; parazitska birokratija; regrutovanje elite; izvori sukoba; perspektive i drugo.

Demičev, Petr: RAZVITOK SOCIJALIZMA NA PUTI K KOMUNIZMU. — Problemi mira i socializma, Prag, 1, 1973, p. 8—15. Teoretska analiza problema razvijelog socializma kao stepena na putu ka komunizmu.

Mikul'skij, K.: MEŽDUNARODNOE ZNAČENIE SOCIALISTIČESKOJ EKONOMIČESKOJ INTEGRACII, „Kommunist“, Moskva, 12, 1973, s. 31—40.

Ekonomska integracija stvara povoljne uslove za privredni razvoj socialističkih zemalja, a ima i politički značaj. Ona ima ulogu i u učvršćenju idejnog i moralnog uticaja socializma u svetu. Korenita razlika socialističke i kapitalističke integracije.

Močalov, L.V.: BURŽUAZNO-REFORMISTSKAJA SUŠČNOST' ANTILENINSKOJ „STRATEGII REVOLJUCII“ PRAVOGO OPOR-TUNIZMA. — „Vestnik Moskovskogo universiteta“, Moskva, 2, 1973, s. 45—55.

Analiza stavova „New Left Review“, o strategiji i taktici proleterske revolucije, o prelazu u socializam.

Na, Choe Chil: PRINCIPLES OF POLITICS SET OUT BY SOCIALIST CONSTITUTION OF THE DPRK. — „Pyongyang Times“, Pyongyang, 25 (449), 1973, p. 2.

Analiza političkih principa postavljenih u novom Ustavu Severne Koreje.

Novack, George: THE POLITICS OF MICHAEL HARRINGTON. — „International Socialist Review“, New York, 1, 1973, s. 18—25.

Diskusija između George Novack-a i Michael-a Harrington-a o američkom putu u socializam, održana 14. novembra 1972. u Queens College u Njujorku.

OCENKA POLITBIJURO CK BKP RABOTI I REZULJTATOV DRUŽESKOJ VSTREČI RUKOVODITELEJ KOMMUNISTIČESKIJ I RABOČIH PARTIJ SOCIALISTIČESKIH STRAN, SOSTOJAVSEJ-SJA V KRIMU 30—31 JULJA 1973. GODA. — „Informacionnij bjulleten“, Sofija, 9, 1973, p. 12—115. Pozitivna ocena Politbiroa CK KP Bugarske rada i rezultata sastanka rukovodilaca komunističkih i radničkih partija socialističkih zemalja, održanog na Krimu 30—31. jula 1973.

Tellalov, Konstantina: VELIKAJA SILA EDINSTVA. — „Informacionnij bjulleten“, Sofija, 9, 1973, p. 34—43.

Članak sekretara CK KP Bugarske Telalova o jedinstvu i saradnji socijalističkih zemalja na ekonomskom i spoljnopoličkom polju, i proleterski internacionalizam.

Varnke, Gerbert: SOCIALNIJE POTREBNOSTI: IH FORMIROVANIE I UDOVLETVORENIE. — „Problemi mira i socializma“, Prag, 3, 1973, p. 17—22.

Diskusija o razvijenom socijalizmu. Mišljenje člana Politburoa CK Ujedinjene partije Istočne Nemačke, Vernkea: objektivni karakter glavnog zadatka; socijalistička kompleksna racionalizacija; pojava novih potreba; stimulansi i inicijative.

Vlasov, E.L.: VOPROSY SOZDANIJA MATERIAL'NO-TEHNIČESKOJ BAZY KOMMUNIZMA I SEL'SKOHOZJAJSTVENNOE PROIZVODSTVO. — „Vestnik Leningradškogo universiteta“, Leningrad, 11, 1973, s. 60—65.

Izgradnja komunističkog društva je neodvojiva od visoko razvijene poljoprivrede, njene materijalne i tehničke baze. Posebno se obraća pažnja na psihološke faktore i njihov značaj u strukturi društva.

Whitson, William, W.: CHINA'S QUEST FOR TECHNOLOGY. — „Problems of Communism“, Washington, 4, jul-avgust 1973, p. 16—30. Uticaj inostrane tehnologije na privredni razvitak Kine: kontroverza „dve linije“; sukobi u ključnim oblastima; period rekonstrukcije 1949—1953; prvi petogodišnji plan 1953—57; veliki skok napred 1958—60; rehabilitacija 1961—65; Kulturna relucija 1966—69; period posle Kulturne revolucije 1969—72.

Filipov, Ivan: OTNOŠENIETO NA FABRIKANTITE KM RABOTNIČESKITE ZAKONI I SOSTAVOT

NA KOMITETITE NA TRUDA V BLGARIJA. — „Istoričeski pregled“, Sofija, 2, 1973, p. 62—73. Istorijat razvitka radnog zakonodavstva u Bugarskoj, odnos fabrikanta prema njemu i sastav komiteta za rad.

Gáspár, Sándor: TULAJDONOS: A NÉP. — „Pártélet“, Budapest, XVIII, 3, 1973, p. 3—7.

Doprinos mađarskih socijalističkih snaga nacionalizaciji sredstava za proizvodnju u godinama posle rata.

Dočev, Ivan: VIŠŠA CEL NA SOCIALIZMA. — „Partien život“, Sofija, 1, 1973, p. 8—15.

Pregled uspeha na privrednom polju i u oblasti životnog standarda radnih ljudi Bugarske 1961—1971. godine.

5TH(Fifth) ENLARGED COUNCILORS' BOARD MEETING OF SOHYO HELD. — „Sohyo News“, Tokyo, 313, 15. VI 1973, p. 5—10. Analiza aktivnosti Generalnog saveta japanskih sindikata (SOHIO) u prolećnoj ofanzivi japanskih radnika 1973.

POSTANOVLENIE SOVETA MINISTROV I CENTRALNOGO SOVETA BOLGARSKIH PROFESIONALNIH SOJUZOV OB UVELIČENII ZARABOTNOJ PLATI NEKOTORIM KATEGORIJAM TRUDJAŠIHSJA V 1973 GODU. — „Informacionnij bjuletен“, Sofija, 3, 1973, p. 110—114. Odluka vlade i sindikata Bugarske o povećanju nadnica i plata od 1. juna 1973. nekim kategorijama radnika.

Sol, Pak Ju: LABOUR PROTECTION IN OUR COUNTRY. — „Pyongyang Times, Pyongyang, 20, 1973, p. 3.

Zaštita rada u Severnoj Koreji.

REVOLUCIONARNA STRATEGIJA U RAZVIJENIM I NERAZVIJENIM ZEMLJAMA

Aleksandrov, I.: O NEKOTORYH USTANOVKAH VNEŠNEPOLITIČESKOGO KURSA KITAJSKORO RUKOVODSTVA. — „Pravda“, Moskva, 26. VIII 1973, s. 3—5.

Polemika sa teorijama KP Kine o dve superdržave i trećem svetu. Stavovi o saradnji sa kapitalističkim državama, problemi rata i mira, kao i međusobni odnosi dve zemlje.

Bagramov, E.: KOMMUNISTIČESKOE STROITEL'STVO I INTERNACIONALIZACIJA OBIČESTVENNOJ ŽIZNI. — „Pravda“, Moskva, 3. VIII 1973, s. 2—3.

U uslovima socijalizma najtešnja ekonomska, kulturna itd. povezanost rezultirala je stvaranjem jedinstvene istorijske kategorije — sovjetskog naroda. Internacionalizacija ne znači osporavanje nacionalnih osobnosti, a Komunistička partija ima vodeću ulogu u razvijanju internacionalne svesti.

Petrov, V.S.: INTERNACIONALIZAM — MIROVOZZRENIE I POLITIKA RABOČEGO KLASA. — „Voprosy filosofii“, Moskve, 6, 1973, s. 27—38.

Internationalizam je kao politika i ideologija izašao na istorijsku arenu zajedno sa pojavom radničke klase kao aktivne socijalne snage. On nije deo njene politike, već sinteza njenog istorijskog opredeljenja.

Petrov, V.S.: INTERNACIONALIZAM — MIROVOZZRENIE I POLITIKA RABOČEGO KLASSA (II). — „Voprosy filosofii“, Moskva, 8, 1973, s. 51—63.

Objektivnu osnovu internacionalizma čine tendencije razvoja savremenih proizvodnih snaga i odnosa. Proleterskom internacionalizmu suprotstavlja se buržoaski nacionalizam i lokalizam.

Rice, George, W.: NONRULING PARTIES AND THE „PEACEFUL PATH“. — „Problems of Communism“, Washington, 4, jul-avgust 1973, p. 56—71.

Komunističke partije u svetu koje nisu na vlasti i mirni put u socijalizam; odnos ovih partija sa KPSS za vreme i posle Staljina.

V BOR'BE ZA MIR I SOCIAL'NYJ PROGRESS. — Uvodnik, „Voprosy filosofii“, Moskva, 8, 1973, s. 3—15. Marksističko-lenjinistička koncepcija

mira prevladala je pacifističke šeme i utopije. Teorijsko razmatranje problema mira i spoljna politika Sovjetskog Saveza.

CENTRAL COMMITTEE RESOLUTION ON CERTAIN INTERNATIONAL DEVELOPMENTS. — „People's Democracy“, Calcutta, IX, 30, 29. VI 1973, p. 6—7.

Rezolucija CK KP Indije (marksista) sa sastanka u Kalkuti, 15—20. VI 1973. o aktuelnim međunarodnim događajima.

Cole, David L.: COLLECTIVE BARGAINING AND INDUSTRIAL PEACE. — „The American Federationist“, Washington, 8, 1973, p. 22—24.

Kolektivno pregovaranje, štrajk i industrijski mir u SAD.

Kedaj, Waldemar: LOGIKA HISTORII. — „Tryvuna ludu“, Warszawa, XXV, 14. VI 1973, s. 5.

Problem jedinstva u svetskom sindikalnom pokretu.

MacDonald, Donald: THE ROLE OF LABOUR IN WORLD ECONOMICS. — „Canadian Labour“, Ottawa, 7—9, jul-septembar 1973, p. 2—3, 6.

Uloga rada u svetskoj privredi; razvitak međunarodne trgovine povećava zaposlenost radničke klase u svim zemljama.

Pittman, John: ARENA OF CLASS STRUGGLE: THE UNITED NATIONS. — „Political Affairs“, New York, 3, 4, 1973, p. 18—29, 31—40. Ujedinjene nacije kao arena klasne borbe.

Roy, A.K.: WORKERS' PARTICIPATION IN MANAGEMENT. — „The Indian Worker“, New Delhi, XXI, 43, 23. VII 1973, p. 3, 6. Radničko učešće u upravljanju kao koncept, njegova realizacija u svetu i Indiji.

RADNIČKA KLASA I OBLICI NJENE BORBE

Abel, I. W.: STEEL: EXPERIMENT IN BARGAINING. — „The American Federationist“, Washington, 7, 1973, p. 1—6.

Eksperiment sa kolektivnim pregovaranjem u čeličnoj industriji SAD od 1965—1973. godine. (Vidi isti članak u AFL-CIO „Free Trade

Union News“, Washington, 7, 1973, p. 3).

AITUC GENERAL COUNCIL. CALL FOR STRUGGLE AGAINST PRICE-RISE. — „New Age“, New Delhi, XXI, 30, 29. VII 1973, p. 3. Zasedanje Generalnog saveta Sveindijskog kongresa sindikata (AITUC) 20—22. VII 1973. Organizovanje masovnih akcija radnika protiv politike podizanja cena.

APERTHEID HAS NO FUTURE IN S. AFRICA. — „The Indian Worker“, New Delhi, XXI, 36, 4. VI 1973, p. 4.

Politička izjava Južnoafričkog kongresa sindikata: apertheid i položaj radničke klase. Jun 1973.

Cantor, Arnold: THE SLIPPERY ROAD TO TAX JUSTICE. — „The American Federationist“, Washington, 4, 1973, s. 1—6.

Kritika američke poreske politike, koja najviše pogađa radničku klasu.

Meyers, George: THE 1973 ELECTRICAL NEGOTIATIONS. — „Political Affairs“, New York, 5, 1973, p. 4—11.

Stanje i problemi u vezi sa kolektivnim pregovorima u električnoj industriji SAD tokom 1973. godine.

Nemeslaki, Tivadar: A VALLALAT ALKOTMANYA: KOLLEKTIV SZERZODES. — „Partelet“, Budapest, XVIII, 1, 1973, p. 32—37.

Uloga sindikata u iznalaženju zajedničkog imenitelja između čisto privrednih ciljeva i zaštite radnika. Odnos između planova srednjoročnog razvoja preduzeća i kolektivni ugovor. Pravo veta sindikata.

Peagam, Norman: THAILAND: OUT OF THE SHELL. — „Far Eastern Economic Review“, Hongkong, 21, 1973, p. 18—24. Studentski pokret i demonstracije u Tajlandu protiv prisustva američkih trupa u zemlji.

TEXT OF RESOLUTIONS ADOPTED. — „The Indian Worker“, New Delhi, XXI, 37, 11. VI 1973, p. 4—5.

Tekst rezolucija usvojen na sednici (123) Radnog komiteta Indijskog nacionalnog kongresa sindikata (INTUC), 5. VI 1973. Politički stavovi i revandikacije.

UNITY AND STRENGTH FOR THE SECURITY OF FREE EUROPE AND WORLD PEACE. — AFL-CIO Free Trade Union News, Washington, 3, 1973, p. 1—2, 4—5. Saopštenje Izvršnog saveta američkih sindikata AFL-CIO, prihvaćeno na sastanku u Bol Harboru (Florida) 23. februara 1973: o potrebi jačanja jedinstva i snage zapadnog sveta radi bezbednosti slobode Evrope i mira u svetu; o pružanju podrške Vijetnamskoj konfederaciji rada posle uspostavljanja mira u Južnom Vijetnamu; o odugovlačenju sprovođenja vladinog programa za rešavanje gorućih problema SAD; o stavu prema Nixonovoj trgovinskoj politici, nadnicama i cenama, odnosu sa Nixonom i Demokratskom partijom; o putevima privrednog napretka i socijalnoj pravdi u Latinskoj Americi i stavu AFL-CIO. (Vidi i izvor: John Herling's Labor Letter, 24. februar 1973, p. 1—4).

Williams, Lynn R.: THE RIGHT TO STRIKE — AN ESSENTIAL FREEDOM. — „Canadian Labour“, Ottawa, 7—9, jul-septembar 1973, p. 36—37, 41.

Analiza pokušaja posle drugog svet-skog rata da se u Kanadi zabrani radnicima pravo na štrajk; odbrana ovog prava kao osnovnog pitanja radničkih sloboda i prava.

WORLD TRADE IN THE 1970. — „The American Federationist“, Washington, 4, 1973, s. 16—24.

Članak napisan na bazi izveštaja Komiteta za ekonomsku politiku Izvršnom savetu američkih sindikata AFL-CIO, o stanju svetske trgovine 70-tih godina, pozicijama SAD u njoj i odrazu ovog stanja na tržište rada u SAD.

PARTICIPACIJA, RADNIČKA KONTROLA, RADNIČKO SAMOUPRAVLJANJE

Getmanskiy, V. I.: O NAUČNOM METODE UPRAVLJENJA OBSČESTVOM. — „Vestnik Leningradskog universiteta“, Leningrad, 11, 1973, s. 55—59.

Metodi upravljanja društvom zavise od oblika društvenih upravljanja društvom i analogna naučnom metodu upravljanja ljudskim aktivnostima uopšte.

Jordanov, Boris: OSOBENOSTI NA RABOTNIČESKIJA KONTROL NAD PROIZVODSTVOTO NA KAPITALISTIČESKATA PROMIŠLENOST V BLGARIJA (1944—1947). — „Istoričeski pregled“, Sofija, 1, 1973, p. 43—55. Specifičnosti radničke kontrole nad proizvodnjom kapitalističke industrije u Bugarskoj 1944—1947. Neka upoređenja sa radničkom kontrolom u SSSR odmah posle oktobarske revolucije.

Major, Tibor: A NAGYUZEMI MUNKASOK TARSADALMI ES POLITIKAI AKTIVITASA. — „Partelet“, Budapest, XVII, 10, p. 51—56.

Prikaz studije o problemu društveno-političke aktivizacije radnika u velikim fabrikama u Mađarskoj.

Markov, Marko: SUBJEKT SOCIALJNOGO UPRAVLJENJA PRI SOCIALIZME. — „Informacionij bjulleten“, Sofija, 5, 1973, p. 37—45. Analiza subjekta i objekta društvenog upravljanja u socijalizmu.

RADNIČKE PARTIJE

Peiris, Denzil: SOUTH ASIA: RADICALISM'S FALLOUT. — „Far Eastern Economic Review“, Hongkong, 45, 12. XI 1973, p. 24—25. Kriza levice zbog lošeg stanja u privredi zemalja Južne Azije.

SEVENTH PLENARY MEETING OF FIFTH CENTRAL COMMITTEE OF THE WORKERS' PARTY OF KOREA HELD. — „Pyongyang Times“, Pyongyang, 40 (464), 1973, p. 1.

Horváth, dr. László: VÁLLALATI DEMOKRÁCIA — DECENTRALIZÁLÁS, ÉRDEKELTSÉG. — „Társadalmi Szemle“, Budapest, XXVIII, 7, 1973, p. 46—55.

U Mađarskoj se postepeno proširuju prava radnika u odlučivanju u preduzećima.

Mire, Josph: EUROPEAN WORKERS' PARTICIPATION IN MANAGEMENT. — AFL-CIO Free Trade Union News, Washington, 3, 1973, s. 6—7.

Informacija i kratak pregled stanja učešća radnika u upravljanju preduzećima u evropskim zemljama: Austriji, Norveškoj, Švedskoj i Zapadnoj Nemačkoj.

Simon, Ferenc: VEZETÉSI ISMERETEK ÉS A POLITIKAI MUNKA SZINVONALA. — Pártélet, Budapest, XVIII, 6, 1972, p. 30—35.

Metodi upravljanja u privredi i partijski rad u Mađarskoj. Ako partijski funkcioneri na svim nivoima ne poseduju dovoljno znanje o upravljanju preduzećima opada stepen efikasnosti u partijskom radu.

Čobanov, Dobri: OSNOVNI PRINCIPI NA PARTIJNOTO RAKOVODSTVO NA IKONOMIKATA. — „Novo vreme“, Sofija, 5, 1973, s. 66—78.

Analiza osnovnih problema partijskog rukovođenja privredom u Bugarskoj i pitanja učešća radnika u upravljanju preduzećima.

Kratak izveštaj o Sedmom plenumu CK Radničke partije Severne Koreje, održan od 4—17. septembra 1973. o pitanjima: 1) sprovođenje tri revolucije (ideološke, tehničke i kulturne), koje je postavio V kongres partije; 2) o tačnom sprovođenju sistema privrednog računa u skladu sa Taeanskim sistemom rada.

Zarodov, K.: LENINSKOE UČENIE O PARTII I SOVREMENNOST'. — „Pravda“, Moskva, 10. VII 1973, s. 3—4.

Osnovni principi lenjinističkog shvaćanja partije su revolucionarnost, internacionalizam, teoretska zasnovanost. Njeni organizacioni principi i danas su nepromenjeni. Svi ti principi čine nedeljivu celinu.

Dobieszewski, Adolf: PRYMAT TREŚCI. — „Trybuna ludu“, Warszawa, XXV, 25. VII 1973, s. 5; 26. VII 1973, s. 5.

O lenjinskim osnovama rada partije. Demokratski centralizam u partiji. Klasni karakter partije.

Chang, Parris H.: POLITICAL REHABILITATION OF CADRES IN CHINA: A TRAVELLER'S VIEW. — „The China Quarterly“, London, 54, 1973, p. 331—340.

Politička rehabilitacija partijskih kadrova posle Kulturne revolucije koji su stradali u vreme njenog održavanja u Kini.

Bennett, Gordon: MILITARY REGIONS AND PROVINCIAL PARTY SECRETARIES: ONE OUTCOME OF CHINA'S CULTURAL REVOLUTION. — „The China Quarterly“, London, 54, 1973, p. 294—307.

Stanje u vojnim oblastima i provincijskim sekretarijatima KP Kine za vreme i posle Kulturne revolucije.

Biszku, Béla: A KÖZPONTI BIZOTTSÁG HATÁROZATÁNAK SZELLEMEBEN. — „Partelet“, Budapest, XIII, 2, 1973, p. 3—10. Ostvarivanje odluka sa Plenuma CK Mađarske socijalističke radničke partije održanog novembra 1972. Konkretni zadaci i istovremeno jačanje partijske demokratije i demokratskog centralizma.

Bugaev, E.: РУКОВОДЯЩАЯ РОЛЬ МАРКСИСТСКО-ЛЕНИНСКИХ ПАРТИЙ В СТРОИТЕЛЬСТВЕ СОЦИАЛИЗМА, КОММУНИЗМА. — „Kommunist“, Moskva, 10, 1973, s. 75—89.

Da bi ostvarila svoju revolucionarnu ulogu radnička klasa mora da se organizuje. Avangarda bez koje ona ne može da ostvari svoju diktaturu je marksističko-lenjinistička partija. Iskustvo Sovjetske države i KPSS potvrđuje ove teorijske stavove.

Kelle, V.Ž.: KPSS — PARTIJA SOCIAL'NOGO TVORČESTVA. — „Voprosy filosofii“, Moskva, 8, 1973, s. 40—50.

Tri su bitna principa revolucionarne partije: marksistička teorija, Lenjinovi principi organizacije, i neraskidiva povezanost sa masama. Polemika sa menjševičkim shvaćanjem.

Bihari, dr. Mihály: A BALOLDALISÁG OSZTÁLYBÁZISRA TÖREKSZIK. — „Társadalmi Szemle“, Budapest, XXXVIII, 6, 1973, p. 76—81.

Nova levica želi da stvori klasnu bazu. Levi radikalizam se bori protiv centralizma i uopšte negira organizacije. (Osvrt na međunarodna zbivanja).

Rákos, Imre: ÉLCSAPAT — OSZTÁLYJELLEG — ÖSSZETÉTEL. — „Pártélet“, Budapest, XVIII, 4, 1973, p. 6—11.

Za jačanje klasnog karaktera potrebno je poboljšati socijalnu strukturu Mađarske socijalističke radničke partije.

Malik, Harji: LEFT ALTERNATIVE: CPI(M) VIEW. — „Janata“, Bombay, XXVIII, 36, 4, XI 1973, p. 3. Odnosi Narodne socijalističke partije Indije i KP Indije (marksista). KPI(M) kao leva alternativa u indijskom društvu.

Nalapat, M.D.: PRESENT CRISIS AND INDIAN LEFT. — „Mainstream“, New Delhi, XI, 48, 28. VII 1973, p. 5—7.

Politička kriza u Indiji i indijska levica. Uvodnik.

Das, Naren: CRISIS OF SOCIALISM. — „Janata“, Bombay, XXVIII, 21, 17. VI 1973, p. 8—10.

Kriza socijalizma u Indiji. Analiza delatnosti partija sa socijalističkom orijentacijom. (Kongres, KPI, KPI(M), socijalisti).

SOCIALIST PARTY & THE WORKING CLASS. — „Janata“, Bombay, XXVIII, 21, 17. VI 1973, p. 2—4.

Socijalistička partija Indije i radnička klasa — Uvodnik organa Narodne socijalističke partije Indije.

Nathan, Andrew J.: A FACTIONALISM MODEL FOR CCP POLITICS. — „The China Quarterly“, London, 53, 1973, p. 34—66. Autor daje svoj model frakcionaštva u KP Kine i detaljno analizira uzroke frakcionaštva.

KRITIKA SAVREMENOG KAPITALIZMA

Katmeridis, Teodoros: BUDEŠTE TO NA KAPITALIZMA PREZ POGLEDA NA NJAKOI BURŽOAZNI IKONOMISTI. — Naučni trudove — „Ikonomika“, Sofija, 59, 1973, p. 187—221.

Budućnost kapitalizma po nekim buržoaskim ekonomistima — kritike njihovih stavova.

Kocev, Stoil: KRITIKA NA TEORIJA ZA „REGULIRANJA“ KAPITALIZM. — Naučni trudove — „Ikonomika“, Sofija, 59, 1973, p. 153—186.

Kritika teorije o „regulisanom“ kapitalizmu.

NAUČNO-TEHNIČKA REVOLUCIJA

Hardesty, Rex: THE CHANGING AMERICAN WORKFORCE. — AFL-CIO Free Trade Union News, Washington, 1, 1973, s. 3 i 8. Izmena strukture radne snage u SAD u periodu 1960—1970. godine.

Iovčuk, M.T.: БУДУЩЕЕ НАУЧНОЙ ФИЛОСОФИИ В СВЯЗИ С СОЦИАЛЬНЫМ РАЗВИТИЕМ И НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКИМ ПРОГРЕССОМ ПОСЛЕДНЕЙ ТРЕТИ XX ВЕКА — „Voprosy filosofii“, Moskva, 6, 1973, s. 15—26.

Budućnost svake filozofije zavisi uglavnom od njenog odnosa prema životnoj praksi. Polemika sa teorijama ideologizacije. Razvoj naučno-tehničke revolucije u uslovima socijalizma podstiče razvoj marksističke filozofije.

Jarozewski, Tadeusz: OBOWIĄZKI NAUK SPOŁECZNYCH. — „Trybuna ludu“, Warszawa, XXV, 18. VII 1973, s. 3.

Sjedinjavanje vrednosti socijalističkih društvenih odnosa sa dostignućima naučno-tehničke revolucije. Naučno-

Piao, Yi: TWO-LINE STRUGGLES IN THE PARTY WILL EXIST FOR A LONG TIME TO COME. — „Peking Review“, Peking, 46, 16. XI 1973, p. 19—20. Dve suprotne linije u komunističkoj partiji uvek će postojati.

Moitra, Samir: „IMPERIALISM: THE HIGHEST STAGE OF CAPITALISM“ REVISITED. — „Mainstream“, New Delhi, XI, 43, 23. VI 1973, p. 15—18, 30.

Sadašnja etapa razvoja imperijalizma u komparaciji sa etapom Lenjinovog doba. Aktuelnost Lenjinovih teza.

Šein, V.C.: СШТА — КЕС: УЗЕЛ ПРОТИВОРЕЧИЈ. — СШТА: Економика; Политика, Идеологија, Москва, 1, 1973, s. 62—65.

Analiza suprotnosti između SAD i Zapadnoevropske ekonomske zajednice.

-tehnička revolucija i zadaci humanističkih nauka.

Konstantinov, F.V.: ИДЕОЛОГИЧЕСКАЯ БОРЬБА НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ И ЗАДАЧИ ФИЛОСОФСКОЙ НАУКИ — „Voprosy filosofii“, Moskva, 6, 1973, s. 3—14. I pored popuštanja međunarodne zategnutosti, ideološka borba se zaoštrava. U centru pažnje su problemi naučno-tehničke revolucije, izmene socijalne strukture. Nužna je analiza objektivnih protivrečnosti kapitalizma, problema razvijenog socijalističkog društva, dijalektike istorijskog razvitka, ličnosti itd.

NAUKA W SŁUŻBIE NARODU. — „Trybuna ludu“, Warszawa, XXV, 27. VI 1973, s. 1, 3, 4; 28. VI 1973, s. 1, 4; 29. VI 1973, s. 4; 30. VI 1973, s. 1, 4.

Materijali sa Kongresa poljske nauke (26—29. VI 1973).

Mazurov, K.: ДАЛ'НЕЈШЕЕ РАЗВИТИЕ НАРОДНОГО ОБРАЗОВАНИЯ — ВАЖНАЯ ЗАДАЧА КОМУНИСТИЧЕСКОГО СТРОИ-

TEL'STVA. — „Kommunist“, Moskva, 12, 1973, s. 12—30. Povišenje obrazovanja je zahtev naučno-tehničke revolucije i faktor uspešnog rešavanja socijalnih, političkih i kulturnih zadataka komunističke izgradnje. O opšteobrazovnoj, srednjoj i visokoj školi.

Momov, Vasil: NAUČNO-TEHNIČESKATA REVOLUCIJA I LIČNOSTTA PRI SOCIALIZMA. — „Novo vreme“, Sofija, 2, 1973, p. 35—44. Naučno-tehničke revolucije i ličnost u socijalizmu.

POSTANOVLENIE CK BKP I SOVETA MINISTROV OB USKORENIJ VNEĐRENIJA NAUČNO-TEHNIČESKIH DOSTIŽENIJ V PROIZVODSTVO — „Informacionnij bjulleten“, Sofija, 9, 1973, p. 90—111. Zajednička odluka CK KP i Saveta ministara Bugarske o ubrzanju primene naučno-tehničkih dostignuća u proizvodnji Bugarske.

Mitev, Dimitr: PROTIV ANTI-MARKSISTSKIH KONCEPCIJ O SOCIALJNIH GRANICAH RABOČEGO KLASSA. — „Informacionnij bjulleten“, Sofija, 7, 1973, p. 48—65.

KAPITALIZAM KAO SVETSKI SISTEM

Albinowski, Stanisław: EWG: PROGRAMY I REALIA. — „Trybuna ludu“, Warszawa, XXV, 14. VIII 1973, s. 5. O krizi integracionih procesa u Evropskoj ekonomskoj zajednici.

LOS OBREROS EXTRANJEROS EN EUROPA OCCIDENTAL. — „Boletín de información“, Praga, 11, XI, 1973, p. 41—63. Problem migracije radne snage i stavovi komunističkih partija: V. Britanije, Grčke, Italije, Francuske, Belgije, Španije, Švedske i Turske po tom pitanju.

Leonidov, Atanas: POLITIKA NA IKONOMIČESKIJ RASTEŽ V USLOVIJATA NA SOVREMENNIJA IMPERIJALIZM: TEORIJA I PRAKTIKA. — „Novo vreme“, Sofija, 1, 1973, p. 90—105.

Kritička analiza antimarksističkih koncepcija o brojčanom smanjivanju radničke klase pod uticajem tehničke revolucije i prestanku njene misije hegemonu u revoluciji proletarijata.

Roberts, Markley: ADJUSTING TO TECHNOLOGICAL CHANGE. — „The American Federationist“, Washington, 2, 1973, p. 13—18. Problemi prilagođavanja američkih radnika tehnološkim izmenama u industriji.

Trzeciak, Przemysław: SOCJALIZM I REWOLUCJA NAUKOWO-TECHNICZNA. — „Zycie parti“, Warszawa, 6(253), 1973, s. 43—45. Socijalizam i naučno-tehnička revolucija.

Waclaw, Juliusz: ISTOTA PRZEMIANY. — „Trybuna ludu“, Warszawa, XXV, 26. IX 1973, s. 5. O savremenoj radničkoj klasi i o suštini savremenih promena u društvenim strukturama.

Volkov, Ilija: PROBLEMI NA MATERIALNOTO STIMULIRANE NA NAUČNO-TEHNIČESKIJ PROGRES. — „Novo vreme“, Sofija, 2, 1973, p. 22—34. Problemi materijalnog stimulisanja naučno-tehničkog razvitka.

Politika privrednog razvitka u uslovima savremenog imperijalizma: teorija i praksa.

Lukaszewicz, Maciej: ROSNOŃE POLIPY. — „Trybuna ludu“, Warszawa, XXV, 12. IX 1973, s. 7. O međunarodnim korporacijama.

Lumer, Hyman: ON „POST-INDUSTRIAL SOCIETY“. — „Political Affairs“, New York, 1, 1973, s. 25—39. Kritika teorije o „post-industrijskom društvu“.

Müller, Ludvig; Riše, Fric: STRATEGIJA MEZDUNARODNIH KONCERNOV. — „Problemi mira i socializma“, Prag, 1, 1973, p. 23—28. Teoretski članak o strategiji međunarodnih monopola: uloga finansijskog kapitala u internacionalizaciji

privrede; sve veća moć zapadno-nemačkih monopola; zaoštavanje međimperijalističkih suprotnosti i konkurencije; metodi vladavine međunarodnih monopola; radnička klasa u borbi protiv monopola.

Osadchaya, Irina: NEO-KEYNESIAN DOCTRINE: ESSENCE AND CONTRADICTION. — „Political Affairs“, New York, 4, 1973, s. 17—30. Analiza i kritika neokejnezijanske doktrine.

SOVREMENNIJ FAŠIZM I REALNOST EGO UGROZI. — „Problemi mira i socializma“, Prag, 4, 1973, p. 26—33. Diskusija raznih marksista iz celog sveta o savremenom fašizmu i realnosti njegove pretnje.

THE URGENCY OF MINIMUM WAGE. — „The American Federationist“, Washington, 7, 1973, p. 7—16.

TREĆI SVET. ODNOS RAZVIJENIH I NERAZVIJENIH

Bhasin, Prem: END OF THE WEST ASIA STALEMATE. — „Janata“, Bombay, XXVIII, 35, 28. X 1973, p. 4—5. Lider Narodne socijalističke partije Indije o sukobu na Bliskom istoku, 10. X 1973.

„CAPITALISMO: SOCIEDAD VIOLENTA QUE NO CONOCE LA PAZ...“. — CLAT, Caracas, 51, VII, 1973. Jedinstvo radničke klase Latinske Amerike je uslov za borbu protiv imperijalizma i nacionalnog oslobođenja.

DOS EJES DE LIBERACION: ARGENTINA — MEXICO Y CHILE — CUBA. — „Siempre“, Mexico, 1046, XX, 1973, p. 42—44. Borba za nacionalno oslobođenje na latinsko-američkom kontinentu i stav SAD prema društvenim promenama u Čileu, Kubi, Argentini i Meksiku.

Istorijski pregled uspostavljanja sistema minimalnih nadnica u SAD 1966. godine i iskustava s tim sistemom do 1973. godine.

Zahmatov, M.I.: VNEŠNEEKONOMIČESKAJA STRATEGIJA V 70-e GODI. — SŠTA: Ekonomika, Politika, Ideologija; Moskva, 1, 1973, s. 40-52.

Ekonomska strategija SAD u svetu 70-tih godina ovog veka: izvoz kapitala i međunarodni monopoli; izolacionizam ili protekcionizam?; američke kvantitativne prognoze razvitka privrednih odnosa SAD sa inostranstvom.

Žukov, E. F.: OB EKONOMIČESKIH POSLANIJAH 1973 GODA. — SŠTA: Ekonomika, Politika, Ideologija; Moskva, 4, 1973, p. 76—82. O Nixonovoj najavi nove faze privredne politike u SAD 1973. godine i rezultati četvorogodišnje vladavine američke republikanske administracije na privrednom polju SAD.

Dutt, Kalyan: SOVIET AID AND INDIA'S INDUSTRIAL DEVELOPMENT. — „Mainstream“, New Delhi, XI, 52, 25. VIII 1973, p. 15—18, 28. Inkopatibilnost sovjetske pomoći Indiji sa postojećim kapitalističkim sistemom privređivanja u Indiji.

EL SECTOR NACIONALIZADO Y ETATIZADO EJE DE NUEVA POLITICA REVOLUCIONARIA. — „Solidaridad“, Mexico, 93, 1973. Uvodnik o društvenoj, ekonomskoj i političkoj krizi u Meksiku. Kritika inostranog kapitala i imperijalizma.

Tjul'panov, S.I.: STRANY SOCIALISTIČESKOJ ORIENTACII PROTIV NEOKOLONIALIZMA. — „Vestnik Leningradskogo universiteta“, Leningrad, 11, 1973, s. 5—21. Zamlje trećeg sveta imaju mnoge zajedničke karakteristike u sadržaju i strategiji borbe protiv neokolonijalizma, ali to ne sme prikriti nacionalne

osobnosti borbe, pre svega socijalističkih zemalja. One se nalaze na čelu oslobodilačkog pokreta.

Żralek, Włodzimierz: PERSPEKTYWA ROZWOJOWA. — „Trybuna ludu“, Warszawa, XXV, 27. VI 1973, s. 5.

O razvojnim perspektivama „trećeg sveta“. Proces prerastanja oslobodilačkih revolucija u socijalne revolucije.

Żurawicki, Leon: WIELKIE KORPORACJE A KRAJE ROZWIJAJĄCE SIĘ. — „Zycie gospodarcze“, Warszawa, XXVIII, 30, 29. VII 1973, s. 9.

Veliki međunarodni koncertni i zemlje u razvoju.

Żarapova, E.G.: O SUŠČNOSTI I ZAKONOMERNOSTJAH NEKAPITALISTIČESKOGO PUTI RAZVITIA STRAN AFRIKI. — „Vestnik Moskovskogo universiteta“, Moskva, 2, 1973, s. 33—44.

Najvažnija politička zakonomernost nekapitalističkog puta razvoja je uspostavljanje države koja može da ostvari ciljeve i zadatke socijalističke orijentacije. Ekonomski — državna svojina i agrarni preobražaj.

Şpirt, A. J.: NAUČNO-TEHNIČESKAJA REVOLUCIJA I PROBLEMY RAZVITIA STRAN „TRET'EGO MIRA“. — „Voprosy istorii“, Moskva, 7, 1973, s. 57—72. Ekonomski i društveni napredak zemalja trećeg sveta bitno zavisi od iskorišćavanja savremenih naučnih i tehničkih dostignuća. Specifični uslovi za iskorišćavanje i izmene koje je ono donelo tim zemljama.

Wojna, Ryszard: NIEKTORÉ ASPEKTY POKOJOWEGO WSPÓŁISTNIENIA. — „Nowe drogi“, Warszawa, 9(292), 1973, s. 58—66. O miroljubivoj koegzistenciji.

Vasquez, Alvaro: LOS „7 PUNTOS“ „DE ROGERS: LA VIEJA MENTIRA YANQUI. — „Boletín de Información“, Praga, 11, XI, 1973, p. 64—66.

Kritika politike SAD prema Kolumbiji i Rodžersovih „7 tačaka“.

Kim, G. F., Šastitko, P. M.: NEKOTORYE PROBLEMY SOVREMENNYH NACIONAL'NO-OSVODITEL'NYH REVOLJUCIJ V AZII I AFRIKE. — „Voprosy istorii“, Moskva, 8, 1973, s. 73—85.

Proces promena u zemljama Azije i Afrike je tako brz i radikaln, da se može nazvati svetskom anticolonijalnom nacionalnooslobodilačkom revolucijom. O ulozi radničke klase i partije u ovim zemljama.

Kotwal, O. P.: SOVIET INDOLOGIST ON NATURE AND EMERGENCE OF STATE CAPITALISM IN INDIA — „Mainstream“, New Delhi, XI, 41, 9. VI 1973, p. 22—26. Sovjetski indolozi o karakteru državnog kapitalizma u Indiji.

Lumer, Hyman: THE FIGHT FOR PEACE IN THE MIDDLE EAST. — „Political Affairs“ New York, 3, 1973, p. 5—17, 64.

Borba za mir na Srednjem istoku: o arapsko-izraelskom sukobu; reakcionarnim trendovima u Izraelu; ulozi američkog imperijalizma.

Lukaszewicz, Maciej: MECHANIZMY PENETRACJI. — „Trybuna ludu“, Warszawa, XXV, 3. X 1973, s. 5.

O multinacionalnim korporacijama i pritiscima koji monopolistički kapital vrši na društveno-ekonomsku situaciju brojnih naroda.

Menon, M. S. N.: POLITICAL PARTIES AND THE BOLSHEVIK EXPERIENCE. — „Mainstream“, New Delhi, XI, 51, 18. VIII 1973, p. 27—29.

Značaj boljševičkog iskustva za političke partije zemalja u razvoju.

Sik, Song Jong: TOTAL BANKRUPTCY OF „NIXON DOCTRINE“ IN ASIA. — „Pyongyang Times“, Pyongyang, 26 (450), 1973, p. 6. Totalno bankrotstvo Niksonove doktrine u Aziji.

Sul'govskij, A. F.: KRITIKA NEKOTORYH MELKOBURŽOAZNYH KONCEPCIJ O ROLI ARMII. — „Latinskaja Amerika“, Moskva, 5, 1973, p. 61—81.

Kritika nekih sitnoburžoaskih koncepcija a ulozi armije.

POLITIKA NESVRSTANOSTI

Berezowski, M.: RZECZYWISTOŚĆ, NIE EKSPERYMENT. — „Trybuna ludu“, Warszawa, XXV, 19. X 1973, s. 5.

O miroljubivoj koegzistenciji kao o stvarnom procesu, a ne eksperimentu.

Krasicki, Ignacy: W WARUNKACH ODPREŻENIA. — „Trybuna ludu“, Warszawa, XXV, 27. VIII 1973, s. 5. O miroljubivoj koegzistenciji u uslovima međunarodnog popuštavanja zaognutosti.

Pasierbinski, Tadeusz: ANI BIEDNI, ANI BOGACI. — „Polityka“, Warszawa, XVII, 37, 15. IX 1973, s. 13. O politici neangažovanja i o konferenciji neangažovanih u Alžiru.

NACIONALNO-OSLOBODILAČKI POKRETI

Golden, Lily: THE LIBERATION MOVEMENT BETWEEN WORLD WARS. — „Political Affairs“, New York, 7, 1973, p. 47—54.

Oslobodilački pokret uglavnom u Africi između dva svetska rata: uticaj prvog svetskog rata i oktobarske revolucije u Rusiji; Garvey-ev pokret; panafrički pokret; Kongres u Brislu; Liga protiv imperijalizma; sindikalne organizacije.

KRITIKA GRAĐANSKE IDEOLOGIJE

Dobrijanov, Veličko: FUTUROLOGIJA — „NAUČNIE I IDEOLOGIČESKIE ASPEKTI. — „Informacionij bjulleten“, Sofija, 7, 1973, p. 66—84.

Naučni i ideološki aspekti futurologije.

Fedorov, J. V.: KRITIKA BURŽUAZNYH TEORIJ POLITIČESKOGO UPRAVLENJA. — „Vestnik Leningradskogo universiteta“, Leningrad, 11, 1973, s. 66—75.

Kritika osnovnih oblika buržoaskih koncepcija političkog upravljanja: tehnokratskog, pluralističkog i koncepcija koje naglašavaju probleme društvene svesti kao pretpostavku upravljanja društvom.

POLITIČESKIE SISTEMY V STRANAH SOCIALISTIČESKOJ ORIENTACI. — „Sovetskoe gosudarstvo i pravo“, Moskva, 8, 1973, s. 106—115.

O osnovnim institucijama političkog sistema zemalja Afrike i Azije sa socijalističkom orijentacijom (država, partija, masovne organizacije) i funkcionisanju političkog sistema.

Ryšenko, F.: MIRNOE SOSUŠČESTVOVANIE I KLASOVAJA BOR'BA. — „Pravda“, Moskva, 22. VIII 1973, s. 3—4.

Pregled najnovijih kretanja u spoljnoj politici pokazuje da je mirna koegzistencija nužna osnova međunarodnih odnosa. Ali ova saradnja ne znači da se smanjuje intenzitet klasne borbe. Polemika sa ideolozima „tehnotrone“ ere i revizionistima.

Rogers, Harold: THE AFRICAN LIBERATION MOVEMENT. — „Political Affairs“, New York, 7, 1973, p. 35—46.

Karakteristike, ciljevi, klasna sadržina afričkog oslobodilačkog pokreta; oružana borba protiv neolonijalizma i imperijalizma; kontrarevolucionari u Africi i američki imperijalizam; Lenjin i borba za nacionalno oslobođenje.

Kirilov, Ivan: FILOSOFIJATA NA HAJDEGER I STARIJAT IDEALIZM. — „Novo vreme“, Sofija, 5, 1973, s. 93—107.

Kritička analiza idealističke filozofije Martina Hajdegera. Hajdegerova filozofija je dosta popularna u buržoaskim krugovima Zapadne Evrope.

LAW ADOPTED BY THE DPRK SUPREME PEOPLE'S ASSEMBLY ON THE INTRODUCTION OF UNIVERSAL COMPULSORY TEN YEAR SENIOR MIDDLE SCHOOL EDUCATION AND COMPULSORY ONE-YEAR PRESCHOOL EDUCATION. — „Pyongyang Times“, Pyongyang, 15, 1973, p. 3. Zakon o obaveznom 10-godišnjem

školanju i jednogodišnjem obaveznom pretškolskom školovanju u Severnoj Koreji. Objašnjenje i tekst zakona.

Nazarenko, I. T.: RASPREDELENIE DOHODOV; BURŽUAZNIE TEORII I PRAKTIKA. — SŠA, Ekonomika, Politika, Ideologija, Moskva, 4, 1973, p. 23—38. Pregled i kritika buržoaskih teorija i prakse o raspodeli dohotka; statistički podaci o raspodeli dohotka u SAD 1929—1969. godine.

Palos, Tamas: AZ ESZMEK HARCÁ — OSZTALYHARC. — „Partelet“, XVIII, 4, 1973, p. 32—35. U Mađarskoj stoje na stanovištu, da iza zahteva zapadnih zemalja o potrebi cirkulacija ideja stoji ideološka diverzija.

PARTYJNA NARADA NAUK SPOŁECZNYCH I HUMANISTYCZNYCH. — „Nowe drogi“, Warszawa, 6(289), 1973, s. 5—76.

TEKSTOVI O MARKSU, ENGELSU, LENJINU I DRUGIM ISTAKNUTIM MARKSISTIMA

Kulakov, A. A.: NAČAL'NYJ ETAP ISTORII BOL'SHEVIZMA V NOVEJŠEJ SOVETSKOJ ISTORIOGRAFIJ. — „Voprosy istorii“, Moskva, 7, 1973, s. 138—149. Analiza istorijskih radova 60-tih i 70-tih godina koji se bave početnim periodom razvoja boljševizma. Problemi stvaranja partije, lenjinsko učenje o partiji, II kongres RSDRP, kritika buržoaskih interpretacija ove istorije.

TEORIJSKA I METODOLOŠKA PITANJA MARKSIZMA

Cackowski, Zdzisław: FILOZOFIA AMBITNYCH CELOW. — „Trybuna ludu“, Warszawa, XXV, 1, XI 1973, s. 7. O ulozi marksističke filozofije.

ISTOČNIK PROGRESA. — „Problemi mira i socializma“, Prag, 3, 4, 1973, p. 23—29 i 13—20.

Teoretske diskusije o suprotnostima u socijalizmu: Volkfanga Ejhogorna, Gotfrida Stilera i Nikole Trendafilova; stav istraživačke grupe istoč-

Materijali partijskog savetovanja predstavnika društvenih i humanističkih nauka (26—27. IV 1973).

Pielinski, Krzysztof: WBREW TEORIOM ZMIERZCHY. — „Trybuna ludu“, Warszawa, XXV, 13, VII 1973, s. 5.

O funkciji i značaju ideologije u društvenom životu. Pobijanje zapadnih teorija o „sumraku ideologije“ i marksistička koncepcija o ulozi idejnih faktora u društvenom životu.

SEJM PRL JEDNOMYŠLXNIE PRZYJAŁ UCHWALE W SPRAWIE SYSTEMU EDUKACJI NA RODOWEJ. — „Trybuna ludu“, Warszawa, XXV, 14, X 1973, s. 1, 3, 4, 5.

Materijali sa zasedanja Sejma na kome je usvojena rezolucija o prosvetnom sistemu Poljske.

POSLEDOVATELJNAJA DEMOKRATIJA, PERERASTAJUŠČAJA V SOCIALIZM. — „Problemi mira i socijalizma“, Prag, 1, 1973, p. 29—39.

Teoretska analiza istraživačke grupe istočnoevropskih zemalja o savremenom značaju Lenjinovog rada „Dve taktike socijaldemokratije u demokratskoj revoluciji“. (VN)

noevropskih zemalja prema diskusiji.

Jankowski, Henryk: NIEKTORÉ KWESTIE ETYKI MARKSISTOWSKIEJ. — „Nowe drogi“, Warszawa, 11(294), 1973, s. 134—144. O nekim problemima marksističke etike.

Mirskij, G.: O ROLI GOSUDARSTVA I GOSUDARSTVENNOM KAPITALIZME. — „Azija i Afrika“ Moskva, 4, 1973, p. 34—37.

O ulozi države i državnom kapitalizmu u zemljama u razvoju.

Mohanty, Manoranjan: EROSION AND EXPLOSION IN MARXIST THEORY. — „China Report“, New Delhi, 1, 1973, p. 32—37. Erozijska i eksplozijska u marksističkoj teoriji.

Borgoš, Juzef; Mihalik, Mečislav: „ETICESKIJ“ SOCIALIZM I MARKSISTSKO-LENINSKAJA ETIKA.

ČLANCI O JUGOSLAVIJI

Boev, Petko: SENTJABRSKOE VOSTANIE 1923 G. I KOMUNISTIČESKOE DVIŽENIE NA BALKANAH. — „Informacionij bjulleten“, Sofija, 8, 1973, p. 105—121. Stav komunističkih partija Jugoslavije, Rumunije i Grčke prema Septembarskom ustanku 1923. godine u Bugarskoj.

IV (czwarta) KONFERENCIJA ZWIĄZKU KOMUNISTÓW JUGOSŁAWII — „Nowe drogi“, Warszawa, 7(290), 1973, s. 183—186. O IV konferenciji Saveza komunista Jugoslavije.

Recenzije i anotacije priredili saradnici Instituta za međunarodnu politiku i privredu
dr Vera Nikolova, Senka Radulović, Milan Lazić, Spasoje Petrušić, Mitar Popović, Radmila Trifunović, Andraš Agoštin i Ksenija Dragišić

— „Problemi mira i socializma“, Prag, 4, 1973, p. 21—25. Nastavak diskusije o nemarksističkom socijalizmu. Članak poljskih filozofa.

Vasileva, Cena: PRAVIJ REVIZIONIZM I MAOIZM. — „Informacionij bjulleten“, Sofija, 9, 1973, p. 71—89.

Desni revizionizam i maoizam — teoretska rasprava.

Lewicki, Franciszek: KIERUNKI DZIAŁANIA. — „Trybuna ludu“, Warszawa, XXV, 29, X 1973, s. 5. O pripremanju za X kongres Saveza komunista Jugoslavije.

Urbanski, Waclaw: OFENSYWA IDEOLOGICZNA. — „Trybuna ludu“, Warszawa, XXV, 13, VI 1973, s. 5.

O ideološkoj ofanzivi u Savezu komunista Jugoslavije i o pripremanju za X Kongres SKJ.